

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXI Nr. 11 — 12
NOIEMBRIE-DECEMBRIE
1972

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

REDACȚIA, *Prinos Republicii la cea de-a XXV-a aniversare*

1101

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1110
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1114
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	1117

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Prof. N. CHIȚESCU, <i>La Duminica XXII-a după Rusalii</i>	1122
Pr. Prof. M. CHIALDA, <i>La Duminica a XXV-a după Rusalii</i>	1125
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a XXVI-a după Rusalii</i>	1129
Prof. N. GROSU, <i>La Duminica a XXX-a după Rusalii</i>	1132
Diac. P. I. DAVID, <i>La Sfântul Nicolae</i>	1138
Diac. F. MAZĂRE, <i>La Sfântul Arhidiacon Ștefan</i>	1143
Prof. O. BUCEVSCHI, <i>La Nașterea Domnului</i>	1146

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii</i>	1148
Prof. O. BUCEVSCHI, Pr. AN. LEFTER, <i>Știri ecumenice</i>	1135
Pr. PETRE F. ALEXANDRU, <i>Acțiuni ale Bisericii Ortodoxe Române pentru promovarea ecumenismului creștin și a păcii în lume</i>	1160

ARTICOLE ȘI STUDII

PARASCHIV V. ION, <i>Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia, traducere și prezentare</i>	1165
Pr. drd. IOAN AVRAMESCU, <i>Învățătura creștină despre unitatea Bisericii</i>	1188
Pr. ATH. NEOIȚĂ, <i>Calendarul mozaic și Paștile creștin</i>	1199
Pr. drd. S. P. PUFULETE, <i>Principalele probleme de organizare bisericească în epoca lui Cuza Vodă</i>	1215

DOCUMENTARE

Pr. MIHAIL C. MARINESCU, <i>Corul bisericii «Domnița Bălașa» din București (1868—1973)</i>	1226
IOANA CRISTACHE-PANAIT, <i>Tipăritura bucureșteană din veacul al XVIII-lea în satele transilvănene</i>	1231

Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Biserici bucureștene, mahalale și străzi cu nume de preoți</i>	1240
Pr. SANDU TUDOR, <i>Biserici de lemn pe Valea Slănicului-Buzău (II)</i>	1253
Dr. ION N. MAILAT, <i>Biserica sîrbilor din Roșiori de Vede și continuitatea tracoromană în Dacia</i>	1259
Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU, <i>Ghid bibliografic pe teme și probleme din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii»</i>	1265

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

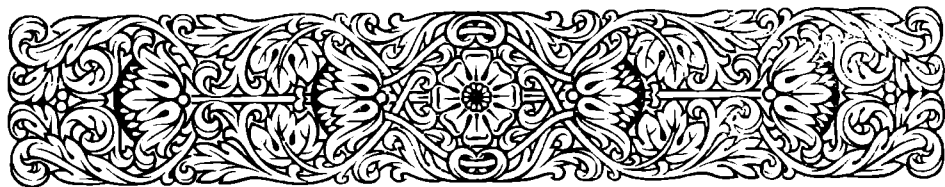
ASISTENT, <i>Lucrările Adunării eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor</i>	1285
REDACȚIA, <i>Cea de-a IV-a Conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	1293
ASISTENT, <i>Serbarca colindelor de Crăciun și Anul nou la Institutul și Seminarul teologic — București</i>	1298
Pr. DUMITRU SOARE, <i>Aniversarea Coralei Sfintei Patriarhii</i>	1301
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Reviga — Ialomița</i>	1305
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Predești — Prahova</i>	1306
ASISTENT, † <i>Precotul Grigore Hatmanu</i>	1308
ASISTENT, † <i>Nicolae Bășanu</i>	1309
ASISTENT, <i>O pioasă aducere aminte</i>	1309

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. ION C. ZAMFIR, <i>Serbarca colindelor de Crăciun și Anul nou la palatul episcopal</i>	1310
Pr. ION C. ZAMFIR, <i>Știri din Eparhie</i>	1312

RECENZII

Pr. Gabriel Cocora, <i>Episcopia Buzăului</i> , Editura Episcopiei Buzăului, București, 1972, 82 p., de Pr. DAVID POPESCU	1318
Prof. Gh. Pîrnuță, <i>Începuturile culturii și învățămîntului în județul Dîmbovița</i> , Tirgoviște, 1972, 281 p., de Prof. N. STĂNCULESCU	1320
G. Măhăilă, <i>Contribuții la istoria culturii și literaturii vechi</i> , București, 1972, 111 p., de IOAN I. STĂNCULESCU	1326
Leonard Swidler, <i>Jesu Begegnung mit Frauen</i> , în «Diaconia» 4/1972. Wien, de Diac. Prof. O. BUCEVSCU	1328
Note bibliografice	1330

PRINOS REPUBLICII LA CEA DE A XXV-A ANIVERSARE

30 decembrie 1947 înscrie, în crugul istoriei noastre contemporane o dată cu totul importantă pentru istoria României și a poporului român : acum 25 de ani, poporul român răspunzînd unor necesități izvorîte din mersul firesc al istoriei lui, a abolit monarhia și a înfăptuit Republica.

Hrănit de lupta și de aspirațiile multor generații, acest măreț act, care deschide «un început de veac nou», s-a realizat în climatul de profundă efervescentă revoluționară a acelor ani de fundamentale și structurale răsturnări ale vechilor întocmiri sociale, 1944—1947. Prin abolirea monarhiei, — ultimul bastion al orînduirii burghezo-moșierești, care menținea în fruntea statului român o dinastie străină de țară și de interesele naționale și înfeudată cu totul intereselor celor care exploatau poporul, — întreaga putere politică a trecut deplin în mîinile oamenilor muncii care înfăptuiesc Republica. Prin Republică, națiunea română a dobîndit cea mai democratică formă de organizare statală și de guvernămînt din întreaga sa istorie. Odată cu aceasta, poporul a devenit stăpîn al propriului său destin istoric, făuritorul propriei sale istorii și vieți sociale noi, iar Statul Român de democrație populară și mai apoi socialist (Republica Socialistă România, 21 august 1965) cu adevărat independent și suveran, factor activ pe arena politicii internaționale.

O aniversare implică un popas sărbătorec, o confruntare între trecut și prezent, între ideile unor generații, și o lumină proiectată asupra viitorului. Aniversarea unui sfert de veac de existență a Republicii este mult mai complexă. Este și evocare, și confruntare și bilanț al realizărilor, dar și perspectivă de viitor.

Aniversînd proclamarea Republicii, *ipso facto* trebuie să evocăm, cu îndreptățită mîndrie națională, lupta eroică, de-a lungul unei istorii foarte zbuciumate a poporului român pentru demnitate națională, libertate și neatinzare și pentru îndepărtarea oricărei exploatări și asupriri, pentru dreptate socială ; pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului său creator de bunuri materiale și spirituale ; pentru triumful «noului» în toate sectoarele vieții și activității statului și poporului român.

Pentru păstrarea ființei naționale și apărarea gliei strămoșești, aici la Dunăre, Marea Neagră și Carpați, poporul român a înscris multe pagini de glorie în istoria tuturor timpurilor prin bătăliile date și victoriile repurtate sub conducerea lui Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul și a altor multor figuri legendare de domnitori patrioți și de căpitani de oști. Marile mișcări sociale și răscoalele populare conduse de Horia, Cloșca și Crișan, de Tudor Vladimirescu și de alți exponenți ai maselor populare au întetit și mai mult setea de libertate națională și de o viață mai bună și mai dreaptă a maselor asuprite, contribuind și grăbind dezvoltarea social-politică a întregului popor român și a statului român unitar de mai târziu. Revoluția burghezo-democratică de la 1848 și generația celor care au înfăptuit această revoluție în toate cele trei țări Românești constituie un moment de culme în lupta poporului pentru independență și unitate națională. Conștiința de sine a acestui popor se maturizează acum în conștiința națională, suport al înfăptuirilor naționale și social-politice următoare revoluției de la 1848: Unirea Principatelor Române (1859) — Muntenia și Moldova — premisă a statului unitar român realizat la 1 decembrie 1918; Cucerirea independenței naționale în 1877, cu singele dorobanților români căzuți, alături de ostașii ruși, la Smîrdan, Plevna și Grivița; și apoi înfăptuirea statului național unitar român după primul război mondial. Toate aceste împliniri naționale au cerut poporului român multe și grele jertfe. Visul tuturor românilor, de o parte și de alta a Carpaților, din cele trei mari provincii românești, de a fi toți într-un stat liber și neatârnat, realizat numai pentru 4 luni de Mihai Viteazul (mai 1600), apoi parțial în 1859 și în întregime în 1918, este firul roșu care străbate întreaga istorie națională a acestui popor.

Lupta pentru independență națională și realizarea statului național unitar român s-a împletit strîns cu lupta împotriva exploatării și asupririi, împotriva dominației străine, pentru pace, libertate, dreptate socială. Ideea de republică, ca formă de organizare și conducere statală superioară formelor de stat monarhice, a fost pusă în circulație și cerută chiar de revoluționarii de la 1848, în frunte cu Nicolae Bălcescu, care au arătat că numai aceasta, republica, poate păstra ființa națională a poporului și asigura triumful ideii de libertate, independență, dreptate socială și progres.

Prin apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești în România, ideea de republică și lupta antimonarhică s-au ridicat pe o treaptă superioară. Personalități politice, culturale și artistice, cercuri progresiste tot mai largi au arătat relația strînsă dintre monarhie și regimul burghezo-moșieresc, denunțînd falsitatea teoriilor despre așa-zisul «rege democrat» sau «rege al poporului», și subliniînd că emanciparea politică, socială și economică a poporului nu se poate realiza decît prin înlăturarea instituției monarhiei. Acest deziderat va deveni o realitate numai cînd masele populare își vor face intrarea pe arena politică, dînd asaltul pentru cucerirea întregii puteri politice. Și aceasta s-a întîmplat la 30 decembrie 1947.

Premisele mărețului eveniment de la 30 decembrie 1947, cînd poporul român a ales, ca formă de organizare statală și de guvernare, republica, au fost puse material odată cu victoria insurecției armate, de la 23 august 1944 și cu instaurarea la conducerea țării, în 6 martie 1945, a primului guvern democrat popular, condus de Dr. Petru Groza. Aceste două realizări și evenimente epocale au făcut posibile abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române de către masele progresiste ale poporului român, deținătorul și apărătorul independenței și suveranității naționale.

23 august 1944 a însemnat înlăturarea guvernului de dictatură fascistă de la conducerea țării, scoaterea României din războiul nedrept împotriva Uniunii Sovietice și întoarcerea armelor împotriva armatei fasciste precum și eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația fascistă cu sprijinul eroicei armate sovietice, urmărind dușmanul pînă la înfrîngerea lui totală. În interior, 23 august 1944 a deschis epoca marii revoluții populare din țara noastră, în care poporul român, în mod progresiv, va trece la cucerirea puterii de stat și la făurirea unei noi orînduiri sociale în țara noastră.

6 martie 1945 aduce la cîrma țării primul guvern democrat popular, chemînd întregul popor muncitor să participe la organizarea și conducerea vieții social-politice a țării.

«Crearea republicii constituie deci, — subliniază Domnul Președinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, — o încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate pentru eliberare națională și socială, pentru neatîrnare, progres social și o viață mai bună. Făurirea republicii a devenit posibilă în condițiile sociale noi, create după eliberarea țării, ale profundelor schimbări democratice, revoluționare care s-au produs în societatea românească și ale acțiunilor de masă pentru răsturnarea claselor exploataatoare și cucerirea puterii de către proletariat, în alianță cu țărănimea».

Abolirea monarhiei și proclamarea republicii au fost impuse, ca o necesitate obiectivă, de către evoluția luptei revoluționare și de transformarea democratică a societății românești după cel de-al doilea război mondial. Autorul acestor transformări social-politice sînt masele progresiste, cu conducătorul lor încercat, Partidul Comunist Român, care au angajat într-un front comun întregul popor român pentru cucerirea și impunerea «noului» în viața statului și a întregii societăți românești.

Încheind prima parte a marii revoluții populare, proclamarea și înflorirea Republicii inaugurează o epocă nouă în istoria poporului și a statului român, epoca societății românești socialiste. Aceasta se deschide cu o vastă operă de așezare pe temelii noi, socialiste a societății, a economiei, a culturii și civilizației românești.

Cea dintîi înfăptuire și cu o mare pondere pentru construcția socialistă a țării a fost industrializarea socialistă. În realizarea acesteia, un moment hotărîtor l-a constituit actul revoluționar al naționalizării

principalelor mijloace de producție, miniere, bancare, transport etc., din 11 iunie 1948. Aceasta a lichidat puterea economică a burgheziei industriale și financiare creînd un puternic sector socialist în economia statului. Industria socialistă, înnoită radical în ultimii ani, a atins cel mai înalt grad de concentrare și specializare, sporindu-și profilurile în pas cu noile cuceriri științifice, dînd o mare pondere energiei electrice, metalurgiei, construcției de mașini, chimiei ș.a.

Industrializarea socialistă a dat patriei o nouă fizionomie și constituie una din biruințele cele mai de seamă ale geniului românesc contemporan. Astăzi, în anul gloriosului jubileu al Republicii noastre, producția industrială este de 21 mai mare decît în 1938 și de 28 mai mare decît în 1947. Industrializarea socialistă a imprimat un puternic dinamism întregii vieți sociale și a determinat valorificarea intensă a potențialului material și uman al țării și creșterea rapidă a venitului național.

Concomitent cu procesul de industrializare socialistă a țării, statul nostru a trecut la transformarea socialistă a agriculturii, acordînd acestei probleme nerezolvate de veacuri, de care depindea soarta țărănimii, o atenție cu totul deosebită. Încheierea cooperativizării agriculturii (aprilie 1962) a consacrat victoria deplină a socialismului în țara noastră, nu numai la orașe, ci și la sate. Transformarea socialistă a agriculturii, modernizarea și dezvoltarea ei în pas cu industrializarea socialistă și cu cerințele societății românești actuale multilateral dezvoltate au fost realizate printr-o serie de măsuri privind investițiile pentru mecanizarea lucrărilor agricole, pentru realizarea sistemului de irigații, pentru producerea îngrășămintelor chimice ș.a.

Principalele probleme ale producției agricole și ale populației rurale au fost dezbătute în numeroase conferințe naționale, în care s-a relevat grija statului nostru pentru îmbunătățirea continuă a vieții satului. Astăzi satul se apropie tot mai mult de nivelul urban de viață.

Devenind o clasă omogenă, animată de interesele comune ale întregului popor, țărănimea își aduce contribuția ei de seamă la înflorirea patriei noastre socialiste.

Toate sectoarele de activitate ale României socialiste se caracterizează printr-un profund și accentuat dinamism nu numai de la un cincinal la altul, ci chiar de la un an la altul. În economie, ritmul susținut al activității oamenilor muncii a dus la dezvoltarea multilaterală a bazei tehnico-materiale a societății noastre socialiste, la perfecționarea necentenită a forțelor de producție și la creșterea fără precedent a venitului național, anume cu 12,8% în 1971 și primul semestru al anului 1972, față de anii precedenți și, implicit, a venitului pe cap de locuitor.

Revoluția culturală este o altă latură principală a revoluției socialiste din patria noastră.

În cei 25 de ani de republică, învățămîntul românesc de toate gradele a luat o amploare fără precedent. România se situează astăzi printre puținele țări în lume care au trecut în mod practic la generalizarea învățămîntului de 10 ani. Unul din principiile învățămîntului nostru este legarea școlii de necesitățile economiei naționale, de viitorul mai

apropiat și mai îndepărtat al patriei. Știința, arta și cultura sînt legate astăzi de obiectivele civilizației socialiste, fiind puse în slujba dezvoltării acesteia și a formării omului nou, chemat să participe activ la conducerea treburilor obștești. Orînduirea noastră socialistă urmărește să facă din fiecare cetățean al patriei un om cu o temeinică pregătire profesională, cu înalte calități morale, devotat cu toate capacitățile sale creatoare progresului material și spiritual al patriei.

Aprecierea critică a întregii moșteniri literar-artistice, culturale și spirituale dinaintea de cel de-al II-lea război mondial, și preluarea ei în spirit creator, precum și promovarea unei noi culturi, literaturi și arte care să contribuie la formarea omului nou sînt o altă latură importantă a marii revoluții culturale din țara noastră, în care intelectualii tineri, vîrstnici și mai vîrstnici, oamenii de știință, de artă și de litere, devotați idealurilor clasei muncitoare și ale întregului popor, și-au adus contribuția lor cu prisosință.

Statul român actual, ca să-și poată exercita în mod deplin funcțiile sale interne și externe, și-a înnoit instituțiile și și-a creat alte instituții și structuri noi social-politice, care să asigure apărarea cuceririlor revoluționare ale maselor populare, consolidarea acestora și apărarea independenței și suveranității naționale. Noile structuri sociale și culturale urmăresc formarea și afirmarea omului nou și a vieții noi sociale, culturale și spirituale a întregului popor.

Noua legislație are un caracter profund democratic, asigurînd participarea maselor la opera de conducere a țării și egalitatea tuturor cetățenilor, fără discriminare, în fața legilor. Legislația socialistă exprimă drepturile democratice și responsabilitățile sociale acordate tuturor oamenilor muncii din țara noastră și urmărește realizarea unei depline egalități între aceștia, fără deosebire de naționalitate. Astăzi egalitatea în drepturi a cetățenilor nu mai este o noțiune abstractă, ci un fapt concret, în virtutea căruia fiecare cetățean poate să-și spună cuvîntul în conducerea treburilor obștești.

Cucerirea puterii politice de stat de către clasa muncitoare, unită cu țărănimea muncitoare și cu intelectualitatea progresistă, la 30 decembrie 1947, a temeiuit unitatea moral-politică a statului și a poporului. Cu fiecare pas pe căile progresului științific și social s-a întărit tot mai mult coeziunea întregului corp social al țării, afirmîndu-se unitatea lui de nezdruncinat în jurul idealurilor noi ale întregii națiuni și în jurul conducătorilor ei vrednici.

Unitatea moral-politică a poporului român a ajuns la o înaltă expresie prin constituirea Frontului Unității Socialiste. Atît în Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste, cît și în diversele organe locale ale acestuia sînt reprezentate și cultele religioase din patria noastră, prin slujitorii lor.

În cei 25 de ani care s-au scurs de la proclamarea Republicii, politica externă a țării noastre a urmărit instalarea unui climat de frățietate și ajutor reciproc cu respectarea principiului suveranității și independenței naționale, a egalității în drepturi, al avantajului reciproc și

al neamestecului în treburile interne, cu țările socialiste ; a unui climat de cooperare cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea lor politică și socială, și pentru promovarea progresului și a păcii în întreaga lume. România Socialistă s-a solidarizat cu mișcarea de eliberare națională și socială a popoarelor din Africa, Asia și America latină, care luptă împotriva colonialismului și a tuturor formelor de neocolonialism.

Statul nostru a stabilit relații cu un număr din ce în ce mai mare de țări de pe toate continentele, a promovat schimbul rezultatelor producției materiale și spirituale a poporului nostru cu cele ale altor popoare, în cadrul unui circuit internațional neîntrerupt, în scopul dezvoltării sociale și economice proprii, al cunoașterii și al întăririi încrederii reciproce și al cooperării internaționale. Țara noastră luptă pentru încetarea conflictelor și războaielor dintre state, acționînd pentru instaurarea unui climat de conviețuire și colaborare pașnică între toate țările, prin înfăptuirea dezarmării generale și totale, și prin diferite alte măsuri politice pașnice, menite să înlătore o nouă conflagrație mondială. Întregul popor român și-a exprimat atașamentul față de politica externă a statului nostru socialist, care astăzi se bucură de un deosebit prestigiu în toate organismele internaționale politice, culturale și sociale. Contribuția României socialiste la înfăptuirea securității europene este cunoscută și apreciată pe plan internațional și susținută de oamenii muncii din țara noastră.

Prin instaurarea Republicii s-a creat în România un context social-cultural profund umanist. Factorii determinanți ai acestui context sînt : democratismul și umanismul civilizației și culturii socialiste, expresii concrete ale libertății de conștiință. Este pentru prima oară în istoria societății românești cînd libertatea de conștiință se adevărește ca un fapt real. Unitatea moral-politică a țării a devenit astăzi o realitate evidentă, deoarece cetățenii patriei sînt oameni liberi în conștiința lor, eliberați de orice fel de constrîngere.

Înscrisă în Constituția actuală a țării (art. 30) și garantată de stat, libertatea religioasă este una din formele prin care se aduce la expresie libertatea de conștiință. În țara noastră s-au creat condiții care asigură în mod concret exprimarea libertății religioase.

Legeația vechiului regim din țara noastră în materie religioasă promova discriminarea religioasă, care menținea și ascutea raporturile de învrăjbită dintre naționalitățile conlocuitoare și poporul român și impunea angajarea politică a cultelor, îndepărtîndu-le astfel de la misiunea lor specific religioasă. Legea interzice ura confesională și alte acte de natură să stînjenească libera exercitare a cultelor. Actuala legislație asigură nu numai libera exercitare a fiecărui cult ci proclamă totodată deplina egalitate a tuturor cultelor neexistînd Biserici dominante, privilegiate și subordonate, pe criteriul proporționalității numerice a credincioșilor lor sau a apartenenței naționale.

Statul român socialist a creat cultelor religioase condiții materiale și cadrul legal pentru o reală autonomie internă organizatorică și de funcționare, care le asigură posibilitatea desfășurării normale a vieții religioase a credincioșilor lor.

Activă pe plan internațional, România socialistă depune eforturi pentru dezvoltarea națiunii noastre socialiste evitând și înfierind orice atitudine și manifestare naționalist-șovină. Construirea orînduirii vieții noi în țara noastră este opera întregului nostru popor, fără deosebire de naționalitate, care făuresc viitorul lor fericit.

În acest context politic, economic, social, cultural și spiritual nou, creat odată cu instaurarea Republicii, Biserica Ortodoxă Română sprijină viața nouă din patria noastră.

*

În tot cursul istoriei sale, Biserica Ortodoxă Română a stat în legătură nemijlocită și permanentă cu preocupările și frământările credincioșilor ei, a sprijinit aspirațiile de libertate națională și neatîrnare ale poporului român. Contribuind de pe poziția ei, prin cartea bisericească tipărită pentru toți românii aflați pe meleagurile de azi ale patriei noastre, la formarea și afirmarea conștiinței de sine a poporului, Biserica Ortodoxă Română a fost prezentă la toate marile evenimente politice, sociale și culturale din istoria poporului. Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor Române 1859, cucerirea și proclamarea independenței naționale în 1877 și realizarea unității politice a tuturor românilor într-un singur stat unitar modern național în 1918. S-a refăcut unitatea credincioșilor noștri, prin reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania în anul 1948. Eforturile încordate ale poporului nostru pentru înlăturarea nedreptăților și a orînduirilor învechite, pentru făurirea unei societăți mai bune după proclamarea Republicii, au găsit la toții fiii Bisericii Ortodoxe Române sprijin și avînt patriotic. «Poporul român a intrat, subliniază Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, într-un proces de înnoire a vieții sale încă de acum un sfert de veac, iar Biserica Ortodoxă Română, s-a deschis de la început cu înțelegere și fără nici o dificultate acestei mișcări de înnoire socială în sinul poporului» (*Apostolat social*, X, p. 196). Astăzi, ea se găsește alături de poporul român ca sprijinitoare a luptei acestuia pentru făurirea unei vieți noi. Păstrîndu-și identitatea ei de credință și de organizare, Biserica noastră și-a exprimat de la începutul Republicii și în mod ferm loialitatea ei față de noile structuri sociale și politice din țara noastră, fiind convinsă că acestea constituie garanții ale dezvoltării și bunăstării generale a statului și poporului.

Vorbînd despre raporturile dintre Biserică și Stat și despre activitatea Bisericii Ortodoxe Române în condițiile sociale noi din patria noastră, Prea Fericitul Părinte Patriarh face următoarea precizare: «Biserica Ortodoxă Română trăiește în stat și recunoaște autoritatea acestuia. Ea știe și apreciază că Statul nostru socialist se preocupă în gradul cel mai înalt de ridicarea nivelului de viață al cetățenilor, de bunăstarea și propășirea țării în toate privințele. Lucrul acesta bucură Biserica cu atît mai mult cu cît ea însăși este ajutată de stat. Statul, prin legile lui, acordă nu numai libertatea tuturor Cultelor din țara noastră, dar le și sprijină în toate nevoile lor» (*Apostolat social*, X, p. 56). Patria este un întreg social indivizibil, înăuntru căruia toți cetăț-

țenii coexistă și colaborează în interesul întregii națiuni pentru dezvoltarea și progresul ei multilateral. Iată aici și explicația loialității cu care este datoare Biserica, și credincioșii ei, Statului român actual.

De aceea, pentru clerul și credincioșii noștri, cel mai bun mijloc de a contribui la întărirea unității moral-politice și sociale a poporului nostru este acela de a păstra cu fermitate loialitatea lor față de stat, respectând cu strictete legile acestuia și muncind pentru împlinirea aspirațiilor de prosperitate a poporului.

Deschiderea Bisericii Ortodoxe către lume, către societate și către om în general într-o atitudine de iubire și slujire a acestora, ține de structura și de lucrarea ei mîntuitoare. Biserica există în societate, iar umanitatea, și societatea în general, sînt în continuă prefacere, înnoire, creștere și desăvîrșire. De pe urma acestui proces se resimte și Biserica, obligată să se redescopere pe ea însăși în misiunea ei cea mai proprie, aceea de slujire a lui Dumnezeu prin slujirea credinciosului. În acest sens, ea a trebuit să-și înnoiască progresiv structurile, instituțiile sale, păstrîndu-și însă identitatea ei doctrinară și fidelitatea ei deplină față de Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos. Dar deschiderea Bisericii spre viața cea nouă din patria noastră, promovată de Întîistătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și de toți membrii Sfîntului Sinod, s-a găsit totdeauna într-un perfect echilibru cu păstrarea neștirbită a tezaurului credinței de totdeauna a Bisericii Ortodoxe. Această înțeleaptă îmbinare și cumpănire între ceea ce este dumnezeiesc și permanent valabil în Biserică și deschiderea ei spre aspirațiile credinciosilor ei și ale omenirii întregi care aspiră spre progres, aspirații legate de timp, a ferit Biserica noastră atît de conservatorismul rigid, cît și de secularismul care sacrifică credința în Dumnezeu cel transcendent lumii, dar prezent în viața credincioșilor, și în dumnezeirea lui Iisus Hristos.

Stînd pe temelia nezdruncinată a Evangheliei lui Hristos și slujind de-a lungul istoriei, credinciosul și poporul căruia el aparține, Biserica Ortodoxă Română a fost ferită de zguduirii și de dezbinări, rămîind continuu o Biserică deschisă timpului și adoptînd cu curaj în slujirea ei poziții de înțelegere față de atîtea noi probleme cu care este confruntată ea în zilele noastre. «Biserica Ortodoxă Română împărtășește din punct de vedere creștin, valoarea morală a principiilor care se află la baza activității societății socialiste române: libertatea, egalitatea, frățietatea, pacea între popoare, independența națiunilor în condiții de coexistență pașnică, legătura individului cu societatea, modestia personală și autodăruierea, dragostea jertfelnică față de patrie și față de popor, puritatea raporturilor familiare, munca pentru binele comun» («B.O.R.», nr. 11—12, 1967, p. 1080). Prin legăturile sale cu Bisericile creștine nu se face cunoscută numai pe ea însăși, ca Biserică a credinciosilor ei, ci face cunoscut și prețuit statul și poporul român» (*Apostolat social*, X, p. 32). Acționînd pentru refacerea unității creștine, acel ideal sublim al Bisericii creștine de pretutindeni, Biserica Ortodoxă Română vine în sprijinirea rezolvării marilor probleme care frămîntă omenirea zilelor noastre de la un capăt pînă la celălalt al ei. Ea este alături de

cei care luptă pentru egalitatea între oameni și popoare, pentru dreptatea socială, pentru pacea, frățietatea și dragostea care unește omenirea progresistă pe drumul progresului material și spiritual general.

Principiul sprijinirii tuturor acțiunilor inițiate de statul român în interesul poporului nostru este unul din principiile fundamentale care călăuzesc pe slujitorii Bisericii noastre în activitatea lor pastorală. Acest sprijin este continuarea unei tradiții seculare.

Cea de-a XXV-a aniversare a proclamării Republicii găsește pe oamenii muncii din patria noastră antrenați în lupta eroică pentru îndeplinirea înainte de termen a actualului plan cincinal, în scopul desăvârșirii construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și, prin aceasta al trecerii țării noastre în rindul țărilor dezvoltate.

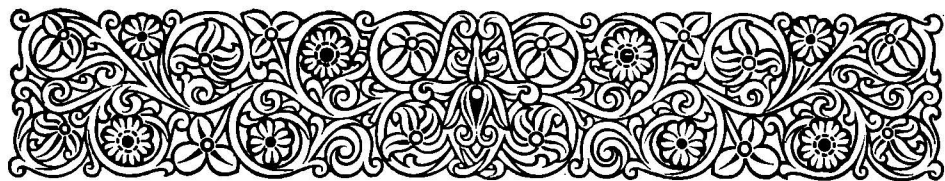
Trăim momentul istoric în care se cere o mobilizare activă a tuturor forțelor poporului nostru, din toate sectoarele de activitate pentru a se îndeplini programul dezvoltării țării noastre. Este astăzi un lucru evident pentru noi toți că propășirea patriei noastre este opera întregului popor și că această operă cere un grandios efort colectiv. Statul nostru se bazează pe unitatea întregului popor, pe solidaritatea tuturor cetățenilor săi.

Preoții ortodocși pot și trebuie să sprijine această acțiune, arătând ce importanță are pentru credincioși viața obștească și iubirea de patrie. Preoții au fost alături de poporul nostru în toate fazele prin care a trecut construirea societății noi din patria noastră în acest sfert de veac republican. Astăzi, ei sînt chemați să sprijine activitatea obștească. Iubirea față de patrie se manifestă azi anume ca preocupare pentru întărirea vieții de obște, pentru solidaritate cu întregul popor în efortul său de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și în afirmarea pleneră a lui și a statului său pe arena politicii mondiale.

Pentru tot ce a creat poporul nostru în mod solidar, România socialistă a atins o treaptă de progres și de civilizație neîntîlnită în istoria ei, pentru care fapt ea ocupă un loc de cinste între națiunile lumii. De la asigurarea unor condiții materiale corespunzătoare unui trai demn, pînă la instituirea unor măsuri de dreptate și echitate socială pentru toți locuitorii patriei, țara noastră este preocupată de ridicarea permanentă a standardului de viață al populației prin sporirea neîncetată a fondurilor pentru acțiuni social-culturale, prin îmbunătățirea sistemului de salarizare a muncii și al sistemului de pensionare.

La această mare sărbătoare a poporului nostru, aniversarea unui sfert de veac republican, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre își exprimă recunoștința și iubirea lor nețărnută pentru patrie și popor și urează, alături de toți fiii patriei, din toată inima, Republicii noastre socialiste, înălțare și înflorire continuă, spre a asigura fericirea fiilor săi și spre a se bucura de prietenia și cinstirea tuturor țărilor lumii.

REDACȚIA

PASTORALE

---

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
IAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ
BINECUVÎNTARE

«Iată, vă binevestese vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul; că vi s-a născut azi Mîntuitor, care este Hristos Domnul» (Luca II, 10-11).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cu aceste cuvinte îngerul Domnului a vestit păstorilor din apropierea peșterii în care s-a născut Domnul Hristos, venirea pe pămînt a Fiului lui Dumnezeu. Cu aceste cuvinte îngerul anunța lumii din vremea aceea marea bucurie că «poporul care locuia întru întuneric și vedea lumină mare și cei ce locuiau în latura umbrei morții, lumină va străluci peste ei» (Isaia IX, 1). Se vestea tuturor nădejdea că pe pămînt va fi pace și între oameni bunăvoire (Luca II, 14).

Aceeași bucurie, iubiții mei, o anunță Biserica în fiecare an credincioșilor săi cu prilejul sărbătoririi Nașterii Domnului. Ca și îngerii care au adus oamenilor în acea noapte sfîntă mesajul cerului, Biserica nu încetează niciodată să susțină și să slujească idealurile sfinte pentru toate timpurile, acelea ale înfrățirii tuturor oamenilor și al păcii pe întreg pămîntul. Crăciunul, sărbătoarea Nașterii Domnului, a fost, este și va rămîne pînă la sfîrșitul veacurilor pentru credincioșii creștini de pretutindeni, praznicul bucuriei sfinte a mării nădejdi că vestea cea

bună și mesajul adus lumii de îngerul Domnului se vor împlini ; că lumea, după suferințe îndelungate, va reuși să se izbăvească de urgia războaielor și a urii dintre frați.

Iubiții mei fii sufletești,

Și astăzi, în ziua slăvitei sărbători a Nașterii Domnului, prin cuvântul Sfintei Evanghelii, prin cântări alese și prin întreaga atmosferă pe care acest dumnezeiesc praznic o creează în sufletele credincioșilor, Biserica noastră face lucrarea îngerilor, înnoind credincioșilor săi vesela și bucuria cea mare a venirii pe pământ a lui Hristos, Care «este pacea noastră, Care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat pe rețele din mijloc al vrajbei» dintre oameni (Efeseni II, 14).

Căci, adevărat este, iubiții mei, că El, Care a fost «trimis să vindece pe cei zdrobiți cu inima ; să propovăduiască robilor dezrobirea și... să slobozească pe cei apăsați» (Luca IV, 18), El — prin învățătura Sa ce străbate veacurile — a făcut ca lumea de astăzi să gândească mai adânc și să se hotărască să caute cu tot dinadinsul căile cele mai potrivite pentru ca să «strice peretele din mijloc al vrajbei» care o desparte de atîta vreme și să trăiască în pace.

Cunoașteți, iubiții mei, că după pregătiri de câțiva ani, popoarele din Europa, bătrînul continent asupra căruia s-au abătut în decursul vremii, și mai ales în ultimul veac, atîtea războaie nimicitoare, s-au hotărît să stea de vorbă, mînate de gîndul cel bun al împăciuirii. Pentru aceasta ele și-au trimis, acum mai bine de o lună, în capitala Finlandei, Helsinki, delegații lor, care împreună cu delegații altor două mari țări de peste ocean — Statele Unite ale Americii și Canada — să chibzuiescă asupra celor mai bune mijloace pentru ca într-un viitor apropiat, conducătorii acestor popoare, întruniți laolaltă, să pună bazele atît de mult-doritei securității europene.

Iubiții mei fii, la acest luminat praznic al Nașterii Domnului, ca Părinte al vostru sufletesc, am deci bucuria să vă vestesc că lumea, cel puțin în această parte a ei, în zbuciumata Europă, se găsește pe calea cea bună și că noi toți trăim clipe de mari nădejdi pentru viitorul omenirii. Convinsă că ura, neîncrederea, egoismul, dorința de îmbogățire peste măsură în dauna altora, starea de încordare, răzhoiul rece al nervilor, ori amenințarea cu dezlănțuirea războiului în care să fie folosite cele mai îngrozitoare arme, nu numai că nu folosesc nimănui, dar sînt primejdioase și vătămătoare pentru toți, — ele fiind săbii cu două tășuri — popoarele din Europa se apropie de înlăptuirea celor mai calde dorințe ale fiilor lor : pacea și înfrățirea tuturor oamenilor.

Dorim din toată inima, iubiții mei, ca aceste sfinte năzuințe să fie cît mai repede împlinite și să avem bucuria ca în curînd să aflăm vestea cea mare că mesajul îngerilor din noaptea Crăciunului s-a înlăptuit. Astăzi, cînd la orizontul lumii au apărut aceste zori luminoase și miine, cînd soarele păcii și înfrățirii generale va revărsa lumina și căldura sa pretutindeni, ca buni creștini socotim că și Biserica, prin propovăduirea

neîncetată a păcii și prin rugăciunile sale, a făcut și face să se creeze în lume un climat de bună înțelegere, din care să răsară pacea mult dorită.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Dar la praznicul dumnezeiesc de astăzi, pe lângă bucuria de care am amintit, găsesc potrivit prilej să vă grăiesc de altă bucurie, de marea sărbătoare a poporului nostru. Peste câteva zile — la 30 decembrie — se împlinesc 25 de ani de la proclamarea Republicii și întreaga țară se pregătește să sărbătorească după cuviință această zi.

A trecut deci un sfert de veac de când poporul român, după ce a îndepărtat de la cîrma țării monarhia, străină de neamul nostru și de idealurile sale, și-a luat în mîinile lui proprii soarta sa și și-a croit o viață nouă; un sfert de veac de muncă stăruitoare, în care toți fiii Patriei, umăr la umăr, cu brațele, cu mintea, cu condeiul, cu tot ce fiecare are mai bun, au contribuit la înflorirea acesteia. Și, cu adevărat, țara noastră, în acest răstimp, a înfăptuit lucruri mari, care ne bucură pe toți.

Ce s-a realizat în acești 25 de ani în România ne este cunoscut, pentru că fiecare vede cum fața Țării s-a schimbat; cum satele și orașele noastre se îmbogățesc cu construcții noi, frumose și folositoare; cum școlile s-au înmulțit și neștiința de carte a dispărut; cum țara noastră progresează în toate laturile de activitate omenească; cum prestigiul ei crește neîncetat și în afara sa, datorită gîndurilor bune de care Conducătorii noștri sînt însufleșiți în politica noastră externă; cum Conducerea noastră de Stat se îngrijește ca toți fiii Patriei, egali în drepturi și datorii, să ducă o viață demnă și mulțumită. Iar ca fii ai Bisericii, trebuie să mărturisim, că și Biserica noastră în acești 25 de ani a avut puțința, datorită libertăților de care se bucură, să-și împlinească îndatoririle sale misionare și că și ea, prin credincioșii și slujitorii săi, a contribuit, după puteri, la progresul Țării noastre.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Toate împlinirile mari pe care le-a înfăptuit poporul nostru de la proclamarea Republicii se datoresc, de bună seamă, muncii pline de avînt a fiilor săi, dar mai ales faptului că în acest răstimp am fost feriți de războaie, am putut munci în pace.

De aceea, iubiții mei, și de acum înainte noi nu vom înceta a propovădui credincioșilor noștri pacea, îndemnîndu-i să se roage lui Dumnezeu să ajute lumii să găsească cele mai bune căi de înțelegere spre a se înfăptui pacea peste tot pămîntul. Pentru că dacă nu este pace pretutîndeni, chiar popoarele care nu se războiesc trăiesc și ele starea de tulburare din lume, știind că, după învățătura noastră creștină, întreaga lume este un trup și noi toți sîntem mădularile acestuia. Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă spunînd: «Să nu fie dezbinare în trup, ci membrele să îngrijească deopotrivă unele de altele. Căci dacă un mă-

dular suferă, toate mădularele suferă împreună; și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună» (I Corinteni XII, 25—26).

Iubiții mei, să nu uitați că dacă «împărăția lui Dumnezeu... este dreptate și pace și bucurie» (Romani XIV, 17) și dacă lumea dorește să trăiască vremuri de fericire, stă în puterea tuturor oamenilor de pe pământ, deci și a fiecăruia din noi, să se străduiască, să muncească și să facă ca glasul și dorința lor de pace să fie auzite pretutindeni; căci în înfăptuirea lucrurilor bune noi toți «sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu», cum ne spune același Sfînt Apostol Pavel (I Corinteni III, 9).

Să mulțumim lui Dumnezeu că Țara noastră și Conducătorii popoului nostru sînt hotărîți să «caute pacea cu toată lumea» (Evrei XII, 14). Și știind credincioșii noștri că, așa cum spune Sfîntul Apostol Petru, «cel ce voiește să iubească viața și să vadă zile bune... să caute pacea și s-o urmeze» (I Petru III, 10—11), îi îndemnăm pe toți în această sfîntă și mare zi a Nașterii Domnului, să se poarte ca «fii ai luminii», să-și iubească, ca și pînă acum Biserica și Patria, să se roage și să muncească pentru pace.

Iubiții mei, am avut astăzi prilejul să ne bucurăm și de Praznicul cel Mare pe care-l sărbătorim, dar și de bucuria întregii lumi care întrezărește zile bune pentru ea și mai ales de bucuria Țării noastre, care își sărbătorește în curînd ziua care i-a dat putința să prospere atît de mult: ziua proclamării Republicii.

«Ce vom răsplăti Domnului pentru toate cîte ne-a dat nouă?» (Psalm CXV, 3), ne întrebă Psalmistul. Noi vom răspunde: Pacea, munca, binele, iubirea de Biserică, Țară și lume le vom căuta în toate zilele vieții noastre.

Iar Eu, ca Părinte al vostru sufletesc, binecuvîntîndu-vă și făcîndu-vă cele mai calde urări de tot binele și de sănătate deplină pentru Noul An, 1973, rog pe Dumnezeuul păcii și al îndurărilor Care a trimis în lume pe Fiul Său iubit, să reverse și de acum înainte peste Țara noastră și peste toți fiii ei, darurile Sale cele bogate și dragostea Sa de care nu ne-a lipsit niciodată.

Al vostru de tot binele doritor, pentru voi și casele voastre,

† JUSTINIAN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler, evseviosului cin monahal și binecredincioșilor creștini : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi arhiepiscopii binecuvântări.

«Iată vă vestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul, că în orașul lui David vi s-a născut un Mântuitor care este Hristos Domnul» (Luca II, 10, 11).

Iubiții mei fii sufletești,

Sfinta noastră Biserică, azi, dimpreună cu Îngerul Domnului ne aduce vestea Nașterii după trup a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. «Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută» a întrupării Domnului ne-o descoperă Sfântul Evanghelist Luca, care ne spune : *«În zilele acelea a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea... Deci s-au dus toți să se înscrie liecare în cetatea sa. S-a suit atunci și Iosif din Galileea, din cetatea Nazaret, în Iudeea, la o cetate, care se chema Vitleem, pentru că el era din casa și din neamul lui David, ca să se înscrie cu Maria, logodnica sa, care era grea. Dar pe când erau ei acolo, Mariei i-a venit vremea să nască. Și a născut pe Fiul său Întâiul născut, L-a înfășat și L-a culcat în iesle pentru că ei n-au avut loc la casa de oaspeți» (Luca II, 1—7).*

Cu unele graiuri ca acestea, Sfântul Evanghelist Luca ne arată cum s-a întrupat și a venit în lume Domnul Iisus pentru noi și pentru a noastră mântuire.

La fel, Proorocul Isaia fiind insuflat de Dumnezeu a prezis : *«Însuși Dumnezeu va veni și ne va mântui» (Isaia XXXV, 4).*

Intr-una din cîntările sale, Biserica spune : *«Minunea Nașterii Tale a o spune, limba nu poate».*

Ca să înțelegem acestea, ne-am curățit prin rugăciuni și prin post, ca să avem cugetele luminate.

Purtați și noi pe aripile credinței spre cetatea lui David — Vitleem, vedem în peșteră pe Pruncul Iisus înfășat în scutece și ținut în brațe de Maica Sa, Sfânta Fecioară Maria. Ca și cei trei Mași de la Persida, ne închinăm și cădem înaintea Pruncului-«Noul Împărat», și-i aducem ca daruri credința, nădejdea și dragostea noastră.

Împreună cu Sfântul Ioan Gură de Aur zicem : «Un Dumnezeu a venit pe pământ».

Colindele de Crăciun ni-L înfățișează mititel și înfășățul, în scutece de bumbăcel... Îngerii psalmodiază pe bolta cerească în cor și în numele întregii făpturi un imn de slavă și laudă : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie*» (Luca II, 14).

Iubiților,

Totul este acum gata : «Hristos se naște, măriți-L, Hristos din ceruri întâmpinați-L» (din cântările Praznicului). Inspirați de Duhul Sfânt, Proorocii și Sfinții Evangheliști ne-au lăsat, în scrierile lor, amănunte despre viața pămîntească a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. O, ce dar s-a făcut nouă pămîntenilor ! «*Cuvîntul Trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr*» (Ioan I, 14). El este «Emanuil» ce se tilcuiește : «*Cu noi este Dumnezeu*» (Matei I, 23). A luat asupra Sa păcatele noastre și ne-a răscumpărat cu însuși Singele Său vărsat pe cruce. Ne-a împăcat cu Dumnezeu și a întemeiat Biserica pentru mîntuirea noastră. Ca și păstorii din preajma peșterii, venim acum la Marele Păstor ceresc, Care își pune sufletul Său pentru oi, iar cei cufundați în noianul păcatelor aleargă la «Mielul lui Dumnezeu», Cel ce ridică păcatele noastre.

Iată, așadar, tîlcul Praznicului trupestii nașteri a Domnului Iisus, pe care, cu nespūsă bucurie și cu dumnezeiască cuviință îl sărbătorim. «*Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Căruia stăpînire e pe umărul Lui și se chiamă numele Lui Înger de mare sîtat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie*» (Isaia IX, 5).

S-a născut sub ani «Cel fără de ani». Despre aceasta ne grăiește Sfîntul Apostol Pavel, care zice : «*Deoîntîmeea Sa cu Dumnezeu n-a socotit-o un lucru răpit pe nedrept, dar totuși s-a micșorat pe Sine însuși și a luat chip de rob, făcîndu-se asemenea oamenilor*» (Filipeni II, 6, 7).

În «Crez» mărturisim «Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire, s-a pogorît din Ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioară și s-a făcut om».

Copilăria și-a petrecut-o în Galileea, în nordul Țării Sfinte, cu cerul ei senin și cu împrejurimi surîzătoare. «*Propășea cu înțelepciunea, cu vîrsta și cu harul înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor*» (Luca II, 52).

Avem sfînta și mîntuitoarea datorie ca acum, cu prilejul acestui praznic și al sărbătorilor în legătură cu acesta, să ne îndulcim din ospățul Stăpînului și din masa cea nemuritoare din Peștera Vitleemului și să mulțumim lui Dumnezeu-Tatăl că ne-a trimis Izbăvitor pe Hristos Domnul.

Vă îndemnăm, ca părinte duhovnicesc, să duceți o viață plină de bucurie iubitoare spre fapte bune și spre iubirea de Dumnezeu și de aproape, așa după cum sfînta noastră Biserică ne învață, după porunca Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, păzind cele nouă porunci ale ei.

Iubiților,

Să nu pierdem din vedere nici o clipă că, în calitate de cetățeni ai scumpei noastre Patrii, avem datorii de împlinit, spre binele și fericirea obștească.

Întregul nostru popor, sub ocîrmuirea înțelepților noștri Conducători, și-a croit o viață nouă. Chipul Patriei este cu totul altul, în contrast cu ce-a fost în trecut de tristă amintire. «*Cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi*» (II Corinteni V, 18). Trăim într-o eră nouă, a umanității. Biserica noastră Ortodoxă își aduce, din plin, sprijinul și contribuția ei pentru înflorirea scumpei noastre Patrii. Ea este în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor. Slujirea ei se întemeiază pe cuvintele Mîntuitorului, care zice: «*Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească...*» (Matei XX, 28).

La sfîrșitul lunii decembrie se împlinesc 25 de ani de la întemeierea Republicii. Așadar, un sfert de veac de «demnitate națională și umană...» de cînd poporul nostru s-a angajat în eforturi mereu sporite și în «dăruire totală, în munca creatoare care a schimbat fața țării — Republica Socialistă România — și a transformat-o într-o uzină uriașă și un ogor imens și într-o înaltă școală, sub conducerea clasei muncitoare, aliată cu țărănimea, cu intelectualitatea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii.

Luăm parte cu însuflețire, alături de întregul popor, la popasul sărbătoresc al celei de-a 25-a aniversări a Republicii noastre.

«*Să nu ne îngreuiem a face binele*» (Galateni VI, 9). Să fim luptători pentru «*Pacea a toată lumea*», cum ne îndeamnă Biserica.

Pacea «*este mai presus de orice minte*» (Filipeni IV, 7), așa ne învață Sfîntul Apostol Pavel.

Să priveghem și să ne rugăm ca nu cumva să cădem în ispită și păcate grele care ne-ar pune în pericol viața și mîntuirea noastră.

Să aveți acum în casele voastre toată îndestularea și mulțumita ca să sărbătoriți acest Sfînt și Mare Praznic, cu toată bucuria.

Să ne îndestulăm duhovnicește din bucuriile acestui Praznic, căci Domnul «*ne-a mîntuit nu pentru faptele dreptății ce le-am făcut, ci pentru mila Sa...*» (Tit III, 5).

«*Darul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi!*» (I Corinteni XVI, 23).

Al vostru rugător fierbinte către Dumnezeu,

† ANTIM
Episcop al Buzăului

† CHESARIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI DUNĂREA DE JOS

Intregului cler și tuturor credincioșilor din această Eparhie, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvântare.

«Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit, de Acesta să ascultați»
(Matei XVII, 5).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Întreaga creștinătate se bucură astăzi, la acest praznic dumnezeiesc și slăvește pe Pruncul Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru care s-a născut din Preacurata Fecioara Maria, în peștera din Betleemul Iudeei. Se bucură pentru că acest Prunc e Mesia cel așteptat, noul Adam, urmașul strămoșei Eva, care a fost trimis de Dumnezeu ca să ne mîntuiască.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos este «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută», precum cîntă Biserica, dar știută și pregătită din veșnicie de Tatăl nostru ceresc. De aceea, «la plinirea vremii», cînd taina aceasta s-a descoperit, cetele îngerești s-au minunat și au cîntat slavoslovie înaltă lui Dumnezeu, proslăvindu-L și zicînd: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace și între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14). Iar cei ce-au auzit, în persoana celor trei magi de la Răsărit, a păstorilor și a altora, au adus Pruncului daruri alese și I s-au închinat Lui ca unui Dumnezeu adevărat. Aceasta, pentru că ei au recunoscut în acest Prunc pe Mîntuitorul pe care Dumnezeu L-a trimis pe pămînt, pentru răscumpărarea noastră din păcatul strămoșesc și pentru recîștigarea fericirii pe care o pierduserăm.

Iubiților, «*Dumnezeu este iubire*» (I Ioan IV, 16) și El întotdeauna a dorit fericirea noastră și ca noi să fim alături de El. De aceea, dintru început, cînd ne-a creat, ca o cinstită aleasă, El ne-a făcut după chipul și asemănarea Sa, curați și fără de prihană, ca să ne putem bucura împreună cu El și cu Sfinții Îngeri de fericirea cea veșnică.

Pentru aceasta, cu lumina Sfintului har, El a luminat sufletul lui Adam, în cel mai înalt grad, ca să poată cunoaște binele și răul; iar inima, adică simțirea lui, a făcut-o bună și fără de răutate. De asemenea, și voința acestuia era înclinată spre împlinirea voii lui Dumnezeu pentru a săvârși binele.

Dumnezeu i-a dat apoi acestuia ca să îngrijească de grădina Edenului, să o lucreze, adică să se perfecționeze prin muncă folositoare și să caute în continuu desăvârșirea morală și spirituală, ceea ce l-ar fi apropiat și mai mult în chip și asemănare cu Prototipul său. Fericirea ar fi fost atunci și mai mare, iar noi am fi ajuns să fim asemenea îngerilor, cei puternici în virtute, care stau pururea în jurul lui Dumnezeu și se bucură de slava dumnezeiască.

Dar după un timp, oamenii cei dinții n-au mai păzit porunca lui Dumnezeu de care era condiționată fericirea lor. Liberi să aleagă între bine și rău, ei s-au lăsat amăgiți de șarpele cel viclean, au călcat porunca Tatălui ceresc și au păcătuit.

Prin păcatul neascultării strămoșii noștri, prin propria lor voință s-au lipsit de harul dumnezeiesc și au rupt legătura de pace cu Ziditorul. Din această cauză, chipul lui Dumnezeu care era în ei sădit, a slăbit, frumusețea lui s-a veștejit. Din nemuritori, ca și îngerii, cum puteau să fie, au devenit muritori cu trupul, ca viețuitoarele cele necuvîntătoare. Echilibrul dintre suflet și trup, s-a descumpănit în paguba sufletului. Mîntea care este tăria spiritului, s-a tulburat în limpezimea ei și s-a îngreuiat. Inima s-a înclinat spre păcate, iar voința a slăbit.

Cît de grele au fost urmările păcatului strămoșesc, ne arată Sfîntul Apostol Pavel, cînd spune despre sine: *«Văd în mădularele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minții mele și făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele... Căci, nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc. Iar de fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine. Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace»* (Romani VII, 18—23; VIII, 6).

Deci, dacă Sfîntul Apostol Pavel se plînge de neputința de a păstra echilibrul dintre suflet și trup, el care a primit de la Hristos darul apostoliei și a fost răpit pînă la al treilea cer și în rai (II Cor. XII, 2—4), cu atît mai puțin vor putea păstra dreaptă această cumpănă ceilalți creștini care n-au ajuns la vrednicia apostolului.

Despre această luptă dintre trup și suflet a spus ceva asemănător și poetul roman Ovidiu, care și-a petrecut ultima parte a vieții în Dobrogea noastră, la Tomis, unde a fost surghiunit de împăratul August. *«Văd cele bune, zice poetul, și le admit, dar fac totdeauna cele rele»*. Adică, sufletul omului care porcede de la Dumnezeu și e de natură spirituală, voiește să facă binele, care e propriu Dumnezeirii, însă trupul care e de natură pămîntească nu-l ascultă — și atunci sufletul săvîrșește ceea ce e potrivit firii sale spirituale.

Dar ceea ce este nouă cu neputință, e cu putință la Dumnezeu (Luca I, 37). Pentru eliberarea din jugul cel greu al păcatului și pentru restabilirea echilibrului moral dintre suflet și trup a intervenit Însuși Dumnezeu, la plinirea vremii, prin trimiterea Fiului Său în lume, ca să ne mîntuiască și să ne redea iarăși frumusețea cea dintîi a chipului.

Pentru aceasta El, Fiul lui Dumnezeu, vine pe pămînt ca Fiu al omului, împrumutînd chipul și asemănarea omului celui dintîi — Adam — cînd el se afla în ascultare față de Dumnezeu și fără de prihană. Prin întruparea Sa ca om, Mîntuitorul a devenit astfel om deplin, fără de păcat, dar în același timp El era și Dumnezeu adevărat, pe Scaun, cu Tatăl și cu Duhul Sfînt.

Cu trupul, El era jos pe pămînt, cu Dumnezeirea însă era pretutindeni în cer și pe pămînt, întru ale Sale, căci «*Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*» (Ioan I, 3).

Prin întruparea Mîntuitorului Iisus Hristos, El a unit firea noastră omenească cu firea Sa dumnezeiască, făcînd-o firea Lui, ca astfel firea noastră să nu se mai poată depărta de Dumnezeu și să nu mai poată sta împotriva Lui. De aceea, «*Cîți L-au primit pe Hristos ca Mîntuitor, trimis de Tatăl ceresc, și care cred în numele Lui le-a dat putere ca să se facă fiii lui Dumnezeu*» (Cf. Ioan I, 12).

Iubiților,

Factul acesta îl prăznuim noi astăzi : «*Întruparea lui Dumnezeu ca om, înnoirea și îndumnezeirea ființei, sfințirea și înfierarea ei de către Dumnezeu*». Prin venirea Fiului lui Dumnezeu în lume, cerul se unește cu pămîntul : între cer și pămînt nu mai este de acum acea prăpastie de netrecut, care despărțea pe Dumnezeu de credincioși, ci o scară și o punte de legătură neîntreruptă care unește pe Dumnezeu cu aceștia.

Dumnezeu este Cel ce ne-a oferit darul acesta prin Pruncul Iisus Hristos, iar noi se cuvine să ne silim să fim vrednici de a-L primi, pe Domnul în inimile noastre și de a sluji cauzei pentru care El a venit la noi : mîntuirea și fericirea tuturor, indiferent de credință, de limbă și de neam.

În noaptea sfîntă, cînd s-a născut Pruncul Iisus, îngerii au cîntat : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace și între oameni bunăvoire*». Aceasta este vestea cea bună pe care Dumnezeu o trimite lumii întregi, ca punct de plecare și de înnoire, de la nașterea Pruncului pentru fericirea lumii și cîștigarea mîntuirii.

Omul cel drept, a răătăcit de la adevăr, «*schimbînd mărirea lui Dumnezeu, celui nestrîcîcios în asemănarea chipului omului celui strîcîcios*» (Romani I, 23). El și-a făcut lui idoli și li s-a închinat lor. — În Legea harului Noului Testament oamenii au fost chemați să părăsească păgînitățile și să aducă cinstire cuviincioasă prin fapte bune singurului și

adevăratului Dumnezeu, care a făcut cerul și pământul și toate cele văzute și nevăzute.

Pe lângă această cinstire adusă de Dumnezeu, adevărații credincioși care se închină Tatălui ceresc cu duhul și cu adevărul, trebuie să fie făcători de pace pe pământ și aducători de bunăvoință între oameni. Pruncul Iisus Hristos este «*Domnul păcii*» (Isaia IX, 5) și «*Dumnezeul păcii*» (Romani XV, 3) și El a îmbogățit viața noastră cu pacea Sa aducătoare de mîntuire și de fericire veșnică. De aceea, pe cei care urmează acest drum al păcii în viață, Mîntuitorul îi ferește și îi numește «*fii ai lui Dumnezeu*» (Matei V, 9).

Pacea rodește pace. Izvorul ei este înăuntrul sufletului, în credința cea adevărată, în dragostea către semenii noștri și către patria noastră, în munca folositoare și cinstită, în păstrarea bunei rînduiești și în împlinirea datoriilor familiale și obștești.

Pacea e o mare forță a vieții noastre spirituale și morale. Ea este hrana sufletului și a trupului — și nădejdea de mai bine a viitorului nostru și al urmașilor noștri. Progresul nostru spiritual, moral și material depinde foarte mult de pacea cea dinăuntrul nostru și de pacea cea din afară. De aceea, Sfîntul Apostol Petru ne învață despre aceasta zicînd: «*Cel ce voiește să iubească viața și să vadă zile bune să-și oprească limba de la rău și buzele sale să nu grăiască vicleșug ; să se ferească de rău și să facă bine ; să caute pacea și să o urmeze*» (I Petru III, 10—11). Iar Sfîntul Apostol Pavel zice : «*Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul*» (Evrei XII, 14).

Iubiților,

Pacea cea dintre noi și pacea a toată lumea este mult iubită de poporul nostru, care se manifestă cu putere, pe plan intern și pe plan extern, ca factor constructiv de pace și de bună înțelegere între oameni și popoare.

Tot ce reprezintă nou în viața patriei noastre și în conștiința cetățenească a fiilor ei, avîntul constructiv al României socialiste, care va sărbători peste cîteva zile un sfert de veac de la instaurarea Republicii, patriotismul luminat al naționalităților conlocuitoare sînt daruri ale păcii și bunuri spiritual-morale și materiale obținute prin munca, dragostea și contribuția întregului popor.

Sub îndrumarea înțeleaptă a Conducătorilor noștri iubiți, poporul nostru a construit în acești ani, o țară nouă, țară frumoasă și minunată, țară de pace de care sîntem mîndri fiecare și de care se leagă toate speranțele noastre de mai bine.

De aceea, iubiților, ca părinte sufletesc al vostru, vă îndemn să nu conțeniți de a fi oameni de pace și de bunăvoință, oameni de acțiune și de dragoste pentru binele obștesc. Să stați strîns uniți cu rîvnă și vred-

nicie în jurul Conducătorilor noștri, cu toții să-i iubim și să-i ascultăm, pentru că ei priveghează pentru bunăstarea noastră, a tuturor.

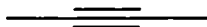
De asemenea, vă îndemn să păstrați credința noastră sfântă și curată, așa precum am primit-o de la înaintași, căci ea a fost scut de apărare pentru poporul nostru și treaptă de suire pe scara virtuților și a trăirii creștinești în dragoste și unire.

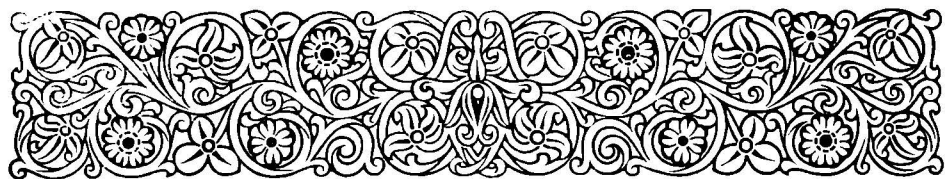
Iubiților, de acest mare praznic al credinței noastre vă împărtășim arhierestiile noastre binecuvântări și rog pe Dumnezeu să vă învrednicească pe toți a petrece Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului cu sănătate, cu pace și cu bucurie, iar Anul nou care vine să fie bogat în faptele care duc la înălțarea patriei noastre dragi și la întărirea păcii în lume.

«Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh, să fie cu voi, cu toți!»

Al vostru, către Domnul de tot binele rugător,

† CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A XXII-A DUPĂ RUSALII

Sfântul Pavel ne învață în «Apostolul» de la sfârșitul Epistolei către Galateni, care s-a citit astăzi, că nici o manifestare a noastră nu prezintă un interes cu adevărat pentru mîntuire decît cele ale făpturii celei noi, a cărei laudă este numai crucea Domnului nostru Iisus Hristos.

Iar în Evanghelia de azi Mîntuitorul ne arată spre ce tărîmuri se deschide ușa veșniciei : spre acela al iadului, cu bogatul nemilostiv, sau al raiului, cu săracul Lazăr.

Sfînta noastră Biserică ne pune în fața alegerii noastre proprii pentru a ne asigura veșnicia, pe care ne-a mai descris-o în diferite rînduri, căci ea, ca o mamă iubitoare, revine la laitmotivul sfîrșitului nostru, care poate fi zorile înșorite ale vieții veșnice în comuniunea dragostei sfinților, a Prea Sfîntei Fecioare și a Domnului nostru Iisus Hristos ; dar poate fi și veșnica îngropare în iadul întunecos al plîngerii și scrișnirii dinților, despre care ne vorbește Mîntuitorul. Este pregătirea noastră duhovnicească pentru primirea nevoințelor postului Nașterii Domnului : «Aducerea aminte de gheenă, zicea Ioan Gură de Aur, nu te lasă să cazi în gheenă». Pe vremea cînd erau mai mulți călugări decît cerșetori, spunea marele predicator Miniat (trad. Fecioru, p. 334), un sfînt sihastru a fost ispitit puternic de trup... Dar Dumnezeu care voia să-l păzească ca să nu piardă nenorocitul într-o clipă ostenelele îndelungatei lui sihăstriei, i-a insuflat acest gînd : Înainte de a cădea în păcat să atingă mîna de flacăra luminării... Atunci a făcut acest raționament : «Nu pot răbda să-mi ardă o parte din trup flacăra unei luminări ; cum voi putea atunci să suport arderea trupului și sufletului meu în flăcările muncii celei veșnice ? Mergi înapoia mea, satano ! Și așa a scăpat de păcat și și-a mîntuit sufletul». Deasupra mesei sale de lucru Sfîntul Ioan Gură de Aur avea un tablou, care-l apăra de ispite în timpul lucrului : Muncile iadului. Sfînta noastră Biserică a rînduit citirea cu 10 zile înaintea începerii Postului Crăciunului a Sfîntei Evangheliile a bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr și apoi a Apostolului înnoirii

noastre pentru a ne aminti că plata faptelor noastre va fi raiul sau iadul !

Într-adevăr, Apostolul Pavel scrie în Epistola către Romani (II, 5—11) : «După învîrtoșarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni minie în ziua miniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu, care va da fiecăruia după faptele lui : viață veșnică celor ce, prin stăruință în faptă bună, caută mărire, cinste și nesticăciune, iar... necaz și strîmtoare peste sufletul oricărui om care săvîrșește răul... căci nu este părtinire la Dumnezeu».

În epoca primară mulți au fost creștinii care, din dragoste față de semenii lor, au spus că e cu neputință ca Părintele ceresc, Dumnezeul Evangheliei iubirii, să judece și să pedepsească atît de crunt pe fiul cel pierdut, care este însă creatura și fiul Său. La aceasta s-a răspuns că întreaga creație e creatura Sa și că judecata privește comportarea creației față de ceilalți membri sau părți ale creației Sale. S-a mai spus, de asemenea, că însăși ființa noastră este o judecată intrinsecă prin compararea noastră între noi și cu Cel ce s-a făcut ca unul dintre noi prin Întrupare : cînd a apărut iubirea jertfelnică întrupată a dat pe față tot egoismul ; cînd a strălucit pe pămînt sfințenia însăși, a fost demascată grimasa păcatului ascuns. «Da, Hristos-iubire nu se poate despărți de Hristos-judecător, fiindcă numai adevărul care ne judecă ne iubește cu adevărat și vrea cu toată sinceritatea mîntuirea noastră». Iubirea fără dreptate este o iubire fără adevăr și nu ne poate mîntui : «numai iubirea care ne duce în adîncul frămîntărilor ne poate dezrobi de înlănțuirea crudă a orgoliului și falsității noastre și ne face să trecem de la întuneric la adevărata lumină» (F. W. Förster, *Le Christ et la vie humaine*, Genève, 1924).

Iisus Hristos se jertfește neîncetat pentru păcatele noastre. De aceea, în loc de : «Pînă cînd, Doamne, te vei mînia pînă în sfîrșit ?» (Ps. 78, 5), trebuie să zicem din partea Domnului : «Pînă cînd mă veți tot chinui voi pe Mine ?» Nu noi trebuie să-L întrebăm, ci El trebuie să ne întrebe pe noi pentru fărădelegile noastre.

Iată de ce sfînta noastră Biserică ne pune înainte dilema : sau nu credem că există iadul, sau credem că există și totuși ducem o viață ca și cînd n-am crede ; și atunci și într-un caz și într-altul, îl merităm cu prisosință !

...Încă mai au ecou în inimile noastre cuvintele sfîșietoare ale bogatului : «Părinte Avraame, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude virful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie !» Dar, Avraam a zis : «Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta și Lazăr, asemenea, pe cele rele ; iar acum aici el se mîngîie, iar tu te chinuiești».

Aceasta însemnează că înainte de învieria cea de obște, fie după aceea, noi păstrăm intacte funcțiunile sufletești și trupești și mai ales aceea a conștiinței noastre, care ne fac să ne înfricoșăm de iad așa cum e descris de teologii : ca închisoarea întunecoasă, ca abisul întunericii celui mai din afară, ca mormîntul înnoroiat, ca locuința plîngerii și întristării, ca înfricoșătorul cuptor de foc întunecat în jăratecul nestins, în care trece în veșnicie păcătosul rănit de căința amară.

Iar raiul, descris de sfânta noastră Biserică este viață fără de moarte, bucuria lui Dumnezeu și slava lui ; căci Dumnezeu e după fire așa, iar creștin ești după har și bunăvoința lui Dumnezeu, fiu adoptiv al Lui. Cheile iadului sînt în mîna lui Dumnezeu, dar ale raiului sînt în mîna noastră. Întoarcerea în rai se face pe o cale strîmtă (Matei XXII, 40). Se spune despre Sfîntul Ilie, că a mers spre rai cu o căruță de foc și cai de foc — adică era purtat de o dragoste înflăcărată față de Dumnezeu și de aproape (II Regi II, 11).

Sfînta noastră Biserică ne cere să nu uităm că, sîntem muritori iar după moarte vom fi răsplătiți potrivit faptelor noastre din timpul vieții noastre pămîntești.

«În timpul vieții noastre pămîntești, Domnul ne dă să presimțim fericirea vieții veșnice în toate prea bunele clipe din viața noastră creștinească, ne întîlnim cu Hristos în inima noastră. Și cu cît mai mult ne vom înrudi cu Domnul, în timpul cît trăim pe pămînt, cu atît mai strînsă va fi unirea noastră cu El, acolo în împărăția Lui.

Deci să nu fie neroditoare viața noastră pentru veșnicie ! Să nu fie nefolositoare pentru mîntuirea sufletului nostru nici o zi, nici un ceas din viața noastră pămîntească. Dar în această scurtă viață, poți și să-ți pierzi sufletul pe vecie, sau să-l mîntuiești» (Nicolae Krutișki, *Cuv. biseric.*, I, 164).

E paradoxal, poate, faptul că pretutindeni în Sfînta Scriptură raiul și iadul sînt legate de faptele îndurării noastre.

În Evanghelia de astăzi, de pildă, viața de dincolo a bogatului nemilostiv este cauzată de totala lui absență față de săracul Lazăr, plin de răni și care ar fi fost mulțumit să aibă măcar fărîmiturile care cădeau de la masa lui. Chinuirea bogatului și mîngîierea săracului sînt urmări ale faptelor lor pe acest pămînt ; sînt, am zice, răsplata vieții lor de aici.

După învățătura creștină toți sîntem frați între noi, ca fii și creaturi ale lui Dumnezeu. Acoastă filialitate are o singură lege : iubirea, care trebuie să îmbrățișeze toate creaturile. De aceea Mîntuitorul ne poruncește : «Poruncă nouă dau vouă : Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți» (Ioan, XIII, 34).

Iar Sfîntul Pavel arată în ceea ce s-a numit «cîntecul dragostei creștine» că toată viața creștină rodește la lumina și la căldura iubirii : «De aș grăi în limbi omenesti și îngerești iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător. Și de aș avea toată credința, în-cît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt. Și de aș împărți toată averea mea și de aș da trupul meu să-l ardă, și dragoste nu am, nici un folos nu-mi este. Și acum rămîn : credința nădejdea, dragostea, acestea trei ; iar mai mare dintre acestea este dragostea» (I Cor., XIII 1 sq.). Dragostea se manifestă prin fapte ; ele deschid pe credincios către semenul său și Biserica față de lume : «Să nu iubiți cu vorba, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul» ne mai învață Apostolul iubirii (I Ioan III, 18). După fapte cunoaștem pe adevăratul ucenic al lui Iisus : Dacă zice cineva : «Iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este ! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe

Dumnezeu, pe care nu L-a văzut nu poate să-L iubească» (I Ioan IV, 20).

Iar la judecata din urmă vom auzi această sentință, care ne va trimite în rai sau în iad, potrivit faptelor îndurării noastre. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui : «Veniți, binecuvințați Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii, căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau ; străin am fost și M-ați primit, gol am fost și M-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și M-ați cercetat ; în temniță am fost și ați venit la Mine. Atunci dreptii Îi vor răspunde zicînd : Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit ? Sau însetat și Ți-am dat să bei ? Sau cînd Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat ? Sau cînd Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine ?» Iar Împăratul, răspunzînd, va zice către ei : «Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut».

Atunci va zice și celor de-a stînga : «Duceți-vă de la Mine, blestemăților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Căci flămînd am fost și nu Mi-ați dat să mănînc ; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau ; străin am fost și nu M-ați primit ; gol și nu M-ați îmbrăcat ; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat». Atunci vor răspunde și ei zicînd : «Doamne, cînd Te-am văzut flămînd, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit ? El însă le va răspunde, zicînd : «Adevărat zic vouă : Întrucît nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut. Și vor merge aceștia la osîndă veșnică, iar dreptii la viață veșnică» (Matei XXV, 34—46).

Prof. N. CHIȚESCU

LA DUMINICA A XXV-A DUPĂ RUSALII

În ultima duminică înainte de începutul postului, ca perioadă de pregătire duhovnicească pentru marea sărbătoare a Nașterii Domnului, nu fără sens, Sfînta Biserică a rînduit să se citească pericopa evanghelică în care este redată una dintre cele mai pilduitoare parabole rostită de Mîntuitorul. Este parabola samarineanului milostiv în care problema mîntuirii și a mijlocului prin care credinciosul poate obține mîntuirea sufletului său, alcătuiesc tema fundamentală.

Mîntuirea sufletului a fost o problemă care a preocupat pe om din cele mai vechi timpuri, în dorința de a reveni la starea de fericire, în care a fost zidit de Creatorul său, dar pe care a pierdut-o în urma păcatului. Frămîntat de această problemă, un bun cunoscător al Sfintei Scripturi — un învățător de Lege — se apropie de Mîntuitorul și-L întreabă ce cale trebuie să urmeze pentru a ajunge la viața veșnică. Și

Mîntuitorul îl povăţuieşte să împlinească cuvintele Legii, concentrate în cea mai înaltă poruncă : *Să iubeşti pe Domnul Dumnezeuul tău cu toată fiinţa ta, şi pe aproapele tău ca pe tine însuşi* (Deut. VI, 5 ; Lev. XIX, 18). A iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, în care se cuprinde «toată Legea şi proorocii» (Matei XXII, 39—40), înseamnă a împlini toate poruncile divine şi a ajunge la mîntuire.

Deşi învăţătorul de Lege cunoştea cele două mari îndatoriri — de a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele — asupra unui lucru nu era în clar, cine este acest «aproapele» pe care trebuie să-l iubească în acelaşi mod şi cu aceeaşi căldură sufletească cum se iubeşte pe sine, de aceea întrebă din nou pe Mîntuitorul : *Şi cine este aproapele meu?* (Luca X, 29). Fără a da un răspuns direct, lăsînd ca însuşi învăţătorul de Lege să ajungă la concluzia cine este aproapele său, Mîntuitorul rosteşte parabola samarineanului milostiv. Şi în clipa în care cunoscătorul Legii, convins de cele rostite, afirmă : *Cel ce a avut milă de cel căzut între tîlhari*, Mîntuitorul nu-i dă alt îndemn, arătîndu-i calea spre a obţine mîntuirea, decît îi spune : *Mergi de fă şi tu asemenea* (Luca X, 37).

Cu toate că învăţătorul de Lege a înţeles pe deplin cine este aproapele său, totuşi pentru el problema nu era pe deplin rezolvată, deoarece în concepţia de atunci a poporului iudeu, noţiunea de «aproapele» era limitată. Ei considerau că prin aproapele trebuie să înţeleagă numai pe cel de acelaşi neam, de aceeaşi lege ; pe prietenul iudeu apropiat şi pe cunoscutul vechi. În cugetul unui popor care se socotea descendent din marele patriarh Abraam, cu care Dumnezeu încheiase legămînt şi-i făgăduise venirea lui Mesia, îşi făcuse loc un exclusivism religios, care-i separa total de celelalte neamuri. Acest exclusivism crease o barieră de netrecut. Poporul iudeu considera că Mesia va veni numai pentru ei şi va organiza o împărăţie.

Prin parabola rostită, Mîntuitorul pune în faţă trei atitudini pe care un om oarecare le poate avea faţă de semenul său. În primul rînd aceea a tîlharilor care jefuiesc şi maltratează pe semenul lor, lăsîndu-l aproape mort. Lipsiţi de cel mai elementar sentiment de umanitate, tîlharii reprezintă atitudinea de totală nesocotire a semenului. Ei caracterizează în parabolă pe cel potrivnic şi duşman al semenului, pe omul în luptă cu omul, care încalcă cel mai elementar drept al semenului său, dreptul la viaţă.

Atitudinea preotului şi a levitului, care trec pe lingă cel jefuit şi rănit dar fără a-l ajuta, reprezintă atitudinea de nepăsare şi de total dezinteres pentru semen. Ei caracterizează pe cel egoist şi rigid cu un suflet sumbru din care îndatorirea de a veni în ajutorul făpturii create de Dumnezeu şi aflată în nenorocire, lipseşte cu desăvîrşire. Pentru aceştia doi umanitarismul, dragostea faţă de om şi datoria elementară a ajutorării şi a salvării vieţii aproapelui sînt lucruri străine, care nu pot încălzi o inimă şi trezi o conştiinţă adormită.

Cu totul alta, chiar diametral opusă, este atitudinea samarineanului, care, plecînd spre Ierihon, ajunge şi el să întâlnească pe cel rănit, pe care-l ajută şi-i poartă de grijă chiar şi pentru viitor. Străin de neam şi de credinţă, considerat ca duşman — căci iudeii socoteau pe sama-

rineni ca vrăjmași ai lor, încît nu aveau nici o legătură cu ei — samarineanul dă dovadă de un suflet nobil, plin de dragoste și mărinimie pentru semenul său aflat în suferință. Din clipa în care vede pe cel nenorocit conștiința trezită de legea morală lăuntrică îl determină să-l ajute și să-i salveze viața. Pe el nu-l preocupă în acel moment alt gînd, decît numai gîndul curat de a veni în ajutorul semenului său și purtarea lui de grijă pentru cel bolnav trece peste clipa momentului, iar dragostea lui nu se limitează numai la situația prezentă de a da primele îngrijiri rănitului. Stăpînit de gîndul de a-și ajuta semenul pînă la deplina lui însănătoșire, grija lui îmbracă perspectiva viitorului prin transportarea celui lovit de tîlhari la o casă de oaspeți, achitînd cele necesare pentru îngrijire.

Pentru samarinean, cel căzut între tîlhari era un om total străin, necunoscut, un om oarecare, dar totuși un om și acest lucru îl face să-l ajute. El era convins în cugetul său că cel pe care-l ajută este aceeași făptură a Ziditorului ca și el, că are și el dreptul de a trăi și de a se împărtăși de bucuriile acestei vieți. De aceea nu precupețește nici o clipă, își întrerupe călătoria, uită de treburile pentru care plecase la drum, spre a putea ajuta pe un străin și astfel să salveze viața unui om.

Total contrară față de atitudinea tîlharilor, a preotului și levitului, atitudinea samarineanului din parabolă se transformă într-un adevărat îndreptar pentru orice om în relațiile cu semenii săi. Este o călăuză și în același timp o poruncă și o îndatorire universală pentru orice credincios. Este un principiu de înaltă ținută morală potrivit căruia trebuie să vedem în orice om pe aproapele nostru. Originea comună a întregii omeniri prin crearea primei perechi de oameni de către Dumnezeu, egalitatea dintre toți oamenii și demnitatea de om sînt premisele care stau la temelie a acelei supreme și îndatoriri universale de a considera pe toți oamenii drept semenii noștri, de a vedea în fiecare om pe aproapele nostru.

După învățătura Bisericii noastre, așa cum se desprinde ea de pe filele Sfintei Scripturi, pentru cei ce sînt făpturi ale Creatorului, nu există deosebire de neam, de rasă, de vîrstă, de sex sau de stare socială. Potrivit cu concepția creștină, care cheamă la Iisus Hristos toate neamurile, toți oamenii sînt egali înaintea lui Dumnezeu și egal îndreptățiți în dreptul la viață.

Sfîntul Apostol Pavel ilustrînd acest adevăr creștin, scrie galatnilor: *Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob, nici slobod, nu mai este parte bărbătească și femeiască, pentru că voi toți una sînteți în Hristos Iisus* (Gal. III, 28). Însuși Mîntuitorul, care a venit pentru a descoperi învățatură de mîntuire mai întii iudeilor, și-a arătat totuși dragostea și bunăstarea Sa și față de cei de alte neamuri. El a tîmăduit pe sluga sutașului roman (Matei VIII, 6—13), a vindecat pe fiica unei femei cananeice (Matei XV, 22—28), a intrat în casa vameșului Zahheu (Luca XIX, 1—9) și a declarat că mulți de la răsărit și de la apus vor veni și se vor odihni împreună cu Abraam și cu Isaac în împărăția cerurilor (Matei VIII, 11). Tot El a dat apostolilor Săi porunca generală

de a merge la «toate neamurile» și a le propovădui Evanghelia (Matei XXVIII, 19). Potrivnicii Lui — fariseii, saducheii și cărturarii — I-au adus totdeauna reproșuri că nu caută la fața oamenilor (Matei XXII, 16) și că stă la masă cu «vameșii și cu păcătoșii» (Matei IX, 11).

Nu trebuie însă să uităm că pentru a ajunge la viața veșnică, creștinul are neapărat nevoie de aproapele său. Nimeni nu se poate mîntui printr-o lucrare strict și unilaterală, ci numai în legătură și în sînul comunității. Faptele bune necesare pentru mîntuire nu pot fi săvîrșite decît numai în relație cu aproapele nostru. *Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor potrivit pentru el* (Gen. II, 18). Atunci cînd Mîntuitorul, la judecata din urmă va hotărî soarta fiecăruia, de binecuvîntare în împărăția cerurilor sau de condamnare la chinurile veșnice, leagă această hotărîre de faptele bune sau rele săvîrșite în viața de aici. *Întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut* (Matei XXV, 40), zice El, arătînd că drumul spre viața cea veșnică de comuniune cu Dumnezeu, trece în mod necesar prin aproapele nostru. Prin el și cu el ne mîntuim, după cum cel ce iubește pe Dumnezeu, iubește și pe aproapele său (I Ioan IV, 20—21). Iubirea de Dumnezeu este strîns legată și se face totdeauna vădită prin iubirea față de aproapele nostru.

Urmînd învățătura Mîntuitorului, Biserica creștină n-a încetat de veacuri să propovăduiască faptul că aproapele nostru este orice om, fără nici o deosebire. Și pentru a norma relațiile dintre oameni, Mîntuitorul a așezat la temelie lor porunca supremă: *Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*, poruncă de egală valoare și însemnătate cu porunca de a iubi pe Dumnezeu (Matei XXII, 36—39). Dragostea, cea mai înaltă virtute, caracterizează de altfel pe adevăratul creștin potrivit cuvîntelor Mîntuitorului: *După aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi* (Ioan XIII, 35). Această dragoste, datorie față de aproapele, nu poate să rămînă un sentiment gol, limitat numai la vorbe, căci nu are în acest caz nici o valoare pentru mîntuire. Dragostea față de aproapele trebuie săvîrșită «cu fapta și cu adevărul» (I Ioan III, 18). Ea trebuie să fie vie și rodnică în fapte, căci a iubi pe cel sărman și aflat în nenorocire înseamnă a-l ajuta efectiv (Iacob II, 15—16), așa cum s-a manifestat dragostea și în acțiunea samarineanului milostiv. Ca samarineanul din parabolă poate fi oricînd și oricînd, numai să fie călăuzit de dragostea pentru aproapele său, și în același timp să aibă conștiința trează a împlinirii obligațiilor față de el, nu numai teoretic prin vorbe, ci și practic, prin fapte. Iată de ce parabola samarineanului milostiv rămîne cea mai potrivită exemplificare a principiului moral creștin, de a iubi pe aproapele.

Dar Mîntuitorul a extins împlinirea dragostei față de aproapele pînă la cea mai extremă posibilitate de manifestare a ei între oameni. A iubi numai pe cei ce ne iubesc, sau pe prieteni, nu este de mare folos, de aceea Mîntuitorul, lărgind sfera de manifestare a iubirii față de aproapele, a dat porunca: *Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă supără și vă prigonesc* (Matei V, 44).

Porunca veche de a iubi pe aproapele este completată în creștinism cu iubirea față de vrăjmași, întrucît și aceștia au nevoie de mîntuire și sînt aproapele nostru. Iubirea vrăjmașilor face pe cineva să devină cu adevărat fiu al lui Dumnezeu și să ajungă desăvîrșirea, ne încredințează Mîntuitorul (Matei V, 45—48).

Porunca dragostei față de aproapele, adică față de orice om, rămîne permanent în lume și ea se cere mereu împlinită pentru cel ce vrea să ajungă în împărăția cerurilor. Prilejuri pentru împlinirea acestei porunci se ivesc destule în calea noastră, numai să știm și să nu le ocolim și totdeauna să ne aducem aminte de îndemnul Apostolului : *Dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, încît a trimis pe Fiul Său ca ispășire pentru păcatele noastre, și noi datori sîntem să ne iubim unul pe altul* (I Ioan IV, 10, 11). Amin.

Pr. Prof. M. CHIALDA

LA DUMINICA A XXVI-A DUPĂ RUSALII

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, fiind invitat să prînzească în casa unui fățarnic a fost înconjurat de o mare mulțime de popor.

Deodată, prin mijlocul celor de față se strecoară un om și, ajungînd în fața lui Iisus, îi adresează o rugăminte. Apelează la autoritatea Sa, crezînd că astfel va putea să-și îndeplinească scopul. Pentru aceasta zice : «Învățătorule, zi fratelui meu să împartă cu mine moștenirea». Mîntuitorul, surprins de aceste cuvinte, îi răspunde : «Omule, cine M-a pus pe Mine judecător sau împărțitor peste voi?», apoi, ridicînd privirile asupra tuturor și făcînd o considerație morală, spune celor de față : «Vedeți de vă feriți de lăcomie, că nu întru a prisosi cuiva din avuțiile sale este viața lui».

Și Mîntuitorul, Care cunoaște adîncurile și tainele sufletului nostru, a citit în cartea sufletului acestui om și a văzut cît de mult pusese lăcomia stăpînire peste sufletul lui.

Omul acesta anonim, al cărui nume Sfînta Evanghelie nu-l pomeneste, cunoștea Legea lui Moisi. Aceasta prevede ca moștenirile să se împartă în așa fel ca cel mai mare dintre frați să ia două părți din moștenirea părintească iar ceilalți să ia restul. Nici o lege și nici un judecător nu putea să facă altfel. Îl învidia pe fratele său mai mare ce moștenise partea cuvenită după lege. Nu merge să ceară nimic judecătorilor, deoarece știa că nu va avea cîștig. Vine la Iisus, crezînd că dacă Iisus — Învățătorul — va porunci fratelui său, acesta se va supune și îl va asculta.

Iată cît de mărunți putem deveni din cauza egoismului și a lăcomiei noastre. Iisus Hristos i-a măsurat dimensiunile lui spirituale, i-a cîntărit dorința de avere și lăcomia sa, precum și încercarea de a pro-

fita de autoritatea măreață a Învățătorului. Nu înțelesese că împărăția Sa este a dragostei și a milei, a ajutorării și a sfințeniei. De aceea, cu privirile îndreptate în depărtări și în mină cu balanța vieții și a morții, Mîntuitorul spune una din cele mai grăitoare parabole ce a dat de gîndit și frămîntă mereu ființa noastră. Este vorba de pericopa evanghelică cu bogatul căruia i-a rodit țarina. Acesta, bucurîndu-se de belșugul rodurilor țarinei sale, se frămînta în sine ce să facă și unde să le mai strîngă. Dumnezeu, în bunătatea Sa fără de margini, i-a dăruit bogatului de toate. Aceasta îl tulbură pe bogat. Nu știe ce să facă. Nu avea nici prieteni și nici vreme de veselie și de petrecere. Și atunci se hotărăște să-și strice hambarele și cămările sale și să zidească altele mai mari și acolo să adune rodurile țarinei lui. Cu fiecare idee, cu fiecare gînd crește, treaptă cu treaptă, avariția sa și, în același timp, descrește spiritualitatea și grija pentru suflet, care îl coboară dincolo de hotarele morale. Nu privește nici în dreapta și nici în stînga. Dar avuția dusă la exces, atunci cînd se întîlnește cu lăcomia ajunge motiv de condamnare și de pedeapsă. El credea că în felul acesta nu face rău nimănui; strinsese în hambare rodurile țarinei sale, nu furase, poate chiar nu nedreptătise, dar se închisese în zidurile grele ale unei lăcomii fără de margini. Nu încerca să privească mai departe, dincolo de granițele inimii, în jurul lui. Nu vedea nici săracii și nici bolnavii nici bătrînii și nici năpăstuiții vieții. Nu vedea pe cei sărmani și pe cei infometaji. Nu știa, nu simțea că atunci cînd cineva este bogat și destinul sau viața i-au surîs în mod deosebit, are îndatorirea de a distribui în alt chip darurile primite de la Dumnezeu. Nu știa că toate aceste bunătăți trebuia să bucure și pe cei în nevoi. Dimpotrivă, în loc să desfacă brațele și inima și să primească pe toți la ospățul bucuriei sale, bogatul din parabolă uită de el însuși, uită că pămîntul trage la pămînt și cerul la cer. Crede că prin această mare bogăție puterea lui a crescut. De-acum el este stăpînul lui însuși. Sufletul său este de-acum numai al lui și toate aceste bunuri i le dă sufletului «ca să mănînce, să bea și să se veselească» multă vreme. Iluzia unei veșnicii pline de huzur și de plăceri îi apare în față. Întrezărea toate bucuriile din viitor. Dorea de acum să trăiască în trîndăvie. Dorea îmbuiberea pîntecelui și o continuă veselie. Credea că pe toate le vede și toate i se cuvin. «Lacomul, zice Ilio Miniati, *osto totdeauna întristat de ceea ce nu are și este totdeauna nesăturat de ceea ce are. Toate le vede cu ochiul lui ager. Pe toate le cîntărește cu judecata lui ascuțită. Un singur lucru nu are în vedere: moartea și veșnicia ce urmează acesteia. De aceea el face planuri, zidește hambare mari, adună bogății ca și cum viața nu se va mai sfîrși niciodată. Socotește că dacă i-au crescut averile i s-au înmulțit și zilele. Pentru că este bogat își închipuie că este și nemuritor». În felul acesta bogatul aduce un act de injurie față de Dumnezeu care ține în miinile Sale anii și zilele noastre. Ajunge în culmea unei nebunii de care nu-l mai poate salva nimeni.*

Și în clipa aceea un glas puternic răsună peste toată ființa sa. «Nebunule, în această noapte sufletul tău vor să-l ceară de la tine și cele-

ce ai strâns cui vor fi?» Iată un trist și dureros epilog al acestei frământări.

«Nebunule, în noaptea aceasta vei muri» răsună glasul imanentei dreptăți. Ai trăit o viață întreagă și ai adunat, trăind ca un sărac și avar. Nu ai vrut să faci vreun bine cuiva, nici chiar ție. Ai trăit sărac ca să mori bogat și ca la moarte să treci dincolo, în țara umbrelor, cu remușcarea că nu te-ai bucurat de avuțiile tale și cu durerea la gândul că alții le vor folosi și se vor bucura de ele.

Poate că această remușcare este cea mai amară suferință pentru bogatul lacom și așa s-a întâmplat totdeauna cu avarii și lacomii după bogății. Lacomul muncește, se ostenește, aleargă după avere, dar nu știe pentru cine o strânge. Nu-și face nici o plăcere cu dînsa de frică a nu se îpușina și din această cauză nu dă nici altora din averea sa. Am văzut de atâtea ori oameni stăpîniți de patima lăcomiei și a zgîrceniei care au trăit în mare mizerie și au murit de foame, lăsînd după ei avuții nenumărate.

În această privință Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: «să nu fericim pe cei bogați ci pe cei cu fapte bune și să nu socotim nenorociți pe cei săraci, ci pe cei păcătoși; să nu ne uităm la cele de la față ci la cele viitoare; să nu ne oprim la haina cea din afară ci la conștiința noastră». La aceste cuvinte putem adăuga și pe cele spuse de Sfîntul Vasile cel Mare care zice: «Dă-ți seama omule că prin bunurile ce le ai poți ajunge slujitorul lui Dumnezeu și să te faci binefăcătorul aproapelui tău care este om ca și tine. Să luăm pildă ogorul care ne aduce roade. Pămîntul produce și crește fructele dar nu pentru nevoile sale ci pentru ca să le pună la îndemîna oamenilor». Iar Sfîntul Casian spune de asemenea: «De bucate numai atît să ne slujim cît să trăim nu ca să ne facem robi, poruncilor poftei. Primirea hranei cu măsură și socoteală dă trupului sănătate și nu-i ia sfințenia».

Prin toate acestea nu se osîndește strîngerea și agonisirea avuțiilor lumesti căci munca cinstită aduce producție și adunare de bunuri care sînt necesare vieții și societății. Este osîndită strîngerea lor cu lăcomie și cu nedreptate, prin suferința altuia, prin exploatarea celor mulți. Se osîndește reaua lor întrebuintare.

În duhul evangheliei Mîntuitorului Iisus Hristos, avem îndatorirea să muncim, să economisim, dar fără a nedreptăți pe cineva, avem datoria de a munci și a cîștiga cinstit, pentru a avea pentru viața noastră, a celor din jurul nostru și pentru a putea veni și în ajutorul altora. Căci fără muncă, fără producție, fără realizări materiale nu poate fi viață, nu poate fi progres. «Eu am venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă».

Cuvintele spuse de Mîntuitorul în parabolă, bogatului lacom: «nebunule, în noaptea aceasta sufletul tău vor să-l ceară de la tine» au adus moartea fără de veste a unui om care își făurise atîtea planuri, atîtea visuri pentru viitor. De pe înălțimele pe care îl ridicase bogăția și lăcomia a căzut, și, frîngîndu-și aripile, a intrat în istoria mîntuirii ca un model negativ ce nu trebuie imitat.

Dacă Dumnezeu ne-a dăruit mila și bunătatea de ne-a trimis bogății, avem îndatorirea de a fi milostivi față de cei în suferințe și năpăstuiți de destin. Prin săracii și suferinzii din jurul nostru Dumnezeu ne pune la încercare iubirea noastră față de El și de aproapele — cele două mari porunci ale credinței noastre — căci El este cel ce a spus: «Intrucât ați făcut unora mai mici, ca aceștia, Mie ați făcut».

Dacă natura ființei noastre are instinctul acesta de strângerea de bunuri, să ascultăm de glasul Mântuitorului care ne-a învățat «să adunăm comori în ceruri unde nici molia și nici rugina nu le strică și unde hoții nu le sapă și nu le fură». Agonisirea valorilor morale și sufletești innobilează pe credincioși și-i așează pe o treaptă superioară de viață și de morală. Să nu uităm vechea vorbă din popor că «lăcomia pierde omenia» și ne înstrăinează de Dumnezeu, căci nici hoții, nici bețivii, nici lacomii și nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu».

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A XXX-A DUPĂ RUSALII

«Cele ce sînt cu neputință la oameni, sînt cu putință la Dumnezeu» (Luca XVIII, 27).

În aceste momente solemne ale închinăciunii noastre, aici la picioarele Mântuitorului Iisus Hristos și la făclia aprinsă a învățaturii evanghelice, se cuvine ca în primul rînd să mulțumim din adîncă, curată și sinceră inimă, Bunului nostru Tată ceresc, pentru că ne-a dat îndemn duhovnicesc și a călăuzit pașii noștri la Biserica Sa cea sfîntă, învrednicindu-ne să luăm parte, și în această frumoasă și binecuvîntată «zi a Domnului» — Duminica a XXX-a după Rusalii — la luminatele și înălțătoarele slujbe dumnezeiești, ca să primim har și pace de la Dumnezeu, Mîntuitorul nostru. Prin îndurarea Sa cea mare, El a sporit astfel entuziasmul credinței noastre, a intraripat în noi dorul binelui, adevărului și frumosului — ca valori teologice — și ne-a prilejuit înălțarea sufletelor și inimilor pe culmile înălțimilor spirituale; ne-a hărăzit gândiri și sentimente de aleasă, profundă și negrăită bucurie duhovnicească, exprimată de Psalmist în cuvintele:

«Bucuratu-m-am cînd mi s-a zis: Să mergem în casa Domnului» (Psalm. CXXI, 1).

«Cit is de dorate locașurile Tale, Doamne al puterilor, dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului» (Psalm. LXXXIII, 1—2).

«Închina-mă-voi în Biserica Ta cea sfîntă și voi slăvi numele Tău, pentru mila și credincioșia Ta, că Ți-ai preamărit peste tot numele Tău» (Psalm. CXXXVII, 2).

«Sătura-ne-vom de bunătățile casei Tale și de sfințenia Bisericii Tale» (Psalm. LXIV, 5).

«Ferice de cei ce locuiesc în casa Ta, căci neconținut Te pot lăuda» (Psalm. LXXXIII, 5).

«Căci mai bine o zi în curțile Tale decât mii ... voiesc mai bine să fiu lepădat în pragul casei Lui Dumnezeu, decât să locuiesc în locașurile păcătoșilor» (Psalm. LXXXIII, 11).

Cu inimile vibrând de simțiri sfinte, exprimate astfel de graiurile Psalmistului, sufletele noastre, ale celor pe care Dumnezeu ne-a ajutat să venim la casa Sa, s-au putut pătrunde de pietate, s-au putut purifica, primind putere, iubire și lumină, pe aripile rugăciunilor înălțate cu-cernic la tronul de bunătate și milă al Celui Atotputernic. În mijlocul lor și al cântărilor de laudă cu bucurie și mulțumire, precum și în ambianța de sfințenie, luminat însuflețitoare, a Sfintei Liturghii, Cuvântul lui Dumnezeu, a răsunat cu putere și strălucire, în fața noastră și din paginile sfintei Evanghelii care s-a citit astăzi. El nu poate să nu aibă ecou în inimile credincioase, să nu răscolească adânc evlavie și să nu scinteieze, din torța sa minunată, lumină binefăcătoare în sufletele noastre. «Căci — după cum spune Sf. Apostol Pavel — Cuvântul lui Dumnezeu este viu și lucrător, mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri... judecă simțirile și cugetările inimii» (Evrei IV, 12). El este «de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea care duce la dreptate» (II Tim. III, 16).

«Legea Domnului e desăvârșită și înviorază sufletele; învățătura Domnului e adevărată și înțelepțește pe cei neștiutori. Rînduielele Domnului sînt drepte și înveselesc inima; poruncile Domnului sînt strălucite: luminează ochii» (Psalm. XVIII, 7—8).

«Toate căile Domnului sînt milă și dreptate, pentru cei ce păzesc așezămîntul și poruncile Lui» (Psalm. XXIV, 9).

Ne arată pericopa evanghelică de azi (Luca XVIII, 18—27) că aspirațiile spirituale nobile, înaltele idealuri morale și religioase, dorul culmilor fără prihană, al sfințeniei și desăvârșirii, constituiau preocupări ale oamenilor credincioși și pe vremea Mîntuitorului. Și atunci sufletele și cugetele omenești erau frămîntate de dorința mîntuirii și de obținerea vieții celei veșnice; și pe vremea aceea ele doreau pe Dumnezeu — după frumosul cuvînt al Psalmilor — «cum dorește un cerb spre izvoarele de apă» (Psalm. XLII, 1). Pînă și un dregător, adică unul din cei pe care semeția Fariseilor îi făcuseră mai puțin receptivi și mai puțin pătrunși de duhul smereniei — și deci erau, cum spune Sfînta Evanghelie, mai «zăbavnici cu inima în a crede tot ce au spus proorocii» (Luca XXIV, 25) — pînă și unul din aceștia a venit la Domnul nostru Iisus Hristos, cu întrebarea: «Ce trebuie să fac ca să moștenesc viața veșnică?»

Cum ni se relatează în altă pericapă evanghelică (Marcu XII, 34) el «nu era departe de Împărăția lui Dumnezeu», a intuit marea iubire, dumnezeiască și de necuprins, pe care Mîntuitorul o întrupa și o realiza în lume și l-a numit «Învățător bun». Cu toate acestea — ne spune Sfînta Evanghelie — el n-a făcut pasul decisiv și n-a ajuns la desăvârșirea mîntuirii. Cu faptele prescrise de Legea veche se considera în deplină rînduială, iar în privința moralei formale, se găsea la nivelul

— căutat de obicei mai mult pentru lauda oamenilor — al unuia dintre fruntașii iudeilor. Când Domnul Hristos i-a amintit de porunci, el a putut chiar să se laude, ca și Fariseul în templu: «Toate acestea le-am păzit cu mare grijă încă din tinerețele mele».

Mîntuirea însă și viața veșnică se obțin pe un plan religios mult mai înalt, ele cer depășirea orizontului spiritual — cu rol de simplu îndrumător mesianic — al Vechiului Testament și intrarea cu hotărîre în Sfînta Sfîntelor Noului Testament, căci «nimeni nu se va îndreptăți din faptele Legii», mărturisește Sfîntul Apostol Pavel (Gal. II, 16).

De aceea, dregătorului preocupat de problema mîntuirii, Mîntuitorul i-a spus: «Îți mai lipsește un lucru: vinde cîte ai și împarte la săraci și vei avea comoară în cer. Apoi vino și urmează-Mi Mie».

Cu toată păzirea poruncilor, în interpretare de înalt nivel ritualist iudaic, dregătorul a refuzat totuși această chemare a Învățătorului bun și n-a urmat calea indicată de El. Sfînta Evanghelie ne spune: «Iar El auzind acestea s-a întristat, că era foarte bogat».

Cel care căuta mîntuirea s-a îndepărtat, în felul acesta, de singurul Mîntuitor care avea puterea divino-umană să i-o ofere, căci în veșnicii și pe frontispiciul vremurilor, figurează scris, cu litere de foc, în sens ontologic creștin, numai un singur Mîntuitor și acesta este Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos. Marii înțelepți și filozofi ai antichității, au putut fi, după învățătura creștină, cel mult numai simpli pregătitori, alături de profeți, ai căii mesianice pentru venirea Mîntuitorului unic al lumii.

«Căci în nimeni altul nu este mîntuire și nu este sub cer nici un alt Nume dat oamenilor, în care trebuie să fim mîntuiți» (Fapte IV, 12).

Este un singur Dumnezeu, și este un singur mijlocitor între Dumnezeu și credincioși: Omul Iisus Hristos» (I Tim. II, 5).

Reținem sublinierea Sfintei Evanghelii că motivul pentru care dregătorul n-a urmat pe Domnul și a plecat întristat, a fost bogăția lui. Copleșit de grijele marii lui averi, el a avut la un moment dat preocuparea teoretică a vieții celei veșnice, dar nu s-a ridicat practic pe planul sufletesc superior, de pe care se poate depăși și birui — prin aspirații spirituale autentice — dorința de bogăție, de ambiție și slavă deșartă.

«Unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră», a spus în altă parte Mîntuitorul (Matei VI, 21).

Dregătorul bogat dorea să moștenească viața veșnică, dar nu voia să se despartă cu inima de bogăția sa, pentru ca să se avînte pe culmile înșorite ale idealului creștin și să-și agonisească — cum i-a spus Domnul Hristos — «comoară în cer», deși numai acolo, după cuvîntul Sfintei Evanghelii, «moliile și rugina n-o mănîncă și furii n-o sapă și n-o fură» (Matei VI, 20).

«Și văzînd Iisus că s-a întristat a zis: «Cît de anevoie vor intra în Împărăția lui Dumnezeu cei ce au avuții!»

În înțelegerea corectă a acestei constatări a Mîntuitorului, trebuie să ne gîndim că dobîndirea vieții veșnice este, pentru credincioși, o problemă de atitudine a sufletelor și inimilor lor. Ea este eliberare spi-

rituală din orice robie și servitute sufletească, este acumulare de valori duhovnicești și etice, presupune — cum spune Psalmistul — o «înălțare la muntele cel sfânt al Domnului, a celui ce umblă în nevinovăție, face voia lui Dumnezeu și spune adevărul din inimă» (Psalm. XV, 1—2). «Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru», a spus Mîntuitorul (Luca XVII, 21). Ea este deci, interiorizare și meditație, grijă și preocupare nu numai de trup, ci și de suflet și în primul rînd de acesta; este deschidere spre orizonturile luminii care vine de sus, intrare triumfală în lumea ideală, sărbătorească, de dincolo de realitatea sensibilă a lucrurilor; este puritate și transparență cristalină a sufletelor și inimilor, ca să pătrundă în ele razele și binecuvîntările slavei dumnezeiești, raze strălucitoare ce se fac perceptibile la altitudinile spiritualității și moralei creștine: «Feriți cei cu inima curată, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8).

Învățătura creștină ne atrage însă atenția că cei ce posedă mari bogății individuale și devin prizonierii acestora, au o altă orientare sufletească, inversă, cu privirile în jos și cu un orizont care nu poate depăși nivelul inferior și egoist al existenței lor. Patima acumulării de averi, cît mai multe și prin orice mijloace — de la minciună și înșelătorie, pînă la silnicie, fraudă, furt și de multe ori chiar crimă — alterează, înrăutățește, pervertește și împietrește inima în așa măsură, încît ea nu-și mai ia zborul pe culmile valorilor și frumuseților împărăției lui Dumnezeu. În sufletele celor stăpîniți de această patimă, se tocește și se pietrifică orice sensibilitate etică, ei devin străini de orice chemare a cerului, pierd orice receptivitate sufletească și nu mai au capacitatea de a acorda prioritate înaltelor bunuri spirituale, în sensul «căutării mai întii a Împărăției lui Dumnezeu și a dreptății Lui, cu adăugirea, în subsidiar, a tuturor celorlalte» (Matei VI, 33).

Intr-adevăr, cît de anevoie vor intra aceștia în Împărăția lui Dumnezeu! Cînd Mîntuitorul, a făcut această constatare, a privit drept în inima dregătorului ce-l stătea în față și a sondat adînc inima omenească în general, care atunci cînd nu se luminează și nu se înțelepțește cu sfințele cugetări, este — cum spune profetul Ieremia — «nespus de înșelătoare și deznădăjduitor de rea» (Ieremia XVII, 9).

Faptul că nici chiar dregătorul din Sfînta Evanghelie, purtat la un moment dat de nostalgia eternității, nu s-a îndurat să-și dezlipească sufletul de bogăția sa, scoate și mai pregnant în evidență negativismul absolut al celorlalți, în care iubirea de arginți a rețezat orice avînt și a înăbușit orice dorință de evadare în transcendentul spiritualității mîntuitoare.

Aceștia uită de îndatoririle lor de ordin mai înalt și de cerințele vieții duhovnicești. Ei nu mai au răgazul și dispoziția sufletească să stea de vorbă cu conștiința lor și să simtă fiorul metafizic al absolutului divin. De cele mai multe ori, unii ca aceștia, în loc «să se întoarcă și să fie vii», în loc să-și înalțe sufletele în rugăciuni de laudă, mulțumire și recunoștință către Dumnezeu Părintele luminilor, «de la care vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit» (Iacob I, 17), fac din

inimile lor altar pe care-l închină idolului orgolios și rău al bogăției — ca scop în sine — precum și individualismului nesăbuit și egoismului celui mai hain. Marele păcat al idolatriei îi ține astfel pe o cale a fărâdelegilor fără întoarcere, și sînt iremediabil pierduți. În această situație — cum spune Sfînta Evanghelie de azi — «mai ușor este să treacă o cămilă prin urechile acului, decît să intre un bogat în Împărăția lui Dumnezeu».

«Dacă, după cum realitatea o arată, bunurile materiale sînt absolut necesare și în mod categoric folositoare pentru întreținerea vieții, ele trebuie privite în această perspectivă spirituală, adică nu ca prilej de sminteală și de pierzanie sufletească — pentru că ce va folosi omul de va cîștiga lumea întreagă și-și va pierde sufletul? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?» (Matei XVI, 26) — ci ca un mijloc binecuvîntat de eliberare și îmbunătățire morală, ca pirghii de ridicare a acestuia pe trepte superioare de existență. În sens creștin autentic, bunurile materiale se cer puse în slujba vieții și progresului, trebuie să îndeplinească rolul lor binefăcător, să realizeze neapărat funcția socială, pentru care au fost destinate în interdependența nealterată a lucrurilor.

În această perspectivă evanghelică, Biserica binecuvîntează bunurile materiale și se roagă pentru înmulțirea lor în cuprinsul comunității imediate și al umanității în întregul ei. Mîntuitorul însuși a înmulțit pîinile necesare pentru hrana mulțimilor în pustie. Văzîndu-le «necăjite și risipite ca niște oi fără de păstor» (Matei IX, 36), a vindecat pe bolnavii lor și fiind înspre seară și lipsind posibilitățile de aprovizionare, a poruncit ucenicilor: «Dați-le voi să mînce» (Matei XIV, 14—16).

Prin rîvnă înflăcărată, prin strădanie și muncă entuziastă, înțeleg să ca o rugăciune, creștinul trebuie să-și aducă contribuția tot mai valoroasă și mai generoasă la sporirea bunurilor materiale și spirituale, ca astfel «lumea viață să aibă și mai mult să aibă» (Ioan X, 10).

În climatul acesta pozitiv de adevăr și lumină, pe care învățătura creștină îl afirmă în legătură cu funcția prin excelență socială a bunurilor materiale, individualismul și egoismul apar ca forme de degenerare umană. În lumina principiilor creștine, acapararea — cu orice preț și indiferent de mijloace — a bunurilor de trai și transformarea lor în mari bogății individuale și egoiste, se prezintă ca manifestări — ce se combat de la sine — ale desfigurării omului și ale totalei lui decăderi etico-sociale. La baza lor stau păcate grozave, ca arghirofilia, adică iubirea de argint și patima îmbogățirii, mîndria, adică iubirea de sine, orgoliul și îngîmfarea pe suportul bogăției, lăcomia și sgîrcenia. Pe acestea, din cauza gravității lor, morala creștină le numește păcate grele, iar în sfera păcatelor grele, le categorisește păcate capitale, fiind generatoare de multe alte mari păcate pierzătoare de suflet.

Aceste păcate, care se mai numesc și păcate de moarte, fiindcă răpesc sufletului harul dumnezeiesc, fac din bogăție scop al vieții, transformă pe bogat în rob și-l împiedică să îndeplinească, ca om, îndatoririle sale de ființă rațională. La ele s-a gîndit desigur Domnul Hristos

cînd a spus că bogații vor intra cu anevoie sau nu vor izbuti să intre de loc în Împărăția lui Dumnezeu.

Sfînta Evanghelie de azi ne spune că, după întîmplarea cu dregătorul care a plecat întristat «fiindcă era foarte bogat», cei ce-l ascultau pe Domnul, puși în fața acestor categorice clarificări, s-au înspăimîntat și L-au întreat: «Atunci, cine poate să se mîntuiască?» Este o întrebare care izvorăște din rădăcinile metafizice ale sufletelor și ea rămîne pentru credincioși în permanență actuală. Ne amintim că și în Duminica Rusaliilor, cînd Sfîntul Duh s-a pogorit asupra Sfîntilor Apostoli în limbi de foc, cei ce ascultau cuvîntarea Sfîntului Petru au întreat: «Fraților, ce să facem?» Ne referim deocamdată numai la întrebarea din pericopa evanghelică de azi. Răspunsul dat de Mîntuitorul a rămas pentru totdeauna cea mai mare mîngîiere și o puternică încurajare: «Ceea ce este cu neputință la oameni, este cu putință la Dumnezeu».

Acest răspuns are ca fundament un univers de necuprins, sintetizat de Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan într-o definiție de numai trei cuvinte: «Dumnezeu este dragoste» (I Ioan IV, 8). «Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe singurul Său Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16). În bună-tatea Sa cea mare, El «voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și să vină la cunoștința adevărului» (I Tim. II, 4).

Această nețărmurită dragoste a lui Dumnezeu, care «face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni și dă ploaie și peste cei drepti și peste cei nedrepti» (Matei V, 45), a realizat pentru toți oamenii mîntuirea generală, numită în învățătura Bisericii, mîntuirea obiectivă. Ceea ce a fost cu neputință la oameni și ceea ce chiar și cei mai înțelepți și mai credincioși dintre ei n-au putut și nu pot nici măcar să conceapă — fiind pentru ei «o taină din veac ascunsă» — a fost cu putință la Dumnezeu și și-a găsit împlinire binecuvîntată prin întruparea, jertfa și învierea Fiului Său, Domnul nostru Iisus Hristos.

Sub aspectul mîntuirii generale, obiective, dragostea lui Dumnezeu include și pe dregătorul bogat de care a fost vorba și nu exclude nici pe bogații aflați în primejdiile de moarte subliniate de Sfînta Evanghelie de azi. Cu alte cuvinte și pentru ei s-a întrupat, a pățimit și a înviat Mîntuitorul. Am văzut însă că ei nu și-au deschis sufletele, n-au răspuns cu dragostea lor la marea iubire a lui Dumnezeu, nu și-au în-sușit în mod personal mîntuirea și astfel n-au putut să beneficieze de roadele ei.

În înțeles ortodox, se cere deci mereu subliniat și scos în evidență faptul că la Golgota, prin jertfa Sa, Domnul nostru Iisus Hristos a adus mîntuire tuturor, chiar și a tilharului de pe cruce. Această mîntuire a fost oferită de Bunul Dumnezeu, prin sacrificiul Fiului Său, în dar, fără nici-o plată, și se află la îndemîna pentru toți.

De aceea, cu drept cuvînt îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel pe credincioși să ia fiecare atitudine și să prețuiască cum se cuvine marele și minunatul dar al mîntuirii. «Să nu stăm nepăsători — spune el — față de o mîntuire așa de mare, care, după ce a fost vestită întîi de

Domnul, ne-a fost adevărită de cei ce au auzit-o, în timp ce Dumnezeu întărea mărturia lor cu semne, puteri și diferite minuni și cu darurile Duhului Sfânt, împărțite după voia Sa» (Evrei II, 3—4).

Credincioșii Bisericii sînt ființe morale, adică raționale, libere și conștiente. Cînd nu sînt indiferenți «față de o mintuire așa de mare», ei și-o însușesc în procesul sufletesc liber al mîntuirii subiective, la care colaborează harul, credința și faptele bune. Harul este tot un dar al lui Dumnezeu, rezultînd din opera rîscumpărătoare a Domnului Hristos, adică din mîntuirea obiectivă. El aprinde în suflete credința care lucrează prin dragoste în slujba credincioșilor și promovează binele, dreptatea și adevărul, blîndețea, actele de binefacere și de milostenie creștină, care se străduiește pentru pace și bună înțelegere între oameni și săvîrșește în general toate faptele bune, fără de care — cum spune Sfîntul Iacob — credința este moartă.

Realizarea mîntuirii subiective, prin această trinitate: har, credință și fapte bune, este generatoare optimismului creștin robust și aduce credincioșilor adevăratele bucurii ale vieții.

Psalmistul se roagă: «Dă-mi, Doamne, bucuria mîntuirii Tale și cu duh stăpînitor mă întărește» (Psalm. L, 12).

Se cuvine să fim profund recunoscători, pentru că prin Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, această mîntuire ne-a fost dată și pentru că ea, după învățătura Bisericii, există pentru noi toți chiar și pentru acei, ca bogații despre care a fost vorba în Sfînta Evanghelie. Bineînțeles, sub acest din urmă aspect, este necesar să ne ridicăm pe planul atotputerniciei și dragostei divine, fiindcă numai pe acest plan «cele ce sînt cu neputință la oameni, sînt cu putință la Dumnezeu».

Numai Lui, Tatălui nostru ceresc, ne închinăm, îi mulțumim și-i dăm slavă, fiindcă a trimis ca rîscumpărare pe Fiul Său cel Unul-Născut, pentru ca fiecare credincios să dobîndească viața de veci, prin credință și fapte bune. Amin!

Prof. NICOLAE GROSU

LA SFÎNTUL NICOLAE

«Cei dreπți vor li vii în veacul veacului... pentru că sîntii sînt ascultați înaintea lui Dumnezeu și se roagă pentru noi oamenii...»
(Intel. Solom. V, 15; Filip. I, 4).

Am dat aceste citate, unul din Vechiul Testament al celui mai mare înțelept al timpului, Solomon, și unul din Noul Testament al Sfîntului Apostol Pavel, cel care s-a învrednicit, în trup fiind, a vedea pe Domnul Iisus cel înviat și împărăția Sa, fiind răpit în al treilea cer.

Dacă învățătura Evangheliei dreptății a avut răsunset în suflete acest fapt s-a datorat în primul rînd descoperirii lui Dumnezeu și în al

doilea rind vieții și trăirii sfinților. Pentru că Evanghelia nemuririi, pe lângă puterea dumnezeiască, se propagă din generație în generație prin viața credincioșilor, susținută prin harul Sfântului Duh, har cuprins în tainele Bisericii. Iar dacă efectul harului nu este totdeauna așa cum îl dorește Dumnezeu, aceasta se datorește micimii noastre sufletești.

Biserica, și prin ea noi credincioșii, dorește ca credinciosul să devină desăvârșit înger în trup umanizat total, nu fiară rănită de păcat și căutînd să vatăme pe alții. Pentru cei care sînt bețivi, destrăbălați, uci-gași, sperjuri, hulitori, delicvenți etc. «crucea și Hristos» este nebulie (I Cor. I, 18).

Unul dintre apărătorii credinței și trăitorii adevărului divin a fost Sfîntul Ierarh Nicolae. Gîndind ce s-a petrecut acum o mie șase sute de ani, cînd a trăit Sfîntul, ni se pare un vis, dar un vis cu o semnificație deosebită. Să lăsăm așadar gîndirea și să pornim astăzi în pele-rinaj în lumea plină de mistere a Orientului antic.

În această lume antică a luat naștere nevoița spre desăvîrșire, din ea Dumnezeu și-a ales popoare pentru planurile Sale, din ea s-au născut profetii, ea a pregătit venirea în lume în trup a Mîntuitorului Hristos, născut într-o peșteră sărăcăcioasă în Betleemul Iudeei.

Printre provinciile Orientului se afla și Asia Mică, rezervorul nese-cat al artei și culturii, cumpănă între Orient și Occident, balanța celor două lumi, aceleași în esență, dar cu preocupări deosebite. De aici au plecat sau aici au venit în primele veacuri creștine propovăduitori ai Evangheliei și trăitori ai vieții spirituale creștine. Pe malurile riurilor, prin peșterile munților, sau la vuietul mării au luptat cu ispitele Sfinții Părinți : Vasilie cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu, Sfîntul Ioan Gură de Aur și mulți alții. Aici au lăsat lacrimile lor de nevoiță și rugă trăitorii duhovnicești ai gliei noastre străbune : Sfîntul Ioan Ca-sian, Dionisie cel Mic și alții.

De aceea praznicul de astăzi este trezvie sufletească și stavila cin-stei și adevărului de care s-a izbit și împrăștiat valurile nedreptății, min-ciunii și neomeniei.

Sfîntul Ierarh Nicolae este cîrmaciul priceput și cel mai blînd ierarh din istoria bisericească. Ca să-i înțelegem credința trebuie să-i amintim faptele și viața lui pusă în slujba semenului și binelui tuturor (Evrei XIII, 6).

În jurul anului 280 în localitatea Patara, din Lichia Asiei Mici din părinți înstăriți și ca nepot de episcop se naște pruncu Nicolae. Păriații săi Teofan și Nona fuseseră convertiți la creștinism de ucenici ai Sfin-ților Apostoli și în special Sfîntul Apostol Ioan, care se stabilise la Efes.

După o creștere aleasă în familie într-o curăție cu adevărat creș-tină, tînărul Nicolae frecventează școlile timpului, reușind să-și însu-șească o cultură vastă și o experiență de viață deosebită.

Cînd avea vîrsta de 18 ani, o molimă de ciumă și holeră a secerat viețile a mii de oameni nevinovați. În doliul necazului și în spasmele durerii se sting în fața lui cinstiții Săi părinți, răpiți de recea moarte. Ce este omul : o floare peste care un vînt trece și locul nu i se mai găsește (Ps. CIII, 11). În mintea sa se desfășoară îndeletnicirile lumii, zări apa-

rent fericite, dar care trec odată cu creatorii lor. Ce este veșnicia sau cum poți deveni desăvârșit și prin aceasta să câștigi altă viață? Atâtea întrebări fără răspuns. Dar educația de acasă, dragostea părintească, bunătatea rudelor și exemplul din familie, întind acestui suflet curat, puntea de salvare, dar în răscruce de drumuri.

Rugăciunea lui zilnică era ajutorul celor în necazuri, meditația sa era imnul dragostei; dacă mi-aș însuși toată știința acestei lumi, dacă aș cunoaște toate dialectele oamenilor și aș înțelege limba îngerilor, dacă n-am dragoste, nimic nu sînt (I Cor. XIII, 13).

Își dă seama că adevărata religie este creștinismul și că faptele bune ale credinciosului sînt manifestarea sentimentelor sale de evlavie: a fi credincios înseamnă a cerceta pe orfani și pe neputincioși, pe cei în necazuri și lipsiți de îndrumare să fii cu inima în veșnicie și cu trupul neîntinat în lume (Iacov II, 26—27). Cel curat cu inima vede pe Dumnezeu (Matei V, 8), cel neprihănit trăiește prin credința lui (Habaccuc II, 4), pentru că Dumnezeu cunoaște pe cei ce sînt ai Lui și oricine rostește numele Domnului să se depărteze de fărădelege (II Tim. II, 19).

În străfundurile ființei sale se instalase bunătatea și cinstea, iar gîndirea sa era o lacrimă pentru a vedea pe oameni fericiți. Iată cum își făcea loc chemarea la cea mai aleasă slujire de care nu se învrednicesc nici îngerii: preoția. Nu existau școli speciale, dar exista examenul de conștiință în fața căruia viitorul slujitor depunea un jurămint. În fața acestei dorințe de a sluji lui Dumnezeu, tînărul Nicolae își pregătea simțirea. Vinde averile moștenite, fiind singur copil și pleacă la Ierusalim, unde odinioară pe drumul Golgotei, Împăratul veacurilor vărsa lacrimi și sînge pentru împăcarea cerului cu pămîntul.

După ce își depune ofranda sufletului său, sinceritatea pe piatra de mormînt de unde a înviat Domnul, tînărul pleacă pe calea adevărului, la fel cu mașii de odinioară. Hainele sale scumpe rămîn nevoiașilor de la ușa Peșterii Betleemului, îmbracă pe cei goi, ajută pe neputincioși. Inima sa era staulul milei și dreptății, sufletul său ardea de dragostea slujirii omului, dragoste care formează veșnicia umanității și adevărarea credinței.

Plin de satisfacții duhovnicești, după multe peripeții pe mare și prin pustia Egiptului, tînărul Nicolae dorea viața îngerească cit mai aproape de tronul Împăratului veșniciei. Dorea să împărtășească tuturor sentimentele sale. Cine va păzi și va face și va învăța și pe alții, mare se va chema în Împărăția cerurilor (Matei V, 19). Cu aceste gînduri ia calea nevoințelor în părțile Pontului Euxin la Dunăre. Este hirotonit preot fără voia sa.

Cu chipul tras de nevoință, dar cu ochii scînteietori și cu limbă de foc condamna mîrșăvenia și nerespectul între oameni care cheamă dezordinea și furia naturii: în zilele din urmă vor fi vremuri grele, oamenii vor fi egoiști, iubitori de avuții și bani, lăudăroși, trufași, neascultători, hulitori, batjocoritori și nerespectuoși față de părinți, nemulțumitori, fără respect pentru trecut și fără evlavie... (II Tim. III, 1—2, 4).

Impotriva nedreptății și cîștigului urit (Tit I, 11) se ridică forța morală a tînărului care-și consacrase viața slujirii adevărului prin harul Sfîntului Duh. Avea 23 de ani cînd și-a plecat capul sub mîna evlaviosului și smeritului episcop Nicolae. Eu primesc preoția pentru mila celor neputincioși și pentru a ierta păcatele lumii și pentru a înfrînge puterea diavolului care poartă în mînă sceptrul morții (Evrei II, 14—27) ; iar voi care ați crezut în Dumnezeu să fiți primii la săvîrșire de fapte bune (Tit II, 8, 14).

El vedea în faptele preoției topirea egoismului lumii : buzele preotului trebuie să respecte știința, din gura lui se așteaptă învățătura curată fiindcă este sol al lui Dumnezeu și vas cinstit al minunii (Maleahi II, 7). Neprihănirea înaltă un popor credincios, pe cînd păcatul este pieirea lui (Proverbe XIV, 44).

În viața societății de atunci, tineretul era dezechilibrat, erau războaie între împărății, căsătorii de interes. Tinerii fără situație ajungeau sclavi și erau tratați mai rău decît animalele, tinerii bogați se lăfăiau în distracții fără contenire, ostașii asupreau poporul, mai marii cetățitorilor jefuiau pe muncitorii cinstiți, iar fetele erau cumpărate, dezonorate și trimise pe piețele Occidentului. Impotriva tuturor acestor nedreptăți se înaltă tînărul preot Nicolae pentru ca sub dogoarea dreptății să înlătore nenorocirea multora, căutînd ca prin el și mulți credincioși adevărați să salveze pe cei ce n-au intrat pe căi greșite (Proverbe IV, 14) și să întoarcă la omenie pe cei care duceau o viață plină de păcate. El arată că : Scriptura este spre folos : să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune celor ce doresc viață veșnică. Lucrurile care se văd sînt trecătoare, cele nevăzute sînt veșnice (II Cor. IV, 18).

Este prins, jefuit și bătut de niște tineri dezmățați, rămînînd cu semne toată viața. Autoritatea sa crește tot mai mult : o femeie bolnavă se vindecă prin atingerea de hainele lui.

Murînd episcopul din Mira, poporul credincios îl roagă să primească episcopia, el refuză, recunoscînd că este nevrednic de arhieria lui Hristos, dar Sfîntul Metodie al Constantinopolului îl sfătuiește să accepte. Instalat episcop caută să înlătore pe slujitorii care nu înțeleg preoția ca o jertfă pentru binele aproapelui. Un tată văduv avea trei fete foarte frumoase, dar nu avea posibilități. Tînărul, noaptea aruncă în camera cinstitelor fete cîte o pungă de aur la fiecare și astfel pericolul păcătuirii este înlăturat, iar rugăciunile sale au adus tineri serioși, înghebindu-se astfel trei familii curate și de nădejde. Sfîntul se arată în foarte multe cazuri marinarilor tineri și călători, fiind protectorul mărilor de cînd era în viață.

Dar nenorocirea se arată. Dioclețian și Maximilian încep persecuțiile împotriva creștinilor. Este pîrit și Sfîntul Nicolae. Este tîrît în temniță unde este supus la foamă, sete, bățai. Cetatea se revoltă, dar este înăbușită în sînge de armata romană. Creștinii caută salvarea Sfîntului, dar nu izbutesc. Un credincios al său pătrunde în temniță... Dar murînd persecutorii, creștinismul sub Constantin cel Mare capătă libertatea și astfel se restabilește pacea Bisericii.

Diavolul agită însă spiritele și capetele infumurate. Unii slujitori considerau Evanghelia nu viață și trăire veșnică, așa cum a fost cazul lui Arie. Și la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325) printre cei 318 Sfinți Părinți, care au condamnat erezia s-a aflat și Sfântul Nicolae, care a pălmuit pe Arie.

Reîntorcându-se acasă începe iarăși apostolatul, niște marinari doresc să-i ridice viața considerându-l bogat, dar o furtună violentă pedepsește pe făptași, căpitanul este înghițit de valuri. La rugăciunea Sfântului este găsit și înviat. Trei ostași sînt condamnați la moarte, dar milosul episcop îi salvează, fiind acuzați pe nedrept.

Unde apărea nedreptatea și falsa acuză, acolo era și Sfântul. El dărima căpiștea Artemidei, luînd aurul și argintul și ajutînd pe nevoiași și copiii orfani. Cumpără grâu din Italia pentru înfomețați și cei loviți de secetă. Stinge revolta și instigația bogătaşilor din Frigia împotriva celor lipsiți, cercetează toată neputința.

Avea ucenici devotați și sfinți: Pavel din Rodos, Teodor Ascalonitul, care i-au urmat credința, dar și faptele, încît a ajuns groaza neglegiuților tineri și iubirea supremă a celor care doresc viața îngerească și căsătoria sfîntă. El este cunoscut în toată lumea ca protector al copiilor și tinerilor, aducător de daruri bogate și protector al familiei neîntinate. Credincioșii noștri din moși-strămoși i-au închinat imne, colinde și nobile tradiții, fiind mesagerul lui Moș Ajun și Înaintemergătorul lui Moș Crăciun.

El a împărțit totul celor în nevoi, plecînd din această lume cu sufletul curat, dar lăsînd inimilor îndurerate balsamul sfințeniei. În culmea experienței duhovnicești, trupul său chinuit de persecutori, slăbit de suferință, lovit de cei fără de lege, atins de ploi și viscol s-a stins din viață în ziua de 6 decembrie 342 (346?). Cu ochii mari și senini a scrutat cerul care i-a dat harul facerii minunilor iar inima sa blîndă, largă, miloasă a răspîndit mir sfînt din trupul său curat, mîngîind sufletele îndurerate atîta timp cît va fi viață omenească.

Moaștele sale au fost depuse în locașul slujirii sale din Mira și cu binecuvîntarea Bisericii a îngăduit sfinților Părinți să le împartă și altora pe care n-a putut în viață să-i ajute. Așa s-a ajuns ca mîna sa dreaptă plină de daruri și binecuvîntări să fie pe meleagurile noastre, aflîndu-se astăzi în biserica Sfîntul Gheorghe-Nou din București.

Antim Ivireanul spune despre Sfîntul Nicolae că a fost dascăl și învățător, a întreit talantul prin faceri de minuni în viața trecătoare și cea veșnică, dînd totul spre folosul turmei (*Predici*, Ed. Academiei, 1962, p. 206).

Glasul său se face auzit în orice casă, unde credința și dreptatea tronează. În cinstea lui s-au zidit biserici, s-au ridicat locașuri de sfînte minăstiri.

Străpunși în suflet de cuvîntul sfînt și convingîndu-ne de adevăr (Fapte II, 37) să urmăm credința înaintașilor noștri din faptele lor (Evrei XIII, 7) și atunci ajutorul Sfîntului Nicolae în viața obișnuită și în viața

de apoi nu va înceta. Să trăim în Hristos (Gal. II, 20) în unitate de duh (Fapte IV, 32) în legătura păcii cu toți oamenii cinstiți de pretutindeni, cu îngerii și cu sfinții în Împărăția lui Dumnezeu, căruia se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh ! Amin.

Diac. P. I. DAVID

LA SFÎNTUL ARHIDIACON ȘTEFAN

Sfânta noastră biserică sărbătorește astăzi pe Sfântul Arhidiacon Ștefan, vasul ales al lui Hristos, cel dintii între ceilalți diaconi, care plin de credință și de Duh Sfânt a stat neclintit, dovedind puterea credinței prin cuvânt, predicând Evanghelia cu multă rivnă și prin fapte, întărind învățătura pe care o propovăduia celor însetați de adevăr și de mîntuire.

Biserica lui Hristos cu cîntări de biruință încununează și preamărește pe Ștefan, întiiul mucenic, pentru că s-a arătat podoabă pătimitorilor, sfințind marginile lumii cu chinurile sale iar cu minunile săvîrșite a luminat sufletele și inimile celor ce aleargă la Dumnezeu.

Piatra scumpă a Bisericii, păstrată în vistierile cerești, prea înțelept, cu chipul strălucind și plin de măreție ca fața unui înger a înfruntat semeția celor din neamul său care nu voiau să creadă că Iisus este Mesia și că în El s-au împlinit toate profețiile.

Ca o stea luminoasă astăzi a strălucit împreună cu Nașterea lui Hristos, întiiul mucenic, Ștefan. Înfruntînd îndărătnicia fariseilor, Sfântul Ștefan le-a arătat adevărurile divine, făcîndu-l cunoscut din Scripturi pe Iisus, cel ce s-a născut din Fecioară, Fiul lui Dumnezeu, Om adevărat și Dumnezeu adevărat. Căci scris este în Scriptură : «Nu voi veți grăi ci Duhul Tatălui vostru va grăi prin voi» (Matei X, 20) și tot așa și Sfântul Ștefan întiiul între diaconi avînd tainic în inimă izvorul Duhului Sfânt, muștrînd necredința iudeilor le-a arătat pe Fiul lui Dumnezeu, cel ce a odrăslit din sămînța lui David.

Gură cu îndrăzneală avînd, semeția celorlalți o a rușinat, ca un prea înțelept.

Chipul său strălucind de lumină, ca precum odinioară fața lui Moisi, după convorbirea avută cu Dumnezeu, a spulberat îndoiala din sufletele celor ce îl ascultau, iar cei trufași s-au umplut de ură, proferînd acuzații de blasfemie, cum că ar defăima pe Moisi, și ar desființa legea lui.

Ca un următor prea ales al cinstitelor patimi ale Stăpînului Hristos a fost dus înaintea Sinedriului pentru aceleași acuzații de care fusese învinuit și Mîntuitorul, fiind judecat de același mare preot Caiafa în fața căruia s-a dezvinovățit printr-una din cele mai frumoase cuvîntări

de apărare a credinței creștine, din vremea veche, arătînd că nu este vinovat de blasfemie, pentru că nu a spus nimic rău nici împotriva lui Moisi, nici împotriva Legii, nici împotriva templului, ci că din contra, cei ce îl acuză sînt înșiși vinovați de greșelile pe care i le atribuiau, pentru că ei de la început au respins și au disprețuit pe Moisi, călcînd legea cu bună știință. Acuzația ce i-au adus-o cu privire la soarta templului, despre care ar fi spus că va fi distrus s-a dovedit a fi neîntemeiată, deoarece poporul a fost fără templu pînă la zidirea templului lui Solomon; căci Dumnezeu nu locuiește în temple zidite de mîini ome-nești și n-are ce face cu temple materiale pentru că scris este: «Cerul este tronul Meu și pămîntul așternut picioarele Mele. Ce casă îmi veți zidi Mie, zice Domnul, sau care este locul odihnei Mele?» (Fapte VII, 49).

Cu puterea înțelepciunii izvorîtă din Harul Sfîntului Duh, Sfîntul Ștefan a dovedit și mai mult fondul credinței cele adevărate, mărturi-sind cu toată puterea că Iisus este profetul cel făgăduit de Moisi, că El este cel persecutat, condamnat și omorît de însăși acuzatorii Săi. Pen-tru a dovedi și mai mult cerbicia lor Sfîntul Arhidiacon scoate în evi-dență trăsăturile diferitelor figuri ale părinților lor, ca un tablou al infidelității lor față de Acela pe care L-au condamnat la moarte și pe care voiau cu tot dinadinsul să-L îndepărteze din memoria lor.

Despre Moisi vorbește cu deplin respect respingînd acuzația pe care ei o formulaseră împotriva lui. În același timp însă, el întoarce acuza-țiile contra celor care-l învinuiseră pe el făcînd să se vadă că înaintașii lor au tratat întotdeauna, de la început și pînă la sfîrșit, cu indiferență și în chip cu totul nedemn pe acest mare om, Moisi, s-au ridicat împo-triva lui Dumnezeu și în contra legiuitorului lor Moisi (Fapte VII, 39). Iar, dacă acum acuzau pe Sfîntul Ștefan de lucrul acesta ei n-o făceau pentru a demonstra zelul lor față de Lege, nici pentru a apăra onoarea lui Moise, care i-ar fi obligat să se ridice contra ucenicilor lui Hristos, ci din ură, din invidie și din răutate.

Atunci cînd le vorbește despre începuturile și originea Cortului Sfînt și a templului (Fapte VII, 44), Sfîntul Ștefan arată că, adevărata religie poate exista și fără unul și fără celălalt, căci patriarhii au trăit înainte de a fi Cortul Sfînt. Strămoșii lor, de la Moise și pînă la Solo-mon, nu au avut templu. În consecință, Sfîntul Ștefan nu a spus nici o blasfemie, căci religia lui Hristos există independent de acest templu.

În timpul cuvîntării, fiind plin de har a luat cunună din dreapta cea de sus și glăsuind către Dumnezeu a strigat: «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta».

Iar Sfîntul Ștefan sub loviturile celor ce aruncau în el cu pietre se ruga și zicea: «Doamne Iisuse Hristoase primește duhul meu» (V, 59), adevărînd prin aceasta că el vede în Iisus Hristos pe Dumnezeul său, pentru că Lui îi dă sufletul, precum Domnul nostru Iisus Hristos, stă-pînul său, care înainte de a muri și-a încredințat sufletul Său lui Dum-nezeu, Tatăl Său.

Cît timp s-a rugat pentru sine Sfîntul Ștefan a stat în picioare, dar cînd a cerut iertare pentru acuzatorii lui s-a așezat în genunchi, ridi-

cîndu-și glasul și plecîndu-și genunchii a strigat : «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta» (V, 60), dovedind și prin moartea sa că a practicat porunca de dragoste a lui Hristos. Și zicînd acestea, a răposat (V, 60). Astfel Sfîntul Ștefan a luat cununa cea de mult preț a mucenicilor, încredințîndu-se de fericirea veșnică, lingă Fiul lui Dumnezeu pe care cu puțin timp înainte îl văzuse stînd de-a dreapta Tatălui Său.

Iată cum a trecut prin viață și cum s-a sfîrșit Sfîntul Arhidiacon Ștefan, ucenic al lui Hristos, care a avut ca îndreptar al vieții lui iubirea, pentru că a iubit pe aproapele său ; care a avut ca putere învățătura lui Hristos și ca temei a luptei lui sfințenia vieții, adică trăirea potrivit învățăturii lui Hristos. De aceea Biserica îl prăznuiește cu aleasă cinstire, îndemnîndu-ne și pe noi să venim spre el «flori de cîntări culegînd», capetele să ne încununăm și cu laude, ca acestea, să-l preamărim.

Sfinte mucenice al lui Hristos, Ștefane, bucură-te că ai primit cununa ca un gherdan de aur al bunătăților și ți-ai încins grumazul cu o cunună nevestejită.

Cu semne și cu minuni și cu învățături strălucind ai stins adunarea celor fărădelege și de dînșii fiind ucis cu pietre, te-ai rugat pentru iertarea celor ce te ucideau.

Laudă a credincioșilor și mărirea celor drepti te-ai învrednicit să stai cu cînte înaintea scaunului lui Hristos, Împăratul tuturor, pentru a cere pentru noi iertare de păcate ca să ne învrednicim și noi împărăției cerurilor.

Întiile pătimitor al mucenicilor ai băut paharul pătimirii, prin uciderea cu pietre, pentru dragostea lui Hristos Dumnezeu.

Cu chinurile tale ai sfințit marginile lumii și cu minunile tale ai luminat sufletele oamenilor prea lăudate, întiile mucenice.

Te mărim pe tine și cu cîntări de biruință te slăvim Sfinte Ștefane că ai fost mai mare diaconilor și purtător de grijă văduvelor și celor în necazuri.

Vrednic ești de laudă, întiile mucenice că, stînd în mijlocul celor fărădelege ai văzut pe Fiul de-a dreapta Tatălui.

Alesul apostolilor, temelia mucenicilor strălucește pe cei ce săvîșesc luminatul tău praznic, cu lumina neapusă, alungînd întunericul păcatului.

Har și milă dăruiește-ne nouă robilor tăi și ne îndreaptă către viața veșnică.

Ușă a mucenicilor, laudă a apostolilor și slavă drenților ; tu stînd la judecată ai văzut cerurile deschise și pe Fiul lui Dumnezeu stînd de-a dreapta Tatălui celui nevăzut, ca un înger, strălucind la față cu bucurie ai strigat pentru cei ce te-au ucis cu pietre : «Nu le socoti lor păcatul acesta» ; roagă-te lui Dumnezeu să ne dăruiască și nouă curățire de păcate și mare milă, celor ce cu dragoste prăznuim sfîntul tău nume.

Să-l cinstim deci, cu toată ființa noastră pe întiul mucenic și alesul slujitor al lui Hristos, pe vrednicul Ștefan, întiul diacon că acesta a strălucit cu puterea învățăturii dumnezeiești, cu semne și cu minuni.

Diac. F. MAZĂRE

LA NAȘTEREA DOMNULUI

Aproape două mii de ani vechime are mesajul biblic din Evanghelia după Luca II, 10 : «Nu vă temeți. Căci iată vă binevestesc vouă bucuria mare ... că în orașul lui David, astăzi, vouă s-a născut un Mîntuitor care este Hristos Domnul...». Mesajul, cunoscut de toată creștinătatea, l-a vestit îngerul Domnului, în noaptea de odinioară, smeriților păstori de pe cîmpia de lîngă cetatea lui David, îndemnîndu-i să se grăbească spre ea, ca să fie ei primii care să se convingă de realizarea evenimentului anunțat în mesaj. Și păstorii au dat ascultare îngerului și s-au convins de realitatea celor vestite lor, iar «apoi s-au întors la turme, preamărînd și lăudînd pe Dumnezeu pentru toate cîte auziseră și văzuseră, precum li se vestise» (V, 20).

Și ce li se vestise ? Nașterea Mîntuitorului, adică «întroparea Fiului lui Dumnezeu din Fecioara Maria» pentru a izbăvi pe cei ce cred în El de păcatul săvîrșit de protopărinți.

Nașterea Mîntuitorului din Fecioara Maria. Ce spune propoziția aceasta ? — Evident, în primul rînd, că Iisus, sub raport biologic, n-a avut părinte pămîntesc. Sfîntul Iosif i-a fost părinte adoptiv. Viața umană a lui Iisus a apărut printr-o intervenție total neobișnuită, minunată, din partea atotputerniciei divine. Fapt, desigur, extraordinar, minunat, care face însă parte din cuprinsul credinței creștine — este dogmă. Deci «Nașterea lui Iisus din Fecioara Maria» este înțeleasă în primul rînd ca «parthenogeneză», ca naștere din fecioară. Semnificația religioasă a acestui fapt minunat se desprinde din afirmația lămuritoare «zămislit din Duhul Sfînt» (Matei I, 29), asemenea dogmă de credință creștină. Dar faptul fiind privit de la început sub dominant aspect biologic, în consecință și afirmația despre «zămislirea din Duhul Sfînt» primește o notă biologică primară în sensul că în primul rînd «trupul» și nu atît «viața» cea aducătoare de mîntuire a apărut prin «umbrirea Sfîntului Duh».

Evident, relatările evanghelice despre «zămislirea din Duhul Sfînt» a lui Iisus și nașterea Sa din Fecioara Maria, voiesc să sublinieze și să explice originea divină a vieții Sale aducătoare de mîntuire și că viața Sa n-a apărut prin puterea pămîntească. Ele nu voiesc să prezinte un proces natural de procreare, ci să arate cine a fost Iisus. Întrebarea adresată de Fecioara Maria îngerului : «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ?» (Luca I, 34) are și funcțiunea de a releva importanța teologică a relatării că Dumnezeu face imposibilul posibil. «La Dumnezeu nimic nu este cu neputință» (Luca, I, 37). Sensul întrebării se desprinde din răspunsul îngerului : «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui preainalt te va umbri...» (Luca I, 35). — Dar ceea ce a făcut ca Fecioara Maria să fie «mama vieții divine», desigur, n-a fost numai și exclusiv maternitatea ei trupească, ci credința ei, — fapt subliniat acum de Sfîntul Ioan Gură de Aur, cînd spune : «Feriți cei ce ascultă și păstrează cuvîntul lui Dumnezeu.. numele de mamă nu i-ar fi folosit Mariei la nimic, dacă ea nu s-ar fi distins prin bunătate și credință» (*Omilia a 20-a*). Deosebirea dintre semnificația soteriologică a lui Iosif și a Mariei se bazează pe puritatea absolută a credinței Mariei.

Mai notăm că acel «fie mie după cuvîntul tău» al Fecioarei Maria nu înseamnă că ființa umană a voit să fie Dumnezeu, ci că Dumnezeu a voit să fie făptură umană și că vestea bună dată Fecioarei Maria despre întruparea Fiului lui Dumnezeu marchează începutul operei de mîntuire în sens propriu.

«Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi» (Ioan I, 14), ceea ce înseamnă că El însuși s-a descoperit nouă în Iisus din Nazaret. «Pe Dumnezeu, pe care nimeni nu L-a văzut vreodată» (Ioan I, 18), Fiul a vorbit despre El în chip de om, ca «Cuvînt întrupat», încît Dumnezeu, Cel necuprins după ființa Sa, să nu rămînă «neînțeles» de înțelegerea umană.

Dumnezeu, Care nu poate fi cuprins de mintea omenească, a venit la noi în chip de om. S-a coborît pe pămînt nu așa cum este El în Sine, ci în chipul lui Iisus din Nazaret. S-a legat de făptura umană pentru ca prin suferințe și moarte, ca Cel crucificat, dar și înviat să biruie asupra păcatului. Cuvîntul lui Dumnezeu «s-a întrupat într-un om» pentru ca prin el să ni se descopere nouă, — omul ca «Dumnezeu» și Dumnezeu ca «Om»; Dumnezeu-Omul.

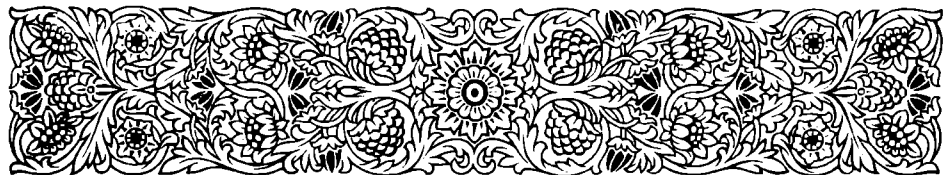
Mai reținem că la Nașterea lui Iisus îngerii îl lăudau pe Dumnezeu zicînd: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14). «Lauda» îngerilor arată însemnătatea religioasă a Nașterii lui Iisus. Ei nu-L laudă pe un Dumnezeu aflat în ceruri ci pe Dumnezeu care s-a coborît pe pămînt, suferind apoi chiar moartea pe cruce, pentru a izbăvi de păcat pe cei ce cred în El.

Și mai vestesc îngerii de «pace pe pămînt, între oameni bunăvoire». Și vestirea păcii nu trebuie privită ca o simplă anexă la vestirea întrupării Fiului lui Dumnezeu, ci ca parte integrantă, căci relațiile pașnice între oameni și popoare sînt condițiile necesare pentru «realizarea umanității depline». Iar înfăptuirea și păstrarea păcii, în accepția plină a Cuvîntului, sînt în funcție de slujirea dreptății. Pacea în sens biblic nu înseamnă numai absența războiului, ci și ceea ce îngerii au numit «bunăvoire», care implică dreptate și peste tot binele material și spiritual al ființei umane. Dreptatea este temelia păcii, deci, cine vrea pace trebuie să lucreze pentru dreptate. Iar pacea și dreptatea constituie marile ideal de totdeauna al omenirii și pentru înfăptuirea lor tot omul de bine trebuie să contribuie cu toate posibilitățile sale.

Dar «Hristos s-a născut» și îngerii au vestit mesajul nașterii Sale păstorilor «care s-au bucurat»; creștinii la auzirea acestui mesaj sînt cuprinși de adîncă bucurie cu perspectivă soteriologică, căci Hristos a venit să ne dea mîntuirea de păcat.

Mesajul menționat ne anunță că Fiul lui Dumnezeu «a venit» în trup, dar El «vine» permanent în Sfînta Euharistie sub chipul pîinii și al vinului și «va veni» iarăși întru mărire...

Diac. Prof. O. BUCEVȘCHI

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

VIZITA PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE STAT, DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN BELGIA ȘI LUXEMBURG. — Pe linia acțiunilor de apropiere, cooperare și colaborare dintre statul nostru și celelalte state s-a înscris și vizita făcută de către Președintele Consiliului de Stat al R. S. România, Dl. Nicolae Ceaușescu împreună cu soția, în Belgia și Luxemburg, la finele lunii octombrie a. c.

În diferitele întâlniri avute cu reprezentanții acestor țări, din convorbirile purtate și vizitarea unor puncte importante, s-a subliniat spiritul de colaborare reciproc avantajoasă pentru ambele țări. În problema păcii și securității europene Președintele Nicolae Ceaușescu a declarat următoarele: «Înfăptuirea securității corespunde intereselor vitale ale tuturor popoarelor din Europa, ca de altfel intereselor întregii lumi. Securitatea europeană trebuie să statujeze, după părerea noastră, înlăturarea pentru totdeauna din viața continentului, a politicii de forță, amenințarea cu forța sau intimidarea, asigurând punerea la adăpost a fiecărei națiuni de pericolul unei agresiuni sau a presiunilor din afară».

Aceste vizite au constituit, încă un pas, încă o verigă, pentru cunoașterea, apropierea și cooperarea dintre state și popoare.

O NOUA GARANȚIE DE DESTINDERE A ÎNCORDĂRII ÎN EUROPA. Căpitanul R. D. Germane și R. F. Germania au parafat la 8 noiembrie la Bonn, Tratatul asupra bazelor relațiilor dintre aceste două state, unul dintre primele tratate principale încheiate între cele două state germane, după sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Pornind de la responsabilitatea lor pentru menținerea păcii, de la aspirația lor de a contribui la destinderea și securitatea în Europa, tratatul stabilește de asemenea că cele două state își vor clădi relațiile reciproce pornind de la țelurile și prevederile Chartei O.N.U. și de la principiul egalității suverane a statelor. Ele vor dezvolta relații normale de bunăvecinătate una față de alta, respectându-și independența, autonomia și integritatea teritorială, respectarea dreptului omului și nedis-

criminării. De asemenea își vor soluționa problemele litigioase, exclusiv cu mijloace pașnice și se vor abține de la amenințarea cu forța și folosirea ei. Confirmă intangibilitatea frontierelor existente dintre ele în prezent și în viitor și se angajează să păstreze nelimitat integritatea teritorială și suveranitatea tuturor statelor din Europa, în cadrul granițelor lor actuale, ca o condiție fundamentală pentru pace.

FOLOSIREA ATOMULUI ÎN SCOPURI PAȘNICE. — La cea de a XXVI-a sesiune a Conferinței Generale a Agenției Internaționale pentru energie atomică (A.I.E.A.) ce s-a ținut în Mexic participanții au subliniat rolul acestei agenții în activitatea de cercetare și utilizare a energiei nucleare în slujba păcii și întăririi cooperării internaționale în acest domeniu. Delegația țării noastre a arătat importanța cooperării internaționale în domeniul utilizării pașnice a energiei nucleare, la care statele toate trebuie să participe. De asemenea a ilustrat cum în țara noastră se fac eforturi mari în acest sens și pentru promovarea tehnicii nucleare în industrie, agricultură și în alte ramuri ale economiei naționale.

NOI APROPIERI, COLABORĂRI. — În prima jumătate a lunii noiembrie ministrul de externe al Italiei senatorul Giuseppe Medici a făcut o vizită oficială în țara noastră. Primit de Președintele Consiliului de Stat, Domnul Nicolae Ceaușescu, ministrul italian a înmănat Conducătorului Statului nostru invitația președintelui Giovanne Leone de a face o vizită oficială în Italia. În convorbirile avute cu acest prilej s-a menționat convingerea că principiile suveranității și independenței naționale, a egalității în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc constituie concepția politică ce este comună ambelor noastre țări și reprezintă fundamentul trainic al înțelegerii și cooperării rodnice între state, al instaurării în lume a unui climat de destindere și securitate.

Aceste convorbiri care au avut loc cu puțin înaintea deschiderii consultărilor multilaterale de la Helsinki pentru Conferința general europeană, au subliniat necesitatea participării tuturor statelor, fără deosebire — mari sau mici — la discuții, în vederea consolidării păcii, securității și dezvoltării cooperării pe continent.

PROLOGUL CONFERINȚEI GENERAL EUROPENE. — La 22 noiembrie 1972 au început la Helsinki convorbirile pregătitoare multilaterale în problema Conferinței general europene pentru securitate și cooperare. Reuniunea a constituit un fapt încurajator în vederea realizării păcii și securității în Europa. După dezbaterile problemelor de procedură s-a adoptat, prin consens, textul regulator de procedură privind desfășurarea consultărilor, în vederea pregătirii Conferinței. Putem menționa câteva principii din textul acestor reguli de procedură: — Toate statele participă la consultări pe baza suveranității egale ca țări independente

și în condiții de deplină egalitate. — Aceste consultări se vor desfășura în afara alianțelor militare. — Deciziile se adoptă prin consens. Aceasta se definește prin absența oricărei obiecții exprimată de un reprezentant și prezentată de el ca obstacol la adoptarea deciziei în cauză.

În cadrul dezbaterilor generale a luat cuvîntul delegatul R. S. România, Mircea Bălănescu, care a arătat poziția țării noastre care acordă o importanță deosebită problemei securității și colaborării pe continentul european. Această dezbateră va trebui să se încheie prin adoptarea unui document care să prevadă, în mod expres, angajamentul tuturor statelor participante, ca în relațiile lor internaționale să nu recurgă în nici o împrejurare și sub nici o formă, indiferent sub orice pretext, la folosirea forței și la amenințarea cu forța și să utilizeze exclusiv mijloace pașnice pentru reglementarea disputelor existente, sau a celor ce ar putea să apară în viitor. Problemele securității europene nu pot fi separate de celelalte probleme fundamentale ale vieții continentului și în primul rînd, de dezangajarea militară, în general de problemele dezarmării, care constituie o parte esențială a securității europene.

Conducerea Bisericii noastre, preoțimea și credincioșii privesc cu o deosebită încredere în reușita acestor lucrări. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în Pastorală dată credincioșilor cu prilejul Nașterii Domnului și anului Nou, ne reamintește : «Cunoașteți că după pregătiri de cîțiva ani, popoarele din Europa, bătrînul continent, asupra căruia s-au abătut în decursul vremii, și mai ales în ultimul veac, atîtea războaie nimicitoare, s-au hotărît să stea de vorbă, mîinate de gîndul cel bun al împăciuirii. Pentru aceasta ele și-au trimis, acum mai bine de o lună, în Capitala Finlandei la Helsinki, delegații lor, care împreună cu delegații altor două mari țări de peste ocean — Statele Unite ale Americii și Canada — să chibzuiască asupra celor mai bune mijloace, pentru ca într-un viitor apropiat, conducătorii acestor popoare, întruniți laolaltă, să pună bazele atît de mult doritei securități europene».

LUCRĂRILE ADUNĂRII GENERALE ALE ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE.

— Pe zi ce trece, la lucrările Adunării Generale O.N.U. se ridică mai multe glasuri și se prezintă noi cereri în vederea adoptării unor măsuri concrete care să ducă la rezolvarea mării probleme actuale : *dezarmarea*. Diferiți reprezentanți ai popoarelor au spus printre altele : «Ameliorarea atmosferei politice internaționale trebuie să-și găsească reflecția în destinderea pe plan militar. Trebuie să ne pronunțăm pentru măsuri energice și eficace, vîzînd impulsivitatea negocierilor spre dezarmare, în vederea înlăturării obstacolelor aflate în calea destinderii. Este necesară micșorarea pericolelor și în primul rînd a arsenalelor militare ale țărilor celor mai puternic înarmate, iar negocierile trebuie consacrate, în primul rînd dezarmării nucleare».

La 19 noiembrie Comitetul pentru problemele politice și de securitate al Adunării Generale O.N.U. a adoptat proiectul de rezoluție privind

transformarea Americii Latine într-o zonă denuclearizată. Acest document aprobat în unanimitate, reafirmă, încă o dată, obligațiile statelor de a respecta suveranitatea oricărei națiuni, dreptul inalienabil al popoarelor la autodeterminare, libertate și independență și le cere, în mod imperios, să se abțină de la amenințarea cu forța sau folosirea ei, precum și de la orice acțiune care ar leza unitatea națională sau teritorială a altei țări.

La 7 decembrie a.c. Adunarea Generală O.N.U. a adoptat două rezoluții în problema tineretului înscrise de România pe agenda sesiunii. Prima, intitulată «Tineretul, educarea sa în spiritul ideilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare» și a doua: «Problemele și nevoile sale, participarea sa activă la dezvoltarea națională și cooperarea internațională».

Prima rezoluție prevede «transpunerea în viață a declarației asupra promovării în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegerii între popoare» a fost adoptată în unanimitate. Ea adresează un apel solemn tuturor statelor precum și organizațiilor internaționale, de a lua măsuri pentru a sădi în rîndurile tineretului respectul față de toate popoarele, considerație față de valorile umane și devotament față de idealurile de pace, libertate și progres și față de cauza drepturilor omului.

Cea de a doua rezoluție se referă la multiplicarea canalelor de comunicație cu tineretul și organizațiile internaționale ale tineretului.

Cu mai multe luni înainte de deschiderea sesiunii Adunării Generale O.N.U. — sesiunea XXVII — România a solicitat înscrierea pe ordinea de zi a următoarei probleme: «Creșterea rolului O.N.U. în menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea colaborării între toate națiunile, în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state». Luată în discuție această problemă la 20 noiembrie, a ocupat agenda lucrărilor pînă la finele sesiunii. Arătînd poziția țării noastre în această problemă, delegatul român, Ion Datcu, a spus, printre altele: «Obiectul final spre care trebuie să tindă statele membre ale acestei Instituții este conjugarea eforturilor comune pentru ca națiunile unite să devină un organism puternic, cu adevărat eficace în înfăptuirea idealurilor de pace și securitate, de cooperare și progres al tuturor popoarelor. Trebuie să se afirme dreptul suveran, inalienabil și imprescriptibil pe care îl au toate statele și popoarele de a dispune deplin și permanent de toate resursele și bogățiile naturale, de a le folosi în interesul lor pentru propășirea economică și socială». În această problemă, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România preciza: «Este necesar să intensificăm eforturile pentru dezvoltarea colaborării internaționale, pentru creșterea rolului fiecărei țări — mari sau mici — în viața internațională. Este necesar să ne preocupăm mai mult de perfecționarea O.N.U., care poate, și trebuie să joace un rol important pentru realizarea colaborării și păcii în lume». Rezoluția propusă de către Țara noastră a fost adoptată

în unanimitate de către Adunarea Generală ca document final al sesiunii. Toți delegații au felicitat România pentru rezoluția propusă, printre care spicuim : «Inițiativa României, a arătat delegatul Franței, este foarte oportună în a ne determina să examinăm posibilitățile existente pentru întărirea O.N.U. în scopul de a acoperi noile etape spre consolidarea securității și dezvoltării cooperării între state. Felicităm România pentru contribuția sa». Această inițiativă a patriei noastre constituie un real și important succes în arena internațională a eforturilor pentru pace.

CONFERINȚA GENERALĂ U.N.E.S.C.O. — Conferința generală U.N.E.S.C.O., ce s-a întrunit la Paris în cea de-a doua jumătate a lunii noiembrie, a adoptat la 20 noiembrie a.c., o rezoluție care invită toate statele membre să sprijine, în mod eficace, Organizația în acțiunea sa inițiată în favoarea păcii mondiale și înțelegerii internaționale, intensificând acțiunile de luptă împotriva colonialismului, rasismului și neocolonialismului sub orice formă s-ar manifesta.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, aceasta a primit vizita unei delegații a Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Bulgare și anume: Prea Fericitul Patriarh Maxim, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Sofronie de Durostor și Cervena și Pancratie de Stara Zagora, protodiaconul Vasile Veleanov, secretarul cabinetului Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Bulgare și preotul N. Goranov, parohul bisericii ortodoxe bulgare din București. Interpret a fost diaconul Ioan Bănățeanu, prim secretar al Institutului teologic din București, care și-a făcut studiile teologice la Academia teologică din Sofia. Delegația a fost însoțită pretutindeni de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal, Antonie, rectorul Institutului teologic universitar din București. Delegația Bisericii Ortodoxe Bulgare a vizitat așezămintele patriarhale centrale, Institutul teologic și mănăstirile din jurul Capitalei. Apoi, condusă de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și Prea Sfințitul Episcop Vicar Irineu Suceveanul, a vizitat mănăstirile moldovene (Văratec, Agapia, Neamț, Voronet, Vatra-Moldoviței, Sucevița, Dragomirna, Suceava).

Ierarhii bulgari au slujit în Catedrala mitropolitană din Iași la sărbătoarea Sfintei Parascheva, precum și în paraclisul patriarhal «Sfântul Spiridon» din Capitală.

Ca răspuns la vizita făcută de Prea Fericitul Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și la invitația Prea Fericirii Sale, o delegație a Bisericii Copte (necalcendoniene) din Egipt a vizitat Patriarhia noastră. Sub conducerea Sanctității Sale Șenuda III, Papă și Patriarh al Bisericii Copte, din delegație au făcut parte Episcopii Marcos, Mikhael, Philipos, Gregorius și Samuel și diaconii Giurgis H. Aeer și Jousef Mansour Gîsgis. Însoțită de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal, Dr. Antim Tirgovișteanul, delegația a vizitat toate așezămintele patriarhale și mănăstirile din jurul Capitalei, precum și Institutul teologic.

La facultatea teologică ortodoxă din Salonic (Grecia) s-a ținut un simpozion teologic cu tema: «Tradiția». Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu și Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic universitar București. Pe tema dată s-au prezentat 17 referate. Profesorii români au prezentat referatele: «Ființa Tradiției» (I. Todoran) și «Caracterul static și dinamic al Tradiției» (D. Stăniloae). Referatele acestea au fost susținute de profesorii români și în sala palatului Sfântului Sinod al Bisericii Grecești din Mănăstirea Petrachi.

La Atena, Prof. Stăniloae a mai ținut o conferință cu subiectul: «Toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm», predicând și în Catedrala Arhiepiscopiei despre «Unitatea Ortodoxiei».

Prof. D. Stăniloae a conferențiat, de asemenea, la «Cercul teologic» din Atena despre: «Tematica viitorului Sinod Panortodox»; la «Centrul duhovnicesc Bethleem».

în fața monahiilor despre: «Crucea și bucuria în viața monahală»; în biserica Sfânta Irina a vorbit despre «Familia creștină» și «Reinduovnicirea Tradiției în activitatea preotului». În fața Sfântului Sinod grec prof. Stăniloae a făcut o expunere despre «Orizontul duhovnicesc al viitorului Sinod Panortodox», iar în biserica Mănăstirii Petrachi a vorbit despre: «Valoarea eternă a activității umane», mai rostind două predici și la Mănăstirea Penteli. Toate conferințele și predicile au fost ținute în limba greacă, fiind ascultate cu mult interes.

Profesorii români au probat valoarea înaltă a Teologiei Ortodoxe Române.

La Mănăstirea Penteli (Grecia) s-a ținut primul congres de teologie ermineutică ortodoxă, organizat de «Centrul interortodox» de la Atena. Tema congresului: «Valoarea Tradiției ermineutice patristice pentru cercetarea biblică contemporană».

Au prezentat referate: 1. Prof. M. Siotis, Atena: «Unitatea Bisericii Apostolice și erminia Sfințelor Scripturi»; 2. Prof. S. Aguridis, Atena: «Inspirația și erminia patristică a eshatologiei Scripturilor»; 3. Prof. G. Zafiris (Boston — S.U.A.): «Valoarea textelor paralele ale textului Noului Testament la părinții greci»; 4. Pr. Prof. Dr. N. Neaga (Institutul Teologic universitar Sibiu): «Însemnătatea Tradiției exegetice ortodoxe pentru cercetarea teologică modernă cu privire la Vechiul Testament»; 5. Prof. I. Iconomu (Atena): «Propuneri pentru valorificarea și clasificarea erminii patristice la Vechiul Testament»; 6. Prof. A. Cinazev (Paris): «Profetismul și misiunea profetică în lumina Pentateuhului»; 7. P. S. Episcop de Vrestenis (Atena), Dr. Trăcelele: «Erminia hristologică a arătărilor din Vechiul Testament la Justin Martirul»; 8. Prof. C. Barrons (New York — S.U.A.): «Exegeza critică și Ermineutica tradițională. O cercetare metodică pe baza cărții lui Isaia»; 9. Prof. Th. Stilianopoulos (Boston, S.U.A.): «Contribuția Sfântului Justin Martirul la Tradiția exegetică a Bisericii»; 10. I. Andriopoulos (Atena); «Locul Cuvîntului Întrupat în ermineutica lui Origen»; 11. I. Panagopoulos (Atena): «Problema teologică a ermineuticii ortodoxe».

Referatele bine pregătite au fost urmate de ample discuții, oferind indicații pentru adîncirea teologiei exegetice.

La Spindlhof lângă Regensburg s-a ținut al patrulea «Simpozion ecumenic ortodox-catolic», cu tema: *intercomuniunea*. Din partea Patriarhiei Ortodoxe Române au participat: Prea Sfințitul Gherasim, Arhiepiscop Vicar de la Galați, și Prof. Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, de la Institutul teologic din București. Discuțiile au fost foarte animate, tema fiind de importanță fundamentală în problemele privitoare la unitatea bisericească. Redăm cîteva date.

Prof. Dr. Franz Mussner (Noul Testament la Facultatea teologică din Regensburg) referindu-se la epistola primă către Corinteni, consideră că în Biserica primară au existat grupe cu păreri doctrinare diferite, dar o «comună cină a Domnului». Ca premisă pentru o comunitate euharistică numește prof. Mussner concordanța în doctrina euharistică. Starețul de la Schejern, Dr. Johannes Hoeck, pretinde că acceptarea dogmei despre infailibilitatea și suprema putere a Papei nu trebuie să constituie premisă pentru intercomuniune. Profesorul ortodox de la Atena, Dr. Evangelos Theodoru a motivat neacceptarea intercomuniunii cu Biserica Romano-Catolică cu faptul că, după concepția ortodoxă, nu poate exista intercomuniune între Biserici cu deosebiri esențiale de credință. Cu toată concordanța în învățătura despre sfințele taine și preoție, Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică sînt separate prin însemnate deosebiri de credință, ca dogmele catolice despre infailibilitatea și primatul de jurisdicție al Papei și dogma mariologică. La acestea se adaugă și deosebiri în conceptul despre Biserică

În contrast cu structura sinodală a Bisericii Ortodoxe, Biserica Romano-Catolică pre-tinde supunere față de Papa. Ca «impediment psihologic», prof. Theodoru mai amintește existența micilor biserici unite cu Roma din unele țări ale Ortodoxiei. Acestea apar ca un amestec al Bisericii apusene în treburile acestor Biserici surori răsăritene.

Mitropolitul Dr. Stilianos Harchianachis, directorul «Centrului de studii patristice» din Salonic, a respins repetatele oferte ale Papei de intercomuniune cu bisericile ortodoxe. Intercomuniunea — a declarat Mitropolitul, — este posibilă numai între biserici cu deplin acord în credință. Prin cele două dogme mariologice, imaculata concepție și înălțarea cu trupul la cer a Fecioarei Maria — și îndeosebi prin dogma despre infailibilitatea Papei, Biserica Romano-Catolică s-a separat definitiv de credința Bisericii Ortodoxe. Apoi, nici conceptul eclesiologic sinodal nu concordă cu conceptul centralist al Romei.

Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic universitar din București a conferențiat la Heidelberg (R. F. Germania) și anume la «Institutul Ecumenic» despre: «Învierea lui Hristos și consecințele ei sociale» și la «Centrul ecumenic al orașului» a făcut o «Scurtă privire asupra istoriei poporului român și a Bisericii Ortodoxe Române de la început pînă în prezent». Tot aici, Prea Sfințitul Gherasim, Arhiepiscop-Vicar de la Galați a vorbit despre așa-numitul Curent paisian în monahismul românesc și foloasele lui practice: traduceri din limbile: greacă și slavonă, îmbogățirea bibliotecilor mănăstirești, întărirea unității limbii literare românești ș. a.

Mitropolitul David Deodarian de Urbisus a fost ales Katholicos (Patriarh) al Bisericii Ortodoxe din Georgia ca urmaș al decedatului Catholicos Efrem II. Biserica Ortodoxă din Georgia (Uniunea Sovietică) este autocefală din 1943 și are 750 000 credincioși.

În insula Patmos se află o mănăstire închinată Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. E una dintre cele mai vechi și bogate în opere de artă din ortodoxia grecească. Deasupra intrării stă inscripția: «Psychis iatreion» = sanatoriul sufletului. Sint aici: un iconostas aurit, artistic sculptat, icoane sculptate, fresce, în bibliotecă 895 codici, 2 000 tipărituri vechi, 33 foi din Codex Porphyrius din veacul V, pergamente cuprinzând evanghelia după Marcu, o carte Iov din veacul VII, predici ale Sfântului Grigorie din Nazianz din 941, coroana împăratului Alexie din veacul XI, și multe icoane bisericesti. Se mai află în Patmos «Mănăstirea Apocalipsului» cu un mic paraclis, care poartă urme ale Sfântului Evanghelist Ioan. Asemenea mai este și un Seminar teologic și două mănăstiri de maici: Evangelismos și Zoodachos Pighi. — (*Korresp.* 107/72).

La Tantar (Ierusalim) s-a inaugurat oficial «Institutul ecumenic pentru cercetări teologice». Cercetările avînd ca temă generală: «Taina mîntuirii», vor fi conduse de un comitet compus din 8 teologi ortodocși, 8 romano-catolici, 8 protestanți, 3 anglicani, 2 orientali (necalcedonieni) și 1 vechi-catolic. Membrii comitetului conducător vor fi recomandați de cele 87 facultăți teologice, care sint în legătură cu Institutul de la Ierusalim.

Noul secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor este metodistul de culoare vest-indian, Philip A. Potter. Născut în 1921, în insula Dominica, a făcut studii teologice în Jamacia și Londra. Din 1948 activează în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În 1971 Universitatea din Hamburg (R. F. Germania) i-a acordat titlul de «doctor honoris causa» în teologie. — (*H. Korr.* 9/72).

Sub patronajul Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a organizat la Beirut (Liban) un «dialog creștin-mahomedan». Au participat 50 creștini și mahomedani din 20 țări din 5 continente. Tema dialogului: «Contribuție creștină-islamică la străduința omului pentru înțelegere și colaborare» s-a dezbătut în patru referate: 1. Religii, națiuni și năzuință după o comunitate pe plan mondial; 2. Adevăr, revelație și ascultare; 3. Relații comunitare între creștini și mahomedani; 4. Rugăciune și servicii divine — ajutoare spirituale. Rostul dialogului: aflarea unor posibilități de conlucrare între creștini și mohamedani pentru binele general. — (EPD 19/1972).

Bisericile Evanghelică-Luterană, Evanghelică-Reformată, Romano-Catolică, Ortodoxă și Veche-Catolică din Bavaria au hotărât să formeze o «Comunitate de lucru creștină» care să se ocupe de problema ecumenistă. — (EPD 29/1972).

Problema succesiunii apostolice a fost tema de discuție în întâlnirea recentă dintre reprezentanți ai Alianței luterane mondiale și ai comunității Bisericilor anglicane din S.U.A. Întâlnirea a avut loc în Florida. S-a discutat dacă între luterani și anglicani poate exista deplină «comunitate bisericească» fără ca luteranii să-și însușească concepția anglicană despre preoție.

Luteranii au susținut că elementul cel mai însemnat al succesiunii apostolice îl constituie învățătura apostolică, pe care ei o au, și nu altceva. Rezultatul întâlnirii? Problema să se mai discute. — (Universitas 9/1972).

La Nicosia (Cipru) s-a ținut un congres la care au participat femei din 29 țări. Tema: «Rolul femeii în educația spre pace». S-a accentuat că pacea este strâns legată de noțiunea dreptății. S-a opinat că declarația O.N.U. privitoare la drepturile omului poate să fie luată ca model pentru programele de educație pe plan național și internațional. — (Universitas 7/1972).

Viitoarea Adunare Generală (a cincea) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor se va ține în august 1975 la Djakarta — Indonezia.

La invitație și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-Patriarhal și Rector al Institutului teologic din București și Preotul Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la acest Institut, au făcut o vizită Bisericii Vechilor Catolici din Elveția, cu ocazia consacrării noului ei Episcop, Leon Gauthier, săvîrșită în biserica Sfinții Petru și Pavel din Berna. Au participat reprezentanți ai multor Biserici de diferite confesiuni.

La masa oficială, desigur, s-au rostit multe cuvîntări. Menționăm vorbitorii din partea unor Biserici Ortodoxe: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Emilian Timiadis (Patriarhia Ecumenică din Constantinopol); Prea Sfințitul Episcop Serafim (Patriarhia Bisericii Ruse); Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal, Antonie Ploieșteanul a subliniat în cuvîntare vechile și noile legături dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Veche-Catolică și nădejdele ce se pun în dialogul ce se pregătește între cele două Biserici. Exprimînd apoi urări de sănătate și de rodnică păstorie din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, a înmînat noului Episcop un engalion, o icoană prezentînd pe Mîntuitorul — confecționate în atelierele Sfintei Patriarhii Române, un album cu biserici din România și un album cu icoane pe sticlă. Desigur, noul Episcop Leon Gauthier a exprimat toate mulțumirile Prea Fericitului Patriarh Justinian.

A mai vorbit la masă Prea Sfințitul Episcop Lavrentie (Patriarhia Sîrbă). Delegația Bisericii noastre a vizitat biserici și mănăstiri din diferite localități (Geneva,

Basel ș.a.) fiind primită pretutindeni cu deosebită atenție, iar Prea Sfințitul Antonie rostind pretutindeni un cuvânt în legătură cu relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Veche-Catolică. Delegația noastră a vizitat și Centrul Ecumenic din Geneva, unde s-a întâlnit și a discutat cu noul Secretar General al Consiliului Ecumenic, Rev. Philip Potter. Prea Sfințitul Antonie a plecat apoi la Viena, pentru a participa la lucrările Comitetului Executiv al Conferinței Bisericilor Europene.

Pr. Prof. Stăniloae a mai rămas și a vizitat Institutul teologic Ecumenic de la Bossey, discutând probleme religioase cu profesorii, vorbind la un serviciu divin la Helliikon (lângă Basel) despre elementele comune ale Ortodoxiei și Vechi-Catolicismului, iar la Mănăstirea de călugărițe protestante din Grandschamp, despre «Spiritualitatea monahismului ortodox».

Pr. Prof. Stăniloae a ținut și la Facultatea de teologie Veche-Catolică din Berna o conferință, tratind tema: «Învierea lui Hristos și transfigurarea lumii», ascultată cu multă atenție de un numeros auditoriu. — (Diac. Prof. O. Bucevschi).

Pe lângă Centrul de învățămînt catolic «Pax» din Oijanow (lângă Varșovia) s-a ținut prima ședință din acest an a grupului de lucru al Conferinței Bisericilor Europene «Pacea în Europa».

Președintele Conferinței Creștine pentru Pace, Mitropolitul Nicodim al Lenin-gradului și Dr. C. Toth, Secretarul ei general, au făcut o declarație în numele Conferinței prin care salută cu bucurie semnarea la Moscova de către D-nii L. I. Brejnev și R. Nixon a Convenției pentru limitarea înarmărilor strategice.

Patriarhia ecumenică a hotărît să aducă la îndeplinire o propunere mai veche, aceea de a organiza în Europa Occidentală o școală superioară de învățămînt teologic pentru pregătirea clerului atât de necesar comunităților ortodoxe din cuprinsul Exarhatului Patriarhiei ecumenice din acea parte a Europei. Pentru organizarea acestei școli se proiectează mînăstirea Chevetogne din Belgia, cunoscut centru religios.

Patriarhia ecumenică a Constantinopolului și-a exprimat — față de Arhiepiscopia greacă a Atenei — îngrijorarea sa că mulți dintre călugării de origine greacă ce populează mînăstirile din Sfîntul Munte al Atosului părăsesc Atosul și vin în Grecia unde ocupă parohii vacante de preoți. Arhiepiscopia Atenei, atentă la această sesizare, a luat măsura ca vacanțele la parohii să fie completate altfel, iar călugării de la Atos să fie retrimiși mînăstirilor din Sfîntul Munte, pe care le-au părăsit.

Administrația centrală a Sfîntului Munte a publicat recent în 4 limbi europene, o broșură în care se reamintește «noviciatului» regulamentul vieții mînăstirești din Atos, care are la bază: rugăciunea, preamărirea permanentă a lui Dumnezeu, curățenia suleitească și exercițiile spirituale. Aceștia îi se mai atrage atenția că Sfîntul Munte nu este o «stațiune pitorească cu peisagii frumoase, cu biserici mărete și cu biblioteci bogate, ci în primul rînd este un loc de luptă sufletească interiorizată care a adus mult bine credinței ortodoxe». Pelerinilor care vin să viziteze Sfîntul Munte li se atrage atenția să aibă o comportare serioasă, plină de cucernicia ce se cuvine locurilor pe care le cercetează. Această hotărîre a fost primită favorabil atât de presa bisericească, cît și de cea laică din Grecia.

Noul Patriarh, Ilie al IV-lea al Antiohiei a trimis Patriarhiei ecumenice a Constantinopolului și tuturor Întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din lume o scrisoare prin care se angajează să colaboreze cu acestea pentru rezolvarea tuturor proble-

melor care preocupă întreaga Ortodoxie. Printre altele, Patriarhia Antiohiei propune Bisericilor Ortodoxe surori aducerea la îndeplinire a tuturor hotărârilor luate la Consfăturile ortodoxe.

Un grup de pelerini romano-catolici — preoți și mireni din Spania — sub conducerea Episcopului Julian Garcia Hernando a făcut o vizită Centrului Patriarhiei Ecumenice din Chambèsy-Geneva. Episcopul Garcia este Secretarul pentru problemele ecumenice ale Bisericii romano-catolice din Spania.

Recent s-a tipărit de către Institutul pentru cercetări bizantine și neogrecești de pe lângă Universitatea din Roma, o operă grandioasă în 14 volume, care cuprinde o ediție critică a textelor de slujbă nepublicate a diferitelor canoane și manuscrise din Italia de sud. Astfel, în lucrare sînt cuprinse fragmente din cele mai strălucite scrieri ale sfinților Ioan Damaschin, Cosma de Maium, Andrei Criteanul, Gherman al Constantinopolului, comentarii asupra canoanelor și irmoaselor compuse de Iosif făcătorul de cîntări, Teofan, frații Teodor și Iosif Studitul, Gheorghe al Nicomidiei și alte izvoare încă nepublicate care fac obiectul vieții religioase din Italia de sud, datînd din epoca înfloritoare a secolelor IV—IX.

O delegație a Secretariatului Vatican pentru unitatea creștinilor condusă de Secretarul preot romano-catolic Ammer l-a vizitat de Patriarhul Nicolae VI al Alexandriei, pe Arhiepiscopul Grigorie II al Muntelui Sinai și pe Patriarhul Bisericii Copte din Alexandria. Cu acest prilej i s-a făcut Patriarhului Nicolae VI al Alexandriei invitația de a vizita Vaticanul.

Mitropolitul Meletie, Exarhul Patriarhiei ecumenice pentru Biserica Ortodoxă Greacă din Franța a publicat recent o declarație către toți ortodocșii ca aceștia să colaboreze activ pentru fixarea — la o dată comună — a sărbătorii Paștilor. Mitropolitul propune să aibă loc o consultație organizată la inițiativa Comisiei «Credință și Constituție» de la Chambèsy-Geneva și care să se decidă la intervalul 9—15 aprilie al fiecărui an pentru sărbătorirea comună a Paștelui ortodox.

Biserica Ortodoxă din Finlanda, căreia Patriarhia ecumenică i-a acordat autocefalia în anul 1923, are un nou Episcop de Helsinki în persoana lui Ioan Rinne, care și-a făcut educația și specializarea în teologie în Finlanda, Anglia, S.U.A., Grecia și U.R.S.S. Arhiepiscopul Bisericii Ortodoxe al Finlandei a aprobat această numire.

Pe lângă Institutul catolic din Paris încă în anul 1971 a fost organizată Asociația catolică franceză pentru cercetări biblice și Serviciul francez biblic al Federației protestante care a fondat o bibliotecă ecumenică pentru cercetări biblice. Biblioteca deține 13.000 volume și 198 colecții și periodice și preconizează colectarea într-o singură secție a celui mai mare număr de documente și decupaje care privesc Vechiul și Noul Testament.

Patriarhia Ierusalimului, cu ajutorul statului grec, continuă lucrările de restaurare a mînăstirii «Sfînta Cruce» și a bisericii «Sfînta Înviere» din Ierusalim. La restaurare participă trei comunități creștine: ortodoxă, romano-catolică și armeană care și folosesc aceste așezăminte. Pînă în prezent s-a terminat restaurarea mînăstirii unde Patriarhia va înființa o școală teologică ortodoxă pentru pregătirea călugărilor «Frații Sfîntului Mormînt».

Minăstirea «Sfânta Ecaterina» de pe Muntele Sinai, vechi centru ortodox datînd din sec. XIV, sediul al Arhiepiscopiei Sinai suferind de puţinătatea monahilor. Acest lucru a fost exprimat de către Arhiepiscopul Grigorie II de Sinai în faţa membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Elene şi a profesorilor de teologie greci, la primirea ce i s-a făcut cu prilejul unei vizite în Grecia. Arhiepiscopul Grigorie a cerut sprijinul Bisericii Elene ca aceasta să-i trimită cel puţin 10 monahi tineri care să ajute la oficierea slujbelor şi la primirea vizitatorilor şi turiştilor.

După cum se ştie, Minăstirea Sinai detine icoane şi obiecte de artă creştină expuse într-un muzeu care, din acest punct de vedere, este printre primele din lumea ortodoxă, iar Biblioteca detine cărţi rare şi 4327 manuscrise.

O delegaţie bisericească formată din patru mitropoliţi, doi episcopi şi alte trei persoane, avînd în frunte pe Arhiepiscopul Ieronim, Întîistătătorul Bisericii Elene, a vizitat Patriarhia Sîrbă, la invitaţia oficială a Sanctităţii Sale Patriarhului Gherman. Pe timpul vizitei Arhiepiscopul Ieronim a conslujit cu Patriarhul Gherman şi a purtat convorbiri interesînd cele două Biserici. S-au mai vizitat oraşele: Vîrşet, Oplenat, Craguevaţ, Jicka, Cruşevaţ, Niş, Piroto, Svetozarevo, istorica minăstire Studeniţa şi scolile duhovniceşti din Belgrad.

Numărul ortodocşilor din America Centrală, din Mexic şi din trei ţări din America de Sud (Venezuela, Columbia şi Ecuador) se ridică la 30.000, din care 26 mii sînt de origină arabă şi tîn de Patriarhia de Antiohia, peste o mie greci şi alţii grupaţi în 22 parohii (9 ale Patriarhiei Antiohiei, 7 ale Patriarhiei ecumenice şi 6 ale Bisericii Ruse din diaspora).

Nu de mult s-a înfiinţat în districtul Nordhampton din Anglia prima minăstire ortodoxă de femei din această ţară. Minăstirea este pusă sub jurisdicţia Arhiepiscopului Tiatirelor aparţinînd Patriarhiei ecumenice şi este populată, deocamdată, de zece monahii aparţinînd diferitelor naţionalităţi.

Arhiepiscopul Paavali, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe autocefale din Finlanda a făcut în vara acestui an o vizită oficială Arhiepiscopului Ieronim al Atenei cu care a purtat convorbiri privind cele două Biserici. Arhiepiscopul Paavali s-a interesat îndeaproape de viaţa şi activitatea Bisericii Ortodoxe din Grecia.

Pentru clerul mirean şi monahal, Arhiepiscopia Atenei a înfiinţat de curînd un sanatoriu în care sînt trataţi gratuit aceştia şi familiile lor, corişti cu stare materială mai precară.

Sanctitatea Sa Papa Paul al VI-lea a acceptat demisia Cardinalului Tzereiri, Patriarh al Lisabonei, pentru limită de vîrstă. În locul acestuia a fost numit Episcopul Antonio Ribeiro în vîrstă de 43 ani, fost Secretar general al Colegiului episcopal din Portugalia.

Iosif Sigrîst, de origine japonez, trecut de la protestantism la ortodoxie, a fost ales Episcop de Senday-eparhia Tohoku, scaun nou înfiinţat în Biserica Ortodoxă autonomă a Japoniei. — (*Pr. An. Letter*).

ACȚIUNI ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PENTRU PROMOVAREA ECUMENISMULUI CREȘTIN ȘI A PĂCII ÎN LUME

Se cunoaște că una din caracteristicile de seamă ale vremii noastre este tendința spre înțelegere și unitate. Tot ceea ce înseamnă astăzi în lume conștiință și spirit de răspundere, gândire matură și minte luminată este prezent și mobilizat în imensa și nobila strădanie ce se depune pretutindeni, pentru ca omenirea să se înfrățească, să trăiască în pace desăvârșită, eliberată de orice teamă de primejdie a vieții, libertății și fericirii sale.

Se cunoaște, de asemenea, că religiile, ca unele ce au legătură cu sufletul omenesc, căruia ele se adresează, sînt solicitate să-și spună cuvîntul, să ia atitudini și să lucreze alături de toți cei ce se ostensc pentru împlinirea idealurilor amintite, care în termeni comuni se numesc : pacea, fericirea și înfrățirea tuturor.

Creștinismul, care prin învățatura sa descoperită de Fiul lui Dumnezeu, are îndatorirea să se ocupe de om, de viața lui sufletească, ca și de viața lui fizică. — mai mult decît oricare altă religie —, este obligat să fie lingă cei ce doresc binele și fericirea omului.

Biserica Ortodoxă Română, conștientă și de problemele mari care preocupă omenirea și de rostul său în mijlocul credincioșilor, este hotărîtă să rămînă fidelă misiunii sale. «Religiile nu trebuie să slăbească conștiința solidarității umane, ci s-o sprijine, spunc Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. În scopul acesta, continuă Prea Fericirea Sa, religiile sînt chemate azi la o colaborare în slujirea idealurilor comune ale omenirii, cum n-au fost chemate niciodată în trecut. Să auzim chemarea timpului nostru în acest sens și să-i dăm urmare, arătîndu-ne oameni ai timpului nostru»¹.

«În fiecare perioadă a istoriei, omenirea pune alte întrebări Bisericii. Astăzi, principala chemare a Bisericii este slujirea. Slujind pe Dumnezeu și pe om în cele mai nobile aspirații ale sale spre mai bine, ne îndeplinim misiunea noastră în contemporaneitate. Biserica nu este ceva închis în lume; Biserica este o deschidere spre lume. Biserica trebuie să se facă tuturor toate, după cum spune Sfîntul Apostol Pavel, pentru ca pe toți să-i cîștige pentru Domnul»².

Și pentru ca să ne dăm seama și mai bine de faptul că Biserica Ortodoxă Română cunoaște întrebările pe care veacul nostru le pune creștinismului, vom aminti un alt cuvînt al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian : «Astăzi cînd mulți oameni se frămîntă cu sinceritate

1. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 11—12/1971. p. 1174.

2. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 5—6/1971. p. 462.

pentru găsierea unor răspunsuri la apelurile pe care lumea le adresează Bisericii lui Hristos, Ortodoxia este chemată să aducă contribuția sa, contribuție izvorită nu numai din experiența zilelor de astăzi, ci din întreaga moștenire lăsată nouă de Sfinții Părinți de-a lungul celor aproape două milenii de viață creștină. Ortodoxia este întrebată, Ortodoxia nu trebuie și nu poate să tacă»³.

Iată deci pentru ce Biserica noastră cunoscînd îndatoririle sale ce decurg din porunca Mîntuitorului Hristos de-a iubi pe om, de-a fi lîngă nevoile lui, de a-l ajuta în eforturile lui către mai bine, este prezentă în toate acțiunile care privesc apropierea oamenilor, popoarelor, în vederea înfrățirii lor, în vederea împlinirii dorinței Mîntuitorului «ca toți să fie una».

Desigur, Biserica Ortodoxă Română este tot atît de îndatorată să lucreze pentru refacerea unității tuturor celor ce mărturisesc aceeași credință religioasă, pe Hristos, știind că aceștia, unificați sufletește, pot ajuta la înfrățirea, unificarea sufletească a lumii. De aceea, de cînd s-a pus problema înfăptuirii unui ecumenism creștin, Biserica Ortodoxă Română a fost alături de acest ideal. Nu este acțiune în legătură cu promovarea ecumenismului creștin, în care ea să nu fie prezentă și mai ales în care să nu aibă o prezență activă, venind cu aportul său, cu gîndirea sa exprimată deschis, cu experiența sa pe care a făcut-o la ea acasă, unde, la inițiativa sa, s-a creat un ecumenism local. Ea apără ideea ecumenismului creștin, știut fiind că și astăzi mai sînt oameni chiar din Bisericile Ortodoxe care privesc cu neîncredere lucrarea mișcării ecumenice. Ea este conștientă de greutățile ce stau în calea unității tuturor Bisericilor creștine. Ea mărturisește că «este drept că pînă acum nu s-a realizat nici un succes răsunător (în problema unității dornice). Nu trebuie însă să uităm că prezența Bisericilor Ortodoxe surori în Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu datează decît de un deceniu și că acest deceniu, față de sutele de ani care au separat creștinătatea, nu însemnează prea mare lucru»⁴. Ea își dă seama că unitatea Bisericilor este un ideal încă îndepărtat, dar care trebuie mereu urmărit. În vederea împlinirii acestui ideal, spune Biserica Ortodoxă Română, este strict necesar ca Bisericile creștine să se găsească laolaltă în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor care trebuie «să devină un loc și un cămin de mărturie comună, de colaborare, de asistență mutuală, de căutare comună a unității»⁵.

Apreciind valoarea acestui însemnat instrument pentru apropierea Bisericilor, Biserica noastră stăruie ca toate confesiunile creștine să se găsească la un loc în această vatră creștină. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a expus clar atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în problema ecumenistă: «Un ecumenism pancreștin nu poate fi dezvoltat decît în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Consiliul Ecumenic trebuie ferit însă de-a aluneca spre un panprotestantism, după cum Biserica Romano-Catolică a alunecat spre un pancatolicism. Dar nici

3. *Ibidem*, p. 461.

4. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 11—12/1971, p. 1180.

5. «Ortodoxia», nr. 1/1970, p. 26.

Ortodoxia nu trebuie să alunece spre un panortodoxism, nici Anglicanismul spre un pananglicanism, ci toți trebuie să promovăm un ecumenism pancreștin. Prin această străduință se poate ajunge la o unitate în diversitate a Bisericilor Creștine»⁶.

În vederea urmării acestui scop — unitatea lor — Bisericile Creștine își propun să intre și să se găsească mereu, unele cu altele, într-un dialog. Care anume? Pentru că se vorbește de un dialog al coexistenței, un dialog al iubirii, preconizat mai ales de Biserica Romano-Catolică, un dialog teologic și un dialog al slujirii.

Precum am spus, conștientă de ceea ce desparte marile confesiuni creștine, Biserica noastră mărturisește că este dispusă să înceapă și un dialog teologic, atunci însă când are toate premisele că se poate ajunge la un rezultat bun cu partenerul său. Se știe, de exemplu, că împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe ea se găsește, deocamdată, într-un dialog teologic neoficial cu Bisericile Vechi-Orientale, cu care a avut contacte teologice la Aarhus-Danemarca în 1964, la Bristol-Anglia în 1965, la Geneva în 1970 și la Addis Abeba în 1971. De asemenea, se știe că ea este dispusă să se înceapă un dialog teologic oficial cu Biserica Anglicană. Biserica noastră a fost prezentă la lucrările Comisiei teologice interortodoxe pentru dialogul cu anglicanii, care a avut loc între 1—7 octombrie 1970 la Chambésy — Geneva, după ce cu un an înainte, în septembrie 1969, o asemenea Comisie lucrase la Belgrad, iar faptul că din 1935 ea militează pentru un dialog cu anglicanii este cunoscut.

Dar, dialogul pe care Biserica Ortodoxă Română îl propune imediat, — pentru care militează și pe care-l socotește strict util și pentru Biserici în vederea apropierii lor, dar mai ales pentru slujirea aspirațiilor lumii de astăzi, — este dialogul slujirii. El este «o formă de colaborare generală intercreștină». Acest dialog este «posibil, viabil și activ... Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian susține ferm dialogul slujirii care poate duce mai ușor la dialogul teologic, care, la rîndu-i, este în măsură să antreneze și alte feluri de dialog»⁷.

Consecvență cu concepția sa asupra ecumenismului și asupra rostului Bisericii în contemporaneitate, Biserica Ortodoxă Română a avut în ultimii ani o activitate deosebită pentru promovarea acestui ecumenism. În acest scop ea n-a pregetat deloc și n-a preocupat nici un efort pentru ca raporturile sale cu toate Bisericile să fie cât mai dese și cât mai variate.

Vizitele la nivel înalt pe care le-a făcut în ultima vreme prin delegații conduse de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, ori de alți înalți ierarhi, atât Bisericilor Ortodoxe surori: Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Greacă, Biserica Ortodoxă Alexandrină, cât și altor Biserici de alte confesiuni, ca: Bisericile Vechi-Catolice: cea Coptă din Egipt, cea din Etiopia, din India și din Armenia Sovietică; Bisericilor Romano-Catolice din Austria, Re-

6. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 5—6/1971, p. 464.

7. «Ortodoxia», nr. 1/1970, p. 23.

publica Federală Germania, a Belgiei, Vaticanului; Bisericii Vechi-Catolice din Republica Federală Germania; Bisericii Reformate din Republica Federală Germania; Bisericii Luterane din Danemarca;

Vizitele pe care ea le-a primit în ultima vreme, atât din partea Înfiștătorilor Bisericii Ortodoxe surori (Patriarhul Pimen al Rusiei, Patriarhul Maxim al Bulgariei, Patriarhul Nicolae al VI-lea al Alexandriei), cât și a altor șefi de Biserici neortodoxe: Cardinalul Döpfner, Șeful Bisericii Romano-Catolice din Republica Federală Germania, Episcopul Josef Brinkhues, Șeful Bisericii Vechi-Catolice din Republica Federală Germania, Episcopul Dietzfelbinger, Președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din Republica Federală Germania, Patriarhul Șenuda, Șeful Bisericii Copte din Egipt;

Participarea prin delegații săi, Ierarhi și teologi, la atâtea ședințe ale Consiliului Ecumenic, ale Conferinței Bisericii Europene, ale Conferinței Creștine pentru Pace;

Participarea la ședința pregătitoare a temelor ce se vor discuta la viitorul Mare Sinod al Ortodoxiei;

Participarea la atâtea congrese și conferințe ca cea a tuturor religiilor din U.R.S.S. pentru cooperare și pace între creștini, ori Conferința Mondială a religiilor pentru promovarea păcii, ținută la Kyoto-Japonia;

Participarea la atâtea simpozioane teologice pe diferite teme, ținute în Grecia, Austria, R. F. Germania etc.;

Schimbul de profesori de teologie care țin conferințe și prelegeri la Institutul teologic din București și cel din Sibiu, ori veniți din afara țării noastre, ori profesori ai noștri care merg la atâtea Universități din centrele universitare teologice ale lumii;

Schimbul de studenți teologi, știut fiind că în prezent avem la Institutul teologic din București 16 studenți din diferite țări: Anglia, Canada, S.U.A., Siria, Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia etc., precum se știe că avem 18 doctoranzi români care se specializează la Facultățile de teologie din Franța, R. F. Germania, Belgia, S.U.A., Canada, U.R.S.S., Anglia, Grecia, Iugoslavia, Elveția, Ierusalim, Bulgaria;

Schimbul de publicații teologice pe care-l facem cu multe publicații similare din celelalte Biserici ale marilor confesiuni creștine;

Schimbul de telegrame, mesaje și scrisori irenice cu multe căpetenii bisericești din afara țării.

Toate acestea sînt dovezi grăitoare că Biserica Ortodoxă Română prin multe și variate căi aduce o contribuție consistentă la promovarea ecumenismului creștin și, deci, a păcii în lume.

Ierarhii noștri, prin activitatea lor, prin raporturile lor irenice cu celelalte culte din țară, prin pastoralele lor au pus problema păcii și a înfrățirii popoarelor, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vorbit credincioșilor — încă de acum doi ani —, printr-o pastorală, despre securitatea europeană.

Faptul că preoțimea noastră stimulată de Ierarhii săi face același lucru, la nivelul său, vorbind în rîndul credincioșilor de dorința de pace și de înfrățire a tuturor popoarelor, de asemenea arată că Biserica Ortodoxă Română este însuflețită de idealurile amintite, care sînt în aceeași măsură și creștine și ale lumii din vremea noastră.

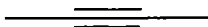
*

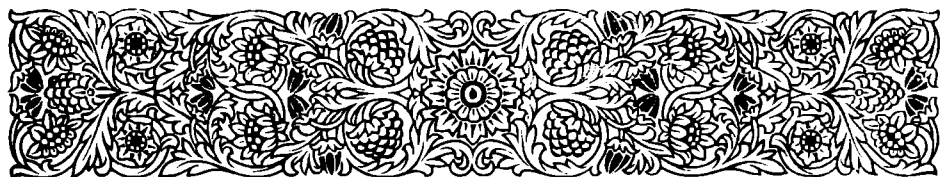
Este cunoscut de lumea de pretutindeni că țara noastră se numără printre țările care luptă pentru rezolvarea marilor probleme ale omenirii. Nu numai la ea acasă România Socialistă depune eforturi neînchipuit de mari (încununată de succese care sînt apreciate de lumea din afară ca un miracol) pentru ridicarea noastră pe o avansată treaptă de dezvoltare multilaterală, — dar și prin politica sa externă, ea depune eforturi tot atît de mari pentru ca omenirea să se apropie de împlinirea idealurilor sale.

La sărbătorirea unui sfert de veac de la proclamarea Republicii, noi socotim gîndurile, strădaniile și realizările Bisericii noastre ca un ales omagiu adus Țării noastre, fiilor poporului nostru.

Ca slujitori ai adevărului să nu uităm și să fim convinși că slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor și slujind oamenilor, care sînt chipul lui Dumnezeu, slujim lui Dumnezeu Însuși. «Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească» (I Ioan IV, 20).

Pr. PETRE F. ALEXANDRU

ARTICOLE ȘI STUDII

OMILIILE CATEHETICE ALE LUI TEODOR DE MOPSUESTIA

Titlul de Omilii catehetice este potrivit celor șaisprezece omilii ale lui Teodor de Mopsuestia, despre care se știa, din diferite mărturii patristice, că a lăsat, pe lângă alte scrieri, și o «explicare la Simbolul celor 318 Părinți de la Niceea», ori o «carte despre Taine» și alta «despre credință».

În adevăr cele șaisprezece omilii, — care s-au păstrat doar în traducerea siriacă, făcută încă în epoca de aur a literaturii creștine, dar parvenită printr-un manuscris (ms. Mingana 561) datat de la 1340 —, cuprind două părți, după cum se precizează în textul lor: prima parte «explică Simbolul credinței celor 318 Părinți de la Sinodul de la Niceea» și cuprinde primele zece omilii (la sfârșitul Omiliei a zecea se precizează: «S-au slșșit de scris cele zece omilii: Explicarea Crezului pe care a făcut-o minunatul și prietenul lui Hristos Mar Theodoros, episcopul și interpretul dumnezeieștilor Scripturi»); iar partea doua «explică Tainele același fericit Mar Theodoros» (cum se precizează la începutul Omiliei a unsprezecea) și cuprinde: o omilie (a XI-a) asupra rugăciunii «Tatăl nostru...», trei omilii (a XII-a—a XIV-a) asupra Botezului și două omilii (a XV-a — a XVI-a) asupra Euharistiei. Că cele șase ultime omilii (a XI-a—a XVI-a) sînt concepute ca o unitate mărturisește însemnarea care încheie ultima omilie: «S-au terminat cele șase omilii despre Explicarea Tainelor Sfintei Biserici, pe care a făcut-o Mar Theodoros, episcop și interpret al dumnezeieștilor Scripturi».

În îndelungata activitate a lui Teodor de Mopsuestia, aceste omilii au putut fi rostite de el după Sinodul al II-lea Ecumenic (381) și înainte de ridicarea lui la episcopat (392), către catehumenii care se pregăteau să primească Botezul în noaptea Paștilor. Aceasta a dictat și ținuta omiliilor: de a explica, în mai multe cuvîntări, rostite la mici intervale, diferite articole din Simbolul credinței, învățătura morală a rugăciunii «Tatăl nostru» și ritualul și semnificația celor două Taine — Botezul și Euharistia —, pe care catehumenii urmau să le primească, după ce inițierea lor în dreapta credință avea să fie terminată.

După detaliile aflate în omilii asupra ceremoniilor Botezului care presupun cadrul și personalul numeros al marilor cetăți creștine, se poate crede că Teodor de Mopsuestia a rostit aceste omilii la Antiohia, și că, în curînd după aceea, au fost citite în traducere siriacă în cadrul Școlii de Edesa.

Traducerea siriacă a Omiliilor catehetice din Ms. Mingana 561, fiind singura păstrată, capătă valoare de mărturie originală a concepției teologice a lui Teodor de Mopsuestia.

Urmărind să facă cunoscută gândirea lui Teodor de Mopsuestia în termenii în care ea a fost exprimată în aceste cateheze, precum și succesiunea logică a argumentelor și a concluziilor lui în explicarea Simbolului de credință; să facă astfel înțeleasă mărturia Omiliilor asupra teologiei Școlii catehetice din Antiohia; și totodată să facă cu puțință precizarea contribuției pe care Teodor de Mopsuestia a adus-o la tezaurul credinței creștine tradiționale, Colecția «Studi e testi», editată de Biblioteca Apostolică Vaticană, publică (în nr. 145, Roma, 1969, XXIX + 623 p.): Les Homélie cathéchétiques de Théodor de Mopsueste, Reproduction phototypique du Ms. Mingana Syr. 561 (Selly oak Colleges' Library, Birmingham), traduction, introduction, index par Raymond Tonneau, O. P. en collaboration avec Robert Devresse.

Având în vedere importanța pe care o prezintă aceste Omilii catehetice în opera teologică a lui Teodor de Mopsuestia și valoarea lor educativă, care-și păstrează prospețimea și pentru vremea noastră, am purces la traducerea lor în limba română (după lucrarea indicată mai sus), urmînd ca la sfîrșitul publicării lor să facem o prezentare sistematică a conținutului acestor Omilii catehetice.

EXPLICAREA SIMBOLULUI DE CREDINȚĂ AL CELOR 318 PĂRINȚI DE LA SINODUL I ECUMENIC PE CARE A FĂCUT-O MAR TEODOR INTERPRETUL

OMILIA ÎNTÎI

1. Ce cuvînt ar putea fi egal sau ce gînd ar fi pe măsura măreției temelor ce ne-am propus să explicăm? Ori, ce limbă ar fi în stare să facă înțelese aceste mistere? Căci în adevăr este greu să înfățișăm întocmai cu graiul nostru chiar cele ce se referă la creaturi, deoarece ele au fost zidite de asemenea cu mare înțelepciune de către Făcătorul lor. Dar cum nu va depăși orice gîndire omenească ceea ce este mai presus de natura noastră — căci, de fapt, despre aceasta vrem să vorbim? De aceea în chip necesar aceasta rămîne mai presus de cuvintele noastre. Fericitul Pavel mărturisește aceasta cînd zice: «Ochiul nu a văzut, nici urechea nu a auzit, nici la inima omului nu s-a suit ceea ce Dumnezeu gătește celor ce-L iubesc» (I Cor. II, 9).

2. Așadar aceste lucruri minunate vrea să le spună cuvîntul nostru, și la bucurarea de aceste Taine sîntem chemați, pentru că vremea marelui praznic al Paștilor prelinde de la noi să învățăm despre acestea. De fapt, dacă Dumnezeu ar fi vrut ca aceste bunuri cerești să ne rămîină necunoscute, noi nu am mai fi putut vorbi despre ele. Căci, în adevăr, ar putea cineva să vorbească despre lucruri necunoscute? Însă întrucît El a voit de la început să «mai înainte de întemeierea lumii» (Ioan XVII, 24) să facă vădită, prin «iconomia» Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, înțelepciunea ascunsă în El, Dumnezeu ne-a descoperit tainele cele ascunse și măreția acestor bunuri și le-a făcut cunoscute oamenilor prin Duhul Sfînt. «Dar Dumnezeu ni le-a descoperit prin Duhul Său» (I Cor. II, 10) și ne-a arătat mărețele taine inefabile săvîrșite prin puterea Duhului Sfînt; taine cu ajutorul cărora noi sîntem în stare, prin credință, să ne ridicăm la bunurile viitoare.

Pentru aceea, prin urmare, noi avem de gînd să vorbim despre aceste taine inefabile și cu mult mai presus de noi, cu încredere, după harul lui Dumnezeu care ne-a fost dăruit; mai ales că vremea acestui praznic ne obligă să vorbim despre aceste taine de temut celor care le doresc.

3. A venit așadar pentru mine vremea să spun: «Cîntați Domnului laudă nouă, căci El a făcut minuni» (Ps. XCVII, 1). În adevăr lucrurile noi cer o laudă nouă, căci

subiectul cuvîntului nostru va fi legămîntul (διαθήκη) cel nou, pe care Dumnezeu l-a încheiat cu neamul (γένος) omenesc prin «iconomia» Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, desființînd toate lucrurile cele vechi și ridicînd în locul lor altele noi: «Căci oricine este în Hristos este făptură nouă, ceea ce a fost vechi a trecut și iată totul s-a făcut nou» (II Cor. V, 17). S-au oșilit moartea și stricăciunea, s-au sfîrșit patimile și putința de schimbare. Și iată că a apărut viața făpturii celei noi la care noi așteptăm să ajungem prin învierea din morți: Dumnezeu va face prin învierea din morți pentru noi în locul lucrurilor vechi lucruri noi, în locul celor muritoare și stricăcioase, lucruri nestricăcioase și nemuritoare; acesta este legămîntul cel nou pe care ni l-a dat și care este pe măsura celor ce s-au făcut noi.

În vederea acestui legămînt noi primim cunoștința acestor taine «dezbrăcînd pe omul cel vechi și îmbrăcînd pe cel nou ... care se înnoiește pentru asemănarea cu Ziditorul său; ... acolo unde nu este nici iudeu nici păgîn, nici rob nici om liber, ci în totul și în toți este Hristos» (Cor. III, 9—11). Aceasta se va înfăptui întocmai în viața viitoare cînd, deveniți nemuritori și nestricăcioși, vom privi pe Hristos în-suși, a Cărui împărăție o vom avea împreună...

4. Dar pentru că este nevoie să avem o credință tare în aceste bunuri viitoare, de teama că noi ne-am putea îndoi din pricina măreției lor, văzîndu-le altf de străine și de superioare față de natura noastră —, aceste taine de temut au fost înfăptuite pentru noi, pentru ca prin ele, ca prin simboluri și imagini, să ajungem la speranța celor viitoare și fără ezitare să avem credință în aceste bunuri viitoare, stăruind într-o purtare conformă cu această lume și, pe cît este cu putință, rînduind viața noastră după ea, după cum s-a spus: «căci slujirea noastră este în ceruri» (Filip. III, 20), «și locuința noastră este făcută de Dumnezeu și avem o casă în ceruri care nu este făcută de mîină de om» (II Cor. V, 1). Prin urmare noi am fost înscrisi, încă de acum, grație acestor taine inefabile, pentru aceeași mărire nebiruită a lumii viitoare. Însă chiar dacă noi sîntem încă pe pămînt, noi ne aflăm, pe cît este cu putință, fixați în obiceiurile cerești, nepreluînd ceea ce se vede și dorînd ceea ce are să fie.

Așadar cei ce vor să se apropie de aceste taine de temut, la care harul lui Dumnezeu i-a chemat acum, se vor apropia nu de bunuri mediocre și obișnuite, ci se apropie ca să devină cu desăvîrșire alții și să dobîndească o mare varietate de virtuți prin darul harului divin pe care-l vor primi. De fapt ei vor deveni nemuritori în loc de muritori, nestricăcioși în loc de schimbători; în loc de robi liberi; în loc de vrăjmași, prieteni; din străini ei vor deveni fii, și nu vor mai fi cinstiți ca parte a lui Adam, ci a lui Hristos; și nu vor mai numi pe Adam tatăl lor, ci pe Hristos, Care i-a făcut noi. Nu vor mai cultiva pămîntul care să le rodească spini și pălămidă, ci vor locui în cerul care este departe și străin de orice tristețe și suspin. Peste ei nu va mai domni moartea, ci ei înșiși vor domni în viața cea nouă, nemaifiînd robi ai păcatului, ci slujind adevărul; nemaifiînd în slujba lui Satan, ci locuind veșnic cu Hristos.

5. Adam, părintele comun, a avut locuința în paradis; dar, din cauza nerecunoștinței și a păcatului său, a fost izgonit din paradis. Dar pe noi, care sîntem moștenitori ai firii și ai pedepsei lui, credința în Hristos, prin participarea la aceste taine, ne face să urcăm la cer, după cum este scris: «Dacă cineva nu se naște din apă și din Duh, nu poate intra în împărăția cerului» (Ioan III, 5). Prin urmare cel care primește această naștere spirituală este îndatî înscris în cer și devine moștenitor și pîrtaș la bunurile viitoare, cum spune Fericitul Pavel (Rom. VIII, 17; Gal. III, 29; IV, 17). Întrucît toți cei care au crezut în Hristos așteaptă să locuiască după învierea

din morți în cer, — de fapt cerul este pentru noi speranța, în care Hristos a intrat pentru noi, înainte de noi —, ei sînt într-adevăr înscrși în această locuință prin mijlocirea acestor taine.

6. Deci avem nevoie de grijă și de mare sîrguință ca să nu cădem din această minunată făgăduință și să fim supuși ca Adam la izgonirea din paradis. De asemenea dacă am primit fără ezitare, printr-o mărturisire tare a credinței, participarea minunată la aceste taine de temelie, noi trebuie să păzim amintirea acestei mărturisiri de credință și să păstrăm cu multă grijă ceea ce am primit. Este adevărat că atunci cînd noi vom fi primit în chip desăvîrșit aceste bunuri cerești de care ne vom bucura și pe care le vom fi primit efectiv ca moștenire adevărată, noi nu vom mai putea cădea din ele; dar în lumea aceasta, — aflîndu-ne în speranța că le vom primi participînd la aceste taine —, este cu puțință încă să cădem, căci avem o fire schimbătoare. Este deci nevoie ca să purtăm cu multă teamă grija și să veghem a avea la noi speranța în cele viitoare.

7. Care este, așadar, mărturisirea de credință și care sînt angajamentele prin care noi primim participarea la taine, în speranța bunurilor cerești de care ne vom bucura, dacă nu cele ce, cu credință, mărturisim la Botez înaintea Domnului nostru Hristos?

Dacă ar fi cu puțință ca la simpla auzire să poată fi pătruns întreg înțelesul celor mărturisite, cuvîntul nostru n-ar mai fi necesar: ar fi, adică, de ajuns ca ele să fie rostite pentru ca cei ce le ascultă să le înțeleagă. Însă întrucît în cea mai mare măsură înțelesul este ascuns, — deoarece Fericiții noștri Părinți ne-au transmis, printr-un dar al lui Dumnezeu, un tezaur de nepătruns în puține cuvinte care să fie ușor de învățat și simplu de ținut minte —, nevoia de a le studia este obligatorie pentru cei ce vor să ia parte la aceste taine, pentru ca să le devină limpezi învățătura și semnificația care sînt ascunse în ele. Pătrunzînd măreția darului la care vor să ajungă și înțelegînd învățătura mărturisirii și angajamentelor lor, datorită cărora ei primesc un astfel de dar, ei vor putea cu grijă păzi în ei înșiși credința care li s-a încredințat.

8. Inceputul mărturisirii voastre și al angajamentului vostru, pe care va trebui să-l păstrați cu multă grijă în taină, este acesta: «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute și celor nevăzute». Să purcedem acum, cu harul Domnului nostru, să explicăm toți acești termeni, unul după altul, căci este bine ca voi să cunoașteți înțelesul tuturor.

Și trebuie să începem de acolo de unde voi înșivă veți începe mărturisirea voastră de credință: «Cred într-un singur Dumnezeu Tatăl atotputernic». Aceasta este temelia mărturisirii (de credință) religioase, căci «crezînd cu inima se ajunge la îndreptățire, iar mărturisind cu gura (se ajunge) la viață» (Rom. X, 10). Acesta este inceputul învățăturii celei tari de credință. Pentru că, întrucît noțiunea de religie este constituită de mărturisirea de credință în realitățile invizibile și înefabile, ea are nevoie de credința care să facă așa încît conștiința să vadă ceea ce este invizibil.

În adevăr, ceea ce este vizibil noi vedem cu ochii noștri, în timp ce ceea ce este invizibil noi putem vedea prin credință, căci «credința este substanța realităților viitoare și demonstrarea celor invizibile» (Evr. XI, 1).

9. Această credință duce în chip substanțial la cunoașterea a ceea ce, strict vorbind, încă nu există. De fapt prin credință noi admitem cu tărie că există învierea și împărăția cerului și întregă această schimbare («catastază») viitoare, care nu există încă. Credința face ca sufletul să vadă și să cunoască cele invizibile și înc-

fabile. Prin credință noi merităm să vedem firea divină, care, de fapt, este «singura care are privilegiul de a fi invizibilă și incoruptibilă, și locuiește într-o lumină splendidă, fără asemănare, pe care nici unul dintre oameni nu a văzut-o, și nici nu este în stare să o vadă» (I Tim. VI, 16).

Prin urmare, așa cum lucrurile vizibile pot fi văzute cu ochii trupului, — dacă ei sînt sănătoși și capabili să vadă și dacă nimic nu-i împiedică să vadă în chip exact, căci dacă intervine o leziune lucrurile vizibile devin toate invizibile, cu toate că ele sînt vizibile —, tot așa și cu lucrurile invizibile și inefabile pe care «învățătura religioasă» (λόγος θεοσεβείας) ne face să le cunoaștem: noi toți le vedem cu precizie dacă credința noastră este sănătoasă; dar ele devin invizibile pentru cei a căror credință este bolnavă. Și întrucît acestea sînt cele două lucruri care constituie «învățătura religioasă», — mărturisirea de credință în Dumnezeu și că tot ce a fost și va fi provin de la El, oricît de numeroase și de variate ar fi —, Fericitul Pavel ne arată că credința este cerută de către amîndouă aceste lucruri: «Pentru că cel ce se apropie de religie trebuie să creadă că există un Dumnezeu» (Evr. XI, 6) și că încă «prin cuvîntul Său au fost făcute lumile, ca ceea ce este vizibil să provină din ceea ce este invizibil» (Evr. XI, 3). Prin cea dintîi afirmație el învață că însăși mărturisirea lui Dumnezeu nu poate subsista dacă aceasta nu se încadrează într-un plan religios (și) numai prin credință. În cea de-a doua, el ne învață că noi nu putem înțelege și recunoaște ceea ce provine de la Dumnezeu decît numai dacă am primit cunoașterea prin credință. Credința dă celor care cred perfecțiunea deplină în adevărul religios; iar cei care se îndepărtează de ea pierd mîntuirea.

10. De fapt Apostolul Pavel numește Biserica «stilp și temelie» (I Tim. III, 15) pentru că ea este sănătoasă în credință și încredințată de învățătura religioasă. Iar toți cei care sînt în afara credinței —, păgîni și iudei cu tot restul de eretici (αἰρεσιώτης) —, fiind lipsiți de credință, se rătăcesc cu totul de adevăr. De fapt, păgînii, neavînd credință, nu au putut înțelege că Dumnezeu poate crea din nimic și că poate face orice lucru și că-l poate face să existe în chip substanțial (ὀνοματιτικῶς); dar în rătăcirea lor, ca în halucinații, ei au introdus pe lingă Dumnezeu un grup (de puteri) care ar fi fost împreună cu El din toată veșnicia; iar în alte diferite fabule ei au căzut de la adevăr.

11. Cît privește pe iudeii învățați în numele Fiului, ei n-au înțeles, din cauza necredinței lor, că El este Fiul cel adevărat. În acest fel și ereziile (αἵρεσις), toate străine de Biserică, și-au atribuit în zadar și în chip mincinos numele lui Hristos. Fiind lipsiți de credință (ereticii) să rătăcesc ignorînd adevărul și, — fără a vă însuși toate ereziile ca cea a lui Arie, Eunomiu și ale tuturor celor care au înrudit cu părerile acestora —, suferă de răul iudaismului: din cauza necredinței lor, ei n-au înțeles și n-au admis natura divină a Fiului, Dumnezeu din Dumnezeu, Care există cu El din toată veșnicia, și că tot ce se spune despre firea Tatălui se spune de asemenea și despre firea Fiului, firea Tatălui nesuferind nici o știrbire din aceea că are un Fiu adevărat, Care să fie Însuși în stare să facă văzut pe Tatăl Său.

12. Am spus atît de puțin din multe lucruri ce se pot spune ca dojană despre cei care s-au rătăcit de la adevăr, pentru că erau lipsiți de credință. În adevăr numeroase și felurite sînt rătăcirile în care au căzut oamenii din pricina necredinței. Și așa cum, cînd credința lipsește, abundă eroarea, tot așa cînd este prezentă credința adevărată, ea procură știința. De fapt noi prin credință știm că există un Dumnezeu și că El este făcătorul a toate și Că El a creat toate lucrurile din nimic; și

lot prin credință noi știm că cei care sînt morți și descompuși vor reveni la viață și vor trăi atunci cînd Ziditorul lor va voi aceasta.

Prin credință noi am știut că Tatăl are un Fiu, născut din firea Sa și Care este Dumnezeu ca și El. Prin credință noi am admis în legătură cu Duhul Sfînt că El este din firea lui Dumnezeu-Tatăl și că El este totdeauna cu Tatăl și cu Fiul. Prin credință noi sîntem siguri și nu ne îndoim de predicarea iconomiei lui Hristos care a avut loc în lume. De aceea a fost bine că la începutul învățăturii noastre și în taina angajamentului nostru, Fericiții noștri Părinți au așezat pentru noi, ca temelie, credința. Iar Tradiția lor ne obligă să începem cu aceasta.

13. «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic». Nu trebuie să ne mire de loc felul în care Sfîntii Părinți au concentrat și ne-au transmis în puține cuvinte întreaga învățătură de credință. Pentru că ei au socotit că cuvîntările lungi erau potrivite pentru alte momente și pentru alte persoane (*πρόσωπον*); în timp ce pentru voi, — care de multă vreme v-ați separat de lume și ați venit de bunăvoie la credință, și care cu multă grijă și în chip conștiincios sînteți pregătiți să primiți tainele dumnezeiești —, este nevoie într-un astfel de important moment de cuvinte puține care să fie ușor de reținut datorită scurtimii lor, încît voi să păstrați amintirea mărtisirii (de credință) pe care o veți face și a angajamentului pe care-l veți lua în schimbul acestor taine dumnezeiești. Este însă nevoie ca la aceasta să fie adăugată studierea lor, pentru a le înțelege exact și pentru a fi puși în gardă împotriva tuturor cuvintelor dușmanilor credinței, rămînd tari în această învățătură dumnezeiască ce vi se încredințează.

14. «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic». Luați aminte în ce fel Fericiții Părinți au purtat grijă ca, chiar de la primele cuvinte ale mărturisirii de credință, să ne îndepărteze de eroarea politeismului: formularea este în acord desăvîrșit cu întreaga învățătură a Vechiului Testament (*δισθεῖς*). Pentru că cuvintele Noului Testament (*δισθεῖς*) despre Hristos se aflau în Vechiul Testament în profeție; iar profeția însăși exista ca în simbol, ca în semn, încît prin aceasta iudeii așteptau ca Mesia să li se arate ca om; în timp ce în Dumnezeuirea Fiului Unic, Care este Dumnezeu-Cuvîntul, nici unul dintre ei nu credea.

De fapt această învățătură desăvîrșită pe care ne-au transmis-o Părinții noștri ne deosebește de păgînism pe noi care am fost inițiați în credința care îndepărtează de eroarea politeistă pe cei care și-o însușesc, învălîndu-i că firile dumnezeiești nu sînt nici mai multe nici distincte, ci că există o singură fire unică: Dumnezeu care există din toată veșnicia și Care este cauza oricărui lucru; că Acesta este Dumnezeu și în afara de El nimic nu este Dumnezeu prin fire; iar cel ce nu este din toată veșnicia și nici nu este cauza tuturor lucrurilor acela nu este Dumnezeu, ci făptură a lui Dumnezeu, Care singur are puterea de a face din nimic orice lucru.

15. Pentru aceea s-a spus: «Domnul Dumnezeuul tău este singurul Domn» (Deut. VI, 4; Marcu XII, 29), ca noi să învățăm că există o singură fire a Dumnezeirii, Căreia i se cade numele de Domn și de Dumnezeu. S-a zis încă: «dumnezeii care n-au făcut nici cerul și nici pămîntul să piară de pe pămînt și de sub cer» (Ier. X, 11), pentru ca noi să înțelegem că cel ce nu este cauza tuturor lucrurilor nu este Dumnezeu, și că există un singur Dumnezeu, Care este cauza tuturor. Pentru aceea s-a zis către Moise: «Eu sînt Cel ce sînt cauza tuturor», ca noi să înțelegem că Acesta în adevăr există, că există din toată veșnicia și există în toată vremea și că El este Dumnezeu.

Iar cel care este diferit de Acesta și care nu este din toată veșnicia, acela nu există în adevăr, pentru că el este făcut, și că a fost făcut cînd nu exista, atunci

cînd a voit să-l facă Cel ce există din toată veșnicia și Care este Dumnezeu. Pentru aceasta s-a zis: «Eu sînt Dumnezeu, cel dintîi și cel din urmă, și n-a existat Dumnezeu înainte de Mine, și după Mine nu va exista» (Isaia XLIV, 6), ca noi să înțelegem că Acela este Dumnezeu, Care este cel dintîi și din toată veșnicia și nu este cu pulință ca un altul, creat, să devină Dumnezeu, căci firea dumnezeiască este prea sublimă pentru a fi creată.

16. Toate aceste cuvinte ne garantează învățătura de credință și desființarea erorii păgîne; căci, întrucît pentru păgîni zeii sînt numeroși și feluriți, și unii dintre ei sînt tineri iar alții bătrîni, unii au o anumită putere iar alții altă putere, unii dispar iar alții devin mai mari, ei sînt firi numeroase.

Vechiul Testament ne-a învățat să ne îndepărtăm de toate acestea prin profeții care au vorbit de la Duhul Sfînt, — căci «toți zeii neamurilor sînt înșelăciune» (Ps. XCV, 5) și nu sînt dumnezei pentru că singurul Dumnezeu este Cel care este din toată veșnicia și este cauza tuturor —, zicînd: «Să nu ai dumnezeu străin» «adică dumnezeu nou», «și să nu te închini înaintea dumnezeului străin» (Ps. LXXX, 10), pentru că nimic din ceea ce este nou nu este Dumnezeu. «Ei sînt noi», a zis (Deut. XXXII, 17), adică ei sînt făcuți.

Firea dumnezeiască este, în adevăr, singura care există din toată veșnicia și nu are nevoie de o altă fire pentru a exista, ci ea este cauza tuturor; și din pricina aceasta Dumnezeu este unic; iar ceea ce a fost făcut nu poate deveni în chip firesc Dumnezeu, întrucît a fost făcut de un altul. Însă toate creaturile recunosc în chip sincer pe Făcătorul lor, Care este în adevăr Dumnezeu prin Care ele au existență. Și din pricina aceasta, ele sînt datoare să-l aducă mulțumire, pentru că El le-a dăruit existență din nimic, prin bunăvoia Sa, prin tăria puterii Sale.

17. Intreagă această învățătură, mare în scurtimea ei, a fost concentrată de Fericiții Părinți în acest cuvînt: «Cred într-un singur Dumnezeu». Și ca urmare deci noi primim credința într-un singur Dumnezeu, după predica profeților și după învățătura Părinților noștri.

Pentru că, în adevăr, firea dumnezeiască este una singură, care există din toată veșnicia și este cauza tuturor, nu ca în eroarea păgînilor, după care ar exista numeroși și feluriți dumnezei.

Însă, pentru că este necesar ca învățătura despre orice lucru să vă fie înfățișată puțin cîte puțin, pentru ca voi să puteți să vă amintiți ceea ce vi s-a spus deja, — ceea ce este necesar pentru toți cei care sînt hotărîți să participe la taine și își însușesc aceste cuvinte —, lăsăm ca să împlinim, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, făgăduința noastră în alte zile. Pentru acum să ne mulțumim cu ceea ce a fost spus și să înălțăm laudă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A DOUA

1. Despre credința, care este temelia inițială a mărturisirii de credință, v-am vorbit, așa cum ne-a dăruit harul, ieri; noi ne-am oprit la cuvintele învățăturii noastre de credință și am demonstrat că prin credința într-un singur Dumnezeu întreaga eroare a politeismului păgînilor este cu desăvîrșire desființată. Am învățat, din înseși Cărțile Sfînte ale profeților să îndepărtăm de la noi orice părere păgînă despre zeii lor numeroși și feluriți și să credem că firea dumnezeiască este unică și că ei i se cuvine să primească numele de Dumnezeu și Domn, pentru că ea există din toată veșnicia și este cauza tuturor, și că toate ființele create sînt foarte departe de această fire.

De fapt nu este cu putință ca ceea ce a fost creat să fie socotit că există din toată veșnicia și nici o ființă creată nu poate fi numită în chip propriu Domn și Dumnezeu prin fire. Într-adevăr un lucru creat de către un alt lucru nu poate el însuși crea ceva din nimic; după dreptate el nu poate fi numit Dumnezeu, ci el trebuie să admită că a fost creat de către Dumnezeu. Pentru aceea noi spunem că există un singur Dumnezeu, așa cum ne-au învățat fericiții profeți, care, prin harul Sfântului Duh, au grăit și au definit care este firea lui Dumnezeu, și în chip lămurit ei nu au învățat altceva.

2. Însă învățătura despre Tatăl și despre Fiul a fost rezervată Domnului nostru Hristos, Care a învățat El însuși pe ucenicii Săi ceea ce era necunoscut altădată și nu fusese descoperit înțelegerii oamenilor, și le-a poruncit ca ei să învețe aceasta pe alții, spunând limpede: «Mergeți, învățați toate neamurile și botezați-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (Matei XXVIII, 19). În adevăr așa cum fericitul Moise, începînd învățătura sa, zice: «Domnul Dumnezeuul tău este singurul Domn» (Deut. VI, 4), — și ca urmare toți profeții au învățat la fel —, tot așa Domnul nostru Hristos a predicat învățătura Sa în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, fără a mai spune ce trebuia înțeles și învățat pe alții despre Domnul Dumnezeu, întrucît acest lucru fusese limpede predicat de către profeți. Iar ceea ce lipsea pentru desăvîrșirea învățăturii profeților, El a poruncit Apostolilor Săi să învețe toate neamurile, zicînd: «Mergeți, învățați toate neamurile și botezați-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». Iar acest lucru l-a făcut nu pentru ca noi să gîdim că vreunul dintre Aceștia nu este Dumnezeu, nici că în afară de Aceștia există un Dumnezeu, ci pentru ca noi să credem că numai Aceștia sînt firea dumnezeiască, despre care altădată profeții ne-au învățat că este unică.

3. Impotriva învățăturii politeiste a păgînilor despre dumnezei numeroși și diferiți după tinerețe și bătrînețe, după slăbiciune și lărie, dintre care unii aveau o anumită putere iar alții altă putere, Hristos a poruncit ucenicilor să învețe toate neamurile să se întoarcă de la orice eroare păgînă și să creadă că una este firea dumnezeiască — după învățătura ce fusese transmisă altădată oamenilor și prin care ei primiseră cunoștința religioasă —, și ca neamurile să știe că Cel care există din toată veșnicia și este cauza tuturor lucrurilor este singura fire dumnezeiască, cunoscută în trei Ipostasuri: al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

În adevăr ar fi fost cu neputință ca atunci cînd îndepărtezi neamurile de numele false ale zeilor să le aduci la cunoașterea Tatălui, dacă ei nu ar fi știut cu adevărat că El este firea dumnezeiască; nici să le aduci la cunoașterea Fiului, dacă ele nu ar fi cunoscut cu adevărat că El este de aceeași fire; nici să fie aduși la cunoașterea Duhului Sfînt, dacă Acesta ar fi fost străin de această fire. Căci aceasta ar fi însemnat a-i aduce la o minciună, la o cunoaștere mincinoasă. Însă este cert că Hristos a poruncit ucenicilor Săi să îndepărteze prin învățătura Sa neamurile de dumnezeii falși, care purtau pe nedrept numele de dumnezei; pentru a-i aduce la cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, care constă în mărturisirea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. Într-adevăr fiecare dintre aceste Ipostasuri este Dumnezeu adevărat, și firea dumnezeiască este unică Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, fire despre care noi credem că există din toată veșnicia și că este cauza tuturor lucrurilor.

4. În acest fel concordă învățătura Vechiului Testament cu Noul Testament; și cuvintele spuse de Dumnezeu prin profeți nu sînt nici străine, nici contrarii cuvintelor Domnului nostru Iisus Hristos, transmise neamurilor prin Apostoli; ci ele concordă cu adevărata cunoaștere religioasă în calitate de învățătură a profeților care se opune

în chip absolut erorii politeismului; cuvintele Domnului sînt superioare învățurii profetilor prin desăvîrșirea cunoașterii, întrucît prin profeti noi nu am cunoscut decît pe Dumnezeu și ce este firea necreată, în timp cî pînă învățătura Domnului nostru Iisus Hristos noi am cunoscut pe deplin Ipostasurile în care există firea dumnezeiască.

Pentru aceasta Fericirii noștri Părinți au stabilit mai întii mărturisirea de credință într-un singur Dumnezeu, așa cum ea a fost scrisă în Vechiul Testament, pentru a desființa eroarea politeismului; și apoi ne-au transmis cunoașterea Ipostasurilor, după învățătura lui Hristos. Ei ar fi putut, și aceasta le-ar fi fost ușor, să repete în scurt cuvîntul Domnului nostru: «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh». Însă, întrucît ei au scris acest (simbol de credință) împotriva învățurii ereticilor, ei au învățat această credință de asemenea pe cît cu putință în cuvinte puține, totuși mai multe decît în transmiterea Domnului nostru, pentru distrugerea erorii și pentru instruirea Bisericii, pentru ca, prin înțelegerea acestor cuvinte să combată pe cei care se împotriveau dreptei credințe. Așadar după ce au spus «Cred în Dumnezeu», ei au adăugat pe drept cuvînt numele de «Tată».

5. După cuvintele despre Dumnezeu, Părinții noștri au trecut la învățătura despre Ipostasuri, care constituie adevărata mărturisire de credință a creștinilor (Χριστιανός) și adevărata cunoaștere a celor ce devin ucenici ai lui Hristos. Dar, întrucît cuvîntul spus despre firea dumnezeiască se ia pentru toate cele trei Ipostasuri, în timp ce învățătura despre Ipostasuri nu ar putea fi spusă o singură dată, Sfîntii Părinți, pe drept cuvînt, ne-au spus în mod deosebit ceea ce se referă la fiecare dintre Ipostasuri.

La începutul cuvîntului lor ei au așezat pe Tatăl, din Care (provin) Fiul și Sfîntul Duh. Căci Tatăl în adevăr este Cel care este singur Tată. Despre fiecare dintre Ipostasuri noi susținem cu tărie că este Dumnezeu, pentru că această adevărată învățătura în mărturisirea acestor Ipostasuri ne-a transmis-o Hristos. Însă cînd zicem «Tată» nu înțelegem această noțiune în felul obișnuit, ci afirmăm cu lărie că Dumnezeu este Tată, și în adevăr Tată, căci El este Tată într-un fel unic; și noi cugetăm că Dumnezeu este Tată așa cum aceasta convine firii dumnezeiești.

6. În adevăr toate ființele create au obținut și însușirea de a deveni «tată» abia după ce au dobîndit existența; de asemenea nu există nimeni între oameni care să posede odată cu devenirea sa existent și însușirea de a deveni (γενέσθαι) tată. Pentru că Adam însuși, primul om, care nu s-a născut din om, nu a avut în timpul cînd devenea existent și însușire de a deveni tată; ci el devine tată prin voința lui Dumnezeu, Ziditorul său. Și această însușire de a deveni tată nu s-a înfăptuit îndată ce i-a fost acordată: «Adam a cunoscut pe femeia sa și ea a zămislit și a născut fii» (Fac. IV, 1). Abia după această împreunare cu Eva și după un lung timp de gestație, de dureri și de naștere, Adam a devenit tată și a putut fi numit așa. Nimic din aceste lucruri nu poate fi cugetat despre firea dumnezeiască. De fapt Cel care nu are nevoie de timp pentru a deveni existent nu are nici nevoie de timp pentru a deveni tată; ci întrucît El există din toată veșnicia, El este de asemenea Tată din toată veșnicia.

7. Deci «Tată» este în adevăr Dumnezeu-Tatăl, și El nu a primit această însușire în timp căci El nu a avut Fiu după un timp oarecare, întrucît Fiul a existat din toată veșnicia alături de Dumnezeu-Tatăl și din toată veșnicia a fost din El și cu El ca Fiu. Pentru aceasta Domnul nostru, transmițînd ucenicilor Săi această minunată

învățătură a zis : «Învățați în numele Tatălui» (Matei XXVIII, 19), neavînd nevoie să adauge vreun cuvînt pentru a face cunoscut pe cine numește Tată, căci spunînd «Învățați și botezați» era suficient pentru a indica pe cine numea Tată : în adevăr El numea Tată pe Dumnezeu în Care trebuia să creadă și să se boteze neamurile, Dumnezeu care există din toată veșnicia, după învățătura profeților.

8. Prin urmare este cu nepuțință ca Cel ce există din toată veșnicia să devină Tată după trecerea unui timp oarecare ; iar însuși numele de Tată fără nici un complement determinativ indică aceasta. În adevăr dacă ar fi devenit Tată mai tîrziu, ca noi, El ar fi fost asemenea cu noi și după nume și după semnificația numelui : adică întrucît numele de Tată ar fi fost asemenea numelui de tată atribuit multora, ar fi fost necesar să se întrebă : Cine îl numește Tată ? Însă întrucît El este Tată după adevăr, înseamnă că El însuși este Tată prin Sine. În adevăr așa cum El există (εἶναι = «a exista» este opus în toată această argumentare lui γενέσθαι = «a deveni») în chip firesc din toată veșnicia, tot așa El este Tată din toată veșnicia, Tată unic prin nume și prin semnificația numelui, și noi nu sîntem obligați să întrebăm cine este numit Tată, căci numele însuși ne duce la Tatăl cel adevărat.

9. Așa cum, cînd zice «Eu sînt Cel ce sînt ... și acesta este numele Meu pentru veșnicie și acesta este numele Meu (amințirea mea) din veac în veac» (Ieș. III, 14—15) noi înțelegem că Dumnezeu este chemat cu acest nume pentru că El există, pe cînd toate creaturile Sale nu există în adevăr, întrucît ele au devenit existente din nimic și după voința Făcătorului lor ; și că El există, cu adevărat, din care cauză El este numit «Cel ce este», nefiind făcut de către un altul ; tot așa acest nume de Tată — întrucît nu ne este asemănător, nici nu este tată ca noi și nu a primit în timp însușirea de a fi tată — ne obligă, auzind numele «tată», să ne gîndim la acest «Tată» adevărat, Care nu a dobîndit în timp însușirea de a deveni tată și Care nu a avut nevoie de vreo împreunare, ci este Tată cu adevărat și din toată veșnicia este Tată, fire desăvîrșită cu Care este din veșnicie Fiul.

10. Toate acestea ne învață acest cuvînt «Cred într-un singur Dumnezeu-Tatăl» ; după care era necesar să fie adăugat cuvîntul : «Făcătorul tuturor lucrurilor, al celor văzute și ale celor nevăzute», ca să înțelegem că El este nu numai Tatăl Fiului, ci și Făcătorul tuturor creaturilor, prin aceasta ținînd seama de diferența care există între numele de Tată și numele de Făcător, și între numele de Fiu și numele de creaturi. În adevăr El este Tatăl Fiului și Făcătorul creaturilor. Creaturile au fost făcute după (în timp), pe cînd Fiul de la început este din El și cu El. Diferența ce există între «Tată» și «Făcător» este aceasta : este numit Tată și Cel care este născut din El, și este numit «Făcător» de către toate creaturile (zidirile), care, fiind străine de El (de firea Lui), au fost create din nimic prin voința Sa. Încît mărturisind că El este «Tată» nu s-a adăugat nimic, deoarece această denumire de «Tată» este de fapt suficientă pentru a face cunoscut pe Fiul — căci nu există tată fără fiu, și orice tată este tatăl unui fiu. De altfel nu s-a adăugat nimic pentru că trebuie să completăm — pe cît ne va fi cu puțință — învățătura noastră cu învățătura despre Fiul.

11. Dar la acest «Făcător» s-a adăugat «al tuturor lucrurilor văzute și nevăzute» ca să se indice și prin aceasta diferența care există între Fiul și creaturi : Dumnezeu este «Tată» numai al Fiului, în timp ce «Făcător» este al oricărui lucru, fie că este văzut, fie că este nevăzut, întrucît toate au fost create din nimic. În adevăr nu s-ar fi spus Tată al Fiului și Făcător al creaturilor, dacă între ele nu ar fi existat diferența atît de mare ca cea care este între un Fiu și între creaturi. Astfel El este numit și este Tată al Fiului pentru că este din aceeași fire cu a Celui care este arătat

a fi propriul său Fiul, în timp ce este numit Făcător al oricărui lucru pentru că orice lucru a fost făcut din nimic.

Cu toate că creaturile văzute diferă de cele nevăzute, totuși ele toate sînt create, văzute și nevăzute; deși, după cum știm, de fapt există o diferență între ele, totuși ele toate există prin voința Făcătorului lor. Și fiecare din ele a fost făcută (*ἐγένετο*) așa cum a voit-o Făcătorul lor. Însă această însușire — de a fi fost făcute din nimic — ele o au în chip egal, pentru că toate au fost create din nimic prin voința Făcătorului lor. Astfel, fericitul David, zice: «Lăudați pe Domnul din înălțimea cerului; lăudați-L toți îngerii Lui; lăudați-L toate oștirile Lui, lăudați-L soare și lună» (Ps. CXLVIII, 1—3) și înșiră pe rînd tot ceea ce a fost făcut (*ἐγένετο*) în cer și pe pămînt, fiind văzute și nevăzute, muritoare și nemuritoare, raționale și neraționale, înțelegătoare și sensibile, pe cele vii și pe cele lipsite de viață; și invitindu-le să laude pe Dumnezeu, psalmistul înfățișează tuturor un singur motiv: «căci El este cel ce a grăit și ele au fost făcute; El a poruncit și ele au fost create; El le-a întărit să subziste în vecii vecilor; El le-a pus lege, care nu va trece» (Ps. CXLVIII, 5—6).

12. În adevăr, pentru că orice lucru a fost creat de El și subzistă după voința Lui, orice lucru, văzut sau nu, este dator să laude pe Făcătorul său. Deci noi trebuie să recunoaștem în Dumnezeu-Tatăl două lucruri: că El este Tată și Făcător, și să înțelegem diferența dintre acestea, intrucît nu pentru că este Tată El este și Făcător, și nici pentru că este Făcător El este și Tată; deoarece El nu este Făcător al Celui cărui a fi este Tată și nici, cu atît mai mult, nu este Tată al celor cărora El le este Făcător. Ci El este Tată numai al Fiului cel adevărat, unic, Cel care este în sînul Tatălui din Care s-a născut și Care este din toată veșnicia; în timp ce El este Făcător al tuturor lucrurilor care au devenit existente și au fost create, care sînt foarte îndepărtate de esența (*οὐσία*) Sa și au fost create prin voința Sa atunci cînd I-a plăcut Lui. Prin urmare El este numit și este Tată al Fiului pentru că Acesta este din El și din firea Sa; în timp ce El este Făcător și Creator al creaturilor pentru că le-a adus la existență din nimic.

13. De oameni este însă numit Tată nu pentru că El i-a făcut să-L numească Tată, ci pentru că ei îi sînt apropiați și familiali (din cauza *πλησιότης* și a *οἰκειώσις*). Căci El este numit Tată nu de către toată lumea, ci numai de cei care sînt din casa Sa, după cuvîntul: «Am hrănit fii și i-am crescut» (Isaia I, 2), — pentru că celor care au devenit apropiați El le-a dăruit prin bunăvoință dreptul să fie numiți fii — cum se spune încă: «Fiul Meu, cel dinții-născut al Meu, Israil» (Ieș. IV, 22), intrucît celelalte creaturi nu erau fii.

14. Cunoscînd deci această diferență ce există în numirea lui Dumnezeu: Tată al Fiului unic, Cel ce sîngur este Fiul adevărat Care este de aceeași fire (cu Tatăl), și Făcător a tot ce din nimic a fost creat și subzistă, noi trebuie să șinem seama de această semnificație în mărturisirea noastră de credință, fără a gîndi în legătură cu Dumnezeu (cînd îl mărturisim Tată și Făcător) același lucru pe care-l gîndim despre oameni, cînd îi numim «tată» și «autor». Însă diferența între tată și autor noi o înțelegem cum trebuie pentru că ne este proprie. Așa cum una este «autorul» (făcătorul) și alta este «tatăl», tot așa și despre Dumnezeu; pentru că și noi primim numele de părinți (tați) de la cei care provin din noi și sînt născuți din firea noastră, în timp ce numele de «autor» (făcător) nu îl primim de la cei care sînt din firea noastră, ci de la ceea ce este făcut din elemente din afară de noi și care de asemenea subzistă: o casă, o corabie și orice alte asemenea lucruri, străine de firea noastră dar care sînt făcute de noi.

15. Lucrurile acestea fiind spuse despre noi, trebuie, prin cugetare prudentă, să cercetăm ce diferență este între «Tată» și «Făcător» în Dumnezeu. Și vom înțelege că Dumnezeu este «Tată» al Fiului unic Care este născul din firea Sa, pe când «Făcător» El este în raport cu toate creaturile care au fost create din nimic și care subzistă, și că pentru aceasta El nu a avut nevoie de materie (ὕλη), ci El însuși a creat firile care prin materie apar și există.

16. Intrucît noi am fost făcuți după chipul lui Dumnezeu, pornind de la ceea ce ne este propriu la cugetarea despre Dumnezeu, noi vom înțelege ca într-o imagine cu cît mai sublim este ceea ce se spune despre Dumnezeu. În acest fel, înțelegînd cum și cîtă este diferența între a recunoaște pe cineva ca «tată» și ca «autor», devine cu puțință înțelegerea acestei diferențe cînd vorbim despre Dumnezeu, pornind de la ceea ce ne este propriu, — ținînd în chip evident seama că este mare diferență între noi și Dumnezeu —, avem astfel puțința să ne facem o idee justă despre firea dumnezeiască și despre operele ei. Însă, cînd vorbim despre firea dumnezeiască, noi trebuie să înălțurăm cu desăvîrșire din concepția noastră ceea ce ține de slăbiciunea noastră. Astfel cînd noi săvîrșim un lucru oarecare avem nevoie de trudă, de materie și de timp, pe cînd Dumnezeu este mai presus de toate acestea, căci El face ca odată cu voința Sa lucrurile să ia ființă în chip desăvîrșit din nimic. Ba mai mult, născînd cu greutate, noi avem nevoie de o trecere treptată ca să devenim «tați»: avem nevoie de firea femeiască, în chip de materie, și de timp îndelungat, căci fără acestea ne este cu neputință să devenim «tați». Pe cînd Dumnezeu, dimpotrivă, departe de toate acestea, există ca «Tată». Pentru că El nu încearcă nici o greutate, nu folosește nici o trecere treptată, nu are nevoie de împreunare și nici de trecere de timp; ci dintr-o dată, din toată veșnicia El există ca «Tată».

17. Este necesar ca atunci cînd vorbim de «naștere» și de «lucrare» în legătură cu Dumnezeu să îndepărtăm toate gîndurile nedemne care ne vin în minte din pricina slăbiciunii. Pentru că noi facem totul cu efort și natura însăși prin efortul însuși obosește și progresează, pe cînd Dumnezeu este departe de toate acestea. În adevăr, însuși faptul de a domni, de a stăpîni, de a judeca, de a purta grijă, de a vorbi, de a vedea și orice facem, noi nu facem fără efort; iar cînd munca se prelungește, vine oboseala și pentru că firea noastră este muritoare și stricăcioasă, firea însăși prin efort se distruge. Pentru Dumnezeu însă, tot ceea ce se spune despre El se face fără efort, fără trecere treptată și fără prejudicii, fie că El conduce și supraveghează, fie că domnește, că judecă, ori că face orice alt lucru.

18. Asemenea concepție se cade să ne facem despre Dumnezeu și asemenea credință trebuie să avem despre Dumnezeu-Tatăl. Dacă noi îl numim «Tată» ca din partea Fiului îl numim «Tată», pe El care într-adevăr este prin fire «tată» ca și noi. De fapt în nici un fel altfel nu putem înțelege că El este în adevăr «Tată», decît că El este «Tată» după fire: din toată veșnicia El există ca «Tată», pentru că firea Sa există din toată veșnicia și prin această fire El este «Tată». Iar cînd îl numim «Făcător», noi înțelegem că El a făcut toate cu înțelepciune, după cum se spune: «Tu ai lăcut toate cu înțelepciune» (Ps. CIII, 24), așa cum și noi lucrăm cu înțelepciunea priceperii noastre de a prelua ceva. Însă Dumnezeu, ca Făcător, voiește și lucrurile devin existente (γενέσθαι) în chip desăvîrșit, neavînd nevoie de timp și neavînd nici un mijlocilor între voința Sa și existența operei; ci, în momentul în care El voiește să facă ceea ce voiește, aceasta din nimic devine existență.

19. În această mărturisire de credință și în această concepție ne-au transmis Fericiții Părinți credința «într-un singur Dumnezeu-Tatăl, Făcătorul ...», învățătura pe care v-am înfățișat-o pe larg, pentru ca voi să o puteți păstra neschimbată. Pentru că dacă mărturisirea voastră de credință este sănătoasă, voi veți putea să vă țineți departe de părerile greșite ale ereticilor, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, a Căruia, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, să fie slava și mărirea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A TREIA

1. Ați învățat îndeajuns despre cele ce trebuie să creadă și să mărturisească despre Dumnezeu-Tatăl cei care îmbrățișează dreapta credință. Acum să cercetăm ce au spus în același Simbol de credință Fericiții noștri Părinți despre Fiul: «Și întru unul singur Domn Iisus Hristos, Fiul unic al lui Dumnezeu și cel dintâi-născut din toate creaturile». În continuare va trebui să păstrăm ordinea și rânduiala cuvintelor cu care Fericiții Părinți, după învățătura despre Tatăl, ne-au instruit despre Fiul în conformitate cu tradiția Domnului nostru. Și așa cum despre Tatăl ei n-au zis simplu «Tatăl», după învățătura Domnului nostru, ci au adăugat că «Dumnezeu-Tatăl este unic, Făcător al tuturor lucrurilor» — și în primul rând au așezat în mărturisirea de credință numele lui Dumnezeu, spunând că este unic, pentru a destrăma eroarea politeismului, și după aceea a spus că «El este Tatăl și Făcător al tuturor lucrurilor» — tot așa au făcut și cu privire la Fiul: «Întru unul singur Domnul Iisus Hristos, Fiul unic al lui Dumnezeu și cel dintâi-născut din toate creaturile», fiind astfel în acord deplin cu predica (κέρυγμα) Fericitului Pavel care, învățând împotriva chipurilor și a idolilor, pentru a combate eroarea politeismului, zice: «Nu există Dumnezeu decât Cel unul singur» (I Cor. VIII, 4).

2. Știind că noi mărturisim credința în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, ei au avut grijă să ne facă să știm limpede că formula mărturisirii Ipostasurilor nu aduce nici un prejudiciu credinței noastre și nici nu ne tirăște spre eroarea politeismului. Pentru că noi știm că unică este firea dumnezeiască a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh; Sfântul Pavel voinde să ne învețe pe scurt această credință, zice: «Pentru noi, unic este Dumnezeu-Tatăl, din Care sînt toate» (I Cor. VIII, 6). Și spunind că unic este Dumnezeu-Tatăl, el a destrămat întreaga eroare a politeismului și a făcut să se știe că noi predicăm o singură fire dumnezeiască. Însă adăugînd persoana (πρόσωπον) Tatălui, el ne-a descoperit de asemenea pe Fiul. Căci, în adevăr, el zice după aceasta: «Unic este Domnul Iisus Hristos prin Care sînt toate» (I Cor. VIII, 6), pentru ca să ne învețe dintr-odată pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, incluzînd de asemenea în fraza sa întruparea Domnului nostru, Care s-a făcut pentru mîntuirea noastră: prin întrupare, firea dumnezeiască ne-a devenit mîntuitor. Prin urmare spunînd că «Unic este Domnul, prin Care toate s-au făcut», Sfântul Pavel ne face să cunoaștem pe Dumnezeu-Cuvîntul, Care este Fiul adevărat, de o ființă cu Tatăl Său și pe Care, pe drept cuvînt, îl numește Domnul, pentru a ne face să înțelegem că El este din firea dumnezeiască a lui Dumnezeu-Tatăl. În adevăr Tatăl nu este numit «un singur Dumnezeu» ca și cînd Fiul nu ar fi Dumnezeu; nici Fiul nu este numit «Domn unic» ca și cînd Tatăl nu ar fi El însuși Domn. De fapt este sigur și evident că Cel care este Dumnezeu adevărat este și Domn adevărat, și Cel care este Domn adevărat este de asemenea și Dumnezeu adevărat. Iar cel care nu este Dumnezeu adevărat nu mai este nici Domn adevărat, căci «Domnul Dumnezeuul tău este singurul Domn» (Deut. VI, 4), întrucît El singur există cu adevărat și posedă în adevăr cele două lucruri:

că El singur este numit în adevăr Domn și Dumnezeu și că nu există nimic altceva în afară de această fire, care să poată fi numită în adevăr Domn și Dumnezeu.

3. Cel care spune «un singur Dumnezeu» arată de asemenea că unic este Domnul; și cel care spune că unic este Domnul mărturisește de asemenea că unic este Dumnezeu. Mai înainte Sfântul Pavel spune că «unic este Dumnezeu» și, după aceea, că «unic este Domnul» pentru a distinge Ipostasurile; despre fiecare dintre Ele el afirmă că este «unic», pentru ca cele două Ipostasuri să fie cunoscute ca fiind o singură fire dumnezeiască, și că aceasta este în adevăr Domn și Dumnezeu.

4. Mai departe, pentru a include în mărturisirea lor firea omenească asumată pentru mântuirea noastră, Fericiții Părinți au zis: «Un singur Domn Iisus Hristos» pentru că acesta este numele omului pe care Dumnezeu l-a îmbrăcat, după cuvântul îngerului: «Ea va naște Fiu și va chema numele lui Iisus» (Luca I, 31). Dar au adăugat și «Hristos», ca să facă cunoscut pe Sfântul Duh: «Pe Iisus din Nazaret pe Care Dumnezeu L-a uns cu Duhul Sfânt și cu putere» (Fapte X, 38). El (Iisus Hristos) este Dumnezeu din cauza unirii depline cu această fire dumnezeiască, fire care este în adevăr Dumnezeu.

Exact în același fel, Fericiții Părinți, întruniți la acest mărit Sinod al Bisericii întregi (καθολική), imitând pe Sfântul Pavel, au vorbit în primul rând despre firea dumnezeiască la care au adăugat un cuvânt care indică forma (μορφή) omenească pe care a luat-o: «Și întru unul singur Domn Iisus Hristos, Fiul unic al lui Dumnezeu, cel dintâi-născut din toate creaturile». În acest fel ei au voit să instruiască pe credincioși, făcându-i să cunoască firea dumnezeiască a Fiului; în același timp mărturisind umanitatea Sa în care firea dumnezeiască a fost cunoscută și proclamată, după cum spune Fericitul Pavel: «Dumnezeu a fost văzut în trup» (I Tim. III, 16) și Evanghelistul Ioan spune: «Și Cuvântul trup s-a făcut și a locuit între noi și noi am văzut slava Lui, slavă ca a Fiului unic, născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14). Așadar Părinții noștri au gândit pe drept cuvânt că nu trebuia să neglijeze învățătura despre umanitatea Domnului nostru, care poasă o unire inefabilă cu firea dumnezeiască.

5. Prin «Și întru unul singur Domn Iisus Hristos», noi mărturisim — spun ei — că există un singur Domn, Care este din firea dumnezeiască și Căruia i se cade în adevăr acest nume de Domn și Dumnezeu. Făcându-ne cunoscut pe Dumnezeu-Cuvântul, ei spun: «Prin Care toate s-au făcut», așa cum spune și Evanghelistul: «Toate, prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut» (Ioan I, 3). Pe Acesta, spun ei, noi îl socotim ca singurul Domn, Care este din firea dumnezeiască a lui Dumnezeu-Tatăl — fire care pentru mântuirea noastră a îmbrăcat trup de om, a sălășluit în el și prin acest om s-a manifestat și a fost cunoscută de toți oamenii — întrucât acesta este omul despre care îngerul a zis că va fi numit Iisus. Și a fost uns cu Duhul Sfânt, prin Care El a fost desăvârșit și justificat, după mărturia Fericitului Pavel.

6. Spunând aceasta și făcând cunoscută firea dumnezeiască și firea omenească în care s-a îmbrăcat Dumnezeu, Părinții noștri au adăugat: «Fiul unic, cel dintâi-născut din toate creaturile». În două cuvinte ei ne-au învățat cele două firi; prin deosebirea de nume ei ne-au învățat deosebirea firilor. În adevăr ei, care ne-au spus aceste două lucruri despre persoana unică a Fiului, ne-au învățat și unirea deplină a celor două firi. Dar nu de la ei înșiși au folosit ei acești termeni, ci din învățătura Sfintelor Scripturi, căci Fericitul Pavel zice: «Dintre care (iudei) a ieșit Hristos după trup, Dumnezeu mai presus de toate» (Rom. IX, 5). Nu se spune că «Cel ieșit după trup din casa lui David este în chip firesc Dumnezeu, ci zice «după trup» pentru a

indica firea omenească asumată; pe cînd «Dumnezeu mai presus de toate» se spune pentru a ne indica firea dumnezeiască cea mai presus de toate, Care este Domnul.

7. Însă acești doi termeni au fost spuse în același timp despre persoana unică, pentru a face cunoscută mărirea și vrednicia la care a ajuns omul asumat în care s-a îmbrăcat Dumnezeu. Tot în același fel ei au spus: «Fiul unic, cel dintîi-născut din toate creaturile». În adevăr, pentru că, în legătură cu cele două firi, ei trebuia să ne învețe cum există ele, și că firea dumnezeiască este cea care s-a pogorit și că firea omenească este cea care a fost asumată, ei spun în același timp la început aceste două nume prin care indică cele două firi: «Unic și cel dintîi-născut din toate creaturile», pentru că nu se pot spune aceste două lucruri despre o singură fire. În adevăr există o mare diferență între un «Fiul unic» și un «întîi-născut», și este cu neputință ca aceeași ființă să fie și «unic» și «întîi-născut». Pentru că «întîi-născut» se spune despre cineva care are frați mai mulți, în timp ce «unic» se spune despre cineva care n-are frați. Diferența între «Fiul unic» și «cel dintîi-născut» este aceeași care deosebește firea dumnezeiască, fire care este unică, de firea omenească, fire care este comună multora. Pentru că este numit «unic» cel care nu are nici un fel de frați, iar «întîi-născut» este numit, evident, cel care are și alți frați.

8. Întocmai același lucru ne învață Sfînta Scriptură, căci vorbind despre Fiul unic, zice: «Noi am văzut slava Lui, slavă ca a Fiului unic, născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I,4), și încă: «Fiul unic, Care este în sinul Tatălui» (Ioan I, 18), pentru ca să se știe că prin unirea Sa cu Tatăl a fost cunoscut Cel unic; «noi am văzut slava Lui, slavă ca a Fiului unic născut din Tatăl» se spune pentru a arăta că El singur există prin naștere din firea Tatălui, și că El este singurul Fiul. Iar cuvîntul «sîn» învață unirea inseparabilă din toată veșnicia. Căci ar fi o rușine să înțelegem sînul corporal vorbind despre Dumnezeu; însă așa cum Scriptura numește ochiul vedere și urechea auz, tot așa numește «sîn» unirea veșnic inseparabilă, după cuvîntul: «El plătește vecinilor noștri de șapte ori în sinul lor» (Ps. LXXVIII, 12), adică: vor primi continuu și totdeauna pedeapsă.

Astfel este înțelesul a ceea ce s-a spus despre «Fiul unic»: El singur există prin naștere din Tatăl și este singurul Fiul; El există totdeauna cu Tatăl Său și este cunoscut cu El, pentru că în adevăr El este Fiul născut din Tatăl Său.

9. În ceea ce privește termenul «cel dintîi-născut din toate creaturile» îl vom înțelege după cuvîntul: «Pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte i-a ales și i-a însemnat să fie asemenea chipului Fiului Său, ca să devină El cel dintîi-născut între mulți frați» (Rom. VIII, 29). Și a folosit termenul de «întîi-născut» nu pentru a ne învăța că El este singurul Fiul, ci ca să ne facă să înțelegem că există mulți frați. Căci cei mulți — se știe — sînt cei care au părăsire cu El prin adopțiune filială, și din pricina lor El primește numele de «întîi-născut», întrucît ei sînt frații Lui.

Așa cum este folosită formula «Cel dintîi-născut din toate creaturile» (Col. I, 15) și aici în Simbolul credinței formula este folosită pentru a vorbi despre întruparea lui Hristos. În adevăr nu se spune simplu «Cel dintîi-născut», ci «din toate creaturile», întrucît nu se poate spune «Cel dintîi-născut» dacă nu există și alți frați, din pricina cărora El este numit și este «cel dintîi-născut».

De asemenea, așa cum s-a zis «Cel dintîi-născut din toate creaturile», pentru că El cel dintîi, prin învierea din morți, a fost reînnoit și transformat într-o nouă viață minunată, tot așa El a reînnoit toate creaturile și le-a adus la o altă stare (calitativ) excelentă. «Căci, se zice, oricine este în Hristos este creatură nouă; lucrurile cele vechi au trecut și totul s-a reînnoit în Domnul nostru Iisus Hristos» (II Cor.

17). El este deci «Cel dintii-născut din toate creaturile», pentru că toată făptura a fost reinnoită și transformată în această reinnoire pe care El a dat-o prin har; adică prin reinnoirea pe care El însuși a primit-o cel dintii când a trecut la o viață nouă și a fost înălțat mai presus decât toate creaturile. Prin urmare, pe drept cuvânt, El însuși a fost reinnoit în primul rînd și după aceea va reinnoi creaturile, fiind El însuși mai înălțat decât toate în cinste.

10. Iar diferența între cele două nume («Fiu unic» și «Cel dintii-născut») a fost înțeleasă de Părinții noștri — instruiți prin Sfintele Scripturi — ca referindu-se la o singură persoană (*πρόσωπον*); ei au spus: «Într-un singur Fiu unic, Cel dintii-născut din toate creaturile» pentru a ne demonstra, așa cum s-a arătat deja, unirea deplină a celor două firi. Și pe drept cuvânt ei au spus la început «unic» și după aceea «intii-născut», pentru că se cădea ca mai întii să ne indice pe Cel care, fiind în forma (*μορφή*) lui Dumnezeu, a asumat datorită milostivirii Sale firea noastră; și ca după aceea să ne vorbească de forma de rob asumată pentru mîntuirea noastră. În acest fel ei ne-au făcut să cunoaștem, prin diferența numelor (termenilor) folosiți, cele două firi și diferențele lor, și că Fiul este unic din pricina unirii depline a fiilor, săvîrșită prin voința dumnezeiască.

Așadar păstrînd rînduiala (*τάξις*) cuvintelor, ei ne-au instruit mai întii asupra firii dumnezeiești, care prin milostivire s-a pogorit spre noi și s-a îmbrăcat într-un om; și după aceea ne-au instruit asupra umanității asumate prin har; iar la sfîrșit — ca învățătură fermă pentru combaterea ereticilor care se împotrivesc adevărului —, Părinții au reluat în învățătura lor vorbirea despre firea dumnezeiască, despre care spusese la începutul Simbolului de credință: «Care s-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii și nu a fost făcut».

11. Este evident că Părinții au spus aceasta despre firea dumnezeiască; cu toate că pentru cei ce nu pun în discuție aceasta, numele «Cel unic» ar fi fost suficient pentru a le da o cunoaștere deplină a Fiului: căci dacă El este «unic» este sigur că El singur provine prin naștere din Tatăl și că El singur este Fiu, de aceeași fire cu Tatăl. Toate acestea le indică numele de «Fiu unic», și cu toate că mulți sînt numiți «fii ai lui Dumnezeu», Acesta singur este «Fiul unic», după cum este scris: «Eu am zis: sinteți dumnezei și toți sinteți fiii Celui preainalt» (Ps. LXXXI, 6) și încă: «Eu am hrănit fii și i-am crescut» (Isaia I, 2). Or, întrucît mulți sînt cei care primesc numele de «fii», Acesta n-ar fi fost «Fiu unic» dacă n-ar fi existat o mare diferență între ei. Aceia sînt numiți fii prin har, pentru că au devenit apropiați și familiali, și din cauza acestei familiarității ei au dobîndit favoarea de a purta numele de «fii»; în timp ce Acesta a fost numit «Fiu unic» pentru că El singur este Fiu, de aceeași fire cu Tatăl Său. El nu a primit numele de «Fiu» pentru că ar fi meritat adopțiunea filială prin har, ci a fost numit și este «Fiu» pentru că este născut din aceeași fire. Dar cu toate că acest lucru este cunoscut și descoperit în Sfînta Scriptură și cu toate că pentru toată lumea este evident că nimeni nu poate fi numit «Fiu unic» dacă el nu este Singurul Fiu adevărat din firea Tatălui Său, totuși părerea greșită și îndărătnică a ereticilor rămîne incorigibilă.

12. În adevăr, Arie, dintre toți cei care au primit cunoașterea lui Hristos, a fost cel dintii care a avut nelegiuirea îndrăzneală să spună că Fiul este făptură a lui Dumnezeu și că este făcut din nimic, ceea ce constituie ceva nou și străin pentru felul general de a vedea și pentru legile (*νόμος*) naturii. Căci ceea ce este făcut nu este Fiu, iar Cel ce este Fiu nu este creatură; căci nu este cu puțință ca o făptură să fie numită Fiu adevărat și, cu atît mai mult, Fiul adevărat nu poate fi numit făptură.

Din această pricină Fericiiții noștri Părinți au fost nevoiți să se adune din toate părțile și să organizeze un Sfânt Sinod în orașul Niceea din regiunea Bitinia; acolo ei au fixat acest Simbol de credință pentru a apăra învățătura adevărului, pentru a reprimă nelegiuirea lui Arie, pentru a combate pe cei care s-au ivit apoi cu numele seducătorului ior, Eunomie, și pentru a nimici ereziile constituite din păreri eronate.

13. Și cu toate că lucrul era sigur și evident pentru toată lumea, prin legea natură, prin consimțământul general și prin învățătura Cărilor Sfinte, Părinții au adăugat și aceste cuvinte: «Care a fost născut și nu făcut». În adevăr ei au propus cuvinte care să convingă mărturisirii de credință în Fiul: căci — spun ei — noi zicem Fiul, — nu în modul obișnuit, nici pentru că acesta ar fi un nume de împrumut, ca pentru cei care prin har primesc numele de fii din pricina familialității lor —, ci zicem Fiul adevărat, El singurul. El este Fiul adevărat pentru că este «unic» și «născut» din Tatăl Său și provenit din El. El a fost născut din firea Lui și în adevăr și există din toată veșnicia, ca și Tatăl. De fapt nu există nici o ființă creată care să fie dinainte de veci; ci, mai înainte de veci este doar Cel care singurul există din toată veșnicia; și în același fel în care există Tatăl din toată veșnicia, în același fel există din toată veșnicia și Fiul cel născut din Tatăl.

Dar El nu a devenit existent după un timp oarecare, nici nu a fost născut mai târziu; ci din toată veșnicia, înainte de toți vecii, El a fost născut din Cel care este din toată veșnicia, și El este cu Tatăl din toată veșnicia. După cum spune Evanghelistul Ioan: «La început era Cuvîntul» (Ioan I, 1). El este din toată veșnicia, și nu a devenit existent mai în urmă, ci înainte de orice lucru, «la început El exista».

Căci cel care a devenit existent (ἐγένετο) după un timp este «ulterior», iar «cel ulterior» nu este cel dintîi, și cine nu este (ἔστιν) cel dintîi nu este «la început». Iar dacă El era «la început», El este și primul, căci nu este nimic anterior «începutului». Dar dacă El este cel dintîi, El nu este posterior, și dacă nu este posterior, atunci El nu a devenit existent după aceea. Așadar «la început El era», dar El era la început născut din Tatăl, adică din toată veșnicia, înainte de toți vecii, El era cu Dumnezeu.

14. Și pentru a indica că El era cu Dumnezeu, — nu în afară, fără raport cu El —, ci că era din firea aceleiași «Ousia», Evanghelistul Ioan l-a numit «Cuvînt», pentru că cuvîntul aparține cuiva și vine de la cineva. Evanghelistul învață de asemenea prin comparația sa (cu cuvîntul) că: este cu puțință să existe ceva provenit din altul, și să fie cu cel din care provine; încît auditorii să nu pună la îndoială că Fiul există din toată veșnicia, născut din veci din Cel care există din toată veșnicia; pentru că tot așa cuvîntul sufletului, al cărui caracter rațional dobîndește perfecțiunea în el, există în chip firesc în suflet și el (cuvîntul) există numai în suflet. Că sufletul este rațional, se poate ști numai prin cuvîntul lui, care provine din suflet și din suflet și în suflet apare, și cuvîntul există totdeauna cu sufletul și prin el este cunoscut. Tot așa Fiul este născut din Tatăl, după asemănarea cu cuvîntul sufletului, pentru că El este din toată veșnicia născut din Tatăl și este lingă El; Fiul este în Tatăl și din toată veșnicia este cunoscut cu El.

Așadar «El era de la început», adică: din toată veșnicia El era și din toată veșnicia El era și dinainte de orice lucru El era; nu ca și cînd ar fi devenit existent după un timp, ci «de la început El era» și în toată vremea El era; și născut din Tatăl din toată veșnicia El era; și cu Tatăl din toată veșnicia El era, după asemănarea cu cuvîntul sufletului care totdeauna este provenit din suflet și este cu el. Și pentru că cuvîntul sufletului pare a fi altceva decît sufletul, căci cuvîntul este ipostaza

sufletului — deoarece cuvîntul sufletului însuși nu are ipostază, ci el se vede în suflet --, Sfîntul Evanghelist Ioan, de teamă ca nu cumva, urmînd această comparație, să ne închipuim că Fiul este de asemenea fără ipostas ori străin de firea Tatălui, adaugă scurt că «Cuvîntul era Dumnezeu» (Ioan I, 1).

În adevăr, după ce spusese «că El era» și că «El era lângă Dumnezeu», Evanghelistul spune «Și Cuvîntul era Dumnezeu», ca să ne facă să înțelegem limpede că nu există altceva în această fire, în afară de ea și nici că (Cuvîntul) este străin Tatălui în «ousia»; ci că Cuvîntul este aceeași cu ceea ce este Cel din care El s-a născut și că, Dumnezeu fiind, Cuvîntul există alături de Cel care este Dumnezeu.

15. Prin urmare, în chip minunat, Evanghelistul ne spune că «Cuvîntul era Dumnezeu», pentru a ne arăta că Cuvîntul este tot una cu Cel despre care Fericiții Părinți au afirmat pe drept cuvînt: «a fost născut mai înainte de toți vecii», voinde să facă știut că din toată veșnicia, înainte de toți vecii fiind născut din Tatăl, Cuvîntul exista de la început și că exista cu Tatăl.

Dar cuvîntul lor nu se oprește aci; ci pentru a învăța în chip deplin adevărul, pentru a apăra pe credincioși și pentru a înlătura eroarea ereticilor, Părinții noștri au adăugat că «El nu a fost făcut».

Ar fi nevoie însă de multe cuvinte dacă am voi să explicăm în chip desăvîrșit tot ce Fericiții noștri Părinți au spus despre Dumnezeirea Fiului unic. Însă de teamă că, explicînd prea pe larg, să nu vă fie prea greu, vă vom explica puțin cite puțin, pentru ca voi să le puteți înțelege și învăța. Ne oprim așadar la cît am spus și vom continua altădată ceea ce trebuie încă spus. Pentru toate acestea însă să înălțăm laudă lui Dumnezeu-Tatăl și Fiului unic și Duhului Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A PATRA

1. Data trecută ne-am ocupat și v-am explicat, după puțința noastră, ceea ce Fericiții Părinți au spus despre Dumnezeirea Fiului unic, lăsînd celelalte pentru astăzi.

Am ajuns, după cum vă amintiți, în dezvoltarea noastră pînă la explicarea cuvîntului din Simbolul credinței: «Care este născut din Tatăl Său mai înainte de toți vecii, și Care nu este făcut». Vom reîncepe astăzi, cu harul Domnului nostru, tot de la acest cuvînt.

Am arătat că prin acest cuvînt: «Care este născut din Tatăl Său mai înainte de toți vecii», Părinții noștri ne-au învățat că El este Fiu adevărat, și nu prin atribuire, ca cei care prin har sînt numiți fii. — cum preînd ereticii, care spun că El este fiu prin nume de împrumut. Însă El este singurul Fiu adevărat al lui Dumnezeu Tatăl, pentru că este Cel unic și pentru că este El singur născut din Dumnezeu, Tatăl Său.

2. Fericiții Părinți au spus: «Cel care este născut din Tatăl Său mai înainte de toți vecii» pentru că aceasta se cuvenea să fie spus despre Fiul unic al lui Dumnezeu, despre Cel care în adevăr este Fiu și nu a primit numai numele de fiu, ci este din aceeași fire cu Tatăl și din toată veșnicia există din Tatăl și este cu El; iar prin aceasta au arătat că nu poate fi conceput că între Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul ar mai exista ceva. Căci Dumnezeu este mai presus de toate lucrurile; iar cine este mai presus de toate lucrurile este și mai presus de timp și există din toată veșnicia. Dacă deci Dumnezeu-Tatăl exista din toată veșnicia și dacă Fiul este Dumnezeu, El exista de asemenea din toată veșnicia, Dumnezeu din Dumnezeu — Care exista din toată veșnicia —, născut din Cel care exista din toată veșnicia, atunci nu există nimic

Între Dumnezeu și Dumnezeu. Prin urmare nu se poate concepe nici timp, nici veacuri care ar putea exista înainte de Dumnezeu (Tatăl) și de asemenea nici înainte de Fiul nu există nimic, pentru că El este tot Dumnezeu. El este născut din Tatăl Său înaintea tuturor lucrurilor și El există din toată veșnicia, căci El este născut din Cel care există din toată veșnicia.

3. Ca mărturisire de credință perfectă, pentru cei de bună credință ar fi suficient să accepte acest nume de «Unic» și să spună că El este Fiul adevărat. Însă Părinții au adăugat încă cuvintele: «Care este născut mai înainte de toți vecii», prin care arată că Cel unic este Fiul lui Dumnezeu. Iar pentru a combate pe cei care urăsc adevărul au adăugat, pe drept cuvânt: «Care nu a fost făcut».

De aceea noi mărturisim că El este Unic, că este Fiul lui Dumnezeu, că este născut din Tatăl mai înainte de toți vecii și că El există din toată veșnicia din firea Tatălui; dar ne abținem cu totul a vorbi despre ceea ce gândesc cei nelegiuți care spun că Fiul lui Dumnezeu este o făptură. Întrucît El este născut din Dumnezeu și nu a fost făcut; El este din firea lui Dumnezeu și nu este făptură; căci a fi Fiul este cu totul altceva decît a fi făptură. În adevăr dacă El este Fiul, El nu este făptură; și dacă este făptură nu este Fiul; dacă este Fiul, El este din Tatăl și nu este dinafara Tatălui; dar dacă este făptură El este dinafara Tatălui; iar dacă este Fiul El este din Tatăl și este asemenea Tatălui; dar dacă este făptură El este dinafara Tatălui și nu este din Tatăl și nici nu este asemenea Tatălui.

4. Același lucru învață și legile naturii, întrucît noi înșine numim fiii pe cei ce sînt născuți din noi, și numim opere cele ce neexistînd au fost făcute dinafară de către noi. Același lucru se poate spune și despre Dumnezeu: făpturile (operele), după cum știm, sînt multe, dar Fiul este unul; Cel pe care noi îl numim «Unic». Și acest singur Fiu este Cel care singur există din Tatăl din toată veșnicia; în timp ce făpturile sînt multe, nenumărate, compuse din firi numeroase, și au fost făcute după aceea în chip diferit și variat după bunăvoia Făcătorului lor. Căci Dumnezeu știe că diversitatea este foarte potrivită și folositoare creaturilor, de aceea au și fost făcute: unele mai înainte, altele după acelea, iar altele mai tîrziu; există creaturi care au fost făcute împreună, iar altele mult după acelea. Pentru că toate creaturile trebuia să ajungă la existență, în chip necesar unele au fost făcute în primul rînd, iar altele după aceea.

5. Fiindcă orice fel de operă are un început al existenței sale, este firesc ca toate cele făcute mai tîrziu să fie asemănătoare cu cele dintîi; în timp ce Fiul, pentru că nu a fost făcut mai tîrziu decît exista Tatăl Său, ci de la început este născut din Tatăl, Fiul există din Tatăl și este cu Tatăl din toată veșnicia, El singur fiind Fiul.

În adevăr nu era cu putință ca Cel care ar fi fost făcut mai tîrziu să fie după asemănarea Celui care exista din toată veșnicia, întrucît nu era cu putință ca cel ce are un început să fie după asemănarea Celui care există din toată veșnicia.

6. De fapt este mare deosebire între ceea ce există din toată veșnicia și ceea ce a avut un început al existenței sale; între ele există o așa de mare distanță că este cu neputință ca cele două să se afle împreună. În adevăr ce comuniune poate fi între Cel care exista din toată veșnicia și cel care nu exista și abia mai tîrziu a luat începutul existenței sale? Este evident că cel care are un început se află foarte departe și la o distanță de nemăsurat de Cel care exista din toată veșnicia, pentru că Cel care este din toată veșnicia nu are limită. În timp ce cel care are un început al existenței sale are o existență circumscrisă de o limită; iar pentru cel care are un început delimitat, timpul care precede existența sa este infinit. Căci nu se poate delimita și nici nu se poate spune cît este de departe Cel care există din toată veș-

nicia de cel care, neexistind, are un început al existenței lui. Așadar ce asemănare sau ce comuniune poate exista între cele ce sînt alit de diferite una de alta? Însă, întrucît Fiul este născut din toată veșnicia din Tatăl Care există din toată veșnicia, un alt Fiu nu poate deveni mai tîrziu după asemănarea Sa, ci El rămîne singur Fiu, pentru că El este născut din toată veșnicia din Cel care exista din toată veșnicia; și era potrivit pentru Cel care exista în acest fel să fie singurul Fiu născut din Tatăl.

7. În acest fel Părinții noștri ne-au prevenit în privința cunoașterii ce trebuie să avem despre Fiul; ei ne-au arătat învățătura cea adevărată că, mărturisind pe Fiul unic, trebuie să înțelegem că El este din Tatăl, și ne-au învățat să fugim de nelegiuirea ereticilor și să nu spunem că a fost făcut Fiu, întrucît aceasta este total străin de adevăr. Nu trebuie să gîndim că Fiul a fost făcut, nici că El ar fi făptură; ci pentru fiecare dintre acestea — Fiu și făptură — trebuie să mărturisim așa cum se cuvine pentru fiecare din ele: Fiul este de aceeași fire cu Tatăl, iar făptura nu este născută din Tatăl, ci este dinafară, creată din nimic.

8. Aceasta ne-au învățat Fericii Părinți și au adăugat ceea ce se impunea de la sine: «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat». Ce am putea gîndi despre Cel care este născut din Tatăl și care nu devine existent dinafară ci este din însăși firea Tatălui decît că este Tatăl în firea Sa, adică Dumnezeu adevărat? Căci și în aceasta Părinții au urmat învățătura Evangheliei, care spune: «Cuvîntul era la Dumnezeu și Cuvîntul era Dumnezeu» (Ioan I, 1). În adevăr așa cum Evanghelistul zice «Dumnezeu, El era la Dumnezeu», — și că El era aceeași cu ceea ce este Cel lîngă Care era și din Care El este —, tot așa au spus și Părinții noștri: «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat».

9. Ei au adăugat la «Dumnezeu din Dumnezeu», «adevărat din adevărat» din cauza răutății celor care, chiar împotriva lucrurilor sublime, vor să discute și să polemizeze. Însă cuvîntul Părinților nu este diferit de cuvîntul Evangheliei: «El este Dumnezeu la Dumnezeu»; desigur el spune «adevărat lîngă adevărat» căci nu zice că El este numit Dumnezeu, ca cei ce sînt numiți de către oameni zei, nici că El este alături de Cel ce singur este numit Dumnezeu, ci că El este Dumnezeu alături de Cel ce este Dumnezeu.

10. Și este firesc că El este Dumnezeu alături de Cel care în chip firesc este Dumnezeu. Despre oameni se spune că sînt dumnezei, dar nu se crede că ei ar fi dumnezei după fire: «Eu am zis: voi sînteți dumnezei și voi toți sînteți fiii Celui preainalt; însă voi, ca oameni, veți muri» (Ps. IXXXI, 6—7); căci Eu am spus aceasta despre voi pentru a vă acorda cinstire, dar voi nu sînteți dumnezei după fire, căci, oameni fiind, voi sînteți muritorii prin fire, lucru cu totul străin firii lui Dumnezeu; și aceasta este logic prin faptele înseși, căci dacă voi ați fi fost dumnezei prin fire, voi nu ați fi fost implicați în săvîrșirea păcatului (primordial) și pentru aceasta, pasibili de moarte.

Dumnezeu însă nu numai prin nume este chemat Dumnezeu, ci El este prin fire ceea ce arată numele pe care-l poartă; iar Dumnezeu-Cuvîntul, Care este lîngă Dumnezeu, nu are un nume de împrumut, ci El este Dumnezeu prin fire; iar Cel care prin fire este Dumnezeu, ce poate fi altceva decît Dumnezeu? Căci ce este mai adevărat decît firea? Sau cum ar fi cu putință ca El să nu poarte în adevăr numele a ceea ce este prin fire? Dacă deci prin fire El nu este Dumnezeu, El nu este nici Dumnezeu adevărat. Căci acest nume al Dumnezeirii, sau este purtat prin minciună

și în chip revollător de demonii care îndrăznesc să și-l atribuie ei înșiși prin uzurpare (τύραννος), sau este purtat în chip de cinstire de oameni ca o concesiune a harului. Or, Fiul este Dumnezeu prin fire, așa cum este și Tatăl.

11. Desigur, în alt fel nu ar îndrăzni și ereticii să acorde Celui unic numele de Fiu și de Dumnezeu, dacă El nu ar fi în chip firesc Dumnezeu. Or, este lucru cert că și Fiul este în adevăr Dumnezeu, pentru că nu există nimic mai adevărat decât ceea ce este prin firea sa; întrucît este evident că Cel care este Dumnezeu prin firea Sa este Dumnezeu adevărat, nu este mai puțin evident că nimic nu este «mai adevărat decât adevărul», — după cum vorbește noua înțelepciune a ereticilor cînd mărturisesc despre fiecare dintre cei doi (Tatăl și Fiul) că fiecare prin firea Sa este Dumnezeu adevărat. Căci, spunînd că Dumnezeu-Tatăl este Dumnezeu prin fire și că Dumnezeu-Fiul este Dumnezeu prin fire, ei nu pot spune că Fiul nu este Dumnezeu adevărat, El despre Care au spus că este Dumnezeu prin fire. Ereticii introduc astfel, în invențiile lor, o lege (νόμος) nouă: Fiul este Dumnezeu adevărat, spun ei, dar El nu este ca Dumnezeu Tatăl Său.

12. Or, dat fiind că fiecare dintre Ei (Tatăl și Fiul) este Dumnezeu prin fire, cum se poate gîndi că unul este mai presus și celălalt mai prejos, cînd amîndoi sînt Dumnezeu prin fire? De fapt este cu neputință ca un adaos ori o lipsă să existe la Cel despre care Sfintele Scripturi și cei care susțin învățătura scripturistică învață că El este Dumnezeu prin fire.

În adevăr, Fericiții Părinți s-au alăturat Scripturilor și ne-au pus în gardă împotriva părerii detestabile și a flecărelii ereticilor, scriînd «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat»; căci lucrul pe care îl spun Scripturile — că El este Dumnezeu — l-au spus și Părinții; dar la ceea ce spun ereticii, Părinții au adăugat cu prudență «adevărat», pentru ca noi să credem că Fiul este Dumnezeu adevărat ca și Tatăl, pentru că El este Dumnezeu adevărat prin fire, ca și Tatăl.

13. Așa cum, pentru a nimici eroarea despre mulțimea de zei care la popoarele pămîntului sînt numiți în chip fals dumnezei, Tatăl este mărturisit Dumnezeu, tot așa Fiul lui Dumnezeu este mărturisit Dumnezeu, cu toate că noi mărturisim că Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul sînt un singur Dumnezeu, întrucît unică este firea dumnezeiască a Tatălui și a Fiului. Pentru aceasta, Fericiții noștri Părinți au adăugat că Fiul este «de o fire cu Tatăl Său», cuvînt care întărește pe credincioși și combate pe necredincioși, căci deși litera însăși nu este scrisă, dar ideea este înscrisă în Sfintele Scripturi; de fapt Părinții explică acum printr-un termen clar ideea pe care o indicaseră mai înainte. În adevăr nu există diferență între «de o fire cu Tatăl Său» și «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», deoarece prin cuvîntul «Care este de o fire cu Tatăl Său» Părinții nu au vrut să arate altceva decât ceea ce spuseseși mai înainte: «Care a fost născut din Tatăl mai înainte de toți vecii, și nu a fost făcut».

Și dacă Fiul este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», este evident că unul este de aceeași fire cu celălalt, întrucît Cel care este Dumnezeu adevărat după fire este «de o fire» cu Cel care este Dumnezeu adevărat prin fire.

14. De fapt ideea cuvîntului «de o fire cu Tatăl Său» este limpede înfățișată în Scriptură, cînd zice: «La început era la Dumnezeu și El era Dumnezeu» (Ioan I, 1). Prin acești doi termeni Scriptura învață că Fiul este Dumnezeu prin fire și că Fiul este de o fire cu Dumnezeu-Tatăl. Aceasta este și ideea din cuvîntul «Eu și Tatăl Meu sîntem una» (Ioan X, 30). Or, dacă Fiul este una (cu Tatăl) prin putere (δύναμις) și prin fire, Fiul este de o fire cu Tatăl, căci zicînd: «Oile Mele ascultă glasul Meu și ele Mă urmează, și Eu le dau viața veșnică și nimeni nu le va răpi din mîinile Mele»

(Ioan X, 27--28), Fiul aduce mărturie despre mărirea și puterea Sa și despre faptul că nimeni nu este mai presus de El; dar cum ideea la care ducea acest cuvânt era prea înaltă în raport cu Omul care era Iisus, El adaugă: «Tatăl Meu, care Mi le-a dat, este mai mare decît toți, și nimeni nu le va răpi din mîna Tatălui» (Ioan X, 29), cuvînt în care prin «Care Mi le-a dat» El slăbește tăria declarației inițiale. De fapt El spune despre persoana (πρόσωπον) Tatălui același lucru pe care-l spusese și despre Sine: nimeni nu poate fi mai presus de puterea Lui. Și pentru a demonstra că nu fără intenție s-a folosit de termeni asemănători, — ci pentru a face să se știe că puterea amîndorura este unică și că nimeni nu poate fi mai presus de puterea Sa nici de puterea Tatălui, despre Care crede că este mai presus de toate —, El spune: «Eu și Tatăl Meu sîntem una» (Ioan X, 30).

15. El spune limpede acum sensul pe care cuvintele de mai înainte ne lăsau să-l înțelegem: una este puterea și este mai presus de orice, așa cum este și pentru Tatăl Meu. Și nu există nimic care să fie mai presus de puterea Mea, nici mai presus de puterea Tatălui Meu. Căci de fapt una sîntem Eu și Tatăl Meu și una este puterea și una este autoritatea (noastră) care este mai presus de orice.

Din cauza aceasta iudeii îl și numeau blasfemător, — neînțelegînd firea dumnezeiască ce sălășluia în El, ci cunoscînd numai ceea ce vedeau (omul) —, și voiau să-Lucidă cu pietre ca pe un om care rostește cuvinte blasfematoare.

16. Același lucru învață și cuvîntul: «Cine Mă vede pe Mine vede pe Tatăl Meu»; și «Eu sînt în Tatăl Meu și Tatăl Meu este în Mine» (Ioan XIV, 9, 11). Căci dacă Tatăl este văzut în Fiul, este evident că firea amîndorura este unică și că fiecare dintre ei este văzut și cunoscut în celălalt; tot așa egalitatea unuia cu celălalt indică o egalitate de fire (ὁμοούσιος).

Iar cuvîntul: «Nimeni nu cunoaște pe Fiul decît Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni decît Fiul» (Matei XI, 27) arată ideea că Fiul este de o fire cu Tatăl. În adevăr, dacă nici unul nici altul dintre ei nu este cunoscut nici văzut, este evident că din pricina egalității firii lor Ei sînt invizibili pentru toți, în timp ce numai fiecare dintre Ei cunoaște pe celălalt. Și dacă este așa, atunci Fiul este de o fire cu Tatăl.

17. Dar cu toate că această idee a fost limpede arătată în Sfintele Scripturi, cei ce sînt inclinați spre rău și sînt perversi au avut îndrăzneala să spună — pentru condamnarea lor — că una este firea Fiului și alta este firea Tatălui, iar din aceasta ei conclud că El nu este nici Fiul. Însă este sigur că Cel care este cu adevărat Fiul este de asemenea de o fire cu Cel al cărui Fiul este.

Așadar au avut dreptate Părinții noștri Părinți cînd au socotit potrivit să așeze aici această expresie a cărei idee este subînțeleasă în numeroase locuri din Sfintele Scripturi, urmărind să pună în gardă pe credincioși și totodată să combată pe eretici. Părinții au voit să înfățișeze această idee în puține cuvinte. Și dacă Sfîntul Pavel nu s-a oprit să folosească în învățătura sa expresii folosite de filozofii greci, cum este cuvîntul: «Noi sîntem din neamul (γένος) lui Dumnezeu» (Fapte XVII, 28) și cuvîntul «Fiii Cretei sînt totdeauna mincinoși, fiare rele, pîntece leneșe» (Tit I, 12), dacă el nu s-a temut să scrie acestea pentru a combate pe eretici, cu cît mai îndreptățitîi au fost Părinții noștri, fixînd Simbolul credinței, să folosească cuvîntul: «Fiul este de o fire cu Tatăl», cuvînt a cărui idee se află cu siguranță în multe locuri, chiar dacă cuvîntul nu se găsește întocmai în Sfintele Scripturi.

18. După aceasta, Părinții noștri au spus: «Cel prin care au fost alcătuite lumile și prin Care au fost create toate lucrurile». De fapt, așa cum au făcut cînd după

mărturisirea lui Dumnezeu-Tatăl au adăugat după cuvîntul «Tatăl»: «Făcătorul tuturor lucrurilor», tot așa au făcut și cu privire la Fiul; căci după ce au mărturisit că Fiul este născut din Tatăl și că este de o fire cu Tatăl, ei au adăugat ceea ce era drept să adauge: «El este Făcătorul tuturor lucrurilor». Deoarece Fiul adevărat, Care este din firea Tatălui Său, este de asemenea cu adevărat Făcător ca și Tatăl. Din aceeași pricină, Fericitul Evanghelist Ioan, după ce a zis: «La început El era la Dumnezeu și era Dumnezeu», a adăugat: «Prin El au fost făcute toate și fără El nimic nu s-a făcut» (Ioan 1, 3), pentru a ne face să știm că Fiul este Făcător ca și Dumnezeu, Tatăl Său.

19. În același fel și Fericiiții noștri Părinți, după ce au spus că «Fiul este din Tatăl», că este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» și că este «de o fire cu Tatăl Său», au adăugat: «Prin El au fost alcătuite lumile și prin El au fost create toate lucrurile». Ei au spus aceasta pentru că Fiul există, înainte de toate lumile, cu Tatăl Său și pentru că El este Făcătorul tuturor, ca și Dumnezeu Tatăl Său. Și pentru că prin El au fost alcătuite lumile, Fiul este Făcător a toată zidirea; și El există înainte de toate lumile, pentru că El există din toată veșnicia, și pentru că nu a existat un «după aceea» în care El a început să devină existent, ci «de la început El era»; iar El este Făcătorul tuturor lumilor, cum spune Fericitul Pavel că «Prin El Dumnezeu a făcut lumile» (Evr. I, 2).

Ca și Sfîntul Pavel, Fericiiții noștri Părinți, după ce au spus că: «Prin El au fost alcătuite lumile», au adăugat: «El, Care este Făcătorul tuturor lucrurilor», prin care în același timp ne instruiesc cu privire la Dumnezeirea Fiului unic, spunînd ceea ce concordă cu înțelesul Sfintelor Scripturi, pun în gardă pe cei ce se dedică Ortodoxiei și combat pe cei ce neagă Dumnezeirea Fiului unic.

Și noi, pe cît a fost cu puțință de scurt v-am explicat înțelesul Simbolului credinței. Socotînd, împreună cu voi, că este îndeajuns pentru acum, să înălțăm lauda Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, în vecii vecilor. Amin.

Traducere și prezentare de
PARASCHIV V. ION

INVĂȚĂTURA CREȘTINĂ DESPRE UNITATEA BISERICII *

Dialogul, ca fenomen al vieții și istoriei Bisericii, manifestă voința ieșirii dintr-o însingurare. Întrebarea care se pune este cine vrea să se desingularizeze și față de cine manifestă această vrere. Sînt Bisericile care o doresc sau sînt fiii ei? Ori sînt și unii și alții și toți laolaltă și întreolaltă sînt cuprinși în dialog? După toate semnele, realitatea dialogului este generală și nimeni nu poate spune care este semnul cel mare care va orienta dintr-un anumit punct, într-un anumit sens, voința creștinătății de pretutindeni. Întrucît despre acel semn al voinței nimic nu ne îndreptățește a grăi, ne vom mărgini măcar și în treacăt a preciza premisa unei valide orientări spre integrare. Aceasta privește restaurarea esențială și efectivă a valorilor doctrinare.

Aceste valori pentru Sfinții Părinți constituiau temelia sfîntă a Bisericii. Dialogul nu trebuie să se asemene cu un tip sau altul de experiment, nici să răspundă exclusiv necesității mai mult sau mai puțin reale a schimburilor de idei. Ascultarea părții celeilalte în accepția spirituală nu este o mutație mentală, reciprocă și nici psihologism, ci prilej de meditație asupra non-dualității creatoare¹.

Semnul suprem al cunoașterii în dialog este însăși libertatea în Adevăr care este adevărata cunoaștere: «Veți cunoaște Adevărul și acesta vă va face liberi».

Ontologia libertății este solidară ontologiei doctrinare.

Într-un dialog în care inșii angajați nu se eliberează din strînsoarea propriei lor suficiențe prin cunoaștere, el se aseamănă celor sosiți la Cina Domnului fără haină de nuntă, celor absenți cu inima. Cunoașterea în sensul cel mai înalt al cuvîntului depinde deci de starea intimă, de prezența sau absența, de lumina sau întunericul celor ce iau parte la masa Învățătorului. Cei care eludează răstălmăcind ori răstălmăcesc ignorînd învățătura nu sînt de față la dialog, nu se aud între ei fiind surzi.

Și invers, «acolo unde doi sau trei se găsesc adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu».

Interesul pe care îl va vădi dialogul, în ceea ce privește restaurarea sensurilor doctrinare tradiționale în Duhul Adevărului, va marca și impulsul către Unitate. Lucrarea Unității vizibile se întornește proporțional și paralel cu cea a restaurării esențiale a doctrinei integrate în duhul Tradiției.

Adevărul Hristos, unitatea în diversitate

Biserica lui Hristos este întemeiată pe piatra unghiulară a Adevărului Învățăturii Sale. Biserica este unitară în Unitatea Adevărului pe temelia căruia se află. Cuvintele adevăr adevărat (amin, amin) grăiesc vouă, semnifică mai înainte de orice că Adevărul nu este decît unul singur «adevărul gurii Sale» și că învățătura Bisericii lui Hristos este un întreg indivizibil al unității Adevărului. Unitatea constituie pîrghia și complementul Adevărului. Unitatea Adevărului creează Adevărul, îl face Cuvînt

---

* Lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii pentru doctorat în teologie întocmită sub îndrumarea D-lui Profesor Nicolae Chițescu care a dat și avizul spre a fi publicată.

1. Vilmos Vajta vorbește de «harul în existența dialogală», care ar duce după formula lui Buber la o «mutualitate transcendențială» (*Zur Ekklesiologischen Bedeutung des Dialogs*, în «Oecumenica», 1969, p. 16).

și Trup și îi dă viață, și în același timp într-un chip supralogic constituie esența Adevărului, Adevărul s-a făcut trup pentru a uni; dar această unire nu se face în chip exterior, Adevărul nu este unificator, fiind El însuși Unitate. El întrece în Unitatea lui esențială orice ar aduce vreo dezmințire Chipului Său identic în Unitate.

Aceasta nu înseamnă că Unitatea în Adevăr a învățaturii lui Hristos este nemănestabilă, ci numai că manifestarea sa în condițiile Adevărului corespunde unui mod propriu al unității indivizibile și nemultiplicabile.

Taina Unității în Adevăr care este și taina învățaturii Logosului întrupat este insondabilă minții umane neimbrăcate în Hristos. Ea se manifestă însă și se comunică Ucenicilor care pătrund prin aceea în Unitatea absolută a Adevărului. Dacă Adevărul este unitatea tainică El este prin aceea inaccesibil, prin natura Lui, obișnuitei cunoașteri. Adevărata cunoaștere intuind însă, Unitatea, se împărtășește din Adevăr, cunoașterea aceea fiind în sine Unitate.

Aceste scurte premise mi s-au părut obligatorii pentru încercarea de a defini în funcție de principiul Unității și Adevărului, noțiunea foarte curentă de diversitate și separat de aceasta, modul dogmatic de cunoaștere a Adevărului și de asimilare a învățaturii.

În Unitatea absolută a Adevărului lui Hristos, Unitate pe care au cunoscut-o Sfinții ucenici și Apostoli ai învățătorului, noțiunea modernă de diversitate, adică de trăire particulară a învățaturii aplicată Plenitudinii în Cunoaștere apare în cel mai fericit caz ca o curiozitate nerevelantă. În realitate, ideea de diversitate este nerevelantă nu numai în această privință, ci ori de câte ori tinde către diversificarea Adevărului veșnic.

Cu privire la Adevărul și Unitatea în Hristos, se poate spune că ele s-au comunicat unor vase alese, Ucenicilor Săi chemați și aleși a se împărtăși din Adevăr în Unitate, după cum spune Cuvîntul: «Nu voi m-ați ales pe Mine ci Eu v-am ales pe voi» (Ioan XV, 16). În unitatea lui Hristos, postura individuală a Ucenicilor nu este semnificativă. Semnificativă nu este starea profană a insului izolat în unitatea lui individuală, ci descoperirea făpturii sale profunde în Hristos. Din acest punct de vedere diversitatea exprimă un nonsens, o irevelanță.

Unitatea în Hristos nu este o omogenizare a Ucenicilor (rămînem la acest sens exemplar), care ar fi limitați la conștiința unui ego particular-comunitar. Conștiința lui Hristos elimină prin transfigurare întreaga conștiință umană².

Diversitatea față de Adevăr exprimă însă și altceva, nu numai incapacitatea de a fi întru El, starea de a nu fi chemat, ci o poziție diferită, de alteritate. Diferența față de Adevăr atunci cînd se individualizează, dogmatic se numește eroare. Eroarea este semnalată de diviziune, de multiplicare, care în maniera lui Iuda s-a manifestat prin singularitatea sa — literar, izolare de Adevăr. Țesătura dintre adevăr și unitate este însă și mai complexă, iar diversitatea în accepția pe care i-am dat-o noi pînă acum, încearcă doar să sugereze Realitatea absolută a Adevărului și Unității în Hristos și limitele omului impuse prin auto-izolarea sa pseudounitară.

Cazul lui Iuda este exemplar, tocmai pentru că el dă măsura absolută a ceea ce noi îndrăznim să numim complexul izolării, adică a stării de a fi diferit față de Adevăr. În funcție de acest parametru, se poate considera și aptitudinea către reflecție,

2. Comunitatea în înțelesul de «chinonie» poate să-și găsească locul într-o configurație de genul indicat de J. Mayendorff, care vorbește despre o antropologie teocentrică (*Unity of the Church-Unity of Man Kind*, in «*Ecumenical Review*», 1/72. p. 35—37).

adică atitudinea, capacitatea de împărtășire din Adevăr a Ucenicilor, care nici unul din ei nu s-a pierdut în afară de «fiul pierzării», întrucît pierzarea desemnează înțelesul menționat al diferenței esențiale față de învățătură, sensul însuși al trădării Adevărului.

Momentele critice ale unora dintre Ucenici — semnalate și în cazul fiilor lui Zevedei ca și al lui Petru, au semnificație aparte — nefăcînd parte din categoria celui complex, prin simplul motiv că toți Ucenicii purtau înlăuntru, în foarte ascunsul inimii lor, semnul Adevărului despre care însuși Hristos le grăia zicînd: «de veți cunoaște Adevărul, el vă va face slobozi». Această slobozenie este ființiala Unitate în Adevăr.

În această ordine de idei, trebuie amintit viciul dezbinării pe care Sfîntul Apostol Pavel îl denunță atunci cînd Apolo, Chifa au devenit pretext de individualizare a învățăturii, primejduind Unitatea Adevărului absolut. Realitatea spirituală despre care este vorba aici, natura acestei realității care este Adevărul Hristos, explicitează vehementa întregii tentative a Apostolului pentru care nu gruparea sau regrouparea era în esență alarmantă. Alarmantă era primejdia pierderii identității, primejdia individualizării, primejduirea Adevărului. În acest sens trebuie înțeles și cuvîntul Adevărului: «Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu M-ați primit, iar de va veni altul în numele său, pe acela îl veți primi» (Ioan V, 43). Acel «altul» care este față de învățătura lui Hristos o generalitate abstractă, fiindcă reprezintă relativitatea substituirii, — și așa cum vom sublinia mai jos — ea este tendința de individualizare, prin izolarea față de Adevăr.

Ideea de diversitate poate fi încărcată și cu un alt înțeles decît cel de izolare și negație, după cum și ideea de diaspora are o alternativă, nepunîndu-se limita numai la înțelesul de împrăștiere, diseminare.

La antipodul paradigmatic al lui Iuda, în care aptitudinea negativă face opacă transparența Plenitudinii unitare în Adevăr, și care este polul dizolvant, polul diversificării, strălucește realitatea Adevărului sub semnul Unității sale unificatoare. Principiul ființial al tuturor existențelor, principiul Unității este Tatăl: «Eu sînt în Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi». Diversitatea în Unitatea principială înseamnă neîmpărțire în Adevărul principial, dar totodată, ca antipod al diversității dizolvante ea desemnează diferența absolută pe care în mod remarcabil Loski o întrevede între ipostazele sacrei Triunități» (în capitolul despre persoana umană din «A l'image et à la ressemblance de Dieu»).

În această diferență pură sau nondiferențiere esențială a Unității subsistă în mod analog Treimea, hristocentricitatea Dumnezeu-om și Biserica-trupul Capului Hristos. Acest mod de transcendere a individualității prin Unitatea ipostazelor ireductibile, indică celălalt tip al diversității, cel al diversității în Unitate. Diferența pură, care arată însușirea ontologică a Unității de a se recompune veșnic, fără a adăuga ori scădea ceva din sine, exprimă într-un anumit fel imposibilitatea metafizică a reducerii Unității ori Adevărului la unități și adevăruri închise, smulse din Principiul lor.

Chestiunea are valoare și consecințe și în planul eclesiolgic, ca și în celelalte ale vieții duhovnicești. Enunțul: «Sfînta Biserică una catolică și apostolică» nu rezultă din imagine sau chiar dintr-un concept, ci din realitatea transcendentă a Trupului și Capului unite pînă la limita nedelimitativă, Unitate realizată analog în împreunarea Dumnezeuului și omului ipostaziat sau în absoluta Trinitate.

Atunci cînd se remarcă multiplicitatea formelor învățăturii în filiația lor din Adevărul Unul, Unitatea însăși devine lucrătoare, cînd se omite această filiație,

Unitatea devine ea însăși abstracție, iar diversitatea e negație pur și simplu. A realiza diversitatea în unitate înseamnă cu totul altceva decât realizarea ideii comunitare, prin depistarea unor puncte comune formal convergente în același plan, presupus ca și cum acesta s-ar identifica cu Unitatea. Unitatea în diversitate este contrarie oricărei discontinuități în planul diversității.

Teologia ecleziologică trebuie să încerce a reface sensul absolut al ideii de diferență, izbulind să înfringă anumite posturi sterile — metafizic absurde — a unității indefinit diversificate. Diferența dintre Bisericile care participă la trupul singurei și plenarei Biserici a lui Hristos, nu se poate extinde pînă la autonomizarea lor în unități separate. Trupul lui Hristos, trup tainic ca și Împărăția, se împarte fără să se despartă. Ori taina aceasta mare este — zice Apostolul. Și este mare, cită vreme există conștiința misterului ce se comunică în maniera antinomică a lucrului care se împarte fără să se despartă³. În condițiile Bisericii istorice nedespărțite — condiții care au rămas exemplare pentru creștinătatea contemporană — valoarea acestei conștiințe era atât de mare încît prin deplinătatea ei a fost asigurată însăși unitatea istorică a creștinilor în Biserică.

Misterul nedefinitei împărțiri și nedefinitei restituirii în integritatea Unității este însuși misterul Unității, care rămîne identic cu sine. Caracterul absolut calitativ al acestei lucrări face cu neputință orice fel de conceptualizare care ar duce prin mecanicism la deturnarea sensului spiritual.

Dacă Biserica în Unitatea ei esențială nu poate fi concepută, este pentru că ea aparține calitativ lui Hristos. Această funcție calitativă dă întreaga măsură a ipostazului ei⁴.

Teologia întregului Substanțial al Bisericii subliniază realitatea paradoxală a părților unui întreg care — devreme ce nu se desparte de el nefiind părți cantitative — nu mai sînt tocmai de aceea, părți. Și nu mai sînt părți pentru că distincția care reflectă diversitatea pură este rezultatul Unității, în prima ei manifestare. S-ar putea folosi, uzilindu-se limbajul platonice, într-un mod provizoriu și numai pentru a explicita natura strict calitativă a consubstanțialității părților integrate dar distincte — s-ar putea folosi noțiunea de arhetipuri.

Indivizibilitatea Corpului tainic al lui Hristos traduce în modul cel mai neechivoc nonsensul divizării Unității. Unitatea nu se divide, ci se manifestă. De aceea Hristos nedespărțindu-se de Tatăl s-a împărțit prin sacrificiu.

Complicatele căi ale Bisericii care străbate «veacul acesta» al destinului său istoric se pot dezlega numai în lumina Principiului Unității sale certificate de Cuvîntul, că nici porțile iadului (ale diversificării) nu o vor birui. Diversitatea modurilor sale de a fi ontologic una, în mai multe, ar putea fi figurate eventual prin centrarea (din simbolismul Crucii) a unor cercuri paralele indefinit coexistente și coincidente

3. Acest mister al trupului lui Hristos nu este de natură a suferi vreoa analogie cu raportul formal dintre analiză și sinteză sau cu relația dintre compunerea și descompunerea unui corp. Ideea de recompunere a comunităților despărțite, prin aflarea mediei între opoziție și înțelegere sau, prin căutarea contrastelor celor mai ascuțite «de unde ar putea rezulta un înveliş pentru o nouă și o mare sinteză», este valabilă numai în limitele respective (A se vedea H. Fries, *Von Polemik zu Dialog*, p. 33).

4. A. Winklhoffer remarcă referitor la unitatea Bisericii că ea este «o realitate care nu se manifestă decât uneori și atunci în chip esențial»... Aceasta semnifică faptul «că e mai mult decît un aspect formal, mai mult decît unicitatea și buna înțelegere». În ce privește aspirația către unitate el consideră posibilă «eliminarea a tot ce nu se poate integra» (*L'Église-présence du Christ*, Paris, 1966, cap. Unitatea Bisericii).

pe axa verticală a Unității în adevăr. Concomitența dintre variabilitatea extensiunii acestora în planul orizontal și fixarea centrării lor pe axă corespunde într-un anumit fel Unității antinomice a Bisericii. Pe de-o parte axa, adică principiul Unității din care pleacă și în care coincid Bisericile (nediferențiate prin diferențiere, nedespărțite prin împărțire) în Biserica una. Pe de altă parte diferența absolută și ireductibilă ca rezultat al aceleiași Unități absolute figurate în planul vertical. Cu alte cuvinte Biserica în integritatea multiplexelor sale mădulare.

Trebuie remarcat de asemenea că planurile orizontale nu exprimă neapărat un conținut individualizat al conștiinței Bisericii și s-ar putea sublinia chiar în această privință că pe cât mai viu prezentă este conștiința Adevărului în Biserica mădular al Trupului, pe atât se manifestă tendința mai mare de descreștere în extensiunea planului orizontal⁵. Între extensiunea orizontală (care nu are neapărat valoare de ordin spațial) și stensiunea vieții Bisericii Una este un raport invers-proportional, lucru pe care-l ilustrează cuvântul Sfântului Ioan Botezătorul grăind despre Cel ce avea să vie: «Se cade ca El (Adevărul) să crească, iar eu să descresc», arătând relația de subordonare a funcției primar-profetice a Bisericii în toată extensiunea ei, Adevărului.

Sfințenia doctrinei bisericii și a formelor ei tradiționale

Alunci când o serie de concepții teologice încearcă să refundamenteze principiile tradiționalității în Biserică în Duhul adevărului, sacralitatea învățaturii, asistența Sfântului Duh în Tradiție, impun o deosebită luare-aminte. Accentul ce se pune — în teologia mai nouă, pe persoana Sfântului Duh, este cu adevărat semnificativ. Istoriceste, mișcarea palamită care într-un anumit fel a prevestit, determinând chiar spiritul teologiei ulterioare, poate explica deplin acest lucru.

În mișcarea palamită credem că pot fi surprinse aproape în întregime toate elementele virtuale ale crizei antitraditionale viitoare, neutralizată însă în Duhul adevărului «care pretulindenea este și toate le plinește». Pe de altă parte se poate constitui oricând punctul de referință veritabil al oricărei reorientări întemeiate către ordinea nedesmintit vie a Tradiției.

Sfântul Duh este Duhul Adevărului: «Acela pe mine mă va slăvi pentru că din al Meu va lua și vă va vesti vouă» (Ioan). Sacralitatea adevărului este puterea Duhului Sfânt de mărturisire, de manifestare a Cuvântului făcut Trup, manifestare necontestată de-a lungul întregii posterități a lui Hristos. Sfântul Duh, criteriul adevărului alege modul transmiterii, modul cunoașterii, fiind El însuși discernămintul, după cuvântul ce zice: «pe cel duhovnicesc nimeni nu-l poate judeca, decît cel duhovnicesc». Tot ca adevăr deplin. Sfântul Duh desăvîrșește lucrarea Logosului. Fără a i se suprapune sau a i se supune, El este Duhul Tatălui care «la tot adevărul vă va povătuî». Nelipsit, deși «sufală încoltră voiește», El este Domnul de viață făcătorul care preia și predă, desăvîrșind în pacea Lui, totul în toate. Rolul Său, în Predania Învățăturii este acela al păstrării ei în imutabilitatea esențială a Adevărului.

5. Ratzinger, într-o anumită măsură se apropie de punctul nostru de vedere. El socotește că limitele planului exterior instituțional al Bisericii căruia îi corespunde un cap interior al sacralității, dacă ele «nu pot dispărea», sînt cel puțin mai cuprinzătoare pentru că rolul Bisericii este de a fi vas al lui Dumnezeu» (După H. Uhrs von Balthazar) «Dar paradoxal, tocmai această extensiune interioară a ei îi dă capacitatea includerii păcătoșilor în rîndurile ei, pentru că Biserica este mintuitoare fiind istorică (în *Wer ist die Kirche*, p. 267). În legătură cu modul necantitativ al catolicității Bisericii și cu conexiunea ortodox-catolic (a se vedea «Epispepsis», nr. 22/7).

Pentru a face însă mai inteligibilă lucrarea Sfântului Duh, de stilp nemișcat al Adevărului în Biserică și în Tradiție, operă sacră a Duhului Adevărului, este bine a releva calitatea Fiului de a fi în distincția Lui Adevăr născut din Adevărul Tatălui și, deosebit de Duhul Adevărului. Această subliniere este necesară cu atât mai mult «cu cât lucrarea Fiului și a Sfântului Duh nu sînt lucrări suprapuse ci paralele, și în infinitul Bisericii ele sînt convergente și complementare.

Calitatea Adevărului în însușirea Fiului este calitatea Logosului de a fi Cuvînt și Lumină reflectînd ca Minte a Tatălui, lumina din El. Ca Logos întrupat, Adevărul este Lumina care luminează în întuneric, însușind lumină «la tot omul ce vine în lume». De aceea Cuvîntul întrupat nu este altceva decît Lumina Adevărului după cum singur arată : «Eu pentru aceea M-am născut ca să grăiesc Adevărul» sau «Cel ce este din Adevăr adevărul grăiește». Cuvîntul este lumina cea adevărată pe care întunericul nu a cuprins-o. Însușirea Logosului de a fi ipostază a Adevărului este însușirea luminii de purificare a întunericului. Trăsătura aceasta a Adevărului este specifică actului de creație originară, de străluminare prin Cuvîntul în întunericul ne-ființei, dar totodată radicală caracteristică învierii, refacerii, inițierii fiecărui om care vine în lume. Această înnoire prin purificarea luminii semnifică realitatea cunoașterii lui Dumnezeu, în lumina Lui. Adevărul Logosului întrupat este Adevărul mijlocit de Lumina Cuvîntului însuși, lumina Învățăturii Aceluia care a biruit întunericul morții : «Fața Lui strălucea ca soarele, iar hainele Lui erau albe ca lumina». Puritatea acestei transparențe a Luminii Cuvîntului corespunde în mod real înnoirii prin cunoașterea Adevărului. Ceea ce este înveliș de lumină și transparentă orbitoare în trupul Logosului, este învelișul de lumină al Învățăturii vii a Adevărului Bisericii lui Hristos, după cum : este vălul care învăluie taina cunoașterii Miresei de către Mirele, Capul ei. Puritatea Învățăturii tănuită în inima Bisericii corespunde însușirii purificatoare a Cuvîntului Adevărului. De aceea Adevărul tainic se dezvăluie numai în vălul de puritate al Cuvîntului Mirelui Bisericii. Există în această însușire a Logosului o dublă latentă a Adevărului : a transpunerii și a transparenței. Este acel lucru, care face ca Învățătura Bisericii să se comunice și să fie cunoscută mai ales în forma simbolică, nu mai puțin însă, integralitatea Învățăturii Bisericii se dezvăluie desăvîrșit în toată puritatea ei Mirelui Bisericii care o cunoaște în actul de intelcțiune și de luminare absolută⁶. Pe această taină Apostolul o numește mare. Mirele cunoaște, Cunoaștere fiind El.

Duhul Adevărului se arată a fi Acela care certifică plenitudinea Cunoașterii prin apărarea fără efort, dar infailibilă a doctrinei Bisericii, Mireasa cea de taină⁷. Lu-

6. Credința ca mod de cunoaștere religioasă trebuie să fie iluminată în Adevărul Bisericii. Oliveira pe dreptate, întevod primejdia golirii credinței de Adevăr, care pare «o goală năzuință care deși activă, este totuși oarbă». «Noaptea credinței nu se caracterizează ca lipsa evidenței ci ca absență a conținutului intelectual» (Vezi : *Kirche, Orthodoxie und Pluralistische*, în «Concilium», 1/70, p. 50). De aceea desigur, conținutul credinței, care este adevăr, nu poate fi înlocuit de nimic fără a se primejdi. Este de notat în acest context și faptul că toate încercările reale către unire coincid în găsirea și desemnarea Adevărului, fie că e vorba de relevarea «adevărurilor» de credință, fie că Adevărul este intuit în mod direct și misterial în «misterul calitativ» (Vezi : Michel de Certeau, *Gibt es eine Sprache der Einheit ?*, în «Concilium», 1/70).

7. În legătură cu semnificația neprihănirii Bisericii pentru păstrarea Adevărului, fiindcă «prezența lui Hristos în Biserică exclude prezumția alterării» a se vedea Joseph Ratzinger, *Theologische Aufgaben und Fragen bei der Begegnung Lutherischer und Katholischer Theologie nach dem Konzil*, în «Oecumenika», 1969, p. 263—266. El concepe realitatea Bisericii dinamic : «nu e nici umbră nici realitate, nici Împărăția lui Dumnezeu, ci legămîntul definitiv și închipuirea făgăduinței».

crarea aceasta care este o lucrare «povățuitoare», este identică cu Adevărul însuși; căci «din al Său va lua» și «pe Mine Mă va slăvi». Este diferită numai în privința pe care o indică modalitatea de prezervare a Adevărului și implicit aceea de afirmare și manifestare a Sa, ce se mijlocește prin Biserică. Lucrarea Sfîntului Duh este așadar bivalentă: aceea de a mărturisi identitatea Adevărului, a Cuvîntului cu sine, în indestructibila Unitate a Cunoașterii (simbolizată de Hristos și Biserică) și aceea de a dezlega tainele Învățăturii acesteia. Această bivalență (identitatea Adevărului și comunicarea Învățăturii) care exprimă realitatea unei Biserici exterioare, raportată la Biserica tainică a lui Hristos, poate fi socotită în cele din urmă numai ca o aparență, întrucît dezlegarea tainelor Învățăturii și comunicarea în Dogme, simboluri, tălmăciri ori prevestiri, decurge în chip organic din unitatea absolută a cunoașterii ce se realizează în ființa încoronată de Hristos, a Bisericii⁸.

Din același unghi de vedere, deosebirea între Adevărul Logosului care este cunoaștere și iluminare și Duhul Adevărului, care este desăvîrșire în Adevăr sau identificare cu El, poate apărea mai mult, ca o sinonimie.

Făgăduința Mîntuitorului că va trimite alt Mîngietor «care va rămîne cu voi», specifică amplitudinea puterii duhovnicești, putere investită cu sacralizarea trupului lui Hristos. În acest sens, Duhul Adevărului reprezintă virtutea acestui trup de a fi permanent nedeslipit de Capul său, care se aseamănă, fără să echivaleze cu virtutea Capului de a ilumina trupul, pe tot omul ce vine în lume. Neasemuita lumină a Cuvîntului pătrunzînd în toate măduarele trupului Său este nedifuză și concentrată, datorită puterii acesteia, a Duhului Adevărului care face ca întunericul să nu o cuprindă.

Logosul și Sfîntul Duh se află și lucrează în, și asupra Bisericii, într-o ordine care esențial, este supratemporală⁹. Formele acestei esențiale lucrări, și care desemnează conținutul realității de care vorbim, nu sînt forme în înțelesul obișnuit al cuvîntului, fiindcă ele conțin un sens și au o semnificație corespunzătoare ordinii esențiale din care fac parte.

Fie că au sau nu expresie sensibilă, ori au numai expresie verbală, formele specifice Tradiției poartă în toată varietatea lor semnul Fiului întrupat și pecetea Duhului Sfînt. Și tocmai această prezență și această pecetluire, le face ireductibile la alte tipuri de forme (de expresie sau nu), la altceva decît ceea ce sînt.

Cu excepția sfîntelor Taine, unde transformarea (prefacerea) este act plener, toate celelalte forme rituale și de învățătură primesc prin consacrare virtualitatea transparenței strălucirii Învierii, care semnifică transpoziția prin cunoaștere și nu prin percepție (noli me tangere: nu mă atinge). Biserica, acest trup tainic, este recognoscibilă în formele sale tradiționale, în toată integralitatea lor. Principiul infailibilității Bisericii care caracterizează sacralitatea formelor ei, nu se poate înțelege decît prin relația esențială dintre Logos și Spirit, între trupul Adevărului, trup purtător de lumină și Duhul Adevărului, adică prin relația dintre ideea de semn și ideea de semni-

8. Se poate gîndi fără a se ieși din rînduiala doctrinei, care reprezintă opinia Adevărului, că eroarea văzută dintr-un alt unghi, este un păcat împotriva dragostei, «a calității caritative a Corpului, un act schismatic» (Vallain, citat din Evdokimov, în *Introduction à l'Oecuménisme...*, p. 166). Heinrich Fries vizează chiar un primat absolut al iubirii în formula «Biserica este pentru om și nu omul pentru Biserică», în *Von Polemik zu Dialog*. «Oecumenica» 1969, p. 38.

9. Ordinea aceasta echivalează cu alcătuirea lăuntrică și neschimbătoare a mădurelor corpului Bisericii. Neschimbarea lor este chiar condiția infailibilității Bisericii. În legătură cu garanția Adevărului înăuntrul Bisericii. Vezi: Reinhard Slenczka, «*Östkirche und Ökumene*», Röttingen, 1962, p. 214.

ficație¹⁰. De aceea, orice tentativă îndreptată către desacralizare nu are nevoie să opereze decât asupra semnului, asupra Logosului putința desemnificării unui lucru rezultând din anularea semnului care îl face viabil. Ființialitatea Fiului și Duhului împreună cu Tatăl, face ca în fiecare formă sacră din Tradiția Bisericii să fie cuprinsă în mod desăvârșit măsura întregii spiritualități tradiționale. Acest fapt explică în mare parte, ponderea acordată formei ca vehicul și suport al realizării spirituale. În sens invers, aceeași formă canalizează și comunică prezența atotputernică a Duhului, atât cât se poate ea comunica. Inconoclasmul care afirmă incompatibilitatea între forma mentală și Sfântul Duh, se opunea în esență principiului sacralității manifestat în puterea de transformare (etimologic de depășire a formei). Eroarea iconoclastă, în esența ei nedeosebită de erezia macedoneană, este o aberație a desemnificării și are referire atât la Logos cât și la Spirit: «Păcatul împotriva Duhului Sfânt nu se va ierta în veac». Această eroare a desemnificării formelor tradiționale, are prin ea însăși valoarea unei spărturi în integralitatea Bisericii, presupunând întotdeauna primatul criteriului rațional și iminența unei desemnificări generalizate în lucrările Sfântului Duh.

De la aceste temeuri plecând, orice cugetare teologică care vrea să limpezească sensul deformărilor doctrinare din primul mileniu creștin, s-ar putea dovedi fructuoasă.

Intr-un fel sau altul, erezia ca obiectivare a opiniei particulare față de Adevăr a demonstrat nu mai puțin decât incomprehenziunea față de condiția realității Adevărului, a formelor consacrate ale Tradiției. Deformarea doctrinară este un refuz al ordinii sacrale, al Tradiției Bisericii. Nu este întâmplător că Simbolul învățăturii de la Niceea și Constantinopol, a rămas în Biserică ca moment cuprins în ritual și ca simbol al reflexiunii teologice, fiind el simbolul oricărei forme sacre, întrucât el deraționalizează misterul Logosului și al Duhului.

În directă legătură cu manifestarea Sfântului Duh în trupul Logosului și cu împreună-lucrarea lor în trupul viu al Tradiției, trebuie amintită calitatea inițială a Logosului și a Duhului de a forma și a transforma, arătată chiar la zidirea omului. Omul primordial — desăvârșit și consacrat — poartă Chipul Celui ce l-a făcut, făcut fiind prin Cuvânt (forma absolut pură a ipostazului Minții, aflat în sinurile Tatălui) și pecetluit cu pecetea Duhului care este insuflarea gurii Sale.

Intruparea lui Hristos, Noul-Adam, deci regenerarea, este ea însăși o consacrare a Noului-Adam, lucru pe care îl arată deslușit pecetluirea pintecelei Fecioarei de Duhul Sfânt. Pintelece — forma desăvârșit pură — este proiecția Logosului însuși, din veșnicie.

În această ordine de idei putem menționa analogia dintre forma non-conceptuală în care a zămislit Fecioara de la Duhul și modul intuitiv de percepere — non-conceptualizabil — a realității suprasensibile, de Părinții soboarelor. Această observație poate fi suficientă pentru a justifica analogia care trebuie făcută între cei care vorbesc de conceptul dogmatic pasibil înnoirii și cei ce tratează Întruparea Fiului în manieră conceptualistă, fie prin mitizare fie prin demitizare.

Acest dublu conținut de Logos și Spirit din simbolismul creștin rămâne valabil numai în măsura în care prezența Logosului e intuită în Spirit, și prezența Spiritului

10. Orice afirmație dogmatică, spune Evdokimov, pleacă de la teologia pozitivă denumită de Părinți simbolică: «Relația dintre simbolizant și simbolizat arată în orice dogmă o icoană orală, inteligibilă de Adevăr. Înainte de toate însă icoana este epifanică, mărturisind prezența a ceea ce reprezintă» — (*L'amour fou de Dieu et le mystère de son silence*, în «Oecumenika», 1969, p. 296—297).

e intuită în Logos. O complementaritate schematică din care să fie dedusă realitatea sacră, nu poate fi evitată decît în consensul Unității Trinitare.

Această conlucrare nu trebuie înțeleasă în afara Principiului în care, prin care și cu care ființează, pentru că atunci misterul Bisericii lui Hristos nu ar mai reflecta misterul trinitar și ar fi un non-sens¹¹. Realitatea simbolică a formelor tradiționale nu ar mai avea acoperire în ordinea absolută a Tainei Tatălui, Fiului și Duhului Sfînt. Taina Sfintei Treimi o desăvîrșește în tradiția Bisericii Sfîntul Duh, în toate formele ei, care ca manifestări ale Aceleia sînt sigilate de Sfîntul Duh, *Syggillum Trinitatis*. Prin El, realitățile simbolice se închid înțelegerii raționale de orice fel. Închiderea e lucrarea sfințitoare a Tatălui prin Duhul: «Sfințește-i cu Adevărul Tău». Faptul că aceeași formă desemnează simultan și deschiderea către un plan suprarățional, face ca în mod special să fie inclusă prezența Logosului, ca reflexiune a Minții Tatălui, ca Logos permanent. În acest chip simbolic orice formă exprimă și dezvăluie o sinteză a Realității unice, a Celui Unuia-Născut mai înainte de toți vecii.

Ambivalența simbolului, închidere rațiunii, deschidere suprarățiunii, se întrevede într-un chip mai special în taina consacrării Fecioarei. Pe de-o parte închiderea oricărei cunoașteri uman-raționale prin pecetea pusă de Duhul care pe toate le împlinește. Pe de altă parte, deschiderea reflexivă a supracunoașterii prin încorporarea Realității Unice ce s-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii.

Calitatea Adevărului de a nu se dezvălui în orice condiții, neîmbrăcînd orice forme, ci acelea proprii naturii Lui explică structura specifică dogmelor și simbolului, în genere. De aceea ideea unei eventuale definirii sau confinării a dogmei este o absurditate comparabilă doar cu aceea de a explica conținutul și obîrșia dogmelor în funcție de un conținut al fenomenologiei psihologice¹². Istoria dogmelor Bisericii nu poate avea sensul unei istorii a Adevărului lui Hristos ci mai curînd mărturia istorică a încercărilor de substituire a Adevărului: «Cerul și pămîntul vor trece dar cuvintele Mele nu vor trece»¹³.

Aspectul dogmatic al Învățăturii nu subliniază atît necesitatea înfățișării într-o formă anumită, a Adevărului, ci mai curînd relevă conexiunea între ideea de permanență a aceleiași Învățături și ideea de non-substituție a Adevărului.

Pentru a înțelege în mod corespunzător conținutul profund al Învățăturii în dogme, este obligatoriu a se înlătura orice fel de prejudecată care ar ținti la constituirea unui depozit desacralizat al Învățăturii. Înainte de toate trebuie reafirmată credința tradițională că dogma ca și celelalte forme sacralizate ale Bisericii nu se adresează rațiunii umane și deci nu se poate confunda cu o definiție al cărei rol ar

11. Funcția sacerdotală repetă în genere ceea ce Nissiotis numește «imaginea harismatică și simbolică a lui Hristos aducînd jertfă lui Dumnezeu-Tatăl (*La contribution de l'Orthodoxie à l'Unité de l'Eglise* în «La pensée orthodoxe», Paris 1968 nr. 2 (13) p. 83).

12. Unii teologi de renume recunoscînd duhul autenticității și al ortodoxiei în imposibilitatea vădită a contrafacerii Învățăturii, admit într-o anumită măsură totuși, unele modificări de circumstanță și care privesc «Depozitul» Tradiției însuși; la Bulgakof, Tradiția nu este niciodată împlinită. Vezi: «Ortodoxia», Sibiu, 1933, p. 41. Modificările înseamnă o «progresie» în revelație, intrucît «în Tradiție există elemente tulburi» (Evdokimov. *L'Orthodoxie*, p. 194). Alții ca Loski, sînt de părere tocmai dimpotrivă, că se vorbește prea mult de «dezvoltare teologică, neîntîndu-se seama adesea cit de mult expresia devenită aproape un loc comun, poate fi de ambiguă» (*A l'image et la ressemblance de Dieu*, p. 158).

13. Cităm cu acest prilej cuvintele lui Rudolf Otto: «Orice dogmatică încercînd să rezolve aceste mistere în concepte, nu face numai muncă zadarnică, dar este brutală și barbară» (Din prefața cărții *Le Sacré*, alcătuită de André Jundt).

fi să releveze Realitatea supremă¹⁴. Toate formele revelate ale Adevărului, datorită caracterului suprauman, dezvăluie omului dimpotrivă — o indefinită varietate a modalității de cunoaștere, tocmai prin depășirea unicității sale subiective, în diversitatea unității suprarationale¹⁵.

Dogmele nu sînt unicate ale istoriei Bisericii, niște formule particulare necesare și obiective, căci în acest fel ele nu ar putea evalua decît momentele de criză ale rațiunii. Or sensul lor, în evaluarea crizei din istoria ereziilor nu reprezintă numai un mod de reacție al Bisericii, o necesitate de apărare. Dogma nu este o extrapolare a criteriului rațional ci ea indică dezvăluirea unei alte dimensiuni a cunoașterii. Sfîntul Duh, Suveran în Biserica lui Hristos nu se opune în esențialitatea Lui, alterării de orice fel. Sfîntul Duh nu e opoziție, ci este Puterea de a descoperi fără conflict și în permanentă, dimensiunea Adevărului.

Dacă dogma ar constitui un capitol deschis al istoriei Bisericii în ceea ce noi considerăm a fi formă consacrată a Tradiției sale infailibile, ea nu numai că ar fi cu neputință de integrat acesteia, dar ar fi constituit efectiv de la început, breșa dezintegrării învățaturii. Nevoia unei continue corectări dogmatice în sensul în care eroarea se amplifică și se divizează pe sine neîncetat, ar fi trebuit să ducă în epoca ecumenică, încă de pe atunci, la o proliferare de formulări și modalități de expresie, în cazul în care soboarele sacralizate prin inspirație, ar fi fost conduse cumva, de rațiuni utilitare și nu de Duhul Sfînt, Duhul Adevărului. Criteriul Adevărului sfînt care este identic cu Duhul însuși al Adevărului din evanghelie, «care la tot Adevărul vă va povălui» constituie realitatea proprie Aceluia «pe care oamenii nu-l pot primi pentru că nu-l văd». El nu consună așadar cu criteriile formale ale unor considerente extrinseci Tradiției și duhului Bisericii.

*

Aceste sumare observații privind unele aspecte ale sacralității formelor vii ale Tradiției Bisericii, nu sînt de natură a se opune oricăror aprofundări inspirate ale teologiei, care în înțelesul său cel mai real poate tîlmăci — spre mîntuire — Adevărul Învățăturii lui Hristos.

Avînd în vedere dialogul ecumenic, despre care în trecut am amintit la începutul acestui studiu, și care încearcă să-l considere din unghiul Unității în Adevăr a Învățăturii lui Hristos, vom încheia prin a reafirma sensul Adevărului în viața Bisericii, ca decurgînd din covîrșitoarea lucrare a harului Duhului Sfînt, ce se face perceptută în dragostea lui Dumnezeu față de plăsmuirea mîinilor Lui, Acela care pe Sine s-a dat și s-a făcut cunoscut «ca tot omul să se mîntuiască și la cunoștința Ade-

14. Florovski găsește că «viziunea clară și glorioasă, întulția sigură a Sfîntilor Părinți, nu este o idee abstractă sau o concepție formală definitivă». Rezultă însă că definițiile au avut totuși pondere ori de cîte ori «a fost sărăcită și întunecată perspectiva credinței (In *Le Corps du Christ vivant*, din *La Sainte Eglise Universelle*, Paris, 1948, p. 12). Winkelhoffer vorbește și el de o retorică pseudofilosofică adăugată ulterior Adevărului (Op. cit., p. 202).

15. În acest chip trebuie înțeles faptul ecumenicității. Ecumenicitatea ni se pare chiar mai mult decît o «multiplicitate în întindere și adîncime» (Gustave Thils : *Vom Ökumenismus zur Okumentizität*, în «Concilium», 4/70, p. 293) și indefinit mai variată spiritualcește, decît orice formă de acomodare pluralistică (vezi art. lui Carlos Josaphat Pinto de Oliveira citat mai sus). În sensul ideli indicate de noi a se vedea Arhiep. Vasile Krivosein, *La spiritualité orthodoxe*, în «Messenger», 53/1966.

vărului să vie». Harul acesta, viu l-au simțit ucenicii în lumina Învierii, atunci când mergînd ei pe cale (pe calea Adevărului) li s-a dezvăluit lor în însăși mișcarea inimii în chipul deschiderii către înțelegerea Învățăturii: «Au nu erau inimile noastre arzînd atunci cînd ne tîlcuîă nouă Scripturile, pe cale?» Ceea ce se remarcă mai ales în acest pasaj și care poate deveni propriu pentru orientarea acelor care se voiesc în dialog, este caracterul de comunicare totală în totalitatea insului, a învățăturii lui Hristos (căldură și lumină izvorîtă din sacralitatea ei) caracter relevat în combustia inimii ucenicilor. Pentru aceea Euharistia care este împărtășire și unire cu Hristos și după cum spune Sfîntul Ioan Hrisostomul, «foc care arde», reprezintă însuși chipul interior al cunoașterii. În sfînta Euharistie mintea împreună cu toată simțirea firii omenești este golită de orice formă și tainic prin puterea atotlucrătoare a Sfîntului Duh este transformată în organ al percepției lăuntrice a lui Hristos.

Condiția fundamentală a dialogului credem a consta așadar în deslușirea stării de față a lui Hristos care prin lucrarea harului se va și împărtăși celor ce nemaifiind despărțiți de Adevărul Lui — sînt una prin cunoașterea nemijlocită a atotprezenței Sale. Împlinirea acestei condiții ar avea pentru creștinătatea de pretutindeni în mod implicit (prin analogie cu ucenicii care l-au cunoscut pe Domnul fără a-l recunoaște mergînd cu El pe cale), aceeași semnificație, de adevărire a Învierii lui Hristos.

Pr. drd. IOAN AVRAMESCU

CALENDARUL MOZAIC ȘI PAȘTILE CREȘTIN

După cum este arhicunoscut, sărbătorirea Paștilor de către creștini se face în prima duminică de după luna plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Practica aceasta se numește niceeană deoarece își are originea în primul sinod ecumenic, ținut la Niceea¹. Dar astăzi cu toții am observat că, în Biserica Ortodoxă, de foarte multe ori, celebrarea Paștilor nu are loc în prima duminică după lună plină, ci în cea de a doua și nu de rare ori chiar cu o lună mai târziu, deci după a doua lună plină ce urmează echinocțiului.

Ca să justifice această încălcare a practicii niceene, cei care s-au ocupat de calendarul Bisericii Ortodoxe au dat vina pe mozaici zicînd: ebreii sînt de vină; calendarul lor a rămas în urmă față de echinocțiu, iar pentru că noi ortodocșii nu trebuie să serbăm Paștile înaintea lor, de aceea sîntem forțați să celebrăm Paștile creștin uneori cu o săptămîină, alteori cu o lună în urma echinocțiului de primăvară. Dar cum se va vedea mai jos, această explicație nu este justă. Calendarul mozaic a fost cîndva retrograd, dar astăzi el este bine pus la punct. Întîrzierea Paștelui ortodox provine din motivele pe care le vom indica pe scurt.

Pesahul mozaic² nu ține de echinocțiul de primăvară; nici nu-l interesează. Pesahul se celebrează în prima lună a anului mozaic liturgic³, lună numită Nisan. Această lună cade în lunile martie-aprilie din calendarul nostru iulian. Este drept că Nisan cade în jurul echinocțiului de primăvară, dar calculul pascal mozaic nu este în dependență de el.

Calendarul iudaic de care ne vom ocupa la finele acestui articol este un calendar lunar. Se știe că un calendar lunar n-are 365 de zile, ci numai 354. După prescripțiile Torei⁴, Paștile mozaic trebuie celebrat la 15 Nisan, exact cînd luna este plină; se știe că o lună devine plină după două săptămîni (15 zile) de la răsărirea ei⁵. Dacă însă din cauza unui timp mai rece, la data de 15 Nisan, grînele nu erau gata de seceriș, atunci se mai adoga o lună de zile la anul ce se încheia. Anul liturgic mozaic se încheie cu luna Adar. De aceea luna intercalară poartă numele de *Veadar*⁶ sau *Adar seni*⁷. În urma acestei intercalări, anul devenea de treisprezece luni sau bisect⁸.

1. Sinodul prim ecumenic de la Niceea n-a întocmit nici un comput sau calcul pascal. Cel puțin în actele lui nu se află un atare comput. Calculul s-a întocmit ceva mai târziu, de către Biserica din Alexandria, unde astronomia era mai avansată.

2. Zicem Pashă sau Pesah, spre a diferenția Paștile mozaic de cel creștin. De altfel, ambele numiri vin de la ebraicul פסח = a trece. La iudei simboliza trecere prin marea Roșie, adică ieșirea din robia egipteană, iar la creștini, Paștile simbolizează trecerea de la moarte la viață. Prin sacrificiul lui Christos, omenirea a fost eliberată din blestemul strămoșesc.

3. Mozaicii de astăzi încep anul cu luna Tișri. Calendarul creștin ecclesiastic începe tot toamna la 1 septembrie (Exod XII, 2; XIII, 4; Deuteronom XVI, 1).

4. Thora este numirea mozaică pentru cele cinci cărți ale lui Moise, pe care creștinii le numesc cu termenul grecesc Pentateuh. 5. Craiul nou. 6. Veadar = încă un Adar.

7. Cel de-al doilea Adar.

8. Numirea de an bisect o utilizăm pentru a fi mai înțeleși de cititori, căci numirea ebraică este alta, cum vom vedea mai jos.

Am amintit că luna Nisan cade la începutul primăverii⁹, iar 15 Nisan exact la luna plină din această lună Nisan. De cele mai multe ori această lună plină este după echinocliul de primăvară, dar au fost cazuri, în vechime, când a căzut și înainte de echinocliu, lucru ce a scandalizat pe creștinii primelor secole.

Am spus că Paștile nostru ortodox cade câteodată cu o săptămână în urma datei la care ar trebui. Să se întâmple aceasta din cauza calendarului mozaic, mai bine-zis a Paștelui mozaic? Nu. Dacă ne uităm în Pascalia perpetuă a Paștilor creștine și celor mozaice, vedem că de foarte multe ori, Paștile catolic este după cel mozaic, dar totuși înaintea celui ortodox cu o săptămână. Pentru a învedera aceasta, redăm aici o atare pascalie pe un interval de treizeci de ani:

Anii	Data Paștilor la:			Anii	Data Paștilor la:		
	catolici	mozaici	ortodocși		catolici	mozaici	ortodocși
1970	20 mart.	21 apr.	26 apr.	1986	30 mart.	24 apr.	4 mai
1971	11 apr.	10 apr.	18 apr.	1987	19 apr.	14 apr.	19 apr.
1972	2 apr.	30 mart.	9 apr.	1988	3 apr.	2 apr.	10 apr.
1973	22 apr.	17 apr.	29 apr.	1989	26 mart.	20 apr.	30 apr.
1974	14 apr.	7 apr.	14 apr.	1990	15 apr.	10 apr.	15 apr.
1975	30 mart.	27 mart.	4 mai	1991	31 mart.	30 mart.	7 apr.
1976	18 apr.	15 apr.	25 apr.	1992	19 apr.	18 apr.	26 apr.
1977	10 apr.	3 apr.	10 apr.	1993	11 apr.	6 apr.	18 apr.
1978	26 mart.	22 apr.	30 apr.	1994	3 apr.	27 mart.	1 mai
1979	15 apr.	12 apr.	22 apr.	1995	16 apr.	15 apr.	23 apr.
1980	6 apr.	1 apr.	6 apr.	1996	7 apr.	4 apr.	14 apr.
1981	19 apr.	19 apr.	26 apr.	1997	30 mart.	22 apr.	27 apr.
1982	11 apr.	8 apr.	18 apr.	1998	12 apr.	11 apr.	19 apr.
1983	3 apr.	29 mart.	8 mai	1999	4 apr.	1 apr.	11 apr.
1984	22 apr.	17 apr.	22 apr.	2000	23 apr.	21 apr.	30 apr.
1985	7 apr.	6 apr.	14 apr.				

După cum se vede, în anii 1975, 1983 și 1994, nu Paștile mozaic este cauza pentru care Biserica Ortodoxă își va serba Paștile în urma catolicilor și protestanților cu o lună de zile. Aceasta numai într-un interval de trei decenii. În 1600 de ani, câți s-au scurs de la Sinodul prim ecumenic pînă astăzi, cazurile trec peste 165 în total.

Dacă nu Paștile mozaic este cauza celebrării Paștelui ortodox cu o săptămână mai în urmă decît catolicii, atunci care este pricina? Răspunsul este: Imperfecțiunea calculului ciclului lunar, din tablele vechii pascalii orientale. După cum se știe, calculele pascaliei noastre ortodoxe au fost compuse prin secolele al VII-lea și al VIII-lea de către sfinții părinți ca Maxim Mărturisitorul¹⁰, Andrei Criteanul¹¹ și alții mai puțin cunoscuți după ei. În epoca lor cunoștințele astronomice nu erau cele de astăzi. Nu se cunoștea rotația pămîntului în jurul axei sale și a soarelui, nu se cunoștea circumvoluția exactă a lunii. Pe baza calculului lui Meton¹², că în timp de 19 ani solari, luna are 235 de circumvoluții, încă dinaintea ivirii creștinismului începuseră să.

9. Cade în martie-aprilie. În anii bisecți, mai bine-zis intercalari, numai în aprilie.

10. Sfîntul Maxim Mărturisitorul a trăit cam pe la 580—662.

11. Sfîntul Andrei Criteanul a viețuit cam pe la 660—740.

12. Astronom atenian din secolul al IV-lea în. de Hr.

apară anumite tabele de precalculare a anilor. De aceea, calendaristii creștini s-au încumetat să întocmească cicluri, în care să se calculeze, cu sute de ani înainte, data Paștilor creștine. Ciclurile erau pe cite 532 de ani, deoarece după acest număr de ani, datele Paștilor se repetă fără de nici o schimbare. Ciclurile cu calculele pe care le avem noi pînă în ziua de astăzi, cum am amintit, provin din secolele VII și VIII, cînd nu se cunoștea ceea ce noi numim astăzi proemtoză, metemtoză și saltul lunii, elemente cu care se lucrează în astronomie și mai ales la alcătuirea computurilor calendaristice¹³. Din cauza neutilizării acestor elemente calendaristice la calcularea datei lunii pline de după echinocțiul de primăvară, tabelele din pascaliile ortodoxe arată luna plină cu patru zile în urma celei adevărate (de pe cer). Să luăm un exemplu : Cînd luna plină de pe cer apare într-o miercuri, joi, vineri sau sîmbătă, în pascalia calendarului iulian necorectat este arătată ca apărînd cu patru zile mai tîrziu, adică abia luni, ori marți, ori miercuri, ori joi din săptămîna următoare. Și în felul acesta duminica Paștilor ajunge să fie celebrată de cele mai multe ori cu o săptămîină mai tîrziu. Așadar, cînd Paștele ortodox este cu o săptămîină în urma celui catolic, aceasta nu provine din cauza calendarului mozaic, ci din cauza computului ortodox arierat cu patru zile față de realitate.

Am fi tentați să spunem : *Atunci cînd Paștele ortodox cade cu o lună mai tîrziu decît cel catolic și protestant, cert, aceasta provine din cauza calendarului și Pesahului iudaic*. Răspunsul este din nou negativ. Cum am amintit mai sus, pascalia noastră ortodoxă, alcătuită cam prin secolele VII și VIII, a fost încadrată în rama calendarului iulian care, fiind mai lung decît anul tropic sau solar, din 128 (129) în 128 (129) de ani, rămîne în urmă cu o zi față de cer. De la 325, data sinodului I ecumenic și pînă în secolul nostru, al XX-lea, a rămas în urmă cu 13 zile. În timpul sinodului prim ecumenic, echinocțiul de primăvară cădea la 21 martie. Pascaliografii ortodocși au reținut această dată de 21 martie pentru echinocțiul de primăvară, dar au neglijat să țină cont de faptul că din 128 în 128 de ani, echinocțiul retrogradează cu o zi, adică de la 453 după Hristos el nu mai era la 21 martie, ci la 20 martie ; de la 581 d. Hr, echinocțiul era la 19 martie și așa mai departe. Pascaliologii așteptau să vină 21 martie al calendarului iulian, nu cel real al cerului și în acest mod, abia atunci prima lună plină ce atingea data de 21 martie calendaristic era considerată pascală. Să luăm un exemplu. Dacă într-un an de după 453, luna plină de după echinocțiul de primăvară, arătată de calendarul iulian, era la 20 martie, într-o sîmbătă sau și altă zi, ea era considerată de nepascală, căci era înainte de echinocțiul de primăvară socotit mereu la 21 martie iulian. Dar în realitate, tocmai cea lună plină din 20 martie era luna plină pascală deoarece căzuse chiar în ziua echinocțiului de primăvară real¹⁴, căci acum cerul arătase 21 martie.

Astfel fiind calculată pascalia noastră ortodoxă, lunile pline căzute între 21 martie și 3 aprilie, calendarul îndreptat, adică intervalul celor 13 zile, cu cît calendarul iulian necorectat este în urma anului solar sau tropic, toate lunile acestea nu sînt considerate pascale, ci se așteaptă luna plină imediat următoare, ea fiind so-

13. Am vorbit despre ele în «Mitropolia Banatului», XIV (1964), nr. 1—3, p. 9—27 și în «Mitropolia Ardealului», XV (1970), nr. 11—12, p. 856 sq.

14. Luna plină începea să devină pascală chiar din ziua echinocțiului (21 martie). Dacă 21 martie era o sîmbătă, a doua zi de 22 martie se serba Paștele. Luna plină primă după echinocțiu poate să cadă de la 21 martie pînă la 18 aprilie, cele de după 19 aprilie nu mai erau pascale.

cotită prima după echinocliul de primăvară. Acesta a fost cazul anului 1970. Luna plină de pe cer a fost luni 23 martie stil nou. După tradiția creștină milenară, Paștele creștin a fost celebrat de către o parte din creștinătate la 29 martie și pe bună dreptate. După calendarul iulian necorectat, eram abia la 10 martie¹⁵, așa că luna n-a fost considerată pascală, deoarece era considerată înaintea echinocliului de primăvară socotit mereu la 21 martie, stil vechi. Așteptându-se luna pascală, de după echinocliul stilului vechi, aceasta a căzut marți 21 aprilie stil nou (8 aprilie stil vechi). Numai că serbarea Învierii Domnului n-a mai fost celebrată după prima lună plină, ce a urmat echinocliului de primăvară real, ci abia după cea de-a doua lună plină, împotriva tradiției creștine aproape de două ori milenară. După cît se vede, Paștele ortodox din 1970 n-a fost înlîrziat, din cauza Paștelui mozaic, ci din cauza pascaliei noastre ortodoxe necorectate. Din fericire astăzi, o parte a Ortodoxiei a adoptat calendarul iulian corectat, dar o altă parte nu l-a acceptat. Pentru ca cel puțin marea sărbătoare a creștinătății, Învierea Domnului, să fie celebrată în aceeași zi, ortodocșii care au adoptat calendarul iulian îndreptat au cedat și, de aceea, cu Paștele merg după calendarul necorectat. În realitate, cei care au adoptat calendarul corectat merg astăzi după două calendare: Pentru sărbătorile mobile (cele dependente de Paști), ei merg cu calendarul neîndreptat, iar pentru sărbătorile imobile (fixe), ei merg după calendarul îndreptat. Din această cauză, perioada Triodului (ce începe cu zece săptămîni înainte de Paști), perioada Penticostarului (ce ține șapte săptămîni după Paști), postul Sf. Apostoli Petru și Pavel, cum și toate duminicile de după Rusalii, toate sînt retrogradate, adică înlîrziate cu două săptămîni, față de cum ar fi decurs ele, dacă se mergea numai cu un singur calendar, cel corectat, în rama căreia se încadra pascalia noastră ortodoxă milenară.

Așadar, nu calendarul mozaic este de vină că uneori Paștele ortodox sînt în urma celor ale catolicilor și protestanților. Spre a ieși din acest nonsens, singura soluție este ca în rama calendarului corectat în 1924, toate Bisericile ortodoxe să încadreze pascalia noastră milenară și atunci n-ar mai fi nevoie de alte reforme, căci de la sine toată creștinătatea ar celebra Paștile în aceeași zi.

Pe considerentul că Mîntuitorul Hristos a înviat după Paștele iudaic, unii creștini ar fi voit să conserve această succesiune, încît Paștele creștin să fie serbat totdeauna în urma celui mozaic. Dar faptul acesta nu-i posibil. Am amintit că la un interval de doi-trei ani, intercalînd cea de a treisprezecea lună, ca să nu se depărteze de sezoanele anuale (anotimpuri), calendarul mozaic face ca Paștele creștin să nu mai fie celebrat după prima lună plină ce urmează echinocliului de primăvară, ci abia după cea de-a doua lună plină, ceea ce duce la violarea tradiției milenare, niceene, de a celebra Paștele după prima lună plină de primăvară.

De aceea, reforma calendaristică gregoriană (1582) a renunțat la a mai ține cont de Paștele mozaic, atunci cînd fixează duminica Paștelui creștin. De patru secole, catolicii și protestanții serbează Paștele uneori în aceeași zi, alteori înaintea iudeilor. Practica aceasta este justă, fiindcă ea respectă tradiția niceeană autentică. De ce să observăm tradiția mozaică și să nu o respectăm pe cea creștină? Astăzi, în urma a foarte multor cercetări, făcute de oameni competenți, s-a dovedit că nici Conciliul 1 ecumenic de la Niceea și nici creștinii primelor secole n-au ținut ca Paștele

15. Din 23 martie, stil nou, scăzînd cele 13 zile ale înlîrzierii calendarului iulian necorectat, obținem data de 10 martie, stil vechi.

creștin să nu cadă înaintea celui mozaic ori chiar concomitent. Ceea ce au voit ei era ca Paștele creștin să nu mai fie celebrat *more iudaico*, adică cu azime și ierburi amare și mai ales să nu fie serbat în seara de 15 spre 15 Nisan, în orice zi s-ar fi întâmplat (uneori miercuri ori vineri, zilele de post creștin). Creștinii trebuiau să-l prăznuiască totdeauna numai duminica, zi în care a înviat Christos.

Ideea că creștinii nu trebuie să serbeze Paștele decât după cel mozaic și-a făcut drum în ortodoxie datorită canoniștilor, Zonaras, Balsamon și Matei Vlastare¹⁶. Pe timpul lor, din cauza rămănerii în urmă față de soare, cu opt zile, a calendarului iulian, Paștele creștin nu mai cădea înaintea celui mozaic. Acest fapt i-a făcut pe canoniștii de mai sus să susțină că Biserica Ortodoxă niciodată nu trebuie să-și serbeze Paștele mai înainte de cel al iudeilor. Trebuie însă spus net: Interpretările lui Zonaras, Balsamon și Vlastare nu sînt canoane, ci simple comentarii, adică niște păreri, păreri personale. Canoanele ce ne provin de la sinoade, nicăieri nu stipulează în mod clar această opreliște.

Așadar, nu calendarul mozaic este culpabil pentru faptul că uneori noi ortodocșii ne celebrăm Paștele după a doua lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară.

Ființa calendarului mozaic

Deoarece, la începutul acestui scurt articol, am spus că vom vorbi despre ființa și esența calendarului mozaic, o facem în rîndurile de mai jos.

În timpurile arhaice, ebreii n-au avut un calendar propriu-zis. Totuși nu se poate spune că ei nu cunoșteau elementele lui de bază pe care le utilizau la diviziunea timpului. Aceste elemente fuseseră scoase din observațiile astronomice și agronomice¹⁷. Așadar, la ebrei ca la mai toate popoarele lumii vechi, mișcările soarelui și ale lunii au format metrica timpului. Cum ajunseseră alte popoare să calculeze apariția lunii noi, credem că și israeliții ajunseseră, dar ei priveau cu mai multă plăcere calculul ei prin observarea directă a astrului luna, de către doi martori oculari. Atunci se anunța public începerea unei noi luni de zile. Acei care zăriseră apariția cornului lunii (craiel nou) trebuiau să comunice personal și de îndată sanhedrinului din Ierusalim, care pe lângă alte sarcini avea și pe cea a calendarului. Pentru a comunica imediat sanhedrinului apariția lunii noi, putea să fie călcată porunca respectării sabbatului¹⁸. De obicei se cerea să fie cel puțin doi martori care să ateste, sub prestare de jurămint, că au văzut cornul lunii (craiel nou). Ei trebuiau să fie oameni liberi (nu sclavi) și cu nume bun în societate¹⁹. Femeile, copiii și bărbații cu faimă rea nu erau admiși să depună mărturie. Cei doi martori care veneau și anunțau luna nouă erau ospătați princiar. Cam pe timpul lui Ezdra (sec. IV î. d. Hr.), s-a început întocmirea unui act judiciar în toată regula, atunci cînd martorii își depuneau mărturiile. Anunțarea lunii noi era apoi difuzată în toate unghiurile țării, prin focurile ce se aprindeau pe muntele Măslinilor, din fața Ierusalimului. În timpurile postexilice, iudeii ajungînd la mare dușmănie cu samaritenii, aceștia din urmă, ca să poată induce în eroare pe iudei, deci să-i șicaneze, aprindeau ei focuri la alte momente decât cele adevărate. Atunci iudeii au oprit anunțarea lunii noi prin focuri și trimiteau ștafete să anunțe oral în toate direcțiile. Sistemul acesta avea dezavantajul că în ținuturile

16. Acești canoniști au viețuit în secolele XIII și XIV.

17. Dacă pînă la 1 Nisan, griul nu da în pirgă, atunci se introducea luna intercalară. Principiile acestea au fost ținute în seamă pînă la desființarea statului iudeu.

18. Sîmbăta nu se putea merge mai mult decît 2000 de coți.

19. La iudei, sclavii n-aveau drepturile liberilor.

îndepărtate ca Egipt, Siria, Babilonia etc. ștăfeta ajungea prea lîrziu. De aceea, s-a stabilit odată pentru totdeauna că, peste tot unde anunțarea lunii noi n-ajunge la timpul cuvenit, acolo începutul lunii noi să aibă loc în ziua ce urmează după 29 ale lunii scurse. Această zi se numea *roș-chodeș* (cap sfînt, început sfînt). Dacă ștăfeta care ajungea tîrziu cu anunțul confirma că luna scursă a fost goală (imperfectă), adică numai de 29 de zile, totul era în ordine. Dacă anunțul sosit spunea că luna trecută a fost perfectă, adică de 30 de zile, atunci ziua de *roș-chodeș* se socotea ca a treizecilea a lunii scurse, iar ziua ce urma imediat se numea tot *roș-chodeș* dar ea era acum prima zi a lunii noi. De atunci s-a luat obiceiul ca luna nouă (*roș chodeș*) să se serbeze două zile²⁰. De aceea, s-a creat regula ca în afara Paleslinei, sărbătorile mai însemnate să fie ținute două zile, ca un mijloc de prevedere că au fost serbate odată cu cei din Țara Sfîntă²¹.

Dacă luna nouă nu se putea observa din cauza timpului rău, atunci lunii scurse i se atribuia durata maximă de 30 zile. De aceea s-a stabilit că anul niciodată nu trebuie să aibă mai puțin decît patru luni cu cîte 30 de zile și mai mult decît opt luni cu cîte 30 de zile, așadar anul să aibă cel puțin 353 de zile și cel mult 356 de zile.

Biblia Vechiului Testament ne pune la îndemînă puține date cu privire la calendarul ebraic. Deoarece multă vreme ebreii au locuit în Egipt, Canaan și Babilon, se înțelege că trebuie să ne așteptăm la mai multe influențe și deci la mai multe metode de calculare a timpului²².

Era. — În ce privește numărătoarea anilor, la ebrei nu găsim o cronologie precisă. Ca la toate popoarele antichității, datarea evenimentelor se făcea după anii de domnie ai monarhilor²³, construcția templului lui Solomon, prima dărimare a templului, robia babiloneană etc., sau alte evenimente mai importante²⁴. Puțin timp, iudeii au calculat anii după *era macabeică*²⁵, dar mai mult au numărat anii după era seleucidă²⁶ care, într-un timp, se răspîndise aproape în toată Asia de vest. Iudeii nu-i spun *era seleucidă*, ci *era contractelor* și au conservat-o în uzul lor pînă în secolul al XI-lea d. Hr. cînd o părăsesc și-și întocmesc o eră proprie, numărînd anii după ea. Această eră poartă numele de *era iudaică* de la facerea lumii și începe de la 7 octombrie 3761 înainte de Hristos. Pentru a descoperi ce an iudaic începe într-un an A oarecare al erei creștine²⁷, atunci adăugăm lui A 3761. Ar fi mai corect să adăugăm 3760, fiindcă anul iudaic începe la septembrie-octombrie și deci cea mai mare parte a lui ține de anul următor. Să luăm un exemplu: Care este anul iudaic ce în începe în anul 1973 după Christos? Calculăm așa: Lui 1973 îi adăugăm pe 3761 și găsim 5734 și acesta este anul iudaic ce începe la 27 septembrie 1973.

20. La mozaici, începutul lunii este sărbătorit ca o festivitate religioasă, fără încetarea lucrului.

21. Bach J. *Die Zeit-und Festrechnung der Juden*, Fr. i. Br. 1908. p. 11.

22. Abrahams J., art. *Time*, Dictionary of the Bible, Hastings, IV, 763.

23. Is. XXXVI, 1; Ier. I, 2 etc.

24. De exemplu: «În anul 480 după ieșirea din Egipt...» I Regi VI, 1.

25. Macabeii sau asmoneii sint regii autohtoni, a căror guvernare a ținut de la 170—37 în. de Hr.

26. *Era seleucidă* începe cu victoria de la Gaza a lui Seleukos Nikator, asupra lui Demetrius Poliorketes. *Era* începe la 312 î. d. Hr.

27. Anul mozaic nu se acopere exact cu anul creștin, ce începe la 1 ianuarie, ci cuprinde numai sfertul ultim din anul creștin, iar celelalte trei sferturi intră în anul următor. De ex., anul mozaic 5733 a intrat în vigoare la 9 septembrie 1972 și ține pînă la 27 septembrie 1973, deoarece anul 5733 este un an intercalar. De aceea, dacă voim să știm care an iudaic corespunde cu cea mai mare parte a anului creștin, atunci din anul iudaic scădem numai 3760, pentru a afla anul creștin. Exemplu 5733—3760 = 1973.

Dacă din contra, voim să știm în care an al erei creștine a început un an iudaic, atunci scădem din A (anul creștin) pe 3761. De exemplu, în care an a căzut anul iudaic 5734? Din 5734 scădem pe 3761 și restul 1973 este anul căutat.

Ca fondator al erei iudaice, de la facerea lumii, ne este dat Rabbi Hillel Hanasi, învățatul conducător al școlii din Tiberiada, care a viețuit în secolul al IV-lea al erei noastre. Probabil că el este și fondatorul calendarului actual al mozaicilor. După altii²⁸, calendarul sau cel puțin o parte a lui ar fi de dată ceva mai timpurie. El s-aratora lui Rabbi Samuel, care a trăit în prima jumătate a secolului al IV-lea d. Hr., iar a treia părere este că abia în secolul al V-lea d. Hr. ar fi luat ființă calendarul ebraic, ba chiar și ceva mai târziu²⁹.

Ziua (יום). La iudei ziua începe cu seara și anume când se observau primele trei stele. Babilonenii o începeau dimineața. Iudeii n-au împărțit ziua în ore decât foarte târziu. A durat mult sistemul de împărțire de a calcula prin porțiuni. Termenul rega (רגע – moment) înseamnă «o clipă», în orice caz ceva foarte scurt, ideea de bază fiind de o «nălucă». Cuvîntul oră (שעה) este de origină aramaică. La început el arăta un interval de timp scurt și numai succesiv a ajuns să însemneze ceea ce noi numim oră. Mai timpurie decât diviziunea zilei în ore, a fost împărțirea nopții în trei străji (איִשְׁמֵרָה) (Jud. VII, 19; Exod XIV, 24; I Sam. XI, 11). Această întreită diviziune a continuat și în timpul postastronomic, căci este amintită în primul secol al erei noastre³⁰. Diviziunea în patru străji a fost și ea cunoscută, cum se vede din Marcu XIII, 35, unde sint amintite cele patru veghi: ὄψέ = seara; μεσονύκτιον = miezul nopții; ἀλεξτροφωνίας = cîntatul cocoșilor și πρωί = dimineața. Toate aceste patru subdiviziuni se întindeau de la ora șase seara pînă la ora șase dimineața. În zonele calde, ora șase seara corespunde cu apariția celor trei stele prime.

Zilele săptămîinii erau numărate. Seara dinspre sabbat se numea παρασκευή și προάσβατον. Zilele de luni și joi au cîștigat o importanță specială în viața mozaică de mai târziu, căci în ele se citea Legea și se țineau ședințele sanhedrinului. Târziu de tot, iudei au împărțit ziua în 24 de ore, ora în 1080 de chlakim (adică părți), un chlakim în 76 de regaim (adică clipe). În consecință, un minut are 18 chlakim, iar un chlakim are 3½ secunde.

Săptămîna (שבועות), cum se știe și din viața altor popoare, este un interval de timp ce corespunde minutat cu fazele lunii. Înainte vreme, cînd luna de zile începea cu luna nouă de pe cer, săptămîna corespundea exact cu cele patru pătrare. Mai târziu săptămîna s-a desprins de fazele lunii și a început să se desfășoare independent în tot cursul anului. Nowak și Holzinger vor să descopere la izraeliți, ca și la egipteni și greci³¹, o săptămîna mai veche, de zece zile (Gen. XXIV, 55; Exod XII, 3), dar ipoteza lor este foarte puțin probabilă. În limba ebraică mai nouă, ca și în Noul Testament, săptămîna era numită sabbat (Σάββατον), fiindcă se încheia cu această zi.

Luna (ירח, ירח), de zile totdeauna a fost lunară și se întindea de la o lună nouă pînă la cealaltă lună nouă. Cel mai vechi cuvînt semit pentru lună a fost archu (ירח), ce propriu-zis însemna «inceputul lunii». Cuvîntul archu se află în limbile: aramaică, feniciană și etiopiană. În ebraică, se află în pasajele preexilice și este aproape complet înlocuit de chodes (חודש), în pasagiile postexilice. În limba ebraică găsim

28. Bach J., op. cit. p. 12.

29. Loeb Isidor. *Tables du calendrier juif*, Paris, 1886, p. 7.

30. Talmudul. *Tratatul Berachoth* 3 b.

31. Abrahams J., art. cit., IV, 765.

trei feluri de numiri pentru indicarea lunilor anului: a) numirile vechi canaanite; b) numărarea lor și c) numirile babilonene.

a) Din vechile numiri canaanite n-au supraviețuit decît patru și anume abib (אביב – luna coacerii spicelor); ziv (זב – luna florilor); ethanim (אתנים – luna rîurilor perpetui) și bul (בול – luna ploioasă).

b) Aproape de timpul exilului, numirile canaanite au fost înlocuite prin numere. Se zicea luna întâia, a doua, a treia, a patra etc. (I Regi VI, 1; VIII, 2; Hag. I, 1; II, 1; Zah. I, 7; VII, 1).

c) În timpul exilului babilonean au fost adoptate numirile calendarului chaldaic. În Vechiul Testament nu apar decît șapte din cele douăsprezece numiri ale lunilor anului. Toate 12 apar în Talmud (Megillath Ta'anith). Iată aceste numiri:

1. Nisan (ניסן Ἐανθιός) martie-aprilie³²
2. Iyar (איר Ἀρτέμισιος) aprilie-mai
3. Sivan (סיון Δαίσιος) mai-iunie
4. Thamuz (תמוז Πανέμος) iunie-iulie
5. Av (אב Ἀβός) iulie-august
6. Elul (אלול Γορπιαίος) august-septembrie
7. Tișri (תשרי ὑπερβερεταίος) septembrie-octombrie
8. Marcheșvan (מרחשוון Αἴος) octombrie-noiembrie
9. Kislev (כסלו Ἀπελλαίος) noiembrie-decembrie
10. Tebeth (טבת Ἀὐθιναίος) decembrie-ianuarie
11. Sebat (שבט Περίτιος) ianuarie-februarie
12. Adar (אדר Ἀύστρος) februarie-martie

Anul (שנה). În principiu anul iudaic era lunar, cu corectările făcute în scopul de a-l aduce, mai mult sau mai puțin, în concordanță cu sezoanele (anotimpurile) anului solar. Cum se făcea corectarea, la cei vechi, astăzi n-avem nici un mijloc de control. Fără a avea o regulă bine definită, se intercala o lună cînd discrepanța dintre cer și calendar era foarte pronunțată³³. Unii au voit să găsească cheia intercalării în perioadele anilor jubiliari. La 49 ori 50 de ani, ar fi fost 18 sau 19 luni intercalate. După cum știm, ciclurile de 8, de 84 și mai apoi cel metonic de 19 ani sînt posterioare epocii creștine. Tradiția iudaică, cum am amintit, este unanimă în a recunoaște că vechea metodă de a intercala o lună este cu cîteva secole după Hristos.

Anul ebraic începea cu toamna, dar în Palestina mai era în uz și obiceiul babilonean de a începe anul cu primăvara, cu luna Nisan.

Cînd s-a stabilit actualul calendar ebraic, au fost menținute lunile lunare (29 zile) ale vechiului calendar, dar pe cit a fost cu puțință s-a tins să le pună în legătură cu anul solar, așa că și calculele calendarului mozaic se fac tot după sistemul anului luni-solar. Cea mai bună egalare dintre cursul soarelui și al lunii, în scopuri calendaristice, ne procură *ciclul lunar metonic*, adoptat și de computiștii calendaru-

32. Numirile grecești sînt cele aflate în Iosif Flaviu și alte scrieri grecești, compuse de autori iudei. Numirile ebraice se află în Biblie și Talmud.

33. Schwartz A., *Der jüdischen Kalender historisch und astronomisch untersucht*, Breslau 1872, p. 68.

lui iulian. Drept aceea, iudeii calculează după ciclurile de 19 ani, din care 12 sînt comuni, adică de cîte 12 luni de zile, iar 7 sînt intercalari, de cîte 13 luni de zile.

Fiecare an comun³⁴ are 354 de zile, 8 ore, 48 de minute și 40 de secunde, iar anul intercalar³⁵ are 384 de zile, 21 de ore, 31 de minute și 43 și $\frac{1}{2}$ secunde, deci un ciclu de 19 ani complet cuprinde 6339 zile, 16 ore, 33 minute, 3 secunde. Pe cît se vede, lungimea medie a unui an al calendarului iudaic, față de cel iulian de 365 zile, 5 ore, 55 minute și 25, 44 secunde, este aproape aceeași, numai cu 6 minute și 36 de secunde este mai lung anul iudaic decît anul tropic sau solar. Se înțelege că lungimile date mai sus sînt cele teoretice, căci în practică ele sînt rotunjite la zile întregi.

Fiecare lună lunară trebuie să înceapă cu o lună nouă. Lungimea lunii sinodice, în calculul calendarului iudaic, este considerată la 29 zile, 12 ore, 44 minute și 3 și $\frac{1}{3}$ secunde, deci rotund cu $\frac{1}{3}$ secunde mai mare decît se consideră astăzi lungimea medie a lunii mijlocii. Ca început al lunii n-a fost fixat momentul propriu al conjuncției dintre soare și lună, ci după vechiul obicei iudaic, s-a fixat după primă licărire a cornului lunii (craiel nou), ce apare la o zi după adevărata lună nouă, moment care în limba ebraică poartă numele de *moled*.

Anul iudaic ar trebui să înceapă³⁶ cu luna nouă (moled) cea mai aproape de echinocțiului de toamnă. Totuși, din cauza lunii intercalare și a altor considerații de ordin religios, luna nouă (moled) cu care începe anul cel nou cunoaște mari deplasări. Există 5 cazuri excepționale, pe ebreiește «impedimente», ce produc deplasarea molecului de anul nou³⁷, astfel :

1. Dacă moledul de anul nou cade într-o duminică, miercuri sau vineri, atunci anul nou se amîină pentru a doua zi, fiindcă prin sărbătorile legate de anul nou, s-ar îngrămădi prea mult praznicile și prin aceasta s-ar cauza neajunsuri (de exemplu cu privire la înmormîntarea decedaților). Aceste impedimente se numesc *Adu* (numele provine din unirea literelor cuvintelor pentru duminică, miercuri și vineri)³⁸.

2. Dacă luna nouă (moled) calculată cade după ora 18, adică ora 12 din zi, fiindcă numărătoarea orelor începe cu 6 seara, atunci cornul lunii noi în mod sigur este vizibil la doua zi către seară, din care cauză noul an este lăsat să înceapă abia în ziua următoare. Acest impediment se numește *Iach* (adică 18)³⁹.

3. Dacă din cauza impedimentului *Iach*, anul nou ar trebui să cadă duminică, miercuri sau vineri, de aceea din cauza lui *Adu* se mută cu o zi mai tîrziu. Acest impediment se cheamă *Iach-Adu*⁴⁰.

4. Dacă într-un an comun, moled de anul nou cade într-o marți între 9 ore, 11,6 minute (adică 204 chlahim) și între 18 ore, atunci ar trebui ca moled de anul nou al

34. Anul comun are o lungime de 354 zile, opt ore și 876 chlahim, deci 354 de zile și $8\frac{3}{4}$ ore. Acest surplus de $8\frac{3}{4}$ ore, în trei ani crește la o zi și deci trebuie să intercalăm această zi.

35. Anul intercalar este de 13 luni și are 383 zile, 21 ore și 589 de chlahim, din care cauză se rotunjește la 384 de zile.

36. Prima lună după creație, deci începutul anului civil 1. a fost în noaptea de duminică spre luni la ora 5 și 204 chlahim, după începutul acestei zile, adică la ora 11 și 11 $\frac{1}{3}$ minute, după felul nostru de numărare. Acest punct este mai ușor de reținut prin cuvîntul *Baharad*, format din literele numere : ב = 2 (luni), ה = 5, ר = 200 și ד = 4. Total 204, deci luni la ora 5 și 204 chlahim.

37. Le dăm după Wislicenus W., *Der Kalender*, 2 Aufl., Leipzig 1914, p. 77.

38. א = 1 ; ד = 4 și ה = 6. Numărul 1 este duminică, ziua I a săptămîinii iudaice ; ד este miercuri, ziua a patra a săptămîinii și ה este vineri, ziua a șasea a săptămîinii.

39. Așa se pronunță ה = 18 (ו = 10 și ה = 8).

40. Combinarea lui יאד cu ה.

anului imediat următor să cadă într-o sîmbătă după ora 18 și deci din cauza lui *Iach-Adu* ar trebui să fie deplasat luni ce urmează. Prin aceasta, însă, anul comun în curs ar primi o lungime de 356 zile, ceea ce într-un an comun din calendarul iudaic nu trebuie să se întîlnească. De aceea, anul comun în curs trebuie să înceapă altfel, din care cauză începutul lui de marți se deplasează joi. Acest impediment se numește *Gatrad*⁴¹ numele este născut din combinarea cifrelor care indică zilele de marți 9 ore și 204 *chlagim*).

5. Dacă într-un an comun, ce urmează unui an intercalar sau bisect, moled de anul nou cade într-o luni între 15 ore, 32,7 minute (adică 589 *chlakim*) și 18 ore, atunci moled de anul nou al anului intercalar precedent a căzut într-o marți după ora 18 și a trebuit din cauza lui *Iach-Adu* să fie amînat pe joi. Dacă s-ar voi ca anul ce urmează să înceapă cu o luni, atunci anul precedent intercalar ar avea numai 382 de zile. Însă, fiindcă un an intercalar iudaic trebuie să aibă cel puțin 383 de zile, de aceea anul comun ce urmează începe abia marți. Acest impediment se numește *Be-tuthakpath*⁴² (numele provine din combinarea numerelor pentru luni 15 ore și 598 de *chlakim*).

Din cele spuse mai sus rezultă foarte net că, atît anii comuni, cît și cei intercalari ai anului iudaic, au lungimi deosebite. Ca ani intercalari în ciclul de 19, sînt prevăzuți anii : 3, 6, 8, 11, 14 și 17. Deoarece începutul unui atare ciclu de 19 ani corespunde chiar cu începutul erei iudaice, de aceea ca să aflăm, anii intercalari împărțim anul A iudaic la 19 și dacă restul ce rămîne de la această diviziune este 0, 3, 6, 8, 11, 14 sau 17, atunci anul în chestiune este intercalar. Dacă restul nu este unul din anii indicați mai sus, atunci el este comun. Dacă împărțim numărul anului 5733 la 19, atunci rezultă citul 301 și restul 14, așadar, anul iudaic 5733 (anul creștin 1973) este un an intercalar⁴³.

După cum am observat din impedimentele de mai sus, calendarul iudaic cunoaște cîte trei feluri deosebite de ani comuni și intercalari, care se deosebesc prin lungimea lor și care sînt numiți : *ani comuni ori intercalari incompleți, reglați și abundenți*. Pentru a deosebi căruia din aceste trei feluri de ani aparține un an comun ori intercalar, atunci se calculează moledul de anul nou pentru anul al cărui calendar voim să-l întocmim, dar și pentru anul imediat următor. Apoi, după schema de mai jos, se introduc între zilele săptămîinii în care cad ambele moleduri de anul nou între trei și patru zile (zilele moledurilor nu se socotesc, ci totdeauna se sare de la ziua săptămîinii moledului de anul nou precedent la cea următoare zilei moledului pentru anul următor). Astfel introducem în :

Anul comun ; Anul intercalar

2 zile	4 zile
3 zile	5 zile
4 zile	6 zile

Astfel anul este un an :

a. complet comun ori intercalar
a. incomplet comun ori intercalar
c. abundent comun ori intercalar

41. *Gatrad* vine din combinarea literelor după numărătoarea mozaică a zilelor săptămîinii. *chlakim*.

42. Vine din combinarea literelor *בטותקפט*. Litera *ב* = 2 este ziua de luni, a doua a săptămîinii iudaice ; *ט* = 13, adică 15 ore ; *ת* = 400. *ק* = 100. *פ* = 60 și *ט* = 9, total 589, adică *chlakim*. Să se observe că numărul 15 corect ar fi trebuit să fie serie *ה*, dar fiindcă aceste două litere sînt prescurtarea numelui divin *יהוה* (*Iahveh*), ce nu trebuie pronunțat niciodată, de aceea formarea numelui 15 se face prin ocol : *טן* = 9 + 6 = 15.

43. Dacă împărțim pe 5734 la 19, citul este 301, iar restul 15, deci anul 5734 (creștin 1974) nu este intercalar.

גטרד. Literara *ג* = 3 este ziua de marți, *ט* = 9, adică ora 9 și *רד* = 204, adică 204

Lungimile lunilor în cele șase forme diferite de ani rezultă din tabela care urmează :

Numele lunilor	Ani comuni			Ani intercalari		
	a	b	c	a	b	c
Tișri	30	30	30	30	30	30
Marcheșvan	29	29	30	29	29	30
Kislev	29	30	30	29	30	30
Tebeth	29	29	29	29	29	29
Sebat	30	30	30	30	30	30
Adar	29	29	29	30	30	30
Veadar	—	—	—	29	29	29
Nisan	30	30	30	30	30	30
Iyar	29	29	29	29	29	29
Sivan	30	30	30	30	30	30
Thamuz	29	29	29	29	29	29
Av	30	30	30	30	30	30
Elul	29	29	29	29	29	29
Lungimea anilor în zile	353	354	355	383	384	385

Luna intercalară (Veadar) toldeaua are o lungime de 29 de zile și nu poartă un nume special, ci i se spune Veadar, adică încă odată Adar sau i se mai spune și *Adar șeni*, adică al doilea Adar.

Din cele spuse pînă aci vedem că, pentru calcularea calendarului iudaic, mai totul se reduce la a fixa moedul de anul nou. Este bine să nu-l calculăm direct, ci cu ajutorul celei mai mari sărbători mozaice, cu ajutorul *Pesahului* (Paștile).

Cum am amintit mai sus, Pesahul este totdeauna sărbătorit la 15 Nisan⁴⁴, dar nu trebuie să cadă niciodată într-o luni, miercuri, și vineri, lucru ce are repercusiuni și la fixarea sărbătorii anului nou. Dacă s-a fixat sărbătoarea Paștelui, atunci s-a aflat și moedul de anul nou al anului imediat următor, căci acesta are loc cu 163 de zile exact după Pesahul anului precedent, deoarece ultimile cinci luni și jumătate, în toate formele de calendar iudaic ne dau acest număr de 163 de zile.

Marele matematician Gauss, care a întocmit o formulă simplă pentru aflarea Paștelui creștin, a făcut una asemănătoare și pentru aflarea Pesahului. Cum Pesahul este la dată fixă, 15 Nisan, atunci cu formula lui Gauss aflăm data din calendarul creștin, pe stil vechi⁴⁵, a Pesahului, adică ziua în care iudeii își serbează Paștile după calendarul iulian stil vechi. Formula aceasta este de mare ajutor pentru calendariologii creștini, fiindcă la întocmirea calendarului creștin mai bine-zis a fixării da-

44. Luna Nisan, cum am mai amintit, trebuia să coincidă cu epoca în care griul și orzul precece era bun de secerat. Dacă din cauza imperfecțiunii calendarului, se ajungea la 15 Nisan, iar orzul era încă verde, atunci marele preot adăuga o lună anului în curs. Luna ce se dubla era Adar, iar cea nouă intercalată se numea Veadar. În acest caz Paștile se găsea aminat cu 30 de zile. Cu acest empirism strîmt, *dar eficace*, Pesahul nu se depărta niciodată de luna noastră aprilie.

45. Pe stil vechi, căci stilul nou al calendarului creștin, din secol în secol, își modifică formula pentru aflarea epactelor. Articolul de față este luat dintr-o lucrare mai mare a mea despre calendar. Acolo am vorbit despre epacte, ciclul solar, ciclul lunar, mina anului etc.

lei Paștilor creștine, sintem liniuți a cunoaște data Pesahului mozaic. Dăm mai jos formula lui Gauss ⁴⁶:

Dacă voim să calculăm data sărbătorii Pesahului pe anul A al erei iudaice, atunci din A se scad 3760 și aflăm ca rest ⁴⁷ anul creștin B. Deci $A - 3760 = B$. Mai departe însemnăm restul de la diviziunea lui $12 \times A + 17$ sau a lui $12 \times B + 12$ prin 19, iar restul $= a$, apoi A sau B împărțit prin 4, restul este $= b$ și formăm:

$$32,0440932 + 1,5542418 \times a + 0,25 \times b - 0,003177794 \times A, \text{ sau}$$

$$20,0955877 + 15542418 \times a + 0,25 \times b - 0,003177794 \times A.$$

Aceste două termene trebuie să dea aceleași rezultate și se recomandă să fie calculate ambele spre un control reciproc. Ca rezultat se păstrează un număr întreg, cu fracțiunea zecimală respectivă și se înseamnă primul ⁴⁸ cu M, iar al doilea cu m. Se formează termenii $M + 3 \times A + 5 \times b + 5$, iar al doilea termen (m) $M + 3 \times B + 5 \times b + 1$, ce se divin fiecare prin 7 și la un calcul exact, la ambele diviziuni rămâne același rest c.

Cu aceasta calculul s-a sfârșit și avem de deosebit următoarele patru cazuri:

1. Dacă c este egal cu 2,4 sau 6 atunci din cauza lui Adu, Pesahul cade la (M+1) martie sau dacă M este mai mare decât 30 atunci la (M-31) aprilie, stil vechi ⁴⁹.

2. Dacă c este egal cu 1 și în același timp a este mai mare decât 6 și m este egal sau mai mare decât 0,63287037, atunci din cauza lui Gatrad, Pesahul cade la (M+2) martie stil vechi.

3. Dacă c este egal cu 0 și concomitent a este mai mare decât 11 și m este egal ori mai mare decât 0,89772376, atunci din cauza lui Betuthakpat, Pesahul cade la (M+1) martie stil vechi.

4. În toate celelalte cazuri, Pesahul va fi celebrat la M din martie stil vechi.

Trebuie să mai notăm că A este un an intercalar dacă este mai mare ca 1 și din contra este un an comun dacă este mai mic ca 12.

Aceste reguli de mai sus, din cauza fracțiunilor zecimale și a înmulțirilor de efectuat, lasă aparența că socotirea Pesahului ar fi complicată și lungă, ceea ce nu este în realitate, căci din lungile fracții zecimale, de obicei sînt luate în considerație numai primele două sau trei cifre. Numai dacă sintem foarte aproape de cazurile amintite sub punctele 2 și 3, de mai sus, atunci da, calculul trebuie să fie executat cu toată atenția, utilizînd fracția zecimală toată.

Pentru a întocmi calendarul unui an iudaic, trebuie să calculăm sărbătoarea Pesahului de care ne ocupăm, dar și pe cea a anului precedent. Din aceste calcule se obțin datele pentru ambele metode de anul nou, iar acestea la rîndul lor ne procură, după cele arătate mai sus, forma anului și lungimea lunilor.

La calculul sărbătorii Pesahului pe doi ani consecutivi obținem simplificări esențiale, nemai fiind necesar ca întreg calculul să fie efectuat a doua oară. Din exemplele de mai jos se vor vedea aceste simplificări.

46. Din Wislicenus W. *op. cit.*, p. 80 ș. u.

47. Scădem 3760 și nu 3761, deoarece Pesahul cade totdeauna în martie sau aprilie, iar anul nou iudaic începe abia în septembrie sau octombrie. Abia după anul nou mozaic (sept.—octombrie) scădem 3761.

48. Se însemnează că M numărul întreg, iar fracția zecimală cu m. Fracția zecimală, în întregime, este luată în considerare atunci cînd trebuie să se aplice unul din impedimentele ce se vor arăta mai la vale.

49. Să zicem $M = 36 + 1$ 37. Din cele 37 de zile scădem pe cele 31 ale lui martie și ne rămîne data de 6 aprilie.

Exemplu. Să se întocmească calendarul pentru anul 5733 al erei iudaice. Pentru aceasta este necesar să fixăm datele sărbătorii Pesah în anul 5732. Începem atunci cu calculul pentru anul 5732: $A = 5732$. Din 5732 scădem 3760 și obținem anul creștin 1972, care este $= B$ 1972

$$\frac{12 A + 17}{19} = \frac{68801}{19} = 362 \text{ și restul } 2, \text{ deci } \dots \dots \dots a - 2$$

$$\frac{12 B + 12}{19} = \frac{23676}{19} = 1246 \text{ și restul } 2, \text{ deci } \dots \dots \dots a - 2$$

$$\frac{5732}{4} = 1433, \text{ fără nici un rest, deci } \dots \dots \dots b - 0$$

$$\frac{1972}{4} = 493, \text{ fără rest, deci } \dots \dots \dots b - 0$$

	$32,04$		$20,09$
$a \times 1,544 - 2 \times 1,544 -$	$+ 3,10$	$a \times 1,544 - 2 \times 1,544 -$	$+ 3,10$
$B \times 0,25 - 0 \times 0,25 -$	$+ 0,25$	$B \times 0,25 - 0 \times 0,25 -$	$+ 0,25$
	$35,39$		$23,44$
$A \times 0,00318 -$	$-18,22$	$B \times 0,00318 -$	$- 6,27$
	$17,17$		$17,17$

Deci $M = 17$ și $m = 17$	$M =$
$3 A - 3 \times 5732 -$	17196
$3 B - 3 \times 1972 -$	5916
$5 b - 5 \times 0 -$	0
	5
	17218
	5934

$$\frac{17218}{7} = 4304 \text{ și rest } 2, \text{ deci } \dots \dots \dots c - 2$$

$$\frac{5934}{7} = 1483 \text{ și restul } 2, \text{ deci } \dots \dots \dots c - 2$$

M este luna martie în 17 zile. Adăugăm cele 13 zile cu cât calendarul iulian necorectat este retrograd și obținem data de 30 martie 1972, care este data Pesahului din acest an ce a căzut într-o joi.

Trecem acum să aflăm moladul noului an 5733. Știm că acesta are loc cu 163 zile după Pesahul lui 5732. Numărăm atunci din martie 1 plus 30 ale lui aprilie, 31 ale lui mai, 30 ale lui iunie, 31 ale lui iulie, 31 ale lui august și 9 zile din septembrie. Așa dar anul nou pentru 5733 începe la 9 septembrie 1972, într-o sâmbătă^{49 bis}.

Trecem acum la aflarea Pesahului anului 5733

$$A = 5733. \text{ Din el scăzînd pe } 3760 \text{ obținem pe } B, \text{ deci } \dots \dots \dots B = 1973$$

$$\frac{12 A + 17}{19} = \frac{68813}{19} = 3621 \text{ și restul } 14, \text{ deci } \dots \dots \dots a = 14$$

^{49 bis}. Am dat numele lunilor calendarului iulian, spre a fi mai înțeles de către lectorul ne-mozaic. Tudeii adaugă numărul lunilor astfel: 15 zile din Nisan, 29 ale lui Iyar, 30 ale lui Sivan, 29 ale lui Tamuz, 30 ale lui Av, 29 ale lui Elul și 1 Tișri, ziua anului nou.

$$\frac{12 X + 12}{19} - \frac{23688}{19} = 1246 \text{ și restul } 14, \text{ deci } \dots \dots \dots a - 14$$

$$\frac{A}{4} = 5733 : 4 = 1433 \text{ și restul } 1, \text{ deci } \dots \dots \dots b - 1$$

$$\frac{B}{4} = 1973 : 4 = 493 \text{ și restul } 1, \text{ deci } \dots \dots \dots b - 1$$

	32,04		20,09
$a \times 1,544 = \dots \dots \dots + 21,61$	$+ 21,61$	$a \times 1,544 = \dots \dots \dots + 21,61$	$+ 21,61$
$b \times 0,25 = \dots \dots \dots + 0,25$	$+ 0,25$	$b \times 0,25 = \dots \dots \dots + 0,25$	$+ 0,25$
	53,90		41,95

$A \times 0,00318 = \dots \dots \dots - 18,23$	$B \times 0,00318 = \dots \dots \dots - 6,27$
35,67	35,68

$$\text{Deci } M = 35 \text{ și } m = 68 \qquad \qquad \qquad 35$$

$$3 A = \dots \dots \dots 17199 \qquad 3 B = \dots \dots \dots 5919$$

$$5 b = \dots \dots \dots 5 \qquad 5 b = \dots \dots \dots 5$$

$$\qquad \qquad \qquad 5 \qquad \qquad \qquad 1$$

$$\qquad \qquad \qquad \underline{\qquad \qquad \qquad} \qquad \qquad \qquad \underline{\qquad \qquad \qquad}$$

$$17244 \qquad \qquad \qquad 5960$$

$$\frac{17244}{7} = 2463 \text{ și restul } 3, \text{ deci } \dots \dots \dots c = 3$$

$$\frac{5960}{7} = 851 \text{ și restul } 3, \text{ deci } \dots \dots \dots c = 3$$

Atunci M (Martie) fiind 35, scădem cele 31 de zile ale lui martie și obținem pe 4 aprilie. Aici adăogăm cele 13 zile cu cit calendarul iulian necorectat este în urma anului solar sau tropic, obținem 17 aprilie, data Pesahului mozaic, în calendarul nostru, ce cade într-o zi de marți.

Trecem acum, să aflăm molecul de anul nou 5734. Știm că acesta este cu 163 de zile după Paștile mozaic. Numărăm atunci 13 zile din aprilie, 31 din mai, 30 din iunie, 31 din iulie, 31 din august și 27 din septembrie, ca să obținem numărul de 163. Anul nou pentru 5734 va avea loc la 27 septembrie 1973, într-o zi de joi.

Așadar, am găsit că : molecul de anul nou al anului 5732 are loc la 9 septembrie 1972, într-o sîmbătă, iar molecul de anul nou al anului 5733 are loc la 27 septembrie 1973, într-o joi.

Fiindcă între joi și sîmbătă (acestea exclusiv) se cuprinde numai o zi a săptămîinii, de aceea după cele spuse la p. 1208, anul 5733 este un an intercalar abundent de 385 zile și noi putem acum stabili lungimea lunilor unui asemenea an, din tabela de la p. 1209 și obținem următorul calendar pentru anul mozaic 5733 :

1 Tișri	începe	la 9 septembrie	1 Nisan	"	" 3 aprilie
1 Marheșvan	"	" 9 octombrie	1 Iyar	"	" 3 mai
1 Kislev	"	" 7 noiembrie	1 Sivan	"	" 1 iunie
1 Tebet	"	" 6 decembrie	1 Thamuz	"	" 1 iulie
1 Sebat	"	" 4 ianuarie	1 Av	"	" 30 iulie
1 Adar	"	" 3 februarie	Elul	"	" 29 august
1 Veadar	"	" 5 martie			

Cu întocmirea calendarului pentru anul mozaic 5733 tema dată mai înainte a fost terminată.

Cum am amintit mai înainte, ziua întâia și a treizecea a unei luni (aceasta din urmă numai la lunile care au ziua a XXX-a) sînt numite *roș-chodeș* (lună nouă). La începutul unei luni, ce urmează după luna care a avut treizeci de zile, două zile sînt denumite cu acest nume de *roș-chodeș*.

În afară de ciclul de 19 ani, așa de esențial pentru calendarul mozaic, mai găsim la iudei încă un ciclu de 28 de ani, numit «Ciclul Mare» (Machsor Ghadol), același ca și ciclul din calendarul iulian. Fiindcă un atare ciclu solar începe cu primul an al erei iudaice, de aceea prin diviziunea unui număr al unui an iudaic prin 28, obținem cite cicluri de acest fel s-au scurs pînă acum, iar restul ne arată al cîtelea an din ciclul în curs este anul de care ne ocupăm. El este ciclul solar al anului. Așa de exemplu, dacă împărțim anul de care ne-am ocupat, 5734, prin 28 aflăm citul 204, în timp ce restul de 21 este ciclul solar al anului 5733.

Calendarul mozaic are și el un fel de sezoane sau anotimpuri. Sînt așa-numitele *Thekufoth*⁵⁰. Ele arată intrarea soarelui în cele patru semne ale zodiacului: Berbecul, Racul, Cumpăna și Capricornul, adică începutul celor patru anotimpuri. Deoarece anul solar era socotit rotund de 365 de zile, de aceea între două *thekufoth* se află o distanță de 91 de zile și 7½ ore. Acestea cad în aceleași zile ale calendarului iulian, după încheierea a patru ani iuliani. În calendarul mozaic, cele patru *thekufoth* sînt numite după lunile în care cad, chiar atunci cînd în anii intercalari ele nu mai cad în acele luni. Așadar, deosebim *Thekufah Tișri* (începutul toamnei) *Thekufah Tebeth* (începutul iernii), *Thekufah Nisan* (începutul primăverii) și *Thekufah Tamuz* (începutul verii). Calculul acestor *Thekufoth* se pare că a apărut în secolul IV d. Hr. și în timpul acela se poate ca ele să fi corespuns cu cursul real al soarelui, căci astăzi nu mai este cazul. Pe baza acestui sistem, astăzi echinoziile și solstițiile, în calendarul mozaic sînt arătate cam cu 16 zile mai tîrziu decît adevăratele lor date astronomice. În anul 1911 *Thekufah Nisan* este arătată în calendarele mozaice în ziua de 8 aprilie la ora 6 dimineața (stil nou), pe cînd echinocțiul astronomic de primăvară căzuse deja mai înainte, la 21 martie ora 8 seara. La anul 2300 d. Hr. *Thekufah Nisan* va cădea și mai tîrziu, abia la 11 aprilie la amiază, pe cînd cel astronomic rămîne stabil la 21 martie, după calendarul iulian corectat⁵¹. În secolele III și IV d. Hr., este drept, aceste *thekufoth* erau mult mai apropiate de echinoziile și solstițiile astronomice. Diferența era numai de 4--5 zile. Faptul acesta explică de ce Paștile iudeilor, din secol în secol, cad tot mai tîrziu. În prezent foarte adesea, iudeii serbează Paștile lor nu la prima lună plină a primei luni de primăvară, ci în zi de lună plină, dar luna a doua a primăverii, ceea ce nu este în consensul legiurilor mozaice⁵².

Zilele de sărbători și posturi

În calendarul mozaic, toate sărbătorile sînt legate de datele lunare, deci sînt fixe. Numai cînd o zi de post cade într-o zi de sîmbătă, atunci este mutată a doua zi. Excepție face numai 13 Adar, care nu se mută a doua zi, ci la 11 Adar. În anii intercalari toate sărbătorile din luna Adar trec în Veadar. Iată acum zilele de festivități și posturi:

50. Vine de la cuvîntul תְּרוּפָה = circulație, revoluție, sezon.

51. Gheorghiu V, *Noțiuni de cronologie calendaristică și calcul pascal*, București, 1936, p. 32.

52. Ginzel H, *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie*, Leipzig, 1906, vol. II, p. 98. Apud Gheorghiu V, *op. cit.*, p. 32.

- 1 Tişri. Sărbătoarea anului nou
 2 Tişri. A doua zi de anul nou
 3 Tişri. Postul Ghedalia
 10 „ Sărbătoarea Impăcării (Iom Kipur).
 15 „ Sărbătoarea Colibilor (Hag Hasucoth) ⁵³
 16 „ A doua zi a sărbătorii Colibilor.
 21 Tişri. Sărbătoarea Ramurilor.
 22 Tişri. Adunarea sau finele sărbătorii Corturilor
 23 Tişri. Bucuria Legii.
 25 Kislev. Resfinjirea Templului
 10 Tebel. Postul pentru asediul Ierusalimului.
 13. Adar. Postul Esterei ⁵⁴.
 14 Adar. Purim.
 15 Adar. Şuşan Purim.
 În anii intercalatî ordinea este aceasta :
 14 Adar. Micul Purim.
 13 Veadar. Postul Esterei.
 15 Veadar. Şuşan Purim.
 15-22 Nisan. Pesahul (Paştile) ⁵⁵.
 18 Iyar. Lag Baomer.
 6 şi 7 Sivan. Cincizecimea sau sărbătoarea Săptămînilor.
 17 Thamuz. Postul pentru asediul Ierusalimului.
 9 Av. Postul pentru distrugerea Templului.
 Aici au fost amintite numai sărbătorile ţinute mai cu severitate.

Pr. ATH. NEGOIŢA

---

53. Sărbătoarea Corturilor durează de la 15—22 Tişri, însă numai primele şi ultimele două zile sînt ţinute sever.

54. Dacă 13 Adar cade sîmbăta, atunci postul Esterei se mută la 11 Adar.

55. Numai primele două zile şi ultimele două zile sînt ţinute prin încetarea lucrului.

PRINCIPALELE PROBLEME DE ORGANIZARE BISERICESCĂ ÎN EPOCA LUI CUZA VODĂ

Problema organizării bisericești, a fost o preocupare de căpetenie, încă din vremea cînd norii grei ai persecuțiilor religioase înnegurau zorile abia ivite ale creștinismului.

Problema aceasta a fost soluționată în primele 10 veacuri ale erei noastre, în modul cel mai just prin niște legi sau canoane care constituie principiile sau temelia organizării juridice a Bisericii.

Dar aceste canoane nu puteau să aibă întru totul o valabilitate eternă după cum nici o altă formă de organizare nu este eternă, ci curge din vreme în vreme pe vaduri felurite, minată de implacabila lege a schimbării. Ele corespundeau unei necesități simțite în viața bisericească, elaborate fiind în anumite condiții de timp și de loc. Cu toate acestea, principiile lor stau la baza organizării bisericești posterioare și respectarea lor constituie și asigură unitatea Bisericii, formînd o conștiință canonică a Bisericii, podoabă atît de scumpă creștinismului, alături de învățăturile de credință, de principiile morale și de rînduielile cultice.

Dar Biserica, traversînd noianul anilor și vicisitudinile vremilor de atunci, a simțit nevoia de a-și îmbogăți sau modela forma ei de organizare, după cum aceasta corespundea variatelor probleme care i se puneau. Iar dacă a făcut-o, încălzită de această conștiință canonică, nu s-a îndepărtat de sursă, ba din contră în spiritul unui tradiționalism canonic specific a încercat să se organizeze potrivit nevoilor de moment, situîndu-se permanent într-un «cadru eclesiologic»¹.

Așa s-au petrecut, și așa se vor petrece lucrurile, căci Biserica nu este împotriva progresului, canoanele ei fiind neschimbabile numai întrucît cuprind în sine un adevăr revelat, în rest ele poartă și vor purta de-a pururi amprenta vremii care le îmbogățește, le reactualizează, le înmulțește după nevoile ei reclamate de condițiile în care-și desfășoară activitatea, misiune care a îndeplinit-o și o va îndeplini biserica. Pornind pe această cale, se poate vorbi de rînduielile aparte de organizare a cutărei sau cutărei Biserici autocefale sau autonome, într-o anumită epocă. Este de la sine înțeles că Biserica Ortodoxă Română nu face excepție de la această cale, încît putem vorbi de organizarea Bisericii Ortodoxe Române în epoca fanariotă de pildă, sau a Regulamentelor Organice, sau a lui Cuza Vodă etc.

La începutul secolului trecut, structura socială a Țărilor Române era cea feudală. Modul de cîrmuire, tot feudal și el, frîna dezvoltarea celor două țări, pentru că nu mai corespundea cîtuși de puțin, noului mers al lucrurilor. Un element hotărîtor pentru noua orientare a vieții statelor europene îl constituia «principiul naționalităților»², idee de politică externă promovată de Napoleon al III-lea care se bucura de multă influență în acea vreme. După revoluția lui Tudor Vladimirescu, odată cu

1. Pr. Prof. Liviu Stan, *Contribuții și poziții ale teologilor români în probleme de drept bisericesc*, în «Studii Teologice» XXIII (1971), nr. 3—4, p. 149.

2. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 36.

instalarea domniilor pămîntene, se încearcă să se remedieze situația Țărilor Române. Viața bisericească moștenea din epoca fanarioasă multă consistență feudală, căci fanarioșii se îngrijeau mai mult de profitul lor decît de propășirea Bisericii. Regulamentele Organice încearcă o revenire la tradiția locală, nesocotită în epoca fanarioasă. Dar revenirea durează puțin timp, căci în 1849, cînd sînt înlocuite unele orînduiri tradiționale și canonice ale Regulamentelor Organice cu spiritul nou, progresist, al constituționalismului se ivesc frămîntări în legătură cu «canonicitatea organizației și conducerii Bisericii noastre»³. În bună parte se restabilește epoca dinaintea de Regulamentele Organice. La această dată «Adunările obștești» din principate sînt înlocuite prin «Divanuri». Dar acestea, nu aveau «caracterul larg reprezentativ al Adunărilor obștești»⁴ și inițial lipseau din atribuțiile lor măsuri privitoare la multe treburi bisericești. S-a încercat împlinirea acestor lipsuri, dar prin nerespectarea și neobservarea canoanelor, «încît au început a se clătina vechile și bunele orînduiri canonice de sus pînă jos»⁵. Dezideratele Divanului ad-hoc din Moldova din 1857 privitoare la Biserică și «Proiectul de Constituție a Principatelor Unite» din 1859 încearcă să pună rînduială, dar ele rămîn numai proiecte cu toate că vor fi hotărîtoare pentru viitoarea organizare a Bisericii.

La începutul anului 1859, în împrejurările politice favorabile și cu voința fermă a națiunii are loc Unirea Principatelor. Act de importanță capitală pentru viitorul națiunii, atrage după sine importante schimbări sociale și politice, măsuri noi de organizare și mai cu seamă măsuri de consolidare definitivă a unirii și a formelor noi de orînduire. Este de la sine înțeles că Biserica nu putea rămîne indiferentă în fața acestei situații. Ea care în tot timpul existenței sale a fost alături de popor, trebuia să-și dea mîna cu noua situație în mersul plin de avînt al națiunii.

Dar pentru a păși pe acest drum ea trebuia să se organizeze în așa fel, încît noua ei organizare să corespundă epocii respective. Căci este clar că în situația în care se afla, ea constituia o frînă în calea noii orientări a Principatelor Unite⁶. Actul unirii politice pe lîngă faptul că scoate și mai mult în relief vechile și nenumăratele ei lipsuri de organizare, ridică noi probleme de acest fel, ce decurg în mod natural din noua situație. Și nu era lipsită de oameni luminați. Dar în bună parte printre membrii ei domnea încă un feudalism ecleziasc, susținut și alimentat mai cu seamă de interesele Patriarhiei Ecumenice. Ierarhii ortodocși români erau dominați de o adevărată teamă instinctivă de Constantinopol⁷, cu un ușor iz de inerție istorică, încît orice inițiativă care nu era convenabilă ei, ar fi fost calificată drept mare cutezanță, sau cum s-a și întimplat, necanonicitate. Și lucrul este explicabil numai prin faptul că, ingerința constantă a Porții în afacerile externe ale Principatelor crea Patriarhiei o oarecare posibilitate de a exercita influență, uneori abuzivă, asupra treburilor interne ale Bisericii ortodoxe Române.

În astfel de împrejurări, Cuza Vodă și Koșălniceanu, hotărîsc să pună ordine în organizarea Bisericii, fără amestecul Patriarhiei⁸. Lor li se adaugă și cîțiva ierarhi luminați, printre care se numără episcopul Mechisedec.

3. Pr. Prof. Liviu Stan, *Legislația bisericească a I. P. S. Patriarh Justinian*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXI (1953), nr. 5—6, p. 503.

4. *Ibidem*, p. 503.

5. *Ibidem*, p. 503.

6. C. Erbiccanu, *Viața și activitatea și scrierile P. S. Filaret Scriban*, București, 1892, p. 67.

7. D. A. Sturdza, *Insemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București*, București, 1912, p. 69.

8. C. Erbiccanu, *op. cit.*, p. 68.

1. **PROBLEMA AVERILOR MÎNĂSTIREȘTI.** — Pentru înțelegerea acestei probleme, este necesară o sumară privire asupra trecutului mînăstirilor închinat spre a se vedea în modul cel mai clar, că rezolvarea ei, era o chestiune de demnitate și interes național și că în condițiile epocii lui Cuza, era absolut necesară.

Mînăstirile din cele două provincii românești se împărțeau în două categorii: neînchinat, și închinat locurilor sfinte. Dacă mînăstirile neînchinat nu au ridicat probleme deosebite, mînăstirile închinat au sîrnit multe nedumeriri și uneori atitudini fâlșe din partea unor conducători ai acestora. Și aceasta pentru că egumenii greci au înțeles într-un mod greșit așa-zisa închinare. Mînăstirile închinat erau mînăstiri pămîntene, care au fost puse sub oblăduirea lucrurilor sfinte, de cîtorii sau de urmașii acestora, în special a Muntelui Atos care avea o situație specială în Imperiul Otoman, pentru a garanta puritatea credinței și conservarea bunurilor lor⁹. Locurile sfinte primeau numai un ajutor din partea acestor mînăstiri și anume din plusul care rezulta după întreținerea lor și a stabilimentelor publice pe care le adăposteau, și numai în anii cînd situația era înfloritoare, dar acest ajutor nu era obligatoriu¹⁰. Cu timpul, multe din dispozițiile cîtorilor care le-au închinat au fost încălcate, lucru care determină pe unii conducători să ia atitudine.

În epoca fanariotă problema mînăstirilor închinat este trecută aproape sub tăcere. Odată cu instalarea domniilor pămîntene, după revoluția lui Tudor Vladimirescu, problema revine cu o acuitate sporită în actualitate. La această dată, călugării greci sînt alungați din mînăstiri¹¹ și situația aceasta dăinuie pînă în 1830 cînd călugării greci revin din nou la mînăstirile pămîntene închinat. Regulamentele Organice caută să soluționeze această problemă. Articolul 363 secția a III-a, prevede înființarea unei comisii pentru examinarea situației. Totodată mînăstirile închinat sînt obligate să contribuie la bugetul statului cu o pătrime din venitul lor anual. În anul 1833 Kiseleff cere înființarea acestei comisii dar călugării greci se sustrag spunînd că mînăstirile închinat sînt «averi ale locurilor sfinte» și că fac din ele «ce vor voi»¹². Cu ajutorul curții rusești patriarhii greci, sub pretext că trebuie să refacă locașurile ruinate obțin o scutire de 10 ani (1833—1843) de dările către stat, iar după expirarea termenului solicită încă 10 ani. În 1843 problema revine din nou în actualitate și nu va mai dispărea pînă la rezolvarea ei. Principele G. Bibescu este primul care formulează ideea secularizării¹³ și tot el în 1845 desființează Epitropia Sf. Mormînt, așezămînt ce reprezenta interesele călugărilor greci în problema mînăstirilor închinat, dar ea va fi reconstituită sub căimăcămie. Divanul ad-hoc din Moldova, printre numeroasele probleme de organizare bisericească pune și problema mînăstirilor închinat, socotind că ea trebuie rezolvată exclusiv de guvernul țării¹⁴. Aceasta era situația la urcarea pe tronul Principatelor Unite a lui Cuza. Mînăstirile închinat erau în dezordine și în plus, reforma financiară atît de necesară pentru întărirea economică și înfăptuirea noilor reforme cerute de împrejurări, reclamau stringent secularizarea. Căci averile mînăstirești totalizau, după statisticile vremii 1/4 din suprafața rurală a țării. Pe lîngă toate acestea ele aveau datorii mari către stat datorită refuzului persistent de a vărsa în casa statului 1/4 din venitul lor anual.

9. C. Drăgușin, *Legile lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate*, în «Studii Teologice» IX (1957), nr. 1—2, p. 90.

10. A. Palemon, *Memoriu. Descrierea Sfințelor Monăstiri*, București, 1861, p. 5; N. Dobrescu, *Studii de istoria Bisericii Române contemporane*, București, 1905, p. 158.

11. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 294.

12. *Ibidem*, p. 300.

13. *Ibidem*, p. 356.

14. D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 679—680.

15. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 148.

Încă din primele luni de domnie, Cuza ia măsuri menite să remedieze situația. O măsură categorică și definitivă era prematură: unirea nu era consolidată definitiv, iar alegerea lui Cuza nu fusese încă recunoscută de marile puteri europene. În aprilie 1859 Consiliul de Miniștri din Moldova aplică «sechestru asupra minăstirilor închinată» iar cel din Muntenia obliga pe egumenii greci «să depună în casa statului veniturile lor»¹⁶. În același an, sub pretext de proastă chivernisire, sînt luate averile cîtorva minăstiri. Pentru a curma abuzurile ce se făceau la arendarea moșiilor și încheierea contractelor, s-a hotărît ca operațiunile respective să se facă la Ministerul Cultelor, deci sub directa supraveghere a autorității, și totodată sumele ce rezultă să fie trecute în bugetul statului. Era un pas înainte spre realizarea secularizării. Față de această situație egumenii greci ripostează. Ei se plîng în ianuarie 1863 la Poartă. Poarta prin ministrul de externe Aali-pașa trimite puterilor garantate o notă de protest și scrie în același timp lui Cuza, protestînd împotriva actului de «spoliere a minăstirilor închinată»¹⁷ și cere convocarea «comisiei arbitrale» prevăzută de protocolul XIII al Convenției de la Paris din 1859 întrucît această problemă «potrivit tratatelor nu se poate rezolva decît pe cale internațională»¹⁸. Călugării greci încurajați de atitudinea favorabilă a Porții, încep să sfideze măsurile guvernului, să nu le respecte și să îndemne la nesupunere. În fața acestei situații, guvernul ia măsuri drastice, destituiind și expulzînd pe egumenii greci.

La 31 mai 1863, prin ordonanță domnească, este desființată definitiv Epitropia Sf. Mormînt. În același an la 18 iulie în urma unui raport al lui Al. Odobescu, ministrul cultelor, se înființează o comisie, din trei bărbați de seamă ai culturii românești¹⁹, pentru inventarierea bunurilor și documentelor din minăstiri, iar pentru asigurarea lor să fie trecute în grija protopopilor sau chiar a autorității civile. Pentru mai multă siguranță ele sînt strînse la minăstirile Văcărești și Goliac²⁰. Spre sfîrșitul anului Poarta se hotărăște să convoace o conferință cu Puterile garante pentru înființarea comisiei arbitrale. Cuza află de acest lucru, îi scrie lui Aali-pașa o scrisoare prin care-l anunță că el este obligat de națiunea întreagă să facă secularizarea și după cinci zile, adică la 13 decembrie, proiectul de lege pentru secularizarea averilor minăstirești prezentat Camerei de președintele Consiliului de Miniștri, M. Kogălniceanu, este aprobat.

Entuziasmul a cuprins întreaga națiune, și aceasta dovedește că opinia publică românească «era complet pregătită și perfect solidară cu guvernul și domnul țării»²¹. În acest fel, puterile garante și Poarta s-au aflat în fața unui «fapt împlinit»²² și erau conștiente că nu se mai poate reveni asupra acestei măsuri.

Legea prevede în primul său articol că «toate averile minăstirești din România sînt și rămîn averi ale statului»²³. Precum se vede efectul legii se extindea și asupra minăstirilor neînchinată și chiar ale centrelor eparhiale deși inițial, discuțiile se purtau numai asupra celor închinată. Această generalizare fusese impusă de faptul

16. A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 313. 17. *Ibidem*, p. 326.

18. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 152.

19. G. Sion, N. Filimon și Cezar Boliac, care au lucrat cu cîțiva reprezentanți ai Bisericii printre care și episcopul Melchisedec.

20. Pr. N. Șerbănescu, *150 de ani de la nașterea lui Al. Ioan Cuza*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 372—375.

21. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 152.

22. *Ibidem*, p. 195.

23. I. M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi cite s-au promulgat pînă la finele anului 1870*, București, 1873, p. 1796—1797.

că o secularizare numai a bunurilor minăstirilor închinale, ar fi fost o măsură discriminatorie și ar fi impresional în mod negativ forurile internaționale²⁴.

Importanța acestei legi este deosebit de mare. Adeziunea întregii națiuni și a clerului denotă necesitatea ei. Se trece apoi la împroprietărirea țăranilor clăcași, act de importanță mare pentru dezvoltarea ulterioară a țării. Pentru realizarea acestui ideal național, secularizarea, Cuza și colaboratorii săi, au fost animați de cele mai bune intenții, fiind conștienți de faptul că realizarea lui este o binefacere pentru națiune. Pe lângă faptul că secularizarea prezenta o importanță financiară și rezolvarea unei probleme seculare, cei care au realizat-o au avut continuu prezent în conștiință faptul, că în acest fel, se poate contribui la curmarea definitivă a unor moravuri, pe cât de străine monahismului, pe atât de pernicioase. Dovada este și faptul că la cererea episcopului de Rimnic, Calinic, cunoscut și lui Cuza pentru evlavie și dreptate, schitul Frăsinei, cltoria lui, a rămas nesecularizat²⁵.

II. PROBLEMA MONAHISMULUI. — Organizarea vieții monahale, era mult slăbită, moștenire a epocii fanariote, situație reactualizată în 1849 când încep frământările în jurul canonicității. În special aceasta se datora faptului că, în minăstirile închinale, egumenii greci numai de viața monahală nu se îngrijeau, când grijile arendării și contractării moșiilor minăstirești îi impresurau în plasa deasă a intereselor materiale.

După mărturiile contemporanilor, în minăstirile închinale viața monahală dispăruse cu totul, pentru a face loc întregului cortegiu de griji lumești²⁶ care antrenau pasiuni uneori străine demnității umane, cu cât mai mult celei monahicești. Pe lângă toate acestea, primirea de noi viețuitori în minăstirile din țară nu era reglementată de o lege specială. Era necesară deci o lege în acest sens, mai ales acum după secularizare.

Problema reorganizării vieții monahale fusese discutată și mai înainte de Cuza, în special de divanul ad-hoc din Moldova la anul 1857 când în ședința a 30-a la punctul 3 se cerea «organizarea monahismului după niște condiții folositoare Statului și religiei, potrivit și cu sf. Canoane»²⁷. Necesitatea aceasta caută să o împlinească Cuza printr-un «Decret organic pentru regularea schimei monahicești» sau legea călugăriei promulgat la 6 decembrie 1864. Prin cele 9 articole ale sale se reglementează într-un fel cu totul nou problema monahismului la noi. Se precizează mai întâi condițiile necesare intrării în monahism. Bărbații care voiau să devină călugări trebuie să dea dovadă de «pietate și vocațiune monahală prin ispitirea religioasă canonică», să fie în vîrstă de «minimum 60 ani» sau și mai «juni» invalizi sau incurabili și să renunțe «la pensiunea ce ar avea de la Stat» (art. 1). Ca o excepție în privința vîrstei, puteau îmbrăca schima monahală și acei juni cu «învățătură seminariale superioare» care vor avea «vocațiunea aceasta și din care se va putea forma clerul înalt» (art. 2). Pentru femei, se cerea «să fie nemiăritată» «recunoscută de sinodul general», ca de altfel și bărbații, să renunțe la pensia ce eventual ar avea de la stat, și să fie în vîrstă de minimum 50 de ani (art. 3). Deosebit, ca o excepție la art. 3, puteau fi primite femei invalide, incurabile, fără mijloace de trai, femei cu «simț umanitar» dovedit «prin spitale» sau femei eliberate de vreun «penitenciar» cu reco-

24. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 195.

25. Icon. G. V. Niculescu : *Cuza Vodă și Biserica Română*, R. Vilcea. 1912. p. 28.

26. A se vedea : A. Palemon, *op. cit.* ; N. Dobrescu : *op. cit.*

27. D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 677.

mandarea sinodului general, acestea «numai june de 30 de ani» (art. 4). În toate cazurile «lunsura monahală» nu se făcea decît cu «autorizația sinodului general și a Ministerului Cultelor» (art. 5) și numai la acele «monastiri, schituri și sihăstria din România ce se vor hotărî prin regulament special» (cap. II). Partea a 2-a a «Decretului organic» se ocupă de «întreținerea călugărilor» pentru care Ministerul avea să prevadă în buget sume anuale pe numărul lor (art. 6). Pentru «administrarea economică a chinoviilor» respectiv a sumelor prevăzute în bugetul anual al Ministerului, va fi întocmit un regulament special (art. 7).

Patriarhia Ecumenică s-a arătat nemulțumită față de «restricțiile» impuse la primirea în monahism. Dar lăsînd la o parte toate criticile pe care s-au grăbit să i le aducă unii dintre oamenii Bisericii, ea a fost un punct sigur de plecare pentru viitoarea organizare a vieții monahale. Dovadă este faptul că, multe din dispozițiile lui Cuza privitoare la monahism, au fost preluate mai tirziu, în special în ce privește disciplina monahală și reglementarea primirii în monahism, păstrîndu-se în bună parte pînă în zilele noastre.

III. PROBLEMA AUTORITĂȚII SINODALE. — Este indestructibil legat de sinodalitate principiul autonomiei și autocefaliei²⁸. Căci o Biserică, fără a fi autonomă și autocefală nu se poate organiza sinodal. De aceea înainte de a ne ocupa de problema autorității sinodale, este necesar să vedem în ce măsură Biserica din Principate era autonomă și autocefală, ca ea să se poată organiza sinodal în vremea lui Cuza. Încă din epoca întemeierii mitropoliilor, Bisericile din cele două provincii românești se bucurau de «independență administrativă internă și autonomie bisericească», cu recunoașterea jurisdicției canonice a Patriarhiei de Constantinopol, dar numai «în materie de dogmă și disciplină»²⁹. Prin urmare autonomia Bisericilor din Țările Române a fost un bun ce datează de o dată cu existența lor, deși au existat tendințe din partea Patriarhiei de Constantinopol de a fi încălcată, tendințe care au stîrnit proteste și nemulțumiri³⁰. Cîl privește autocefalia, lucrurile sînt un pic mai complicate. Este lucru clar că Bisericile din Țările Române nu au fost dintr-un început autocefale, dar dependența de Constantinopol era mai mult o realitate teoretică³¹. Pînă la epoca fanariotă, a existat o conștiință a autocefaliei, manifestată mai mult sau mai puțin clar, după felurile împrejurări istorice. În epoca fanariotă, această conștiință a autocefaliei a fost aproape lichidată datorită întăririi poziției fanariotilor în cele două țări românești. Dar la anul 1821, odată cu instalarea domniilor pămîntene, dorința de autocefalie deplină a Bisericii Ortodoxe Române renaște din nou.

Divanul ad-hoc din Moldova în ședința XIV-a din 4 noiembrie 1857 formulează în mod expres dorința recunoașterii autocefaliei căci «biserica a fost toldeana nealîrnată, αὐτοκέφαλος»³². Pe lîngă aceasta, se cere înființarea unei autorități sinodale centrale unde va fi reprezentată și «preoțimea de mir»³³.

Și toate aceste aspirații seculare, devin realitate prin «Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române», promulgat la 3 dec. 1864. Este rezultatul dorinței lui Cuza de a vedea Biserica noastră ortodoxă

28. Pr. Prof. Liviu Stan, *Legislația bisericească a I. P. S. Patriarh Justinian*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXI (1953), nr. 5-6, p. 508.

29. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 16; Pr. Prof. I. Rămurcanu: *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 918.

30. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 17.

31. Pr. Prof. I. Rămurcanu, *art. cit.*, p. 949.

32. D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 370.

33. *Ibidem*, p. 371.

liberă de orice chiriarchie străină. Înainte de Unirea Principatelor nu au existat la noi sinoade naționale periodice³⁴. Nu au existat, pentru că nu au existat nici condiții pentru formarea unui sinod, întrucât existau două unități canonice bisericești bine deosebite, care erau mai apropiate de Patriarhia Ecumenică, decât între ele. Odată cu unirea politică, Biserica a înțeles să meargă în pas cu vremea și a încercat să se unifice. Din această unificare, rezulta un număr de membrii suficient pentru alcătuirea unui sinod. Dar pentru a fi posibilă instituția sinodală, trebuia ca Biserica să fie autocefală, sau să aibă o bază legală pentru autocefalia care, așa cum am văzut, exista de fapt. De aceea «Decretul organic» legiferează în mod precis și categoric că «Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină întru totul ce privește organizarea și disciplina» (art. 1). Biserica este «reprezentată prin un sinod general» și este administrată de «mitropolii și episcopii eparhioți cu ajutorul sinodului de eparhii» (art. 2). Este urmarea firească a celor enunțate la art. 1, căci o biserică care este autocefală, automat trebuie să aibă o autoritate reprezentativă. Se prevede deci, înființarea a două feluri de sinoade: unul «general» și altele «eparhiale». Capitolele II și III se ocupă exclusiv de Sinodul general și anume: cap. II de compoziția sinodului, iar cap. III de atribuțiile lui. El este compus din mitropolii, episcopii eparhioți, arhieriei români, din cîte trei deputați aleși de fiecare eparhie din clerul de mir sau și din «persoane laice» cu cunoștințe teologice, și din decanii facultăților de teologie, deși acestea nu existau încă, pe timp de trei sesiuni (art. 4). Sinodul general este prezidat de mitropolitul primat³⁵ «în numele Domnului». El se întrunește la București (art. 6) și la lucrările lui, ia parte, cu vot consultativ, Ministrul Cultelor (art. 5). Se convocă în sesiuni ordinare «la fiecare doi ani în întâia zi a lunii iulie» (art. 8) de către Ministerul Cultelor cu aprobarea Domnului (art. 9) și în sesiuni extraordinare, dacă Ministerul Cultelor «va crede de cuvință» (art. 11). În ceea ce privește ordinea de zi a sesiunii, nu va fi alta decât cea expusă prealabil în raportul de convocare (art. 12). Atribuțiile sinodului general sînt «legislative și administrative în afacerile spirituale sau de cult» (art. 13). Între «atributele legislative» erau: probleme de disciplină monahală și bisericească, probleme de ritual, legi și regulamente (art. 17). Ca «tribute administrative» erau: hirotoniile, educația clerului, tipărirea cărților de cult, autorizările de călugăriri ținînd cont de legile civile, și în general probleme de administrație bisericească (art. 18). Cît privește cele «judiciare», sinodul general se ocupa de conflictele dintre episcopi și mitropolii și apelul de ultimă instanță (art. 19). Sinodul general era obligat ca să răspundă la toate consultările guvernului (art. 20) iar hotărîrile lui nu puteau fi executorii decît după aprobarea lor de Domn. în urma referatului Ministerului Cultelor (art. 21).

Cap. IV se ocupă de sinoadele eparhiale care vor funcționa în fiecare eparhie (art. 23) și care se compun din episcop sau mitropolit ca președinte, cei trei membrii ai sinodului general, directorii seminariilor eparhiale iar la București și Iași din decanii facultăților de teologie (art. 24), deși acestea nu existau încă, avînd putere executorie și judecătorească în materie de disciplină bisericească (art. 25).

Acest «Decret Organic» a fost completat de un «Regulament pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române» promulgat tot la 6 dec. 1864 și

34. Stelian Izvoranu, *Sinoadele de sub regimul lui Cuza Vodă. Importanța lor pentru viața Bisericii*, în «Biserica Ortodoxă Română». LXXVIII (1960). nr. 7—8. p. 658.

35. Demnitatea de mitropolit primat a fost înființată de Cuza, la începutul anului 1865.

mai apoi de un «Regulament interior al Sinodului general al Bisericii Române» promulgat la 29 nov. 1865. Primul se ocupă de alegători și eligibili (cap. I art. 1; 2), de alegeri (cap. II art. 3—17) și de validitatea alegerilor (cap. III art. 18—20), iar al doilea se ocupă mai cu de-amănuntul despre sinod, sesiuni etc. Acesta este cuprinsul sumar al «Legii sinodale» dată de Cuza.

Sinodul acesta, așa cum a fost prevăzut de legea lui Cuza, s-a întrunit de două ori cu majoritatea membrilor, adică prima sesiune la 1 dec. 1865, a doua în iulie 1867, iar a treia sesiune, care urma să se țină în 1869 nu a mai avut loc deoarece nu s-a prezentat majoritatea membrilor.

Activitatea desfășurată de acest sinod a fost excepțional de rodnică pentru epoca aceea, deși a lucrat numai în două sesiuni. Istoria noastră bisericească nu cunoaște nici înainte de Cuza nici după el un sinod care numai în două sesiuni să fi elaborat 12 proiecte de legiuiri și regulamente³⁶. Cu drept cuvânt poate fi numit un sinod prin excelență legislativ, deși s-a ocupat și de chestiuni cu caracter judecătoresc și administrativ. Munca aceasta rodnică i-a fost prilejuită de marile lipsuri ce existau în organizarea bisericii noastre.

Sinodul patriarhal, convocat special la 15 aprilie 1865 pentru examinarea situației din Biserica Română, acuza că «în mod arbitrar»³⁷ și-a luat independența. Este drept că, Cuza declară independența Bisericii fără prealabile cercetări de teren, în virtutea conștiinței autocefaliei «bisericii dace». Dar el a vrut să termine o dată cu orice influență ecleziastică străină asupra organizării Bisericii române. De altfel în scrisoarea lui Cuza din 10 iulie 1865 către Patriarhul ecumenic Sofronie, el demonstrează în chip magistral justetea hotărârii sale, pe baza «independenței bisericii dace în vechime»³⁸.

Sinodul sus-numit acuza de asemenea Biserica din Principatele Unite că, în organizarea și disciplina ei, nu ține seama de canoane, ci de «dezvoltarea politică»³⁹. Biserica noastră nu a practicat niciodată un rigorism canonic sau tradiționalism canonic rău înțeles, ea și-a rezervat întotdeauna posibilitatea ca prin iconomie să-și mlădieze organizarea sa conform și canoanelor dar și situațiilor și împrejurărilor. Ori în vremea lui Cuza, Bisericii nu-i era permis să nu observe dezvoltarea și năzuințele națiunii, ba din contră, ea trebuia să le sprijine cu toată pasiunea pe care ea a arătat-o de-a lungul istoriei. De altfel și mitropolitul Țării Românești Nifon, în scrisoarea către patriarhul ecumenic, Sofronie, din 2 mai 1865 socotea că toate acuzațiile aduse de Patriarhia Ecumenică sînt neîntemeiate și refuză categoric opoziția față de ele.

O altă problemă care a separat Patriarhia ecumenică a fost aceea că sinodul din timpul lui Cuza a dat posibilitatea laicilor să participe la lucrările sinodului. Măsura aceasta nu era o creație a lui Cuza. Istoria cunoaște sinoade unde au participat și laici. După cum se poate observa, sinodul «avea numai posibilitatea să devină mixt, nu era însă obligatorie constituirea lui în acest fel»⁴⁰.

Importanța sinoadelor de sub regimul legilor lui Cuza Vodă cit și a legiuirilor date de acesta, este neasemuit de mare pentru acea epocă. Ele au satisfăcut o nevoie a vieții bisericești care cu greu și-ar fi găsit făgașul ei firesc dacă ele nu ar fi existat.

36. Stelian Izvoranu. *op. cit.*, p. 668.

37. Fotie Balamaci, *Documente*, București, 1913, p. 19.

38. *Ibidem*, p. 86. 39. *Ibidem*, p. 19.

40. Pr. Prof. Liviu Stan, *Mirenii în biserică*, Sibiu, 1937, p. 206.

Dar mai ales importanța lor a fost consacrată de viitoarea organizare a Bisericii, care a ținut seama de majoritatea problemelor lămurite în cele două sesiuni. Astfel, sinodul din 1872—1873 nu face altceva decât să adopte aproape toate legiurile elaborate de sinoadele din 1865 și 1867, pe unele reproducându-le chiar cuvînt cu cuvînt, așa cum este cazul cu Regulamentul pentru disciplina bisericească din 7 iunie 1873⁴¹.

IV. PROBLEMA ALEGERII IERARHILOR. — În anul 1849, cînd a fost înlocuită Obșteasca adunare cu Divanul, nu se mai știa cum să se facă alegerea ierarhilor, întrucît din atribuțiile Divanului lipseau inițial cele privitoare la alegere. Pentru rezolvare, se cere dezlegare la Poartă, care în înțelegere cu Rusia, hotărăște ca alegerea să se facă de o adunare compusă din divanuri, alți boieri de diferite categorii și 12 «fețe bisericești». Cei aleși trebuiau confirmați de Domn. În felul acesta au fost aleși mitropoliții: Nifon al Țării Românești și Sofronie al Moldovei⁴². Treptat însă se ajunge în situația ca alegerea făcută în acest fel să nu mai aibă importanță și în același timp, se pune problema întocmirii unei legi speciale.

Astfel, Proiectul de Constituție al lui Cuza Vodă din 1859, în art. 87 hotărăște ca alegerea ierarhilor să se facă de adunarea generală (parlament). În 1864 aproape toate episcopiiile din țară erau lipsite de episcopi titulari, fiind administrate de mai mulți ani de episcopi locotenenți. Lucrul acesta era nefiresc, căci Biserica suferea în multe privințe. Cuza nu a voit să lase Biserica cu această lipsă, dar pentru că nu era o normă stabilă în această privință, a cerut să fie alcătuită o astfel de lege. În forma sa definitivă «Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România», a fost votată de Adunare în ședința din 20 ianuarie 1865.

Art. 1 prevede că «mitropoliții și episcopii eparhioți ai României se numesc de domn după o prezentare a Ministerului Cultelor în urma deliberării Consiliului de Miniștri». Ei se numesc din «clerul monahal românesc», mitropoliții avînd vîrsta de 40 ani minimum, iar episcopii de 35 ani, cunoscuți prin «pietate, învățătură și capacitate» (art. 2). Pentru «delicte spirituale» ei sînt «justificabili» în fața sinodului Țării, iar pentru oricare altele în fața «Curtii de casație» (art. 3).

Legea se adăuga la șirul celorlalte legi, care dăduseră naștere la opoziții. În acest fel, se formează două grupe de episcopi: unii ziși canonici, cum erau Nifon al Țării Românești și Calinic de la Rîmnic și alții necanonici, numiți prin decret de domn, cum erau episcopii Melchisedec și D. Romano.

Două lucruri noi aduce legea lui Cuza: întii numirea lor de domn. și al doilea, judecarea lor de puterea civilă, pentru orice delict în afară de cele spirituale. Cît privește prima acuzație, soluția lui Cuza ne pare foarte justificată, încadrată în contextul evenimentelor de atunci. Este drept că nici un canon sau vreo lege nu prevăd competența șefului Statului în afacerile bisericești și nici legiferarea pentru Biserică, dar întoldeauna alegerea ierarhilor a fost recunoscută și întărită de domn, așa cum prevăd chiar Regulamentele Organice. Dar cei ce acuzau, au neglijat acest lucru. În realitate Cuza nu face altceva decît să reînvie vechiul drept al șefului Statului de a avea un cuvînt de spus la alegerea ierarhilor.

Cît privește acuzația a doua, Cuza lasă sinodului posibilitatea de a judeca numai «delictele spirituale» ale ierarhilor, pe celelalte le trece în competența autorității civile. Chiar și Regulamentele Organice prevăd că «pricinile» civile vor fi judecate de judecătorii laice (R. M. c. VIII art. 298 și c. III anexa A, art. 4; R. V. art. 363 al. 6). Este de remarcat în această privință că, în perioada de care ne ocupăm, concepția des-

41. Stelian Izvoranu, *op. cit.*, p. 679.

42. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 581.

pre raporturile dintre Biserică și Stat suferă o schimbare, ca urmare a creșterii rolului statului⁴³. Cuza consideră că ierarhii o să-l ajute la destrămarea feluritelor intrigi ale «călugărilor greci», care nu mai vedeau cu ochi buni Biserica Ortodoxă Română, după secularizare. În al doilea rând, el voia cu tot dinadinsul să pună «capăt anomaliilor» din Biserică, unde ierarhii ajungeau la conducere «prin simonie și corupțiune»⁴⁴. În al treilea rând, pentru că acum, la alegerea ierarhilor, era un bun prilej de a reafirma autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, întrucât prin numirea lor de domn, nu mai era nevoie de a se cere recunoașterea formală a Patriarhiei. Cuza nu a voit și nici nu a dorit să alingă actul hirotoniei, act separat de acela al alegerii, căci toți episcopii numiți de el erau hirotoniți la acea dată. S-a schimbat numai modul de alegere a lor. Dar Cuza nu a fost înțeles și lupta s-a aprins și mai mult. Până și episcopul Melchisedec, în urma unei scrisori patelice a lui F. Scriban⁴⁵ își înaintează demisia din postul de episcop al Dunării de Jos. Este chemat de Cuza și rugat să-și retragă demisia, Melchisedec își retrage demisia și împreună cu mitropoliții și episcopii, alcătuiește mai multe deziderate pentru îmbunătățirea situației bisericii⁴⁶.

Dintre toți, cea mai nemulțumită a fost Patriarhia Ecumenică, care a încercat din nou să se amestece în treburile interne ale Bisericii și mai mult chiar, în situația de față, ale Statului. Sinodul mai sus amintit din 15 aprilie 1865, hotărăște să trimită «în Principatele Unite dacice» un delegat, ca să se informeze la fața locului, să aducă unele scrisori și să «demonstreze necanonicitatea multor părți din proiectele de legi bisericești»⁴⁷. Misiunea este încredințată arhimandritului Eustatie Cleobul, membru al sinodului patriarhal, care trebuia să arate «domnitorului purtarea sa necanonică atât în ceceae privea minăstirile închinatote cît și în privința noirilor bisericești»⁴⁸. Dar misiunea lui eșuează, căci a făcut imprudența de a redeschide discuția asupra secularizării și este expulzat din țară, la 11 mai 1865. Scrisorile aduse de el, în număr de trei erau adresate: mitropolitului Țării Românești cu sufraganii săi, mitropolitului Moldovei cu sufraganii săi, și alta însuși domnitorului, și toate aduceau mustrări pentru situația bisericii din Principate.

Răspunsurile celor trei sînt categorice, dar dintre toate se evidențiază cel al lui Cuza, care plin de demnitate națională și de responsabilitate, demonstrează în chip magistral justetea legilor sale⁴⁹. Plin de dragoste și de respect, el roagă la sfîrșitul scrisorii pe patriarhul ecumenic la o «cînțelegere» a Bisericilor. Dar această cînțelegere nu s-a produs întrucît ea însemna, în gîndirea Patriarhiei, revenirea la situația dinainte de 1863, lucru care nu se mai putea întîmpla, căci Cuza ar fi însemnat să-și blameze propriile sale legi, să știrbească demnitatea și suveranitatea țării.

Văzînd Patriarhia Ecumenică că nimic nu folosește, se decide să coară «conlucrarea frățească și ajutorul duhovnicesc al celorlalte Biserici autocefale ortodoxe»⁵⁰. Răspunsul acestora nu întîrzie să vină. Toate insistă la înțelegere, spirit de dreptate și împăciuire. Astfel, Patriarhia Alexandriei, deși socotește necanonice proiectele de

43. Sever Buzan, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în «Studii Teologice», VIII (1956), nr. 5—6, p. 375.

44. C. C. Diclescu, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, București, 1909, p. 15.

45. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 76.

46. C. C. Diclescu, *Episcopul Melchisedec. Studii asupra vieții și activității lui cu un portret și excerpte din corespondența lui*, București, 1908, p. 48—52.

47. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 39.

48. A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 22.

49. A se vedea scrisoarea lui Cuza: Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 70—86.

50. *Ibidem*, p. 70.

legi în discuție, roagă «a se mlădia diferendul mai mult printr-o iubire părintească și prin rugăciune decît prin pedepsele miniei care nu folosesc la nimic»⁵¹. Dar din arsenalul de virtuți al Patriarhiei Ecumenice lipsea, de această dată, «iubirea părintească» căci Patriarhia nu cedează, ba chiar vrea să arunce anatema asupra Bisericii Române, în cele din urmă mulțumindu-se doar «cu ruperea relațiunilor canonice cu episcopii anticanonici» și păstrînd legătura doar cu episcopii canonici⁵².

Cearta aceasta pentru canonicitate, va înceta abia în 1872 prin Legea organică care prin art. 28 recunoaște pe toți episcopii și mitropoliții în funcțiune chiar și pe cei aleși în virtutea legii anterioare. Dacă alegerea lor a fost necanonică, de ce oare au fost ei recunoscuți de această dată? Poate pentru că Patriarhia Ecumenică și oamenii ei, înțeleseseră în sfîrșit că nu necanonicitatea era adevărata cauză a luptei dusă de ea cu atîta îndîrjire, ci interese particulare a căror legitimitate devenise cu neputință de probat.

În încheiere se impun cîteva considerații generale, cu conștiința clară că, Cuza Vodă și epoca lui constituie un hotărîr decîndîntor între două epoci cu particulărități de organizare bisericească. Multe sînt problemele bisericești pe care Cuza le-a rezolvat, căci multe au fost și lipsurile pe care le-au lăsat epocile anterioare. În acest domeniu Cuza a desfășurat o activitate bisericească multilaterală, pe care nici un alt domnitor înainte de el nu a săvîrșit-o. Căci el a fost animat de dragoste și respect față de Biserică, al cărei fiu credincios s-a considerat pînă la moarte⁵³. El și-a făcut din episcopul Melchisedec ierarh progresist și cărturar luminat, un colaborator apropiat pe drumul atît de greu și anevoios al reformelor bisericești. Căci fără ajutorul lui, este greu de închipuit dacã Cuza și-ar fi dus pînă la capăt această misiune. În nici un chip Cuza și episcopul Melchisedec, nu au putut fi dușmani ai Bisericii sau călcători cu rea intenție ai sfințelor canoane ale Bisericii Ortodoxe a Răsăritului. Din contră, ei au transpus în realitate multe din idealurile de veacuri ale Bisericii Ortodoxe Române. Cuza Vodă a dat Bisericii Române primul său sinod și a declarat-o autocefală. Fără atitudinea categorică a lui Cuza prin «Legea sinodală» cu greu s-ar fi putut obține recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române din anul 1885. El a legiferat în aproape toate sectoarele de administrație bisericească, cu intenția sinceră de bine mărturisită în nenumărate rînduri. Dacă a săvîrșit și greșeli, lucrul pare cu totul explicabil, căci în multe privințe el este un deschizător de drumuri. Dar el, în numai 7 ani de domnie, cu tot zelul ce l-a caracterizat, nu putea netezi aceste drumuri. El a invitat posteritatea să le netezească și să le întărească, căci destul lucru este ca într-un desîș să găsești o cărare, oricît de aspră și mărăcinoasă. A vorbi despre Cuza Vodă și epoca sa, înseamnă a răsfoi cu duioasă recunoștință o pagină importantă din trecutul țării și al Bisericii noastre. Spiritul epocii lui Cuza Vodă a dăinuit mult, ca un ecou prelung răsrînt de bolțile unui palat de cristal. El a însemnat numai începutul unei concepții noi despre raporturile dintre Biserică și Stat, care s-a conturat în chipul cel mai realist și mai folositor pentru mai tîrziu.

Pr. Dr. SILVIU-PETRE PUFULETE

51. *Ibidem*, p. 103.

52. N. Dobrescu. *op. cit.*, p. 132.

53. Icon. G. V. Niculescu, *op. cit.*, p. 32.

DOCUMENTARE

CORUL BISERICII «DOMNIȚA BĂLAȘA» DIN BUCUREȘTI 1868—1973

Este bine cunoscut faptul că totdeauna cîntarea, ca aleasă podoabă a sufletului, a avut o mare înfriuire asupra omului, «dînd gîndului aripi, universului umanism, imaginației avînt, tristeței alinare, tuturor veselie și viață».

Cîntarea umple pe om de înălțare și pe Dumnezeu de mulțumire.

Iată de ce cîntarea, ca expresie generoasă a tainelor adînci ale sufletului omenesc s-a integrat spontan dintru început cultului divin, fie ca prinos de recunoștință în fața Divinului Creator, fie ca manifestare de evlavie, puritate și dor de mîntuire, fie ca îndemn de dragoste, frățietate și pace între oameni.

În cîntare și rugăciune adoră pe Dumnezeu Proorocii Vechiului Testament (Psalm XXXII, 3; XCIV, 1; CXXXVII, 1 și alții).

În cîntare și rugăciune se naște Hristos Mintuitorul nostru, îngerii psalmodiind în coruri slava lui Dumnezeu (Luca II, 13).

În cîntări de laudă și psalmi se plămădește învățătura nouă (Matei XXVI, 30), care avea să străbată marginile lumii, spre pace și iubire. «Cîntați Domnului cîntare de mulțumire, că bine este a cînta Dumnezeului nostru» (Psalm CXLVI, 1, 7). «Cîntați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și în cîntări duhovnicești» — îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel (Coloseni III, 16).

Cîntarea bisericească s-a dezvoltat concomitent cu organizarea vieții bisericești și a cultului divin, după profilul fiecărei Biserici în parte, constituind totdeauna și peste tot o mare putere educativă cu un rol esențial în împodobirea slujbei.

În Biserica noastră Ortodoxă Română, pînă la înființarea Conservatoarelor din București (1864) și Iași (1860)¹, cîntările se executau monodic de cei doi cîntăreți, în chip antifonic, fiecare fiind ajutat de o armonie rudimentară, puțin bogată, pe care o făceau isonarii pe un singur sunet. Această armonie simplă era totuși fermecătoare și dădea cîntărilor un colorit deosebit.

De la înființarea Conservatoarelor însă, gustul muzical rafinîndu-se, credincioșii au cerut introducerea corurilor în biserică, simțindu-se aci influența apuseană și poate și lipsa unor cîntăreți buni de strană.

Pătrunderea cîntării corale în Biserica Ortodoxă Română s-a făcut treptat, folosindu-se în general lucrări de compozitori străini și în special rusești. Se poate vorbi despre înjghebări corale bisericești, ca cea de la biserică domnească Curtea:

1. Prof. Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria Musicii la români*, București, 1928, p. 146, 181.

Veche, condusă de arhimandritul rus Visarion, între 1842—1848; corul armonic de la biserica Kretulescu (1848), instruit de Anton Pann; corul bărbătesc de la Mitropolia Bucureștilor condus de arhimandritul Visarion, și altele, care au avut însă o activitate scurtă și anume pînă la Decretul Domnesc care a înlocuit limba slavonă în biserici².

La 18 ianuarie 1865 intervine Decretul Domnesc nr. 101, prin care Domnitorul Alexandru Ioan Cuza aprobă reglementarea introducerii corurilor vocale în biserici și, ca urmare acestui Decret, la 25 ianuarie, același an, profesorul Ioan Cartu e numit primul conducător oficial al corurilor religioase din București³.

Așadar, cu profesorul de Armonie de la Conservatorul din București, Ioan Cartu, cîntarea corală ia o înfățișare mai potrivită cu modul de cîntare creștină.

În 1867, un talentat și harnic student de la clasa de armonie a lui Eduard Wachmann, adus de I. Cartu de la școala de cîntăreți ce funcționase la Mînaștirea Neamț și se desființase, îndrăznește să ceară Epitropiei Așezămîntelor Brîncovenești ca să-i îngăduie a forma pentru biserica «Domnița Bălașa» un cor, lucru ce i s-a admis.

Era Alexandru Podoleanu (1867—1885) născut în satul Podoleni din județul Neamț, care, după terminarea Conservatorului a ajuns profesor de muzică la liceul Sfîntul Sava, unde printre elevii săi a avut și pe maestrul D. G. Kiriac.

Alexandru Podoleanu prin sîrguința și rivna pe care a depus-o a izbutit să învețe pe copii (soprani și altiști), aleși din școala primară, ce liița în curtea acestei biserici⁴, toate cîntările sfîntei liturghii compuse de el în caracterul nostru românesc, ținînd seamă de întinderea mică a glasurilor copiilor, care susțineau partida sopranelor și altiștilor. Adăugînd doi tenori, un bariton și un bas profund, a format corul⁵ cu care a început să cînte toate răspunsurile liturgice acum peste o sută cinci ani, chiar în prima duminică din postul mare — Duminica Ortodoxiei (1868), activitate ce se continuă pînă în zilele de astăzi. Atunci a executat Podoleanu, pentru prima oară axional «De Tine se bucură», lucrare care se cîntă și astăzi cu mult efect artistic-evilavios.

Cu vrednicie a purtat Podoleanu făclia muzicii corale bisericești vreme de 19 ani, pînă cînd în 1885, a trecut conducerea corului în mîna urmașului său Constantin Bărcănescu, care era și institutor la școala primară Domnița Bălașa. Ziarele de atunci și Monitorul Oficial au consemnat cu cuvinte de laudă succesele obținute de corul înființat cu multă trudă dar instruit și condus cu multă pricepere și pasiune de îndrăznețul ctitor, prim truditor și creator al micului dar frumosului ansamblu artistic.

Urmașul său, Constantin Bărcănescu (1885—1891) a avut frumosul prilej de a începe să conducă corul în noua biserică Domnița Bălașa (sfîntită în 1885). El a izbutit să mărească numărul coriștilor și a fost ajutat de Epitropia Așezămîntului Brîncoveneșc să facă o călătorie în Rusia de unde avea să se întoarcă cu un bogat material coral căpătăt de la corurile pe care le-a auziat (în Kiev și Moscova) și dintre care socotea cel mai bun pe cel din Kiev, format din 45 persoane.

Desigur că dînsul, care era mai bun tenor decît dirijor, va fi executat tot cîntările, învățate cu Al. Podoleanu. Poate va fi introdus concertele: «Spre Tine Doamne

2. Drd. Nicu Moldoveanu, *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română*, în «Studii Teologice» XIX (1967), nr. 7—8, p. 504.

3. Prof. Mihail Gr. Poslušnicu, *op. cit.*, p. 187.

4. V. A. Urechia, *Istoria Școlilor de la 1800 la 1864*, vol. I, București, 1892, p. 66—67.

5. Drd. Nicu Moldoveanu, *art. cit.*, p. 509.

am nădăjduit» de Bortneanski, care se cântă și astăzi, precum și «Cerurile spun...» de Davidov.

Îmbolnăvindu-se în 1891 (se spune că a decedat chiar în ziua de «Înălțarea Domnului», cînd toată lumea îl aștepta să vie căci era hramul bisericii), corul a fost condus de Dumitru Teodorescu, cîntăreț la strună și bas cu o voce excepțională pe care-l luase în cor și ca dirijor-ajutor.

Dumitru Teodorescu (1891—1921) a fost numit dirijor de către Epitropie și mai tîrziu, după ce a absolvit Conservatorul, a ajuns profesor la Seminarul Central. Bîlîndețea lui și prestigiul de care se bucura printre cîntăreții de Operă ai tuturor înjghebătorilor de operă ai timpului (a cîntat cu vestita soprană Adelina Patti) l-a făcut stimat și dorit de toți iubitorii de muzică din Capitală și chiar din țară.

Dacă-l călăui în afara orelor de școală nu-l găseai acasă ci mai curînd la biserică, în sala de repetiție a corului unde scria de zor partituri și știmate pentru cor. Pe atunci rar se făceau lipărituri de muzică bisericească, dar dirijorii aflau cînd apărea cite o compoziție nouă și și-o procurau. Astfel a ajuns D. Teodorescu să capete compozițiile lui Muzicescu care-i trimitea manuscrisele spre a le copia pentru corul bisericii Domnița Bălașa. Era un excelent dirijor.

Tot în 1891, Epitropia Așezămintelor Brîncovenesti a creat postul de director artistic al corului în care l-a numit pe *Eduard Wachmann* (1891—1909), profesor și director al Conservatorului de muzică și artă dramatică. Acesta n-a dirijat niciodată corul dar a îndrumat repetițiile, pe care le făcea dirijorul D. Teodorescu ce conducea și execuțiile cu multă autoritate, îmbogățind în același timp și repertoriul corului cu două liturghii (nr. 2 lipărită de Epitropia Așezămintelor), și troparele învierii și ale praznicelor, precum și citeva axioane praznicale. Toate acestea au fost tipărite de Epitropia Așezămintelor Brîncovenesti.

În 1895, după o luptă grea dar dîră dusă de Gavriil Muzicescu la Iași, susținut de mitropolitul Moldovei de atunci, Iosif Naniescu, s-a admis introducerea vocilor femeiești în corurile bisericești.

A trecut atunci Eduard Wachmann la studierea cu corul, care s-a mărit la 34 persoane, a unor concerte mai ample și impresionante (chiar pentru dublu cor) ca: «Venii și vedeți» de Bortneanski (în 4 părți) și «Cerurile spun...».

În timpul lui Wachmann corul a ajuns la un serios progres mai ales în privința disciplinei și a felului superior de interpretare în execuție. Credincioșii l-au socotit drept cel mai bun cor bisericesc. Toate compozițiile bisericești și în special cele ale lui Muzicescu (a cărui liturghie a fost tipărită în 1904) erau executate cu cea mai mare atenție de corul bisericii Domnița Bălașa. De multe ori Muzicescu se deplasa în capitala țării ca să-și asculte lucrările executate impecabil sub bagheta dirijorului D. Teodorescu și studiate sub îndrumarea meticulosului director artistic Eduard Wachmann pînă ce acesta a decedat, în 1909.

D. G. Kiriac (1909—1921). După ce s-a slins din viață Eduard Wachmann, Epitropia Așezămintului a numit ca director artistic pe Dimitrie G. Kiriac, care conducea corul bisericii Sfîntul Spiridon Nou, din Calea Șerban Vodă. Dirijor a rămas tot Dimitrie Teodorescu, care s-a retras la pensie în 1921 din cauza unei hemoplegii.

Profesor la Conservator, D. G. Kiriac⁶, a urmărit o execuție cit mai sobră, fără efecte ușoare, introducînd pe lîngă repertoriul bogat pe care-l găsisese bine studiat și apreciat de public, muzica psaltică armonizată și prelucrată de el în stil palestrinian,

6. Drd. Nicu Moldoveanu, *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 3—4, p. 273—274.

păstrînd modurile noastre bizantine bisericești, care nu-s chiar majorul și minorul apusean. A fost primul care a valorificat melodiile muzicii noastre psaltice, îmbrăcîndu-le în haina armoniei polifonice cu o pricepere de mare maestru.

Dar D. G. Kiriac a mai compus și alte multe cîntări necesare serviciilor divine și a îmbogățit astfel repertoriul acestui cor: «Suitu-s-a Dumnezeu...» (concert pentru hramul bisericii), toate troparele Învierii și unele ale praznicelor, «Îngerul a strigat...» (axionul Învierii) și axionul de la 2 februarie; prohodul Domnului nostru Iisus Hristos, cîntări pentru serviciul cununiei, ale parasulasului, ale Învierii etc. și a făcut diferite prelucrări ale înaintașilor: «Heruvicul» și «Ca pre împăratul...» de A. Podoleanu, fostul său profesor de la Sfîntul Sava și ctitorul corului Domnița Bălașa, «Heruvicul» și «Ca pre împăratul...» de Gavriil Muzicescu, «Adusu-mi-am aminte...» de C. Porumbescu etc. Lui Kiriac i se datorește revizuirea și tipărirea «Liturghiei» compusă de Ioana Ghika-Comănești, pe care autoarea a tipărit-o pe socoteala ei în beneficiul orfanilor din primul război mondial.

După D. G. Kiriac, care s-a retras în 1921, odată cu dirijorul D. Teodorescu, a urmat ca dirijor — postul de director fiind desființat — *Simion Niculescu*⁷ (1921—1923), care timp de doi ani se pare că nu a avut posibilitatea să-și precizeze direcția corală spre care intenționa să meargă.

În locul său. Epitropia a numit pe *Ion N. Baston* (1923—1928), profesor de muzică la liceul Gheorghe Lazăr. Dirijor talentat, a lăsat după dînsul o diră destul de pronunțată, utilizînd o interpretare care plăcea publicului.

Reîntors de la studii din Paris în 1928, *Di. Prof. Ioan Chirescu*⁸, este numit de *Epitropie director artistic al corului bisericii Domnița Bălașa și mai tîrziu și dirijor*, prof. I. N. Baston retrăgîndu-se.

Di. Prof. Ioan Chirescu, de 45 de ani duce răspunderea corului bisericii Domnița Bălașa și a căutat să-l îndrumeze în tradiția înaintașilor ce s-au ostenit ca să-l ridice la o artisticitate deosebită. Știînd lupta ce se dăduse pe vremuri între muzica religioasă de creație originală-personală și cea psaltică tradițională cu mare vechime în Biserica noastră, a reluat munca maestrului D. G. Kiriac completînd prelucrarea cîntărilor psaltice cu cele care lipseau.

Pe lîngă aceasta a reluat toate cîntările înaintașilor și a îmbogățit repertoriul cu mai toate creațiile compozitorilor noștri demne de a fi luate în considerație, fiind potrivile sentimentelor noastre religioase și a adoptat interpretarea cea mai legată cu firea și simțirea noastră, care îndeamnă la rugă.

Ajutat în mod intermitent în decursul timpului, de harnicii dirijori: Gheorghe Niculescu, Adrian Stoicescu și prof. Vasile Popovici, a ajuns a avea actualmente 10 liturghii complete de autori diferiți, români și străini, peste 40 de concerte și toate celelalte cîntări ce se cer pentru toate sărbătorile de peste an din care nu lipsesc piesele rar cîntate de aite coruri: a) «Sub milostivirea ta» (Rugăciune) compusă de Gavriil Muzicescu cu ocazia resfințirii minunatei biserici «Sfinții Trei Ierarhi» din Iași, b) podobia «De frumusețea fecioriei tale» în aranjamentul coral al lui G. Cucu ca și c) «Plîngerea Mironosițelor», d) «Acestea zice Domnul» de Sabin Drăgoi, după o melodie bisericească din Banat; e) «Psalmul 123» de Marțian Negrea, după o melodie religioasă din Ardeal etc.

«Mare-i puterea cîntării religioase! Pe cei răi îi face buni, iar pe cei buni îi face și mai buni!» scria cineva în mulțumirile pe care le trimitea acum cîteva decenii,

7. *Ibidem*, p. 284.

8. *Ibidem*, p. 286.

în urmă. Iar altcineva scria : «Cîntați, cîntați cîntările divine, care ne înalță către Marele Creator».

Nu se poate trece sub tăcere faptul că, din sinul acestui cor s-au înălțat cîntăreți de seamă care ne-au făcut fală atît în țară cît și în străinătate.

Cu acest trecut bogat și prin munca neostoită a personalului coral și a conducătorilor destoinici, corul bisericii Domnița Bălașa a ajuns binecunoscut.

Activitatea sa neîntreruptă chiar în vremurile cele mai grele (războaiele din 1877, 1913, 1916 și 1944) ca și reparațiile de consolidare făcute în 1959—1963, numără peste 10.000 (zece mii) de execuții, repetiții și concerte publice. Cînd biserica era în reparații, corul a cîntat la biserica Doamnei, la biserica Sfîntul Sava (rusească) și la biserica Amzei.

Vorbînd despre corul bisericii Domnița Bălașa trebuie subliniat faptul că variatul său repertoriu și perfecta sa omogenizare contribuie substanțial la strălucirea sfințelor slujbe, săvîrșite aci cu multă grijă și la un înalt nivel artistic evlavios, apreciat — în unanimitate — de cei ce cercetează acest Așezămînt.

Renumele dirijorilor : Prof. univ. onorar Ioan Chirescu — artist al poporului și maestrul Ștefan Mureșanu (ultimul conduce corul, prin alternanță, din 1969) și posibilitățile artistice ale componentilor acestui cor, între alte multe lucruri care pot fi văzute și auzite la această biserică, umplu de lumină sfîntul locaș în fiecare duminică și sărbătoare, ajutînd prin aceasta la cunoașterea muzicii noastre religioase bisericești și la muzica colindelor religioase, capitol ales în strădaniile și activitatea prodigioasă, în special, a maestrului Ioan D. Chirescu. *În primăvara anului 1968 (10 martie — Duminica Ortodoxiei), corul bisericii «Domnița Bălașa» a împlinit un veac de la alcătuirea sa, timp în care nu și-a întrerupt nici o zi activitatea.* Epitropia bisericii a ținut să sărbătorească acest centenar, cinstit de altfel și cu prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a acordat cu acest prilej profesorului Ioan Chirescu «Crucea Patriarhală» pentru mirenii și o gramată comemorativă, după ce parohul bisericii, Preotul Mihail C. Marinescu, a prezentat, în cuvinte alese, pilduiloarea muncă depusă timp de aproape o jumătate de secol de octogenarul dirijor și îndrumător al corului, cu rezultate magistrale⁹.

Cu un asemenea trecut bogat și cu devotamentul aceluia care astăzi activează cu seriozitate și atașament în această formație corală, avem nădejdea că flacăra artistică corală bisericească aprinsă aci acum 105 ani prin talentul și munca pe care a depus-o fără preget profesorul de muzică, Alexandru Podoleanu, și ținută vie cu pricepere și vrednicie, peste decenii de urmașii săi : Constantin Bărcănescu, Dumitru Teodorescu, Eduard Wachmann, D. G. Kitac, I. N. Baston, Simion Nicolescu, Ioan D. Chirescu și Ștefan Mureșanu, — va continua să lumineze și pe mai departe, corul bisericii Domnița Bălașa păstrîndu-și «renumele său de a fi socotit, fără părținare, unul dintre cele mai bune coruri bisericești din țara noastră»¹⁰.

Pr. MIHAIL C. MARINESCU

9. «Glasul Bisericii». XXII (1968), nr. 5—6, p. 507.

10. Traian Ghica *Corul Bisericii Domnița Bălașa din București*, «Biserica Ortodoxă Română» 1939 (LVII), p. 29—42.

TIPĂRITURA BUCUREȘTEANĂ DIN VEACUL AL XVIII-LEA ÎN STATELE TRANSILVĂNENE

În folosul poporului român din cele trei Țări Române, «al patrioților» (noțiune ce cuprindea pe cei de o limbă), s-a desfășurat în Țara Românească, în veacul al XVIII-lea, o continuă și intensă activitate de traducere și tipărire a cărților de cult în limba română, fie în centrul tipografic de la Buzău, dar mai ales în cele de la Tîrgoviște, Rîmnic și București.

Acestea pătrundeau intens în satele de peste munți, dovadă avînd azi, după atîtea vicisitudini ce s-au abătut asupra acestora, numărul însemnat de asemenea lucrări înregistrat pînă acum.

Cercetările noastre pe teren desfășurate în așezările de peste munți în perioada 1964—1971, ca și cele efectuate în unele biblioteci posesoare de vechi tipărituri, au determinat creșterea, de la 623¹ la 1797, a cifrei cărților tipărite în Țara Românească, care au depășit Carpații.

Cercetătorii culturii românești a sec. al XVIII-lea, sau a unor aspecte ale sale, au considerat, în limitele datelor pe care le deținem, o preponderență în Transilvania a tipăriturii din centrul de la Rîmnic, la înființarea căruia s-ar fi avut în vedere, în primul rînd această provincie².

Datele rezultate în urma investigațiilor noastre, ne îndreptătesc să afirmăm că Bucureștiul a deținut rolul principal în înzestrarea cu cărți în limba română a așezărilor transilvănene.

Vom reliefa unele din aspectele frecvente la românii de peste munți a tipăriturii bucureștene, concludente în ceea ce privește noua lumină aruncată asupra activității tipografice din cel mai important centru al țării.

Autorii valoroasei lucrări *Bibliografia românească veche*³ au primit multe informații de dincolo de munți, privind semnalarea unor tipărituri românești necunoscute de ei⁴. După scurgerea a mai mult de o jumătate de secol, Transilvania con-

1. N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, vol. I—II, București, 1906; *Vașer Literat. Din Țara Oltului. Însemnări vechi din biserici noi*, în «Țara Birsei», X, (1930), nr. 2, p. 119—127; nr. 3, p. 210—219; nr. 4—6, p. 313—333. Idem, *Biserici din Țara Oltului și de pe Ardeal*, *zugrăvite de o familie de pictori*, în «Analele Com. Mon. Ist. Transilvaniei, 1932—1938», p. 3—54; Idem, *Două biserici din Țara Oltului*, *ibidem*, 1926—1928, p. 228—241; Atanasie Popa, *Biserica de lemn din Brîglez; Biserica veche din Ciaba; Biserica de lemn din Vad*, «*ibidem*», 1929, 1930, p. 353—399; Idem, *Biserici vechi de lemn românești din Ardeal*, «*ibidem*», III, 1930—1931, p. 161—314; Idem, *Biserici de lemn din Ardeal*, «*ibidem*», IV, 1932—1938, p. 55—154; Al. Fugăță, *Din trecutul parohiei Crișan, în protopopiatul Zarand*, în «Telegraful român», LXXXI, (1933), nr. 60; Ion C. Chițimia, *Din vechea răspîndire a cărții românești în Țara Oltului*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6/1970, p. 535—542.

2. Al. Dușu, *Coordonate ale culturii românești în sec. XVIII*, București, 1968, p. 460—463; V. Molin, *Tipăriștea de la Rîmnic mijloc de luptă ortodoxă împotriva catolicismului din Transilvania, 1705—1800*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 7—8/1960, p. 460—463.

3. I. Bianu, N. Hodoș, D. Simonescu, *Bibliografia românească veche, 1508—1530*, vol. I—IV, București, 1903—1944.

4. Augustin Z. N. Pop, *Bibliografia românească veche, operă de colaborare națională*, în «Studii și cercetări de bibliografie», Ed. Acad., III, București, 1960, p. 215—249.

tinuă să rămână o sursă de îmbogățire a cunoștințelor despre vechea tipăritură românească, prilejuind totodată unele îndreptări prețioase lucrări.

Vom aminti tipăriturile necunoscute pînă acum în bibliografia veche, rod al activității teascului tipografic bucureștean. În lăcașul românesc din Bozeș (jud. Alba), cercetările noastre au scos la iveală o ediție inedită din *Antologhion*, tipărită la București, în văleatul 7251 (1743), de Dimitrie Pandovici tipograful. Biserica monument istoric din Mărgineni (jud. Brașov), deține în patrimoniul său, pe lângă alte cărți interesante, și un *Ocloih*, tipărit la București, în anul 1756, de Barbu Bucureșteanul tipograful, tipăritură de asemenea necunoscută de bibliofili. În lăcașul de lemn din Căbești (jud. Hunedoara), deasupra intrării căreia se mai poate citi anul 1673, am aflat o altă ediție de *Antologhion*, neșemnalată, aparținând aceluiași centru tipografic, din anul 1762, și de care își leagă numele tipograful Iordache Stoicovici. În secția cărții vechi a Bibliotecii Academiei R. S. România, Filiala Cluj (BRV. 250), a ajuns spre păstrare un exemplar din ediția necunoscută a *Triodului*, tipărit la București de Grigorie ieromonahul, la văleat 7276 (1768). O altă carte din această tipăritură am aflat și în casa parohială din Apahida, jud. Cluj, adusă din lăcașul de lemn, astăzi în ruină.

Alăturăm acestor noi semnalări de ediții necunoscute, câteva completări, îndreptări și confirmări, la unele vechi tipărituri trecute în *Bibliografia românească veche*, numai ca urmare a unor comunicări, fără a se avea la îndemână vreun exemplar. *Catavasierul*, tipărit la București, în 1724, trecut în *Bibliografia românească veche* în urma informației lui Ilarion Pușcariu⁵, și căruia N. Iorga îi sublinia semnificația, ca unic exemplar cunoscut, aflat în Transilvania⁶, i se întărește prezența în satele de peste munți prin depistarea a încă trei exemplare. Unul a aparținut bisericii din Valea Mare (jud. Covasna)⁷, un altul a circulat în satele Bretea și Birsău⁸ (jud. Hunedoara), iar ultimul poartă numai indicile circulației sale în Transilvania, o prețuire în măriși⁹.

Triod, București, 1742, trecut în *Bibliografia românească veche*, după o semnalară bibliografică¹⁰, i se confirmă existența și i se întărește pătrunderea sa în Transilvania prin exemplarul: «cumpărat de Paște Ion din Feneș (jud. Alba) cu 10 numărățuri și dat bisericii neunite din sat în, 1767 martie 14 zile¹¹, precum și prin cel deținut de biserica fostei episcopii a Feleacului. Tipăritura constituie osteneala tipografului Dimitrie Pandovici. După o mențiune dintr-o tipăritură transilvăneană a fost inserat în *Bibliografia românească veche* un *Catavasier* de București din 1760¹². În realitate cartea a văzut lumina tiparului în anul următor 1761, prin munca tipografică a lui Iordache Stoicovici, după cum indică foata de titlu a exemplarului ce se află în muzeul parohial al satului Săliște (jud. Sibiu). Alte cărți ale acestei ediții le-am identificat în lăcașurile de lemn din Netuș (jud. Sibiu), la cea din Ocolisel (jud. Cluj), precum și la cea din Lozna (jud. Sălaj).

După semnalarea lui N. Iorga este trecut în citata lucrare un *Penticostar* din 7272 (1764)¹³. Exemplarul din această ediție găsit în ctitoria lui Constantin Brinco-

5. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, II, p. 22.

6. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 110.

7. Biblioteca Institutului Teologic — Sibiu, ex. 1/11.

8. *Ibidem*, 1/12. 9. Muzeul de Istorie-Cluj, F. 190.

10. I. Bianu, D. Simonescu, *op. cit.*, vol. IV, p. 55.

11. Biblioteca Institutului Teologic — Sibiu.

12. I. Bianu, D. Simonescu, *op. cit.*, p. 77.

13. *Ibidem*, p. 80.

veanu, de la Poiana Mărului (jud. Brașov), ne-a prilejuit precizarea că ea este o tipăritură bucureșteană, datorată lui popa Constantin Rîmniceanu.

Analiza statistică a tipăriturilor de la sud de Carpați, păstrate în Transilvania, ne călăuzește, spre un alt aspect ce ilustrează frecvența tipăriturilor bucureștene în satele de peste munți. Din cadrul titlurilor din Țara Românească, se impune, adesea, prin numărul de exemplare cunoscut pînă astăzi, o ediție bucureșteană.

Cartea *Chiriadromion* sau *Evangelic învățătoare*, din 1732, ocupă prin cele 51 de exemplare (anexa 1), un principal loc în rîndul cărților românești, larg răspîndite la românii de peste munți. Dintre cele 35 exemplare, recent aflate de noi, le amintim pe cele din lăcașurile de lemn din Cerbia, Almașul Mic de Munte, Dumbrăvița (jud. Hunedoara), precum și pe cele din Chesău și Sînpaul (jud. Cluj).

Printre cele opt ediții de *Cazanii*, întîlnite în Transilvania, se impune, prin cele 37 exemplare cunoscute, cea de București, din 1768 (anexa 2). Remarcăm largă sa circulație, în jud. Hunedoara, unde am găsit 6 din cele 23 semnalări ce ne aparțin.

Prin cuvintele: «Într-un volum de o frumusețe fără pereche care străbătu preluțindeni în Ardeal, unde se găsesc exemplare cu grămada, cit și în Moldova»¹⁴, elogia N. Iorga, *Evangelia* tipărită la București, în 1723. Într-adevăr, noile cercetări, au sporit cu încă 22, numărul celor 19 exemplare deja menționate, întărind circulația sa în toate zonele provinciei (anexa 3). Investigațiile recente dovedesc, de asemenea, largă circulație aici, a ediției de București din 1760 a *Evangeliei*. Alte 23 exemplare se adaugă celor 11 cunoscute anterior (anexa 4), din care, aproape jumătate, le-au aflat în frumosele așezări din Țara Sălajului.

Prezentă prin cele 14 exemplare păstrate, *Liturgia* din 1741 (anexa 5), constituie un indice asupra capacității teascului tipografic al Școlii Văcăreștilor, instalat în minăstirea Sfîntul Sava. Cartea a fost întîlnită nu numai în zona Brașovului, ci și a Hunedoarei, sau a Sălajului, dovedită aici de exemplarul aflat în străbunul lăcaș de lemn de la Măgura.

O carte mult citită în Transilvania a fost *Mărgăritare*, în ediția bucureșteană din 1746, 16 exemplare adăugîndu-se celor patru anterior semnalate (anexa 6). Întîlnită cu precădere în satele din sud, ea nu a lipsit nici în zona centrală, sau cea de nord, fiind cunoscută în satele cele mai ascunse, printre munți și văi.

Dintre cele 18 ediții ale *Penticostarului*, întîlnite în satele din Transilvania, cea mai apreciată a fost cea din București din 1768. Cele 25 de menționări bibliografice anterioare, le sporim cu alte 17 exemplare atestate de noi (anexa 7), și care extinde aria sa de circulație pînă la lăcașurile de lemn din zona Sălajului.

Ultimele cercetări ridică de la 15 la 37, numărul cărților din *Triodul Săptămîinii Mari*, tipărit în 1726, în același centru cultural (anexa 8).

Oprim aici citarea edițiilor bucureștene, care s-au bucurat de prețuirea românilor transilvăneni, îndreptîndu-ne atenția spre o altă grăitoare dovadă a aprecierii și circulației cărții bucureștene dincolo de munți. Este vorba de pătrunderea sa în satele cele mai izolate, în lăcașurile de lemn cele mai modeste. Ne stă mărturie numărul relativ mare păstrat pînă astăzi de un singur lăcaș. Din biserica veche de lemn din Someșul Rece (jud. Cluj), aflată în restaurare, au străbătut vremea pînă la noi, 6 tipărituri de la sudul munților, dintre care 5 ieșite de sub teascului tipografic al Bucureștilor (*Triod*, 1746; *Antologhion*, 1708; *Cazanii*, 1768; *Octoih*, 1774; *Penticostar*, 1782, alături de *Apostolul* de Buzău, din 1743).

14. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*. II, p. 110.

Biserica din satul Trestia (jud. Hunedoara), a cărui vechime ridică probleme, a păstrat cu grijă opt cărți tipărite în Țara Românească, cu frumoase legături în piele, patru tipărite la București (*Triod*, 1746; *Evanghelie*, 1750; *Psaltire*, 1756, *Octoih*, 1774).

În lăcașul de lemn, din satul Vălișoara, ridicat conform inscripției în 1787, se păstrează cu respect, ecou al prețuirii de odinioară, șapte importante cărți tipărite dincoace de munți, dintre care cinci bucureștene (*Octoih*, 1720; *Triod*, 1726; *Mărgăritare*, 1746; *Antologhion*, 1766; *Penticostar*, 1782, alături de *Apostolul* de Buzău, 1704 și de *Liturghii* Tirgoviște, 1713).

În satul Poieni (jud. Alba), biserica de zid, din veacul al XVII, mai deține șase, din vechile sale tipărituri muntenești, dintre care, jumătate tipărite la București, (*Chiriadromion*, 1732; *Mărgăritare*, 1746; *Triod*, 1746).

Dar cartea bucureșleană, nu a fost numai citită ci și copiată, la lumina slovei sale născându-se numeroși copiiști transilvăneni, care au realizat manuscrise în care au urmat îndeaproape cartea tipărită. Nu puține sînt manuscrisele, pe care harnicii mînuitori ai condeului au consemnat că au avut ca izvod, una din tipăriturile bucureștene. Nu vom exemplifica cu vreuna din cărțile pe care și astăzi le-am aflat în număr destul de mare, ca *Octoihul* tipărit la Mînaștirea Antim, în 1720, sau *Cazaniile* lui Ilie Miniati, 1742, și după care avem nu numai manuscrise, ci cu o carte, prin a cărei copie, obținem o nouă lumină asupra prezentei de odinioară a Bucureștilui cultural în satele de peste munți. În codicele copiat în Velt (jud. Sibiu), de logofătul Matei din Saroș, la 1770, se află și «*Intrebări bogoslovești și cu răspunsuri* adunate din scrisorile marelui Atanasie și de pe alți părinți, tilcuite pe limba românească de Ianache <biv>v<e>l post<el>nic, care au fost tipărite în București la anul 7249»¹⁵ (1741).

Copistul a urmat în munca sa slovele celei de a doua cărți tipărite în tipografia școlii Văcăreștilor, în 1741, din care nu am mai aflat astăzi nici un exemplar în Transilvania, avînd prin acest manuscris dovada că și ea a trecut la românii de peste munți. O altă atestare a prezentei sale aici, anterioară manuscrisului, am mai aflat-o într-o însemnare, de pe singurul exemplar cunoscut din *Psaltirea* de București, 1748¹⁶, și care a circulat, fapt semnificativ, în Transilvania. În 1757, popa Petru «locuitor acum în Chireu»¹⁷, cum mărturisea el, înșiruia pe ultimele file ale tipăriturii¹⁸, cărțile lăcașului. Printre cele 20 de titluri aflăm și *Bogoslovia*, care nu poate reprezenta altceva decît *Intrebări bogoslovești*.

Contribuind la grăbirea procesului de introducere a limbii române în toate bisericile noastre, tipăritura bucureșteană a folosit și ca manual, după care dascălii, împărlăseau știința de carte în satele transilvănene. Din numeroasele însemnări, vom aminti câteva. Proprietarul exemplarului din *Mărgăritare*, București 1746, găsit în lăcașul satului de munte Rogojel, își justifică aspru blestem pentru cel ce îl va lua în vreun fel, prin cuvintele «...că pe astă sfîntă carte au învățat un om de au fost ca dascăl». Însemnările de pe filele unui *Penticostar*, de București, 1768, al bisericii din Moeciu de Sus (jud. Brașov)¹⁹, ne poartă, timp de aproape două decenii,

15. Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, F. 12. Cluj, ms. rom. 8. f. 1—50.

16. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, II, p. 107; I. Bianu, D. Simonescu, *op. cit.*, vol. IV, p. 243.

17. Chireu — Chirău, azi Băița; cf. Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1, Ed. Acad. 1967, p. 62, 143. La Băița se află o biserică veche de zid, cărta i-au aparținut desigur, în 1757, cărțile din însemnare.

18. După alte peregrinări prin satele transilvănene. *Psaltirea* ajunge la Budapesta, iar apoi, prin dăruire, în patrimoniul Academiei Republicii Socialiste România. C. R. V. 264, unde am cercetat-o, descifrînd prețioasa însemnare.

19. Acum se află în Biblioteca Muzeului Brukenthal, Sibiu, C.V.R. XVIII, 1768.

pe firul învățămîntului de stat și a folosirii cărților de cult. Pe f. 1 citim: «Am scris eu dascălul Bucur cînd învățam copiii în casa părintelui popii lui Tișcă, de la Moeciu de Sus, leat 1776». Cu o frumoasă grafie, în 1794, se nota pe ultima copertă: «Și am scris eu Ion sin popii lui Ion Tișcă, de la Moeciu de Sus, precum să se știe de cînd am învățat din ea, copiii, 7302».

Am expus datele din acest articol cu gîndul de a reliefa activitatea tipografică a Bucureștilor, din al XVIII-lea veac. Strădaniile cărturarilor, grupați în jurul acestui teasc tipografic, adresate, deopotrivă, tuturor românilor din toate provinciile românești, au contribuit la păstrarea graiului comun, și la dezvoltarea culturii unitare a tuturor românilor factor de seamă, în menținerea și întărirea conștiinței unității tuturor românilor într-o epocă de mari frămîntări istorice.

ANEXA 1.

Chiriadromion, sau Evanghelie învățătoare

Abrud (jud. Alba), la biserica din Soharu (fragment); Măgina (jud. Alba), în casa preotului Avram Vasile; Poieni (jud. Alba), la biserica Sfîntul Dumitru; Poiana Ampoiului (jud. Alba), la biserica Cuv. Paraschiva; Chesău (jud. Cluj), în biserica de lemn; Luncani (jud. Cluj), în biserica Sfîntii Arhangheli; Nîma (jud. Cluj), în biserica Sfîntii Arhangheli; Ocolîșel (jud. Cluj), în biserica de lemn; Pruneni (jud. Cluj), în biserica de lemn; Sic (jud. Cluj), în biserica de lemn; Sînpaul (jud. Cluj), în biserica de lemn; Ticu (jud. Cluj), în biserica de lemn din Colonie; Almașul Mic de Munte (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Boz (jud. Hunedoara), în biserica de lemn (În 1735 era a lui popa Miclăuș din Nădășia de Sus. În 1837 este cumpărată de sătenii din Boz pentru biserică); Cerbia (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Dumbrăvița (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Ruda (jud. Hunedoara), în biserica veche; Brebi (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Ciumărna (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Preluci (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Movile (jud. Sibiu), în biserica Sfîntul Nicolae; Ocna Sibiului (jud. Sibiu), în casa parohială a bisericii lui Brîncoveanu (văzut și de N. Iorga, *op. cit.* II, p. 129); Poplaca (jud. Sibiu), în biserica Sfîntul Ioan Botezătorul; Sadu (jud. Sibiu), în biserica veche; Bibl. Acad. R.S.R. F. Cluj, B.R.V. 186; Bibl. Centr. Univ. Cluj B.R.V. 205 (în 1733 a fost cumpărat în Transilvania cu 22 florinți. În 1804 este dată bisericii de la Tăure, jud. Bistrița Năsăud); Bibl. Muz. Bruk. Sibiu C.V.R. XVIII 1732 (în secolul al XVIII-lea era al bisericii de la Rogna, jud. Sălaj); *Ibidem* ex. 2 (În 1766 era al bisericii din Bociu (jud. Cluj); Bibl. Episc. Ort., Cluj. În secolul al XVIII-lea era al bisericii Brăzășenilor (Brăzești, jud. Alba); Bibl. Inst. Teologic Sibiu ex. 1 (În 1843 este legat din nou la Pianu de Sus, (jud. Alba); *Ibidem*, ex. 2 (Provine de la Boroșneul Mic (jud. Covasna); *Ibidem*, ex. 3 (În 1742 era dat bisericii din Dorolț (jud. Cluj); *Ibidem*, ex. 4 IV/39 (provine de la Gura Riului (jud. Sibiu); Drăguș (jud. Brașov), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 92; Ohaba (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 140; Săsciori (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 169—170; Sebeș (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, pe. 171; Simbăta de Sus (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 183; Șercăița (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 172; Ucea de Sus (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 209; Mediaș (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 133; Dejani (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 2, p. 127; Netot (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, nr. 4—6, p. 313—314; Rîușor (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 320; Copăceni (jud. Cluj), cf. At. Popa, *Biserici vechi de lemn românești din Ardeal*, p. 184; Mănăștur (jud. Cluj), cf. Dariu Pop, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*, Satu Mare, 1938, p. 42; Comana de Jos (jud. Brașov), cf. Ion C. Chitimia, *op. cit.*, p. 540; Comana de Sus (jud. Brașov), cf. *Ibidem*.

ANEXA 2.

Cazanii, București, 1768, popa Constandin tip. Rîmniceanu

Intregalde (jud. Alba), în biserica de lemn Sfîntul Ilie; Apahida (jud. Cluj), în biserica de zid; Lujerdiu (jud. Cluj), în biserica Sfîntii Arhangheli; Măgura Ierii (jud. Cluj), în biserica de lemn; Someșul Rece (jud. Cluj), în biserica de zid; Geoa-

giu de Jos (jud. Hunedoara), în biserica Sfântul Nicolae-Suseni (văzută și de N. Iorga, *op. cit.*, p. 102); Rădulești (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Ribîța (jud. Hunedoara), în biserica Sfântul Nicolae; Sulighete (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Tisa (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Tîrnava (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Domnii (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Răstoci (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Marpod (jud. Sibiu), în biserica Sfântul Nicolae; Țichindeal (jud. Sibiu), în biserică; Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj, B.R.V. 283; Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V. 356. În secolul al XVIII-lea a fost dată bisericii din Ardeiu (azi Ardeu, jud. Hunedoara); Bibl. Inst. Teologic Sibiu, ex. 1 (în 1780 era la biserica din Cristian, jud. Sibiu); *Ibidem*, ex. 2, Dăruit bisericii din Lisa, jud. Brașov, în secolul XVIII (văzut și de N. Iorga, *op. cit.*, p. 124); Bibl. Episc. Ort. Cluj; Bibl. Muz. Bruk. Sibiu C.V.R. XVIII, 1748 (În secolul al XVIII-lea era al bisericii din Vidacut, jud. Hunedoara); Arh. St. Brașov (Provine de la biserica din Voila, jud. Brașov; Crișan (jud. Hunedoara), cf. Alex. Fugăță, *op. cit.*; Feniș (jud. Alba) cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 192; Izvorul Ampoului (azi Valea Dosului, jud. Alba) cf. *Ibidem*, p. 200; Corabia-Ciceu (jud. Bistrița) cf. *Ibidem*, p. 81; Berivoiul Mic (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 52; Calbor (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 73; Corbi (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 82; Viștea de Jos (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 206; Turda (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 195; Săliște (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 166; Cîrța (jud. Sibiu), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 3, p. 124; Noul Român (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, nr. 4—6, p. 317; Streza Cîrțișoara (jud. Sibiu), cf. Idem, *Două biserici din Țara Oltului*, în «An. Com. Mon. Ist. Trans.», 1926—1928, p. 240; Părău (jud. Brașov), cf. Idem, *Din Țara Oltului*, nr. 4—6, p. 319.

ANEXA 3.

Evangelhie, București, 1723, popa Stoica Iacovici

Abrud (jud. Alba), în biserica din Soharu; Lupșa (jud. Alba), în biserica Sfântul Gheorghe; Pănade (jud. Alba), în biserica ruinată; Filea de Sus (jud. Cluj), în biserica de lemn; Iara (jud. Cluj), în casa parohială; Bulzești de Jos (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Cărmăzinești (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Chichișa (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Sirbi (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Tusa (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Zalnoc (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Arpașul de Sus (jud. Sibiu), la biserică (văzut și de V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și «de pe Ardeal»*, p. 12); Birghiș (jud. Sibiu), în biserica de zid; Bibl. Acad. R.S.R. F. Cluj, B.R.V. 40. În secolul al XVIII-lea era într-un sat din protopopiatul Jimbor (Zimbor, jud. Sălaj); *Ibidem*, B.R.V. 56. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea era a popii Ioan din Valea Sadului (jud. Gorj); *Ibidem*, B.R.V. 50. În secolul al XVIII-lea era în familia unui preot din Spătac (oraș Blaj, jud. Alba); Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V. 182 (În 1731 era a lui popa Gheorghe ot Deva); *Ibidem*, dublet. A fost dăruit în 1833 bisericii din Curtiafaea (azi Periș, jud. Mureș); Bibl. Episc. Ort. Cluj, ex. 1 (Dăruit în 1730 mănăstirii Monorului și Gledinului, jud. Bistrița-Năsăud); *Ibidem*, ex. 2 (Provine de la Bungard, jud. Sibiu); *Ibidem*, ex. 3 (În deceniul 7 al secolului XVIII-lea a fost dăruit bisericii din Dej Ocnă); Bibl. Sfântul Nicolae Schei, Brașov, inv. 463 (Dăruit bisericii din Schei înainte de 1730); Geogiu de Sus (jud. Alba), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 105; Răhău (oraș Sebes, jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 154; Sîncol (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 187; Sîntimbru (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 187; Ucea de Jos (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 197; Geogiu Băi (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 104; Geogiu de Jos (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 102; Orăștie (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 142; Arpașul de Jos (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 43; Dumbrăveni (fost Ibașfalău jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 115; Berivoii Mici (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 2, p. 121; Iași (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, nr. 3, p. 216; Săvăstreni (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, nr. 4—6, p. 325; Toderița (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 329; Avrig (jud. Sibiu), cf. V. Brătulescu, *Biserici din Transilvania, în Fraților Alexandru și Ioan Lapadatu*, București, 1935, p. 189; Cornești (jud. Mureș) cf. At. Popa, *Biserici vechi de lemn românești din Ardeal*, p. 255. Năprădea (jud. Sălaj), cf. Dariu Pop, *op. cit.*, p. 67—68; Riușor (jud. Brașov), cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 239.

ANEXA 4.

Evangelhia, București, 1760, Iordache Stoicovici tip.

Săliște (fost Cioara, jud. Alba), în biserica nouă de zid, adusă de la biserica de lemn a fostei mănăstiri Cioara); Buza (jud. Cluj), în casa parohială; Vechea (jud.

Cluj), în biserica de lemn; Geoagiu de Jos (jud. Hunedoara), în biserica Sfântul Nicolae-Suseni (Văzut și N. Iorga, *op. cit.*, p. 103); Tîrnăvița (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Bălan (jud. Sălaj), în biserica de lemn din Cricova; Borza (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Bozna (jud. Sălaj), în biserica nouă de zid, adusă de la biserica de lemn existentă; Brebi (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Chieșd (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Creaca (jud. Sălaj), în casa parohială; Meseșeni de Sus (jud. Sălaj), în biserica din secolul al XVIII-lea; Moigrad (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Stobor (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Poiana Sibiului (jud. Sibiu), în biserica de zid; Săcădate (jud. Sibiu), în biserica Sfântul Ioan Botezătorul; Săliște (jud. Sibiu), în biserica Înălțarea Domnului (văzută și de N. Iorga, *op. cit.*, p. 165); Sărata (jud. Sibiu), în biserica Nașterea Domnului (văzută și de V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și «de pe Ardeal»*, p. 38; Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj B.R.V. 198; Bibl. Centr. Univ. Cluj B.R.V. 319 (Dată unui preot din Bord (jud. Mureș) în secolul al XVIII-lea; Bibl. Inst. Teologic Sibiu, ex. 1; *Ibidem*, ex. 1 bis. (În secolul XVIII, lăsată bisericii din Sig, jud. Sălaj); *Ibidem*, ex. 2, a circulat pe la Hondol, Dobra, jud. Hunedoara (Văzut la biserica din Dobra de N. Iorga, *op. cit.*, p. 90; Abrud sat (jud. Alba), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 30; Alba Iulia, cf. *Ibidem*, p. 33; Cetatea de Baltă (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 77; Ohaba (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 141; Viștea de Jos (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 205—206; Hunedoara, cf. *Ibidem*, p. 120; Luduș (jud. Mureș), cf. *Ibidem*, p. 128; Letca (jud. Sălaj), cf. *Ibidem*, p. 123; Ocna Sibiului (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 139; Crișan (jud. Hunedoara), cf. Alex. Fugăță, *op. cit.*; Cluj. Dăruită bisericii Mănăsturului, cf. Darius Pop *op. cit.*, p. 61—62.

ANEXA 5

Liturghii, București, în tipografia Școlii Văcăreștilor, 1741,
papa Stoica Iacovici.

Basaraboasa (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Furcșoara (jud. Hunedoara), în biserica de lemn (Cumpărală întâi pentru biserica din Polingani, orașul Brad); Măgura (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Bibl. Centr. Univ. Cluj B.R.V. 220/a (În 1744 era a unui ermonah Atanasie); Bibl. Inst. Teologic Sibiu ex. 1 (a circulat la Bran, jud. Brașov); *Ibidem*, ex. 2 (Provine de la Certejul de Jos (jud. Hunedoara); Bibl. Muz. Sibiu, C.V.R., XVIII, 1741; Bibl. Sfântul Nicolae-Schei, Brașov, inv. 530. (Dăruită bisericii din Brașovul Vechi în 1785); Arh. St. Brașov (un fragment). În 1762 era la Drăguș, jud. Brașov; Viștea de Sus (jud. Brașov), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 206; Dobîrca (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 89; Grid (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 3, p. 214; Telechi-Recea (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, nr. 4—6, p. 322; Riușor (jud. Brașov), cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 239.

ANEXA 6

Mărgăritare, București, 1746

Măgina (jud. Alba) în casa preotului Avram Vasile (În 1738 era a preotului Ioan Popovici din Măgina, cumpărată cu 8 florintei); Poeni (jud. Alba), în biserica Sfântul Dumitru; Rimeți (jud. Alba), în mănăstire; Apahida (jud. Cluj), în casa parohială; Rogeje! (jud. Cluj), în biserica Sfintii Arhangheli; Vălișoara (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Bibl. Acad. R.S.R., Cluj B.R.V., 231 (Provine din Bibl. de la Blaj); *Ibidem* B.R.V. 258; Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V., 248. În 1773 era la Zoltan (azi Mihai Viteazul jud. Mureș); *Ibidem*, fără însemnări; Bibl. Inst. Teologic Sibiu ex. 1; *Ibidem*, ex. 2 (Provine de la Tălmăcel, jud. Sibiu); *Ibidem*, ex. 3, a fost al bisericii Sfintii Ingeri din Gura Riului, jud. Sibiu (Văzut de N. Iorga, *op. cit.*, p. 107); Bibl. Episc. Ort. Cluj (A circulat în jud. Sălaj); Bibl. Muz. Bruk. Sibiu B.R.V., XVIII 1746 (A fost al bisericii Sf. Nicolae din Fintînele, jud. Sibiu); Bibl. Sfântul Nicolae-Schei, Brașov inv. 456 (a circulat la Stupini, jud. Brașov); Un exemplar menționat de Gavril Hango de la Gherla, cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 231; Răhău (orașul Sebeș, jud. Alba), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 154. Bibl. Gimnazială din Brad (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 60; Orăștie (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 142.

ANEXA 7

Penticostar, București, 1768, popa Constandin tip. Rîmniceanu

Bica (jud. Cluj), în biserica de lemn; Mărgău (jud. Cluj), în casa parohială; Brîznic (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Sulighete (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Borza (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Chichișa (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Chieșd (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Răstoltu (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Romita (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Sîg (jud. Sălaj), în biserica nouă de zid; Ocna Sibiului (jud. Sibiu), în biserica Schimbarea la față — din Jos; Bibl. Epis. Ort. Cluj (Provine de la biserica satului Galați, orașul Zlatna, jud. Alba); Bibl. Muz. Bruk. Sibiu. C.V.R., XVIII, 1768. În secolul XVIII, era la biserica din Moeciu de Sus, jud. Brașov; *Ibidem*, ex. 2 (În secolul XVIII era în biserica din Cheia, jud. Brașov); Bibl. Sfîntul Nicolae-Schei, Brașov, inv. 160; *Ibidem*, inv. 1108 (Provine de la biserica din Fundata, jud. Brașov); *Ibidem*, inv. 936 (În 1780 era al bisericii din Cernat, orașul Săcele); Alba Iulia, cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 34; Sebeș (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 175; Sîncel (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 187; Zlatna (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 211; Vidra de Jos (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 203; Beclean (jud. Bistrița Năsăud), cf. *Ibidem*, p. 47; Bistrita, cf. *Ibidem*, p. 56; Calbor (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 74; Ilieni (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 117; Luța (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 131; Ohaba (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 141; Voila (jud. Brașov), cf., *Ibidem*, p. 207—208; Feleac (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 101; Gherla (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 107; Nicula (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 138; Petreștii de Sus (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 144; Vad-Bistrita (probabil jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 200; Hunedoara, cf. *Ibidem*, p. 120; Geoagiu-Băi (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 104; Orăștie (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 142; Luduș (jud. Mureș), cf. *Ibidem*, p. 128; Sighișoara (jud. Mureș), cf. *Ibidem*, p. 142; Săliște (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, p. 166; Vaida Recea (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 4—6, p. 323; Colun (jud. Sibiu), cf. *Idem*, *Biserici din Țara Oltului și «de pe Ardeal»*, p. 30.

ANEXA 8

Triodul Săptămîinii Mari, București, 1726, popa Stoica Iacovici

Pădureni (jud. Cluj), în biserica de lemn; Tîrnăvița (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Vălișoara (jud. Hunedoara), în biserica de lemn; Bozna (jud. Sălaj), în biserica de lemn; Colun (jud. Sibiu), în biserica Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul (văzut și de V. Literat, *Biserici din Țara Oltului și «de pe Ardeal»*, p. 30); Merghindeal (jud. Sibiu), în biserică; Nocrîh (jud. Sibiu), în casa parohială; Poplaca (jud. Sibiu), în biserica Sfîntul Ioan Botezătorul; Sibiul (jud. Sibiu), în muzeul parohial. A circulat în Soroștin, mănăstirea Săliște, Sibiul; Vale (jud. Sibiu), în biserica Sfînta Treime; Bibl. Acad. R.S.R., F. Cluj. B.R.V. 325; *Ibidem*, B.R.V. 518; Bibl. Centr. Univ. Cluj, B.R.V. 195. În 1734 era la Știopi (azi Livada, jud. Cluj); *Ibidem*, B.R.V. 195 A; Bibl. Inst. Teologic-Sibiu, ex. 1 (legat la sfîrșitul unui *Molitvenic*, lipărit la București în 1764). În 1825 cartea era din nou legată la Stobor, jud. Sălaj; *Ibidem*, ex. II/26. În 1798 era al satului neunit Cib, jud. Alba; *Ibidem*, ex. II/27. Provine da la Bîrghis, jud. Sibiu; Bibl. Episc. Ort. Cluj; Bibl. Muz. Bruk. Sibiu. C.V.R. XVIII, 1726; Bibl. Sfîntul Nicolae Schei, Brașov, inv. 527. Provine de la Biserica Adormirea Maicii Domnului din Cetatea Brașov; Arh. St. Brașov; Cîmpeni (jud. Alba), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 80; Teiuș (jud. Alba), cf. *Ibidem*, p. 193; Calbor (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 74; Turda (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 196; Brad (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 60; Densuș (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 86; Geoagiu Băi (jud. Hunedoara), cf. *Ibidem*, p. 40; Alămor (jud. Sibiu), cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 237; Un exemplar semnalat de Gavril Hanșo de la Gherla, cf. *Ibidem*, p. 231—232; Netot (jud. Brașov), cf. V. Literat, *Din Țara Oltului*, nr. 4—6, p. 317; Venetia de Jos (jud. Brașov), cf. *Ibidem*, p. 332; Cîrța (jud. Sibiu), cf. *Ibidem*, nr. 2, p. 125 (Autorul îl consideră fragment din *Triod*, Rîmnic 1731, Cartea are însă însemnări din 1728; Apahida (jud. Cluj), cf. At. Popa, *Biserici vechi din lemn românești din Ardeal*, p. 291; Copăceni (jud. Cluj), cf. *Ibidem*, p. 184.

IOANA CHISTACHE-PANAIT

BISERICI BUCUREȘTENE — MAHALALE ȘI STRĂZI CU NUME DE PREOȚI

Mergînd pe firul vremii vom încerca, pe cît ne va sta în putință, ca din slovele vechi ale documentelor să așternem pe grai de slovă nouă și să facem vorbire despre bisericile bucureștene, mahalalele și străzile care odinioară au purtat nume de preoți, nume care mărturisesc strădania și vrednicia clerului din trecutul îndepărtat al bisericii strămoșești. Din cuprinsul documentelor aflăm cum acea preoțime a desfășurat, în afară de nevoile religioase ale credincioșilor, și o rodnică activitate obștească.

Deși modestă la înfățișare, acea preoțime, a contribuit de-a lungul veacurilor, prin graiul cărților bisericești la păstrarea limbii poporului român și prin aceasta și la întărirea conștiinței unității noastre naționale. Ea, a pus început de învățătură la orașe și sate; a înlocuit și scris diate și zapise. Pentru exemplificare reproducem cîteva rînduri dintr-un document din 29 octombrie 1763, care ne confirmă acest fapt, arătînd cum un oarecare Maxin, împreună cu soția sa Ancuța și cu fiul său Radu, vînd lui Ion Cizmarul o casă în mahalaua Popii Rîsului, iar cel din urmă care semnează acest document spune: «... și am scris eu popa Constandin ot mahalaua Popii Rusului și martor»¹. Ea, a făcut însemnări pe filele cărților de ritual, despre fapte și evenimente bisericești politice și sociale, care, în mare parte, au ajutat la completarea unor date legate de istoria bisericii și a patriei noastre; a ținut evidența actelor de stare civilă pînă în anul 1864 cînd aceste acte au fost trecute la Arhivele Statului; a scris cronografe și cronici «care cuprindeau informații referitoare la istoria Țărilor Române și la istoria universală». Asemenea cronografe și cronici circulau în București încă de la începutul secolului al XVIII-lea. Astfel, preotul Stanciu de la biserica «Toți Sfinții», copia cronici muntenesti și moldovenești, iar la sfîrșitul aceluiași secol sînt întîlniți copii de cronici, cum a fost preotul Flor de la biserica Crețulescu². Dar, nu numai atît, preoțimea a luat parte și la mișcări populare și revoluționare luptînd alături de popor, pentru libertate și dreptate socială. Și pentru pomenirea lor, unii preoți, au ridicat «biserici în marginea orașului București, care se tot lărgea astfel, și pe această cale se alcătuiau astfel mahalalele, purtînd numele ctitorilor»³. Rîvna, strădania și neprecupețita lor dăruire, pentru biserică și binele obștesc, a îndreptățit cîmuirea de atunci, a orașului legendarului întemeietor — Bucur Ciobanul — să lase pentru viitor exemple, de asemenea slujitori, dînd unor biserici, mahalale și străzi, nume de vrednici preoți.

Înainte însă de a prezenta pe scurt istoricul bisericilor bucureștene, ce au nume de preoți, vom vorbi despre mahalalele și străzile care au purtat în trecut nume de preoți. Mai întîi, trebuie să arătăm că mahalaua bucureșteană, la început «nu era o

1. George Potra, *Documente privitoare la istoria Bucureștilor, 1594—1821*, București, 1965, p. 459.

2. *Istoria orașului București*, vol. I, București, 1965, p. 220.

3. N. Iorga, *Istoria orașului București*, București, 1939, p. 77.

creație abstractă, ci o realitate topografică, cu colorit gospodăresc... era chiar o unitate administrativă, care cu timpul se mărește, înghițind altele de mică importanță, care să devină la sfârșitul secolului al XVIII-lea, o vopsea, iar mai târziu o culoare : Culoarea de Roșu, de Negru, de Galben, de Verde, de Albastru»⁴. Trebuie să menționăm faptul că «vechile mahalale bucureștene și-au luat numele fie de la proprietarul locului sau de la numele unui boier mai de seamă, preot, vlădică, fie după numele breaslelor, ai căror membri își aveau atelierile sau locuințele lor într-acea parte a locului»⁵.

În documentele, statisticile și nomenclatoarele municipiului București, în afară de alte denumiri, găsim și unele cartiere periferice, zise mahalale, care, în trecut, au purtat nume de preoți : «cea mai veche mahala se numia enoria popei Matei și este amintită la 1590»⁶. Dintre acestea menționăm câteva : Mahalaua Popa Nan, Popa Soare, Popa Petre, Popa Chițu, Popa Rusu, Popa Savu, Popa Tatu, Popa Cozma, Popa Dărvași, Popa Gheorghe, Popa Ierimia, Popa Ivașcu, Popa Manta, Popa Stoica, Popa Hierea, Popa Radu, Popa Marin ... Pentru a documenta existența lor, reproducem câteva fragmente din documentele vremii : «...la 5 iulie 1718, jupineasa Pătra, pentru a scăpa de închiisoare și-a vîndut o cășcioară în mahalaua Popii Rusului...» ; «...la 5 iulie 1754, Stanca, soția lui Voicu, împreună cu cumnatul său Necula, vind jupinului Gabăr... o casă cu locul ei și vie, în mahalaua Popii Pătru...» ; la sfârșitul acestui document cel care l-a scris spune : «...și cînd am făcut acest zăpis au fost cu știrea tuturor preoților și a vecinilor din mahala... și am scris eu popa Milea, din mahala, cu zisa dumnealor și martor...»⁷ ; «...la 30 ianuarie 1773, un oarecare Nicolae logofătu, feciorul răposatului Mușat, din mahalaua Popa Soare, vinde lui Panait, fost ceauș agiesc niște case cu locul lor, din mahalaua bisericii Crețulescu, lîngă Podul Mogoșoaiei» ; «...la 9 ianuarie 1779, Episcopul Chesarie cumpără de la Chera a Odobașii o casă cu un loc în mahalaua Popii Dărvași...» ; «...la 26 august 1803, în mahalaua Popa Tatu, Gheorghe Burghina și Stana, vind clucerului Ioan Faca, o casă cu grădină... în mahalaua Popii Cozma...». Această scurtă descriere dovedește, îndeajuns, existența vechilor mahalale care au purtat și poartă și astăzi nume de preoți, precum și a străzilor cu nume de preoți. Dacă astăzi, drumetul bucureștean sau cel provincial, călătorește prin București, va mai întîlni încă străzi cu nume de preoți. El va citi pe indicatoarele străzilor nume ca acestea : strada Popa Nan, Popa Soare, Popa Petre, Popa Chițu, Popa Rusu, Popa Savu, Popa Tatu, Popa Farcaș, Popa Șapcă, Popa Balint etc. Va mai întîlni chiar și biserici cu nume de preoți, de pildă : Biserica Popa Nan, Popa Soare, Popa Chitu, Popa Rusu, Popa Tatu. Au mai fost, în trecut biserici ca : Popa Petre, Popa Dărvași-biserica Albă din Calea Victoriei ; Popa Hierea sau Fierea, biserica Sfinți, sau biserica cu Sibile, cum era cunoscută odinioară ; Popa Marin — biserica dintr-o zi ; Popa Ivașcu — biserica Pitar Moș ; Popa Stoica — biserica Brezoianu — și altele. Multe din ele au dispărut.

Calamitățile naturii, cutremurele și incendiile, mai ales, au produs mari pagube, atît locuințelor, cît și bisericilor. Despre efectele cutremurelor în țara noastră, în afară de studiile seismologice, se mai găsesc și diferite însemnări, sporadice, pe filele diferitelor cărți teologice sau laice, din care se văd pagubele produse de aceste calamități. Despre marele cutremur din anul 1802 cronicarul a făcut această însemnare, într-o lu-

4. George Potra, *op. cit.*, p. 37.

5. *Ibidem*, p. 36.

6. Florian Georgescu, *Pagini din trecutul Bucureștilor*, București, 1959, p. 13.

7. George Potra, *op. cit.*, p. 424—425.

crare cu titlul «Pravoslavnica Învățătură»: «Să se știe cînd a venit Constantin Ipsilante Vodă, în Țara Românească, și au venit pînă la Rodovoreni și s-a cutremurat pămîntul și au căzut multe biserici și Colțea»⁸. Cartea a fost înregistrată în Biblioteca Urechia, din Galați. Despre același cutremur cronicarul Dionisie Ecclesiarhul scria și el în «Tesaur de Monumente Istorice», al istoricului A. Papiu-Ilarian, tom. II, p. 202, că «s-a cutremurat pămîntul foarte tare, de au căzut toate turlele bisericilor din București și clopotnița cea vestită de la Colțea, care era podoaba orașului, cu ceasornic, au căzut și s-au sfărîmat și era atunci mare frică»⁹. Cine nu-și amintește cu groază și de cutremurul din toamna anului 1940? Pe lîngă cutremure se mai adăugau și incendiile care distrugeau tot ce întilneau în cale. Să ne ducem în urmă cu numai peste un secol, la incendiul din noaptea de Paști, a anului 1847, care a lăsat în memoria bucureștenilor scene înfricoșătoare. Atunci au căzut pradă nenumărate case, prăvălii și biserici. Furia aceluia incendiu o putem vedea din aceste versuri populare: «Arde foc în București, Merg sînteile-n Popești / Și dogoarea la Ploiești, / Iar lumina-n Cimpina...»¹⁰. Nenorocirea și groaza din acea noapte ne-o redă și Anton Pann în versurile sale: «...Sfîntul Dumitru nu s-aprinsese / În preajmă focul încă ardea, / Și Bărăția o cuprinsese / Ca un balaur o mistuia. / De-aci Lucacii într-o clipă / Și Udricanii ardea nestins. / Apoi, se-ntinse ca o fășie / Pînă la Delea spre răsărit. / Ș-altă fășie spre miază-noapte, mergea cumplit...»¹¹. Tot atunci, au căzut pradă focului 12 biserici. Un alt poet, martor ocular al acelor triste momente, scria în versurile sale: «Douăsprezece biserici, toate / Acest balaur le-a înghițit. / Nimic din gură-i n-a putut scoate, / Pînă și clopote a mistuit...»¹².

În continuare vom desfășura firul istoric al celor cinci biserici care mai dăinuiesc și astăzi și pe care credincioșii le cunosc, nu după numele hramului bisericesc ci după numele pe care-l purta preotul, fie că acel preot a fost ctitor, înnoitor sau chiar întiiul slujitor, al aceluia sfînt locaș.

BISERICA POPA NAN

Acest sfînt locaș a fost zidit, întii, în anul 1719 «de un Nanu preotu, ajutat de credincioși», după cum grăiește pisanția, al cărui text îl dăm aci: «Această sfîntă și dumnezească biserică s-a fondat din temelie, la anul 1719, cu cele trebuincioase la înfrumusetarea ei, de repauzații întru fericire și anume: Ruse, Ecaterina, Manole, Marula și Nanu preotu»¹³. Cine era acest cleric, ctitor de biserică? Era «un tînăr teolog, pe nume Popa Nan, care în 1719 a fost trimis de Mitropolia Bucureștilor, să înființeze la margine de oraș, parohie nouă, în partea de nord-est, în plasa Tirgului de Afară, împresurată de livezi și gropi de nisip». În acele îndepărtate părți ale orașului, Popa Nan, «cu strînsură de la credincioși din economiile lor, pune el temelie unei biserici, cu o turle și o învelește cu șindrilă»¹⁴. Cu o bisericuță învelită cu șindrilă, căreia i-a pus hramul «Adormirea Măicii Domnului», își începe Nanu preotul misiunea sa, la margine de București. Acolo a slujit el Domnului, pînă la sfîrșitul vieții.

8. Gr. Ștefănescu. *Cutremurile de pămînt din România în timp de 1391 de ani, de la anul 455 pînă la 1874*, București, 1901. p. 17.

9. *Ibidem*, p. 17.

10. G. I. Ionescu-Gion. *Istoria Bucureștilor*, București, 1899. p. 348.

11. Anton Pann. *Memoria focului mare în București, în ziua de Paști...*, București, 1854. p. 73 ș. u.

12. Petaleanu. *Istoricul pompierilor militari, 1835—1935*. București, 1935.

13. *Orașul București*, vol. I. (1395—1800), București, 1965, p. 335.

14. Preot C. Apostolescu, *Scurte însemnări istorice*, în «Inventarul Bisericii Popa Nan», anul 1969.

După trecerea a o jumătate de veac bisericiuța Nanu Preotul devine neîncăpătoare față de numărul, mereu în creștere, al credincioșilor. De aceea, s-a simțit nevoia să fie mărită, să fie refăcută. La leat 7273, un oarecare «Dumitrache grămăticul» împreună cu alți ostenitori, pune temelia unui alt locaș de închinăciune, păstrînd însă numele vechii biserici, de «Popa Nan». Pentru a cunoaște pe ctitorii noii biserici, reproducem textul pisaniei, care este acesta : «...D(ă)mn(e)zeu : Dumitrache grămăticul sin Ștefan mona(hul) ... pentru a lui vecinică pomenire și a părintilo(r). Și au mai ajutat cel ostenitor și rob al lui D(ă)mn(e)zeu, chir Dudul Zlătarul, pentru a lui vecinică pomenire a pă(r)inților, fiind și ispravnic la această sf(ă)ntă biser(i)că. Și au mai aju(ta)tu și robii lui D(u)mn(e)zeu : Stanu căpit(an)u ; în zilele lui Io Ștefan Racovi(ă) V(oi)e(v)od cu bl(a)gos(lo)venia preasf(î)nițitului mitropo(lit) chir Grigorie, l(ea)t 7273». Această pisanie a fost scrisă pe o piatră de 62'86 cm., spartă în trei bucăți ; literă de 4,5 cm., în relief.

Apoi, între anii 1765—1770, se mai adaugă și alți ctitori, după cum se vede dintr-un pomelnic, săpat pe o piatră spartă, de 50'52 cm cu literă de 4 cm., în relief, în care sînt trecuți și alți ctitori.

În curtea bisericii Popa Nan, se aflau pe atunci, și unele locuințe-chilii — în care locuiau dascălii bisericii, oameni săraci și mai ales femei văduve, bătrîne, cunoscută cu numele de «babele bisericii», care ajutau la curățenie și vînzarea luminărilor de la pargar. Tot în curtea acestei biserici, a existat și o școală, unde ani de-a rîndul, tinerii au primit cîte puțină știință de carte. Între anii 1840—1870 mulți dintre acei tineri se făceau cateheți, iar alții intrau în preoție. La acea școală, se spune, că era un dascăl renumit, cu numele Ghiță Cernicanul, care între timp a urmat Conservatorul și a ajuns apoi și profesor de muzică vocală, fiind numit și cîntăreț la biserica Popa Soare. Dîntre preotii slujitori din perioada 1719—1900, amintim pe : preotul Nanu, care a fost și primul ctitor, preotul Grigore, preotul Anghel, preotul Ruse duhovnicul, preotul Dumitru Cizmaru și preotul Ștefan protopopul.

După un vechi obicei, desigur cu substrat religios, fiecare breaslă își alegea cîte un sfînt pe care îl considera «patron sau protector». Breasla cavafilor și-a luat ca protector pe Sfîntul Spiridon, pe care îl prăznuia la biserica Popa Nan.

Scurgerea timpului și-a pus amprenta pe zidurile bisericii Popa Nan, dar credincioșii n-au lăsat-o în suferință. Mulți dintre ei au ajutat din avutul lor, pentru a nu o lăsa să o cuprindă paragina.

Cu toată grija și îmbunătățirile aduse sfîntului locaș, dintele vremii a început din nou s-o roadă, iar în anul 1910, în seara Sfîntului Ilic, biserica se prăbușește. Un demn urmaș al lui «Nanu preotul», în persoana tînărului preot Ioan Georgescu, care era parohul bisericii încă din anul 1905, pune temelia noului locaș chiar în toamna anului 1910, fiind ajutat și de enoriași. Dar, cu toată strădania lui și eforturile depuse de credincioși, construcția bisericii n-a putut fi terminată, din cauza primului război mondial, decît în anul 1918, an în care s-a făcut și sfințirea de către arhiereul Platon Giosu, vicarul Sfîntei Mitropolii. A urmat apoi pictura, în frescă, executată în perioada 1918—1920.

După aproape două decenii de slujire la biserica Popa Nan, preotul Ioan Georgescu cere ieșirea la pensie, iar în anul 1955 a încetat din viață. Conducerea parohiei a fost incredintată preotului Constantin Diculescu, care ajutat de colegul său, preotul I. Diaconescu, a făcut bisericii diferite reparații.

Între anii 1960, 1964 și 1970, s-au făcut și alte reparații sub purtarea de grijă a preotului paroh Irinel Apostolescu, secundat de preotul profesor Traian Bratu.

Și astăzi, credinciosul care va intra pentru închinăciune în sfântul lăcaș va afla, la intrarea în biserică pictate două tablouri cu : Mitropolitul Conon Arămescu — Donici și vrednicul ctitor, preotul Ioan Georgescu. El s-a achitat cu vrednicie, față de conducerea superioară bisericească, slujind sub patru mitropoliți : Ghenadie, Iosif, Atanasie și Conon, precum și sub doi patriarhi : Miron și Nicodim. Dintre dregătoriile bisericești, care i-au fost încredințate, menționăm : profesor și director la școala de psaltichie de la Mitropolia din București, protopop al Capitalei, Președinte al Consistoriului Eparhial și altele.

Ca un meritoriu omagiu, de încheiere, inserăm aci cele două mari figuri ale bisericii Popa Nan : pe Nanu preotul, și pe preotul Ioan Georgescu.

BISERICA POPA SOARE

În Bucureștii de odinioară erau unele biserici cu o puternică trăire duhovnicească, la care săvârșirea slujbelor religioase era îmbinată cu frumoase cîntări bisericești. Printre acele lăcașuri dumnezeiești, care alinau suferințele și innobilau sufletele credincioșilor, se număra și biserica Popa Soare.

Din diferite documente aflăm că această biserică avea hramul «Adormirea Maicii Domnului» și era așezată, din punct de vedere topografic, în partea de răsărit a Bucureștilor, lângă una din principalele artere ale orașului, Calea Moșilor, numită pe atunci «Calea Tîrgului de Afară». Astăzi, este înconjurată de străzile : Dr. Burghel, Avram Iancu, Plantelor, Sfîntul Ștefan, Ștefan Mihăileanu și Popa Soare. Istoricii noștri au descifrat vechile pisanii și ne-au lăsat unele date despre întemeierea și existența acestei biserici. Nicolae Iorga, spune într-una din lucrările sale că deasupra ușii, la intrare în biserică a citit următoarea inscripție : «Acestă sfîntă biserică iaste zidită și înălțată din temelie, precum se vede, de robul lui D(um)nezeu Iane Cupețul de la Buzău, sep. 15/7253 (1744). Nicolae Iorga afirmă că «Popa Soare nu poate fi decît un înnoitor al bisericii, care deși reparată de curînd, adăugîndu-i-se un pridvor urît, păstrează însă liniile generale ale arhitecturii din vremea ei, mai veche cu ceva»¹⁵. Un alt istoric documentează că «biserica Popa Soare a fost ridicată, de bună seamă, de către un popă Soare, care va fi slujit cel dintîi într-însa încă de la fondare, la 1744», apoi «a fost reaclădită din zid prin îngrijirea unui Ene zis Boldescu»¹⁶. Alt cercetător istoric afirmă că biserica Popa Soare «a fost la început făcută din lemn, de Popa Soare, care a fost și cel dintîi slujitor». Afirmația aceasta o întemeiază pe un pomelnic al ctitorilor aflat în arhiva bisericii, unde acest Popa Soare figurează el întîi. Pomelnicul a fost scris la 20 septembrie 179 , de Nicolae logofătul Sfintei Mitropolii. În acel pomelnic «sunt scriși numai ctitorii bisericii, odoare și odăjdii și cu alte danii nemișcătoare, precum se văd înăuntru arătați și slujitorii de pe vremi»¹⁷. Pomelnicul amintit se găsește și astăzi — manuscris — în arhiva bisericii Popa Soare. La rubrica observații, din acest pomelnic, în dreptul lui Popa Soare se găsește următoarea mențiune : «Acesta este ctitorul bisericii celei vechi, după care și-a luat numele mahalaua».

Un alt document arată că «această biserică atîrna, pare-se, de Episcopia Buzăului, deoarece într-un proces al Episcopului Cosma al Buzăului, pîrîșii sînt Popa Cirstea și Popa Lazăr, de la biserica lui Popa Soare, din București. Lucrul, spune în con-

15. N. Iorga. *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, p. 331.

16. George D. Florescu. *Din vechiul București*, biserici, curți domnești, hanuri, între 1790—1791, după planuri inedite de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, București, 1935, p. 66.

17. Pr. Marin Dumitrescu. *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. III, București, 1907, p. 94.

tinuare documentul, se petrecea pe la 1766, în domnia lui Alexandru Scarlat Ghica Voievod și era vorba de moștenirea lui Boldescu»¹⁸.

Luând în considerare opiniile de mai sus: că biserica a fost ridicată de către un popă Soare, care va fi slujit cel dintii într-însa, de la fondarea ei (George D. Florescu); că biserica a fost făcută la început din lemn, de Popa Soare, care a fost și cel dintii slujitor (Preotul Marin Dumitrescu); că în pomelnicul-manuscris, din 20 septembrie 1792, al slujitorilor «după vremi» s-a adăugat la rubrica observații că acest popă Soare este ctitorul bisericii celei vechi.

După ce am văzut care a fost primul ctitor al bisericii Popa Soare, care dănuiește și astăzi purtând numele lui, să facem un mic popas ca din textul unor inscripții să aflăm și cițiva dintre ostenitorii și donatorii din trecutul îndepărtat. Pe o icoană găsim următoarea inscripție: «Această s(făn)tă icoană s-au făcut de robii lui Dumnezeu: Iona, Panait, 1834, aprilie 6»; pe alta: «Acestă svântă icona s-au îmbrăcatu înu argintu de robu lu Dumn(e)zu Răducanu sinu Ianache și Barbu sin Boranescu, 1833, martie 10»; pe o anaforită «POMENI GDN» (pomeneste Doamne) Hagi Boni Iftodo(r); pe un Potir: «pomeneste D(oa)mne, pre robii tăi Nicolae, Ecaterina, pre părintii și fiii lor, 1768, iunie 20; Acestă sfântă icoană s-a făcut de robii lui Dumnezeu Barbu șalvarcu (alvaragiu): Ion, Gheorghe: 1834, aprilie». Pe peretele din pronaos în dreapta, se află o piatră de 62/56 cm., săpată în relief, cu literă de 5 cm., amintind de o reparație făcută la biserică în 1791.

De asemenea, în stînga ușii de la intrare, pe o piatră funerară de 45/70 cm., fixată pe peretele din pridvor, avînd litera de 4 cm., săpată, se poate citi: «Aicea, dreptu acestu loc, odihnesc / oasele răposaiilor robilor lui / D(u)mnezeu, copiii popii Cărst(i): Cărstianu erei, Costandin, / Zmaranda, av(gust) 16, 7263»; pe altă piatră funerară, fixată pe peretele din pridvor, în dreapta ușii de la intrare, cu literă de 3,5 cm, în relief, într-un cîmp de 45/63 cm., încadrat de motive vegetale, cu acest text: «Aicea, dreptu acestu loc odihnescu (oasele robilor) lui D(u)mnezeu, copiilor pop(ii) Lazăr: Mușat, Păuna, ghen(arie) 20, 7265».

În biblioteca parohiei aflăm unele cărți publicate între anii 1732—1851, care prezintă un interes mai deosebit; dintre acestea menționăm cîteva: *Chiriacodromiul, Viețile Sfinților, un tipic bisericesc* tipărit la București, în tipografia lui Anton Pann și o *Evanghelie*, legată în argint, în anul 1791, de robii lui Dumnezeu Nicolae și Ecaterina, cu fiii.

După un obicei al vremurilor o credincioasă, din mahalaua Popa Soare anume Marina, soția lui Anton Căpitanu a lăsat, pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, prin testament bisericii, o căscioară pentru a lor pomenire. După puțin timp, un oarecare Ștefan și aite rude ale răposatei revendică dreptul de moștenire asupra aceluia imobil, afirmînd că numita biserică nu poate stăpîni această locuință întrucît acea carte de danie nu ar fi fost adevărată. Pe acest motiv se începe o ceartă între biserică și prelinșii moștenitori, ceartă care ajunge pînă la mitropolit. Cu toată stăruința mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei, de a curma această neînțelegere, neajungîndu-se la nici un rezultat, el trimite acest caz Domnitorului, spre a hotărî.

Mahalaua Popa Soare, care prin anul 1862 se mai numea și Mecetul turcesc, număra 64 case, iar pe la începutul secolului al XIX-lea, aflăm dintr-o catagrafie că această mahala avea următoarea configurație: 135 case, 214 bărbați și 337 femei, în total 451 suflete, alcătuite din: «rumîni, greci și sirbi». Tot din această catagrafie mai aflăm că în anul 1810 biserica era din zid și nu din lemn cum era aceea a primului

18. G. I. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 210.

ctitor — Popa Soare. Desigur că biserica aceasta era cea de a doua, ridicată de Ion Cupețul de la Buzău, căreia i-a pus hramul, tot «Adormirea Maicii Precistii». Aceasta, cea de a doua biserică, cu numele de Popa Soare, «și-a păstrat forma cea veche pînă în anul 1902, cînd i s-a adăugat un pridvor urît, dar a păstrat însă liniile generale ale arhitecturii din vremea ei, cea veche»¹⁹.

Din catagrafia din anul 1810 constatăm că la acea biserică slujeau trei preoți : «Preotul Stroe sin popa Stroe, 50 ani, cu cetire bună, fără patimă și neglobit, cu soție Ilinca, 40 ani, Costandin fiu, 20 ani, au învățat carte rumânească, fără nici o patimă și neglobit, holtei; Nicolae, fiu, 13 ani, au învățat ceaslov; Safta fiică, 16 ani; Smaranda, fiică, 12 ani, de neam rumân; fecior de preot, hirotonit de Mitropolitul Filaret, pã cind se afla Mireon, cu blagoslovenia Mitropolitului Grigorie, în a. 1778, octombrie 10, pã biserica aceasta. Preot Chiriță sin Dan, 26 ani, cu cetire slabă, fără nici o ptimă și neglobit; cu soție Stanca, 20 ani, de neam rumân, fecior de mirean. Hirotonit de vlădica Ilimpoleos chir Neofit, cu blagoslovenia Mitropolitului Dosithei în a. 1809, noembrie 19, pã biserica aciasta. Radu sin Voinea, 40 ani, cu cetire slabă, neglobit, cu soție Maria, 39 ani; Stan, 12 ani, a învățat carte rumânească; Dimitrie 9 ani, învață psaltire rumânește; Chiriac, 6 ani, învață piladă; Alexandru 7 ani; învață ceaslov; Nicolae 4 ani — fii; Ioana fiică, 14 ani. De neam rumân, fecior de mirean, hirotonit de Vlădica Sidis, chir Grigorie, cu blagoslovenia Mitropolitului Grigorie, în anul 1787, mart. 7. pã biserica aciasta»²⁰.

Breasla căldărarilor și-au ales și ea ca sfînt protector, cum obișnuiau și celelalte corporații, după vechiul obicei, pe Sfinții Ierarhi Atanasie și Chiril, pe care îi sărbătoreau, în fiecare an la 18 ianuarie, la biserica Popa Soare.

În cursul vremii, bisericii zidite de Ioan Cupețul i s-au adus multe îmbunătățiri și însemnate reparații. Voi aminti numai cîteva dintre ele : «în anul 1910 s-au înlocuit temelile exterioare; în anul 1914 s-a spălat pictura, care se întunecase de fum și de praf și s-au reparat și tencuielile la partea de jos a zidurilor», iar începînd cu anul 1925 s-au făcut mai multe modificări și îmbunătățiri sub supravegherea unor delegați ai Comisiei Monumentelor Istorice, de pildă : «s-au desființat cele două turle de lemn, care au fost înlocuite cu una singură, din beton armat; s-a înlocuit piatra din interior, cu mozaic; în anii 1924 și 1925 s-a spălat iarăși pictura, care a fost executată de Anton Serafim, elevul marelui pictor Tatarăscu; s-a introdus lumina electrică; s-a introdus calorifer; s-au făcut străni și uși, din stejar, sculptat; s-a amenajat un parc al bisericii, foarte mare, cu plantații de trandafiri; s-au pus bănci pentru recreerea credincioșilor etc.»²¹.

În încheierea acestei scurte prezentări istorice, din trecutul bisericii Popa Soare, amintim și figura preotului paroh Anastasie Paraschivescu, care timp de 40 de ani, în afară de cele duhovnicești, a adus bisericii multe și însemnate îmbunătățiri; ridicînd din temelie și o impunătoare casă parohială. Mult timp în încăperile acestei case parohiale, a funcționat o secțiune a Muzeului municipal, iar astăzi își are sediul o Protoierie din Capitală.

În anul 1964, preotul Anastasie Paraschivescu a trecut către cele veșnice, iar conducerea parohiei Popa Soare a fost încredințată, de către Părintele Patriarh Justinian, preotului Grigore Popescu, a cărui activitate preoțească a fost cunoscută și apre-

19. N. Iorga, *Inscripțiile din bisericile României*, vol. I, București, 1905, p. 331.

20. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 51.

21. *Anuarul Arhiepiscopiei Bucureștilor*, cu date statistice pe anul 1941, Mînăstirea Cernica, p. 189—190.

ciată de înaltul nostru Ierarh. Noul conducător al parohiei Popa Soare a venit împovărat de munca anilor trecuți, ca fost Protoiereu mulți ani și ctitor a două locașuri sfinte, pe care le-a ridicat din temelie: biserica Floroaica, din județul Ialomița, și biserica Sfântul Haralambie-Belu, din Capitală.

BISERICA POPA TATU

Această biserică se află situată în partea de nord-est a Capitalei, în apropierea grădinii Cișmigiu, Catedrala Sfântul Iosif și Palatul Radiodifuziunii. Pe locul actualei biserici a existat odinioară altă biserică de lemn «clădită în anul 1862, pe locul dăruit de Ion Cantacuzino Basarab, în mahalaua «Fântina Boului», plină de grădini și vii, printre care se aflau și vile boierilor Crețulești²². De la această mahală și-a luat numele și biserica, de «Fântina Boului», cu hramul «Adormirea Maicii Domnului». De ce i s-a dat acestui sfânt locaș o denumire ca aceasta? Pe de o parte, pentru că în apropierea sa «se găsea cunoscutul izvor, cu acest nume, la care bucureștenii își adăpau altă dată vitele. De la această fântină se trăgea și numele vechi al străzii fostă general Berthelot, actualmente strada Nuferilor²³. Biserica ridicată în această mahală, de către Mihail Cantacuzino, a fost cunoscută la început sub același nume; apoi i s-a zis și i se zice și azi — Popa Tatu — de la unul din slujitorii locașului»²⁴.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea recordul numărului bisericilor ridicate, îl deținea între boieri, Mihail Cantacuzino, autorul genealogiei Cantacuzinilor și al unei istorii a Țării Românești. Lui i se datorește în București, printre altele, și această biserică, după poreclă «biserica luminată»²⁵, pe care o clădește din cărămidă, în locul celei de lemn, în preajma anului 1760. După ce o termină o dă metoh minăstirii Sărindar, din București, astăzi dispărută. A doua biserică pe care o întemeiază el, tot în București, a fost «Biserica 40 de mucenici», zidită pe locul unde se află astăzi impunătoarea clădire «Ateneul Român». Și pe această biserică o dă «metoh Episcopiei Rîmniceului»²⁶.

Din cauza stricăciunilor apărute în timp, biserica «Fântina Boului», ctitoria lui Mihail Cantacuzino, începe să se ruineze. Se simțea deci nevoia unor mari și importante reparații. Atunci credincioșii enoriei însuflețiți de păstorul lor duhovnicesc, pe nume Popa Tatu, au început restaurarea sfântului locaș pe care după ce l-au terminat i-au dat hramul «Sfântul Spiridon». Pentru râvna deosebită și zelul depus de acel slujitor al sfântului Altar, i s-a dat denumirea de biserică Popa Tatu, nume pe care îl are și astăzi. Dar, acel Popa Tatu s-a ocupat nu numai de nevoile religioase ale credincioșilor și de bunul mers al bisericii, ci și de felul în care își duceau viața credincioșii parohiei. Astfel, în acest scop, «construiește lină biserică un fereden, și o casă pentru îngrijirea bolnavilor și pentru găzduirea temporară a străinilor»²⁷.

Mahalaua «Fântina Boului» amintită documentar în 1753, în anul 1798 avea 86 de case, iar din cuprinsul unei catagrafii în anul 1810 avea următoarea situație: 123 case, 252 bărbați, 230 femei, în total 482 suflete. Tot din această catagrafie mai aflăm că biserica era din zid și purta hramul «Sfântul Spiridon», iar slujbele bisericesti erau îndeplinite de trei preoți, printre care figura și Popa Tatu. Iată care era situația lor

22. G. I. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 328.

23. Grigore Ionescu, *Ghid istoric*, București, 1966, p. 126.

24. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București, 1966, p. 363.

25. *Ibidem. op. cit.*, p. 97 și 100.

26. *Buciumul*, ziar politic, literar și comercial. București, 1 iunie 1862 și *Indrumător al Arhivelor Centrale*, vol. I. București, 1971, p. 163.

27. Pr. Ioan Cazan, *Scurte însemnări istorice*, în «Inventarul Bisericii Popa Tatu».

socială : *Antonie sin diacon Anton*, 30 ani, bun, neglobit, Licsandra prezvitera, fii-sa Sultana — *Ilinca*, fecior de diacon, hirotont de Arhiereul Vrațea chir Sofronie, în biserica Sfintul Spiridon, în zi de sîmbătă, cu carte de preoție a Mitropolitului Dosithei, la leat 1807, decemvrie 20, pă biserica cu hramul sfîntul Visarion, apoi a fost mutat cu cererea mahalagiilor, fără de pecetluit, la numita biserică unde și acum se află, *Tatul sin Ioan*, 40 de ani, bun, neglobit, însurat (Stanca prezvitera, fii-sa Sand i pac Ioana, Gherghina), fecior de mirean, hirotont de Arhiereul Titopoleos chir Teofilact, în biserica sf. ierarh Nicolae, ziua joi, cu carte de preoție a Mitropolitului Dosithei, la leat 1795, decemvrie 12, pă numita biserică unde și acum se află ; *Grigorie sin Dragomir*, 35 ani, bun, neglobit, însurat (Stanca prezvitera, fii-sa Catrina, fiul său David, 8 ani, învață foite rumânește), fecior de mirean, hirotont de Arhiereul Tevaida chir Meletie, în biserica Slătari, hramul Nașterea Precistii, carte de preoție a Mitropolitului Dosithei, la leat 1802, iunie 16, pă biserica Schitul Vistierului, hramul Sf. Visarion, în zi de luni, apoi a fost mutat cu cererea mahalagiilor unde acum se află²⁸.

Cu timpul, biserica restaurată de Popa Tatu, din cauza intemperțiilor, a început să cadă pradă paraginii, în așa fel, încît nu mai putea fi folosită pentru nevoile religioase ale credincioșilor. Această situație a hotărît pe enoriași și pe slujitorii ei, să pornească la construirea unui nou lăcaș de închinăciune. La 2 iulie 1871 se pune temelie, dar pînă la terminare a trecut timp de opt ani, adică pînă în anul 1879, an în care se face și tîrnosirea bisericii, purtînd astăzi numele vrednicului preot — Popa Tatu.

Calamitățile naturii au provocat și acestei noi biserici nenumărate și grele stricăciuni. Noi nu vom aminti decît de cutremurul din toamna anului 1940, care a dărîmat fațada dinspre apus și turla din față, care servea și de clopotniță. Lucrările de reparații s-au executat între anii 1941—1942, după planul întocmit de prof. arhitect Constantin Năescu, iar devizul a fost întocmit de arhitectul Gheorghe Ghiulamila. Cu prilejul acestei restaurări nu s-a mai prevăzut cea de a doua turlă. Turla «Pantocrator» a fost construită după modelul celei de la minăstirea Antim, din București. Mai tîrziu, între anii 1959—1960, s-au mai făcut și alte îmbunătățiri și reparații : s-a reparat acoperișul, s-a revizuit lumina electrică și încă altele, sub îndrumarea fostului paroh Vasile Așteleanu, actualmente Arhiereu-vicear la Mitropolia Ardealului.

Tot prin contribuția credincioșilor și sub directa supraveghere a actualului paroh Ioan Cazan, începînd cu anul 1970 s-au mai adus bisericii și alte îmbunătățiri. Nu putem trece cu vederea anumite cărți vechi, din biblioteca parohială din care menționăm cîteva : un *Triod* din anul 1768, cu coperte în filigran, un *Minei* din 1779, *Carte folositoare de suflet* și încă altele, tipărite în diferite localități, ca : București, Rîmnic, Viena și Cernăuți. În arhiva parohiei, care începe cu anul 1840, se află în dosare consemnată întreaga lucrare a parohiei, sub toate aspectele. Menționăm dintre dosarele arhivei, unul cu acte justificative de cheltuielile făcute, iar altul cu corespondență, din anii 1850. Ambele dosare sînt scrise în limba greacă, fapt care dovedește că biserica Popa Tatu fiind meloh al minăstirii Sărindar, administrația se făcea în limba greacă, intrucît ne aflăm încă în epoca fanariotă.

Dintre obiectele de cult menționăm, în treacăt cîteva : un Potir de argint, aurit, dăruit de breasla ișlicarilor, în anul 1798, pe care s-a gravat, pe marginea de sus, textul următor : «Acest s(fin)tu Potir s-au făcut de br(eas)l(a) ișlicarilor, 1798 noe(mv)rie, 21. Iemandi starostea». Acest text a fost copiat după istoricul Gr. G. Tocilescu, ms. rom. 5142, de la B.A. R.P.R., și tipărit în lucrarea «Orașul București, cu mențiunea că

28. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 9—10.

acei Potir «este dispărut»²⁹. Afirmatia nu concordă cu realitatea. Potirul se află în patrimoniul bisericii Popa Tatu, iar în prezent este dat în custodie, pentru fondul muzeistic al Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România. În afară de acest Potir mai aminlim citeva obiecte de cult donate de credincioși, la începutul secolului al XIX-lea, unele purtând pe ele anumite inscripții, cu diferite însemnări, de pildă : «Icoanele Sf. Nicolae și Maicii Domnului sint îmbrăcate în argint la 1-iu April 1812» ; Pe un Potir : din 1815, *Ραδοκόνου λογοθέτης* (Răducanu logofătul) ; pe un Minei din Rîmnic 1829, «Οκτωμβριου 5, Σαβάτο πορνῶ (sic!), εἰς τὰς 12 ὅρες ἔγινεν σεισμος μεγάλος, 1829 Νοεμβριου 14 πεμτη πορνῶ, εἰς τὰς 11 καὶ μεση, ἔγινεν σεισμος μεγάλος»³⁰.

Aceste însemnări despre marile cutremure : din 5 octombrie 1829 întimplate la 12 ceasuri din zi și cel de la 14 noiembrie 1829, întimplat la 11 ceasuri din zi, sint scrise și în românește.

BISERICA POPA CHIȚU

Această biserică a fost ridicată din temelie în anul 1813, «alături de altă biserică mai veche, care evident va fi existat la 1789—1791, cu numele de Popa Petre. Acest nume îl va fi purtat de la vreun cucernic părinte, care va fi ridicat-o, slujind în ea»³¹. Dar acest vechi locaș bisericesc, cu numele de Popa Petre «este amintit și într-un plan vechi al orașului București, alcătuit de Borroczyn», ceea ce dovedește că această biserică a existat înainte de întemeierea actualei biserici Popa Chițu. Pentru a întări acest argument dăm citeva note istorice, dintr-o catagrafie despre bisericile bucu-reștene, făcută în anul 1810. Din această lucrare reiese că biserica Popa Petre era din zid și avea hramul «Adormirii Maicii Domnului». Ea era situată în mahalaua cu același nume, mahala care avea în anul 1810, 71 case, 165 bărbați, 143 femei, în total 308 suflete. În această biserică slujeau trei preoți : «*Adamache sin popa Milea*, 60 ani, însurat cu Sultana presvitera, fiice Gherghina și Safta, fecior de preot hirotonit de părintele Amidis chir Paisie, cu blagoslovenia părintelui Mitropolit Grigorie, la leat 1781, dechembrie 25 ; *Dimitrie sin Ilie*, 35 ani, cu soție, fecior de mirean, hirotonit de părintele Arhiereu Pogonianis chir Antim, cu blagoslovenia părintelui Mitropolit Dosithei, la leat 1787 Avgust 24, pă biserica unde și acum se află ; *Stan sin diacon Gheorghe*, 45 ani, însurat cu Stoiana presvitera, fiice Ioana și Dobrița, fii Radu și Vasile, fecior de diacon, hirotonit de părintele Arhiereu Tevaida chir Meletie, cu blagoslovenia părintelui Mitropolit Dosithei, la leat 1787, april 10, și au fost mai înainte la biserica satu Cusubestii sud Ialomița și cu pecetluitul părintelui Mitropolit Dosithei, s-au așezat la această biserică unde și acum se află». La aceste toate argumente cum că biserica Popa Petre mai dăinuia la întemeierea bisericii Popa Chițu este și acela că istoricul, preot Marin Dumitrescu, afirmă că exista, în anul 1902, dar foarte ruinată. Se mai spune că sub soclul care poartă o cruce de fier, care se află chiar în grădinița bisericii Popa Chițu ar fi înmormântat unul dintre ctitorii ostenitori ai fostei biserici Popa Petre.

Biserica Popa Chițu are ca dată de întemeiere anul 1813 și este așezată pe strada cu același nume. Anul acesta, al întemeierii, nu este luat de pe vreo inscripție ci după o copie din condica bisericii. Iată textul acelei copii : «Această sfântă și dumnezeiască biserică, ce se prăznuiește hramul Sfîntului Grigorie Bogoslovul, Sfîntul Spiridon

29. *Orașul București*, vol. I, București, 1965, p. 341.

30. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I, București, 1905, p. 289—290.

31. George D. Florescu, *op. cit.*, p. 46.

făcătorul de minuni, Soborul sfinților Ingeri și Adormirea Maicii Precitii, s-au zidit la anul 1813, în zilele luminatului Domn Io Gheorghe Caragea și Mitropolit Prea sfinția sa Chir Nectarie, cu îndemnarea și ajutorul robilor lui Dumnezeu Părintele proin Grigorie, Mușat erei, Frusina, Ana presvitera, Dumitru, Dobre, Nicolae, Christache, Sandu și de robii lui Dumnezeu isnaful cavafilor Ión, Gherghina, Enc, Nicolae, Velcu, Gheorghe Nécșa, Maria, Nicolae hagiú, Elena hagiúca, Stoén, Sanda, Maxin, Pena, Stancu, Păuna, Gheorghe, Nedelea, Ión, Marica, Ștefan, Iorga, Maria, Ióna, Rada, Dumitru, Nastasia, Radu, Ión sin Sipescu, Ión, Macarie Eromonahul, Stancu, Joița, Gheorghe, Stanca, Elena, Ion, Nicolae, Maria, Constantin, Zamfir, Frusina, Manciu, Ioachim vâtaful, Clucer Radu, Ghica, Smaranda, Ecaterina, Marian, Răducanu, Joița, Ion Maria, Anica, Anastasia, Păuna, Christea, Smaranda, Margareta, Nicolae, Alexandru, Grigore³². Pe o icoană a Sfântului Spiridon se arată că s-a făcut cu ajutorul isnafului al corporației cavafilor, la 1856, în decembrie»³³.

Intre timp, acest sfânt locaș a suferit mai multe stricăciuni dar au fost reparate de preoții bisericii cu obolul dat de credincioși. O renovare cu totul deosebită a fost făcută acestei biserici, cu concursul și ajutorul remarcabil al marelui droghist bucureștean Nestor³⁴. La biserica Popa Chițu, odinioară, ca și la biserica Popa Soare sau Sfânta Vineri Hereasca, în zilele de rugăciune se adunau mulțime de credincioși, din toate cartierele bucureștene.

Părintele Patriarh Justinian, încă pe când era preot de enorie la Rîmnicul Vilcea, de câte ori venea prin București, vizita diferite biserici și se interesa de construcția, pictura și felul cum se desfășura viața duhovnicească, printre credincioși. Dintre bisericile cercetate de Prea Fericirea Sa, pe acele timpuri, se numără și biserica Popa Chițu despre care spunea că acest sfânt locaș este un loc bun de meditație, de rugăciune, pentru că slujitorul altarului, prin pastorația sa, știe cum să se apropie de sufletele credincioșilor. Acest fapt se întâmpla și la bisericile despre care am făcut mențiune mai sus.

Intr-o condică, de procese verbale, a Consiliului de conducere a Asociației Clerului ortodox român, care se află în arhiva parohiei Popa Chițu Părintele Patriarh Justinian semna în calitate de membru, alături de preoții: Al. Nicoreanu, Grigore Cernăianu, Leonida Dumitrăchescu, Stelian Iliescu și G. I. Georgescu.

Dintre preoții din ultima vreme, care au desfășurat o bogată activitate la această biserică, amintim pe: preotul D. Popescu-Moșoaia, pe preotul Alex. Nicoreanu, decedat la 14 aprilie 1970. Ca slujitor al sfântului altar, timp de 40 de ani, «și-a făcut datoria în conștiință, slujind și împlinind la vreme și cu toată râvna cerințelor religioase ale fiilor săi sufletești. A fost ales membru în Comitetul de conducere al Asociației generale a clerului ortodox român, mai târziu Vicepreședinte, apoi președinte. A activat, printre altele, pentru înființarea Casei de credit și ajutor a clerului. Rîvna și preocupările sale l-a chemat în demnitatea de consilier al Patriarhiei Ortodoxe Române, iar după aceea de Consilier al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Și în toate demnitățile în care a fost ales și în cele la care a fost chemat, a rămas același om însuflețit de dorința de a se face dreptate și cauza dreptății a apărât-o cu curaj pînă la riscuri, suferind și o internare în lagăr pe vremea regimului antonescian și aceasta din pricina convingerilor sale, convingeri pe care le au numai oamenii cinștiți cu ei

32. Pr. Marin Dumitrescu. *op. cit.*, vol. II, p. 143—144.

33. N. Iorga, *Inscripțiile din bisericile României*, vol. I, București, 1905, p. 302.

34. *Anuarul Arhiepiscopiei Bucureștilor...*, p. 160.

înșiși. A fost un distins slujitor bisericesc, făcându-și datoria cu deplină conștiință preotească, reparând, dolind și înfrumusețind sfântul locaș, oficiind cu conștiință serviciile religioase cerute de bunii săi enoriași și fii sufletești»³⁵.

După trecerea la cele veșnice a preotului Alex. Nicoreanu, Părintele Patriarh Justinian a încredințat conducerea parohiei Popa Chițu părintelui Vasile Daia, care în trecut a îndeplinit diverse funcții bisericești: inspector bisericesc, apărător și judecător la Consistoriul Central Bisericesc. Îndreptățiți de acest fapt, credem că actualul paroh al bisericii Popa Chițu va duce și mai departe bogata activitate a fostului păstor, preot Alex. Nicoreanu.

BISERICA POPA RUSU

Actuala biserică Popa Rusu este așezată în partea de nord-est a Bucureștilor, înconjurată astăzi de străzile: Popa Rusu, Marin Serghescu, luptător de la 1848, Spătarului și Armenească. A fost zidită «din temelie în anul 1813» de către vătaful de harabagii Manolache, soția sa Elena, ajutat și de ostenitorul preot Andrei, de la această biserică. Aceste informații reies din inscripția pusă deasupra ușii, la intrare în biserică, și mai pe urmă așezată în curte, după cum constata N. Iorga, în anul 1905. Pe acea piatră se afla următoarea inscripție: «Această sfântă biserică ce se numește în: (= anume) Pop(a) Rus(u) și să prșănueste hram(ul) Sfânt(a) Troiță, Sfânta Cuvioasa Parascheva și Sfântu ierarhul Nicolae, cu ajutorul lui Dumnezeu s-au făcut din temelie cu toată cheltuiala dumnealui Manolache vătaf de harabagii și ostenitor preotul Andrei de la această beserecă, în zilele prea-înălțat Domn Io Gheorghie Caragă Vvd. și a presfințit Mitropolit Nectariu. Pomenește Doamne, pre robii tăi aceștii večnica pomenire: Manolachi, Ilinca, Safta, Voica, Maria, Andrei ereu, Toader ereu, Danu pr(e)z(viter), Păuna prezvitera, Ilnica, Stan (?), leat 1813, Martie 17»³⁶.

Mai înainte de această biserică se presupune că a existat alta, mai veche, făcută din lemn. Cine a fost întemeietorul ei, nu se știe. Totuși, prin deducție se poate trage o concluzie despre existența ei. Mai întâi, pe un Potir ce se păstra la biserică se citea o inscripție în limba greacă, cu anul 1787. Iată textul gravat în grecește pe acel potir: *πάπα Νικόλα κέ των τέκνων* (de două ori) *Ζοίχα κέ των τέκνων: Ζοήχα 'Αντρέα 1787. Αὔγουστου, 28*, iar pe o Evanghelie figurează cuvintele: «Acestă Evanghelie s-au făcutu de jupăn Polihronie și Maria, danie la Popa Rusu: 1796. Noem(vrie) 2»³⁷.

În susținerea ipotezei că a existat altă biserică mai veche se poate fundamenta pe inscripțiile acestor obiecte religioase donate bisericii Popa Rusu, înainte de anul întemeierii actualei biserici. «Acest vechi edificiu bisericesc l-au amintit în planurile lor și cartografiile austriaci...»³⁸. Din cuprinsul catagrafiei despre bisericile bucu-reștene, din anul 1810, aflăm că biserică cea veche «era din lemn și avea hramul Cuvioasa Parasscheva, cu toate deplin»³⁹. Pe acele timpuri «cele mai multe biserici bucu-reștene, la începutul întemeierii lor, au fost construite din lemn, din cauza grelelor vremuri prin care am trecut... vechea biserică a fost alături de actuala, în partea

35. Pr. Alex. Ionescu. *Cuvint la prhodirea decedatului preot Alex. Nicoreanu, ținut în Biserica Popa Chițu*, în «Glasul Bisericii», XXIX (1970), nr. 11—12, p. 1226—1227.

36. N. Iorga. *Inscripții din bisericile României*, vol. I, București. 1905.

37. *Ibidem*, p. 289.

38. George D. Florescu, *op. cit.*, p. 43—44.

39. Alex. Lapedatu. *op. cit.*, p. 20.

dreaptă...»⁴⁰. În anul 1907 «mai exista un morman de cărămizi care va fi fost înălțat, într-adins, pentru a păstra amintirea vechiului prestol»⁴¹.

În vechea biserică Popa Rusu, care era așezată în mahalaua cu același nume, aflăm că în anul 1810, deci înainte de anul 1813, anul întemeierii actualei biserici, slujeau doi preoți: «*Grigorie sin Dimitrie*, 60 ani, bun, neglobit, văduv, fecior de mirean, hirotonit de Arhiereul Eleupoleos chir Serafim, în biserica sfintei Mitropolii, în zi de simbătă, cu carte de preoție a Mitropolitului Grigorie, la leat 1776, August 10, pă seama bisericii unde se află acum». Al doilea preot se numea «*Andrei sin Popa Ioan*, 40 ani, bun, neglobit, văduv (fiul lui Ioan, 10 ani, fiicele sale: Rada, Sanda, Stoica) fecior de preot, hirotonit de Arhiereul Serafim chir Timotei, în biserica Curtii Vechi, în zi de duminică, cu carte de preoție a Mitropolitului Dosithei, leat 1796, Octom. 29, pă biserica unde se află acum»⁴². Toate aceste argumente dovedesc cu prisosință existența acelei biserici vechi, cu numele tot de Popa Rusu. Că a fost înființată de el, sau el a fost înființat, că a fost întemeiată de obștea credincioșilor iarăși nu se știe. Poate că prin noile descoperiri arheologice întreprinse astăzi de Statul nostru socialist sau prin descoperirea unor noi documente istorice se va putea dovedi cine a fost ctitorul celei dinții biserici, cu numele de Popa Rusu.

Pe parcurs actuala biserică Popa Rusu, ca și alte biserici, a avut mult de suferit din cauza vitregiei timpurilor, dar ele au fost înlăturate prin obolul și stăruința preoților și a credincioșilor. Nu voi aminti decât de cele din anul 1925 și cele din toamna anului 1940. Printre cei care și-au dăruit obolul și puterea lor de muncă figurează la loc de cinste preotul Ioan Bucur și credincioșii enoriei, care împreună au dus la bun sfârșit, mai ales rănilă lășate de cutremurul din toamna anului 1940, când au fost stricate și cele două turle ale bisericii.

Biserica Popa Rusu a fost mult timp filiala bisericii Popa Rusu, iar de la 1 ianuarie 1929 a fost declarată parohie. Preotul Ioan Bucur, care mulți ani a îndeplinit și însărcinarea de Protoiereu a fost numit paroh al bisericii. De la această dată și-a continuat și cu mai multă rivnă lucrarea pastorală în enorie, fiind foarte iubit și apreciat de credincioși.

Din lista slujitorilor sfințului locaș, vrednici de pomenire, amintim pe cei de la întemeiere: pe acel Popa Rusu, care a slujit și în biserica veche, pe «ostenitorul Popa Andrei», apoi pe preotul Anton Mihăescu, care a păstorit peste trei decenii, de la 1883—1918, și pe preotul Ioan Bucur, decedat către sfârșitul anului 1970. Astăzi, conducerea bisericii este încredințată preotului Ioan Bîrliba.

În rîndurile de față am făcut numai o scurtă prezentare istorică a celor cinci biserici bucureștene, cu nume de preoți, care mai dăinuiesc și astăzi. Au mai existat în «Cetatea lui Bucur» și alte locașuri sfinte, cu nume de preoți, după cum mărturisesc documentele istorice dar acestea au dispărut, așa cum am arătat. Dintre aceste biserici dispărute vom aminti cîteva: biserica Popa Petre, cu hramul «Adormirii Maicii Domnului»; biserica Popa Radul, cu hramul «Adormirii Precistei», «care apare într-un document brîncovenesc încă din anul 1701, iar prin anul 1810, slujea la această biserică un preot cu numele «Radu sin Vasile», în vîrstă de 35 de ani, hirotonit de Arhiereul Tevaida chir Meletie, învînd carte de preoție de Mitropolitul Dosithei»⁴³.

Au mai fost iarăși biserici cu nume de preoți care n-au dispărut dar între timp li s-au dat alte denumiri, de pildă: biserica Popa Herea, mai tîrziu a luat numele

40. Pr. Marin Dumitrescu, *op. cit.*, vol. III, p. 57.

41. George D. Florescu, *op. cit.*, p. 43—44.

42. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 20.

de biserica cu Sibile, astăzi, biserica Sfinți; biserica Popa Neagu Dărvaș, — biserica Albă din Calea Victoriei; biserica Popa Ivașcu — actuala Pitar Moș; biserica Popa Marin, azi, biserica Dintr-o Zi etc. Atât bisericile care mai există astăzi, cu nume de preoți, cât și cele care au dispărut de pe plaiurile dimbovițene, se datoresc acelei modeste preoțimi, care a slujit sfintelor altare — ca ctitori sau înnoitori — lăsând prin munca și rîvna lor, închinătorilor, model de jertfelnicie și de dăruire totală, pentru biserică și credincioși.

Bisericile noastre, în totalitatea lor, «au contribuit și la păstrarea unei legături sufletești, a unei solidarizări culturale, sociale și patriotice, între strămoși și urmași; unii căutînd să cunoască, să se inspire și să se îndrumeze din isprăvile înaintașilor lor, iar aceștia îngrijindu-se să urmeze și să transmită posterității faptele și întîmplările din timpul lor, notate pe scurt, în ordine cronologică, pe scoarțele și filele bucoavelor și ale cărților de ritual». Aceasta este mărturia documentelor noastre, istorice și literare, de aceea și Statul nostru socialist acordă astăzi o deosebită atenție monumentelor noastre religioase.

Articolul acesta a fost alcătuit în urma sugestiei dată de P. C. preot Alex. Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și de dorit ar fi să se întreprindă ample studii monografice, despre bisericile bucureștene, cu nume de preoți, fie de către cucernicii parohi sau ajutători, fie de către doctoranzii în teologie dela Institutul teologic de grad universitar din București.

Diac. GEORGE DINCA

BISERICI DE LEMN PE VALEA SLĂNICULUI — BUZĂU (II) ¹⁹

BISERICILE DIN COMUNA MÎNZĂLEȘTI

Comuna Minzălești se întinde în josul comunei Lopătari, pe valea Slănicului, despărțindu-se de Lopătari prin pîrful Valea Sării (Vest), pîrful Bulerca și dealul Aldeni, hotar cu comuna Vintilă-Vodă (Sud-Est), Bisoca (Nord) și Chiliz (Sud) ²⁰.

Comuna este moșnenească, iar la baza ei stă tradiția : «Un moș a avut doi feciori : pă Manea care a dat numele satului Mănești și pă altul poreclit «Minzală» care a dat numele comunei Minzălești. Iată întimplarea : fecioru moșului s-a dus într-o zi la «Groapa cu argele», o vale pă pîrful Bisoca, unde era argelele. Argeaua era o groapă unde încăpea o femeie cu războiu de țesut.

Locul trebuia să fie un «ochiu de pădure», cu izvor bun și cu poiană bună, cu iarbă pentru întins pînzele de in. Soarele trebuia să dea tîrziu în «ochiu». Stau aici că era mai răcoare, firele nu să întărea repede. Și ca firele să stea mai moi și pînza să iasă mai bătută, firele era minjite cu o cocă făcută din tărîțe de grîu, fierte cu nalbă. Coca asta să cheamă «Minzală».

Oamenii n-aveau voie să să ducă în argele.

Cînd fecioru moșului s-a dus acolo, la o femeie, femeia i-a aruncat un blid cu «Minzală» în spate. L-a minjit, a ris femeile, vestea s-a dus și «Minzală» i-a rămas numele și lui, și urmașilor lui, și satului apoi ²¹.

Documentar, toponimul «Menedicu», din vatra comunei Minzălești, apare la 1522, cînd Radu de la Afumați, face danie mare lui Neagu Braga, din care, pe linie femeiască se trăgea Vlad Vintilă, iar în 1579 (7087), iulie 10, Mihnea Voievod dă poruncă de întărirea hotarelor moșiei Menedicu, în procesele de succesiune după omorîrea lui Vlad Vintilă, document ce menționează prețioase toponime din comuna Minzălești ²².

Comuna are patru biserici de lemn : una a fostului schit Găvanu ²³ și trei biserici parohiale.

BISERICA DIN SATUL CIOMAGI (AZI SATUL-VECHI)

Moșnenii Ciomăgești, cu vechea vatră în Valea Ursului și cu o frumoasă legendă a bătrînei care a avut șapte feciori, care s-au luptat cu tătarii, cu ciomege făcute din gîrneață, pe dealul Ciomagu, împreună cu moșnenii Ichimești, au avut veche biserică în satul Ciomagi, pe micul «pod» ²⁴ de pe botul dealului «Cășăria grecească», prins între pîrful Ghizdita și pîrful Bisericii.

19. Pentru partea I-a a acestei lucrări vezi : «Glasul Bisericii», XXIX (1970). nr. 9—10. p. 987—993.

20. Pr. Sandu Tudor, *Monografia comunei Minzălești*, ms. p. 20—31 (toponimie).

21. *Ibidem*, p. 15 (Legenda satului).

22. Cf. Sandu Tudor, *op. cit.*, p. 98—99 ; *Documente, B. Țara Românească*, vol. IV, p. 420, doc. 424.

23. Pr. Sandu Tudor, *Schitul Găvanu*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), nr. 9—10, p. 1029—1057.

24. Pod, în vorbirea localnicilor e o suprafață plană pe spinarea dealului.

Mînzălarii s-au adăugat și ei acestei biserici²⁵, fiindu-le mai aproape, față de biserica beșliească, ce le venea departe, deși mînzălarii și beșliii coborau din aceiaș' moși²⁶.

Două zapise locale confirmă existența unui preot și deci a unei biserici ciomăgești încă din 1658 și 1691. Stanciul Ciomăgescul vinde grecului Gligorie Dumitran «moșie Ciomăgească» în «mța ghin(arie) 10 dni văleat 7166», moșie care e răscumpărată de Cîrstea Ciomag: «Adecă eu Cărstia Dumitran să să știe că am vîndut un zapis din moș Ciomăgiescu ce au fost vîndut la noi Dumitrani, l-au răscumpărat Cărstea Ciomag și mi-au dat banii tot(i), gata 300 sute fiindu acel răzor în bani 150 și i-am dat și zapisul cel vechiu ce-l vînduse Ciomăgeștă(i), cea să arată cu leatu 7162. Iar de să va mai găsi niscareva scrisori din partea Ciomăgeștilor întru nimica să nu să ție în seamă. Că eu nu mai știu alte zapise, nici descălecători la noi nu sînt. Aciasta adeverimu :

Eu Tănase Arghenie mar(tor)

Eu uncheaș Gheorghită Ichimescu

Eu uncheaș Ion Avram

Eu uncheaș Grigoraș 7199 mar. 2

Și am scris eu pop Rad sin pop Sava»²⁷.

Vechea bisericuță la care a slujit pop Rad sin pop Sava este refăcută de pop Stoian în 1806. Locul bisericii celei vechi era marcat cu cîteva pietre vechi, care fuseseră la sfînta masă și care au dispărut.

Biserica lui pop Stoian²⁸, îmi povestea bătrînul cu plete lungi și chip de înger, Oprea Dinicu «...era lungă ca o șatră, îngustă, fără sinuri, fără turlle, tare întunecoasă și învelită cu «zramiță»²⁹.

«La intrare avea prispă cu streășină largă ca la casele oamenilor, cu cîțiva stîlpi și cu lipitură pe jos. N-avea scîndură bătută decît înăuntru. Către rezelul cu turcul (1877—1878) a mai lungit-o nițel Necula Grecul, dar în față tot așa a rămas, cu prispă ca mai înainte. Înăuntru intra bărbații, iar femeile sta în slon. Biserica avea pe tîmplă o pinză zugrăvită de-un ungurean».

De la vechea bisericuță se mai păstrează un clopot mic, care s-a dogit, și pe a cărui cruce de gorun ce-l susține, sînt săpate inițialele și leatul: «I.N.I. 1810», iar pe ovalul lui, între două cercuri concentrice, sînt săpate «Z. Z.». Bătrîni spunea că acest clopot a fost dăruit de schitul Găvanu.

O pinză groasă de in, din 1809, lesută și bine bătută în argea, întocmită din mai multe fîșii, lungă de 3,60 m și lată de 1,30 m, a servit drept catapeteasmă vechii bisericiute și arată în același timp și lărgimea bisericii.

Pinza pregătită cu gips, este zugrăvită cu culori șterse, dulci, împărțită în cele trei zone ermineutice. În mijlocul primelor 2 zone se află scena «Restignirea lui Hs.», în josul căreia e următoarea însemnare: «1809 Ion zugrav din Săcele Mar. 18».

25. *Tipic bisericesc*, București, 1852, Însemnare p. 3 : «1852 ghenar 13».

26. *Catastru*, 1850, iulie 7, p. 9 (la Pantelimon Beșliu în 1939). Moșnenii Mînzălești pe 5 moșii aveau 257 fâlci și 31 prăjini (fîneață, livezi, arabii) și Beșliii tot 257 fâlci și 31 prăjini. Mînzălarii mai aveau 247 fâlci și 37 prăjini, cîminuri etc. Beșliii pierduseră pădurea prin danii și procese.

27. Arhivele Statului Buzău, fond 104 «Colecția de documente».

28. Biserica aceasta este menționată și-n *Planul topografic al moșiei Righinești și Ciomăgele* ridicat în 1836 de inginerii Alecsandru și Theodor Pallade și depus de subsemnatul la Arhivele Statului Buzău, fond III, ms. 732.

29. De la bătrînul Oprea Dinicu de 96 ani, din Valea Ursului, com Mînzălești (1933).

Din zona praznicelor împărătești e de remarcat scena «Învierea lui Hs.», unde Hristos coboară în iad, rupe lanțul celor ferecați, aruncă cheia și cu mâna dreaptă îi apucă pe Adam, iar înspre spate, în dreapta, Eva așteaptă cu mâinile la sîn, într-o românească atitudine, să fie scoasă și ea. Șiruri de bărbați și femei sînt în spatele lui Adam și al Evei, așteptînd eliberarea.

Icoana «Sf(ă)nta Troită» este reprezentată prin trei bărbați de aceeași vîrstă, cu aripi, în mâini cu cite un toiag lung cu cruce în vîrf, stînd în jurul unei mese pe care sînt așezate elementele sfintei Euharistii. Pe nimbul care le înconjoară capetele sînt literele «O on». Pinza este depusă la muzeul episcopal Buzău.

În afară de această pinză veche se mai află 4 icoane împărătești, zugrăvite circa 1844, cu desen îngrijit și cu mult aur. Icoana «Is. Hs.», 83×63 cm, are jos însemnarea: «Aciastă sf(ă)ntă icoană este făcută cu cheltuiala dumniului Dobrin Mănzală, pomenește(l) Do(a)mne întru părăția Ta»; «Mr. Thu.», 85 × 56 cm.; icoana «C. preodbnaiia mar. Parascheva — S. arhistratig Mihail», 85 × 61 cm., cu însemnarea: «Această sf(ă)ntă icoană este făcută cu cheltuiala dumniului Anghel Mănzală jumătate și jumătate a sătenilor»³⁰; icoana «Sf. Ierarh Nicolae» 85×56 cm.

Pe un epitaf, 90 × 82 cm, tot al vechii biserici Ciomagi, era semnătura, copiată de mine în 1933: «1826 martie 13, Nicolae zogrŃ», semnătură care a căzut prin măcinarea picturii.

Vechea bisericuță descrisă de moș Oprea Dinicu, a fost înlocuită cu alta, terminată în 1895. A fost lucrată puțin mai sus, iar la ea te urci pe trepte de piatră care fac urcușul mai ușor. Biserica predomină satele din vale, cu o frumoasă perspectivă spre Valea Porcului și Fruntea Carpenului.

E lucrată din birne de stejar, bine încheiate și îmbrăcate cu scînduri de brad, cu sînuri și trei turlle, ca bisericile din Lopătari. Turla cea mare are 8 fețe, iar cele două mici cite șase fețe, prea subțiri, strică întregului armonic al clădirii. Turlele ies direct din acoperiș, au cite o mică streășină aproape de bază, iar conurile lor sînt prea înalte.

Sînurile au cite 7 laturi, iar altarul are 5, cu fața nordică neregulată, din pricina proscomidiei. Biserica are o lungime de 19,40 m și o lărgime de 5 m, terminîndu-se cu un slon mic, închis, cu intrarea prin față.

Vechea clopotniță a fost înlocuită cu alta în 1938, tot din lemn, cu deschideri pentru clopote, mai apropiată stilului românesc.

Pisania, deasupra ușii ce dă în tinda femeilor, în literă latină, incizată într-o placă de lemn, are următorul cuprins: «Acest sf. lăcaș s-au făcut la 1806 de pr. Stoian, iar la 1893 în zilele pria sfințitului episcop D. D. Enochentie s-au prefăcut din nou și s-au terminat la 1895 în zilele prea sf. episcop al Buzăului D. D. Dionisie, prin ajutorul și slăruința pr Ion Găzdaru, St. Popescu, Ion Rădulescu, C-tantin Ștefănescu-Savigni, Al. D. Picleanu...».

Zugrăveala este lucrată de Ion Aldescu, de la Măgura³¹, confirmat și de preotul Ion Găzdaru, care a lucrat cu un desen slab și colorit viu. Zugravul nu s-a semnat pe nicăieri. S-au lipit fișii de pinză unde scîndurile se alătură. Scîndura a fost pregătită puțin și a lucrat în ulei după tehnica nouă.

Chipurile sfinților sînt lucrate în mărime naturală, în altar și naos, iar în pro-naos sînt lucrate în înălțime de circa un metru, din pricina podului bisericii.

30. Vezi *Anthologhion*, Iași, 1806, f. 30—45.

31. Cf. C. Săndulescu-Verna, *op. cit.*, p. 13—15.

Fondul e albastrul cerului, iar în spatele imaginilor, în perspectivă, sînt lucrate peisaje în culori șterse.

Zugrăveala în general e slabă și lipsită de decorurile specifice vechii noastre zugrăveli. În ceea ce privește orînduirea iconografică s-a tinut oarecum de Erminie.

În icoanele împărătești a încercat să-l imite pe Tatarăscu, după icoanele de la M-rea Ciolanu, dar n-a reușit.

Sînt lucrate simplu.

Cărți vechi cu însemnări. — 1. *Evhologhion*, Bălgrad (lipsește prima filă), ed. III, Dimitrie Popp Costa.

Pag. 146—153: «Acestu molifelnicu s-au hărăzit de mine preotului Costandin Ichimescu și am iscălit Gligore sinu popa Costandinu adeverezu».

Pag. 560: «Acestu moliftelnicu este a lu suptscrisului 1860 martie 9, preotulu Costandinu»³².

2. *Ciasoslov* (lipsește începutul și sfîrșitul).

3. *Ciasoslov* (lipsește începutul și sfîrșitul).

Prima filă albastră: «Lei cei ce s-au dat la legătura acestui ciaslovu ce s-au legat de preot Costandin Dh. — 1850 septembrie 2».

Fila 113—171: «Acestu ceaslovu este al lu Stoean grăm(ă)ticul sin ...ot Mănești la leat 1797».

4. *Anthologhion*, Iași, 1806: f. 30—45: «Această carte ce să numește mineiu este agonisită de Anghel Mănzală și frate său Dobre și s-au hărăzitu prin dieaconulu Ionu sin Anghel Mănzală, ca să fie a bisericii, statornică cumu și feciorii lui să nu fie lipșiți de la biserică fiindu cărturari, iar cîndu cineva va umbla a-i depărta dinu slujba bisericească atuncea au voe a-și lua și cărțile. Și am scris prin mai multe foi ca să fie înțe(m)teatu cuvântu la leat 1844 mai, 16, prin învățătura numitului dieacon și am scris preot Costandin Dh. sin Vlad Rădulescu să să știe».

5. *Triodion*, Blaj, 1800.

P. 31: «Preotul Costandin Ichimescu, 1860 feb. 7».

De la pag. 48... aceeași însemnare din *Anthologhion*, Iași, 1806. p. 30—45.

6. *S(ă)nta... Ev(an)ghelie*, Iași, 7270.

Prima copertă: «Pomelnic al smeritului Ieroshimonah Binedict, ci au lăsat aciastă s. ivanghelie la leat 1848 iuli 18 cu lei 18. vii: Ieroshimonah Binedic cu tot n(eamu).

Mor(ți): Ieroshimonah Chesarie, ierei: Theodor, monahia Binimina și tot neamul lor».

Ultima filă albă: «Spre știință am scris că eu preotul Ștefan Sburlan, m-am căsătorit în anul 1888 ianuarie 16 cu soția mea Ilinca, totu în acestu anu la 25 iunie m-am dusu la Episcopie a mă hirotoni preotu pe seama bisericii Mănzălești și la 15 august 1888 am fostu hirotonit diacon în sf. Episcop(ie) Buzău; iar la 25 august 1888 am fost hirotonit preotu în București în Biserica Săraci totu de prea sf. Inochentie. 18 ianuarie 1881, preotul Ștefan Sburlan».

Pe ultima copertă: «Preotul Costandinu Stănescu».

32. Pr. Sandu Tudor, *Două manuscrise în probleme de cult*, «Glasul Bisericii», XXIX, (1970), nr. 11—12, pag. 1155—1162.

7. *Penticostarion*, București, 7276.

f. 66 : «Această carte este a sfintei biserici sal Mănzălești 1849 ghenar 28, Costandin».

8. *Cazanie* *, ii lipsește începutul și sfârșitul — probabil Blaj 1800, p. 1—39 : «Această sfântă carte ce să numește Cazanie s-au cumpăratu cu bani de milostenie de la poporeni și alții, cu lei 50 — cincizeci — iar zece e-au dat moșu Dobre Ichimescu prin pro(ol)pop Alecu ot Sălcioara ca să fie statornică a sfintei bisericii Mănzălești și Ichimești la anul 1836 și ca să să știe am scris prin mai multe foi eu preot Costandin Dh. zet Dumitrache».

9. *Psallirea* *, Buzău, 1817.

«Aciastă sfântă Psaltire este a sfintei bisericii Mănzălești și Ichimești cumpărată cu tal. șaptesprezece ; tl. 2 am dat eu pop Costandin ș-am scris să ș(ă) știe. 1820 mar. 17 pop Costandin».

10. *Apostol* *, Buzău, 1836.

11. *Viețile sti(n)ților* — luna noembrie — București, 1835.

Prima lilă albă : «Această carte este a subsemnatului luoață de zestre și voindu a o subsemna amu iscălitu I. Popesc(u) 1871, marție 9».

12. *Viețile sti(n)ților* — ianuarie -- București, 1835 (ii lipsește începutul). *Prima f. albă* : «Pentru darurile sufletului meu amu datu aciastă carte a mea finului meu Radu sin Neculai Diacon Ion Mănzală ca să o aibă de muștenire de la mine ca unui copil al meu finu fi(i)ndu-mi sufletescu eară nu trupescu», 1851 noiembrie 25, Radu Bucuresculu».

13. *Viețile sti(n)ților* — martie — București — 1835, lipsește începutul. — *Ultima f. albă* : «Aciastă viață pă martie amu vindut-o d-li logofăt Toader Șărbănescu in veci, pă trii sfanți, care sfanți e-amu și primitu și spre încredințare urmează a mea iscălitură prin condeiu meu, 1852 febr. 28, Radu Bucurescu. Ce am iscălit și eu preot Radu Dhv. in urmă pă foi».

14. *Viețile sti(n)ților* — iulie -- București, 1835 (lipsește începutul), *prima lilă* : «Această carte vieață pă martie este a finului Toader Șerban Burhală și după a dumsale petrecere din vieață să rămie a nașesău preotului Constandinu, 1854, dechim-brie 12».

15. *Tipic bisericesc*, București, 1852 (lipsește începutul), p. 3 : «Acest tipicu bisericescu este al bisericii noastre Ciomăgească și Mănzălească cumpărată cu banii noștri și este al bisericii bunu curat — 1852 ghenar 13.

Scrisu de mine Radu Bucurescul față fiindu și preot biserici ce să vede a sfinți(i) sale iscălitură aci.

Preot Radu Dhv. și Mihăilă Lungu propiitar care fi(i)ndu păstrător fi(i)ndu de culiea biserici».

16. *Mineiul* — august — București 1852. *f. 1* : «Acest mineal pă luna lui August s-au cumpărat de Stan sin Radul Mutul cu lei douăzeci și șapte și parale patru, dar însă el au dal un galbenu care bani sînt însemnați pă scoarța Mineatului — martie — lei treizeci și doi, parale două zeci și de știință s-au însemnat prin mai multe foi. 1853 maiu 10. Preotul Costandin».

Toate cărțile cu asterisc au fost predate între timp Muzeului Episcopiei Buzău.

Pe ultima filă : «Doăsprezece mineaturi pe(n)tr(u) doăsprezece luni despărțite în doăsprezece trupuri împreună cu acesta sânt ale sfinți biserici a comunilor Mănzălești și Răghinești, cumpărate prin cererea de bani de preoți(i) Constandin și Radu i răposatul Radu Bucurică și fericiți enoriași și totdeauna pomeniți sântu înscriși prin toate mineaturile care căt au dat și sânt ale sfinți biserici pe(n)tr(u) sfânta slujbă și spre știință s-au însemnat într-acest mineat de subscrisul spre pomenire.

1860 avgust 15, Preotul Constandin Ichimescu».

17. *Acahistieriu* * — Buzău, 1852, p. 2—63 : «Acestu acafsteeru este a preotului Radu Duh satu Mănzălești la anulu 1852 iunie 30. S-au cumpăratu de la săfânta episcopiea Buzău cu pretu trei sfanți și jumătate, eară cine să va ispiti ca să-lu fure să fie prenu cuvântulu sfi(n)ților părinți aminu».

p. 32 : «Preotul Constandin — 1865».

Ultima copertă : «Acestu acafitistere este a lui Stan preotu Radu dinu satulu Mănzălești. 1860, fevr. 17 zile».

Pr. SANDU TUDOR

BISERICA SÎRBILOR DIN ROȘIORI DE VEDE ȘI CONTINUITATEA TRACO-ROMÂNĂ ÎN DACIA

Cîndva, din vremea de demult, legenda spune că au venit cîțiva călugări de la sud de Dunăre și au durat pe gorganul de la 2 km nord de vechea cetate romană Artinna o bisericuță din lemn de bătrîn stejar cu cîteva chilii alăturate în bordeie de pămînt. Cetatea Artinna se menține încă ca un castru întărit al Troianului de la răsărit de Olt, 2—3 km sud de vechea așezare a tribului trac «ruși» de riul Vedea, care în limba lor înseamnă «apă» de la «ved» — indo-germanic, așa după cum au stabilit și savanții bulgari Vladimir Gheorghiev și Ștefan Mladenov ¹.

În jurul acestei biserici, tot după legendă se spune că s-au așezat triburi de slavi veniți dinspre Dunăre, ce s-au numit sîrbi de localnicii daco-romani.

Nu se poate preciza dacă acești sîrbi, după cum îi menționează și cronicarii bizanțini pe slavi, aparțin acelor slavi căutați de împăratul Iustinian în anul 546, venit la cetatea Turris să le-o încredințeze apărării lor contra avarilor, ce-și făcuseră apariția în Moldova și Dobrogea, așa cum ne arată marele nostru istoric N. Iorga, citînd pe Procopius din Cezareea ². Mai verosimilă pare ideea că acești sîrbi au venit treptat, treptat de la sud de Dunăre și s-au stabilit pe lîngă așezarea tracă a tribului «ruși» pe riul Vedea, unde în decursul stăpînirii romane au venit și coloniștii romani, sau soldați veterani din imperiu, de s-au așezat în apropierea cetății Artinna, a cărei garnizoană îi apăra contra cotropitorilor din afară.

Acești sîrbi sînt menționați pentru prima oară în anul 1512 sub domnia lui Neașoe Basarab, cînd se delimitează moșia satelor Comanca — azi Dorobanțu, Prîslop — azi Balta Sărată și Giurgeova — azi N. Bălcescu, toate aflate pe riul Călmălui, în județul Teleorman, de către o comisie de 12 boieri din satele vecine, cu jupan Cinciu și logofăt Lepădat de la Divanul Domnesc din Tîrgoviște. La plîngerea călugărilor de la minăstirea Cutlumuș de la muntele Athos, că vecinii au intrat în cuprinsul acestei moșii, dăruită acelei minăstiri încă din vremea lui Laiotă Basarab cel Bătrîn la 1475 pentru pomenirea sufletelor celor morți, domni și domnițe din familia Basarabilor, s-au stabilit martorii pentru trasarea hotarului la teren ³. Din Scheioastra : Cernat, Manea Checico ; din Băcălești Șerb ; din Băsești Brata și Vladul Județ ; din Crîngeni Radul ; din Cretești Draghia și Troșan ; din Laiova de Jos ; Dracea și Stanciul și Udoaba ; din Pleșoi, Dragomir fiul Neacșei și Baca.

«Și hotarul acestor sate ⁴ începe de la drumul Nicopolei și merge pe podina Sascăi și merge la movilă și merge la baltă și iese la movila Voineagului, iese la pîriul Călmățuiului la pâr și merge la movilă mică și merge la răsărit la pîriul mic,

1. G. Ivănescu, Recenzie făcută lucrării *Toponimia Română* a acad. Iorgu Iordan în «Revue roumaine d'histoire», 1964, p. 580.

2. Procopius de Cezareea, *De bello gothico*, vol. III, 14 ; N. Iorga interpretează în acest sens termenul «oamenii pămîntului». Vezi : *Istoria românilor*, vol. II, p. 240.

3. *Documente privind Istoria României veacul XVI. B. Țara Românească vol. I. (1501—1525)* (Ed. Acad. Republicii Socialiste România, București, 1951, p. 80).

4. *Ibidem*, p. 80—81.

trece peste tufe la balta seacă și iese la cîmp la movilă și merge pe cîmp, cade la vale la gorunul lui Cosma, desparte hotarul cu Ivăneși trece peste vale și merge pe cîmp unde se întîlnesc amîndouă troiane, desparte hotarul cu sîrbii și rușii iarăși merge la miazănoapte pe drumul Hansăreștilor...».

Din textul acestui act rezultă că cei 12 boieri știau din tată în fiu unde se întîlnesc cele două troiane, adică valul de apărare de la răsărit de Olt — limesul Transalutanus cu valul sudic de apărare și tot ei ne arată că rușii sînt unii băștinași și sîrbii sînt alții cei noi veniți și așezați lingă daco-romani.

Din textul acestui document se vede că hotarul moșiei sîrbilor este aparte de cel al moșiei rușanilor și ca atare putem considera că biserica denumită și azi a «sîrbilor» deservea pe sîrbi ca așezare deosebită de cea a autohtonilor — rușani.

Biserica sîrbilor a fost reconstruită la 1780 din ziduri puternice de cărămidă avînd și contraforturi, pe vechiul locaș al bisericii din lemn, năruită în decursul vremii, de către bivel vistier Ion și Pan Radu, după cum se putea citi pisania. Zugrăvitul bisericii se făcu sub domnia lui Alexandru Moruzi (1793—1796) cu grija mitropolitului Dositei (1798—1810)⁵.

Biserica sîrbilor, de ce nu și a rușilor? — Ca poziție, biserica sîrbilor se află așezată față de cetatea romană de pe valul de apărare spre răsărit — limesul Transalutanus la 2 km spre nord lingă Valea Bratcovului și marginea de sud a orașului Rușii de Vede — după anul 1838 Roșiori de Vede sub domnia lui Alexandru Ghica, cînd se mută capitala la Turnu Măgurele, dat ca nume gentilic în cinstea roșiorilor lui Mihai Viteazul.

Prima mențiune despre așezarea Rușii de Vede o avem de la călugării germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt, care notează ca o etapă la Russenart în drumul lor de la Șiștov spre Curtea de Argeș — în anul 1385⁶. Acești călugări germani se întorceau de la Ierusalim prin Filipopole și Tîrnovo, mergînd la Brașov prin Rusenart — Slatina — Curtea de Argeș — Cîmpulung și de acolo la Sibiu⁷.

În atlasul Dimăncescu, aflat la cabinetul de hărți al Bibliotecii Academiei R. S. România, avem planșa 116, anul 1722, Roma: *Monumenta Cartografica Moldaviae, Bulgariae*, întocmită de geograful Lotter, cu însemnările: Arcim la castrul de la Urria pe Olt, la sud de Crețești; Cholovnic la cetatea Turris — Turnu Măgurele de azi; Artinna, ubi plurimae rusinae — la Rușii de Vede.

Se pare că putem dezlega de acum enigma lui Russenart, așezare consemnată de călugării germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt la 1385 prin Russen Artinna, adică Rușii de lingă cetatea romană Artinna. Și mai mult prin «plurimae rusinae» nu putem înțelege decît pe băștinașii tribului trac «rușii», de la care avem însemnat după Ptolomeu în Tabula Peutingeriană așezarea Rusidava la sud de Drăgășani și Mamotești pe Olt, cum arată D. Tudor în Oltenia Romană⁸.

Vedem că atît pe limesul Transalutanus cit și pe valul de apărare de sud, castrele sau cetățile de apărare construite de cohortele din legiunile romane se află pe lingă vechi așezări traco-dace, astfel: cetatea Turris la capătul de sud al valului de apărare spre răsărit de Dunăre; castrul de la Pulineiu pe Călmățui pe vechea așe-

5. Petre Stroescu, *Orașul Roșiori de Vede*, 1933, p. 63.

6. Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 106.

7. *Călători străini despre țările române*, Ed. Științifică, București, 1968, vol. I, p. 19—20.

8. D. Tudor, *Oltenia Romană*, Ed. Științifică, București, 1958, p. 51.

zare traco-dacă, ce s-ar fi numit probabil Pătinie⁹; două castre la Băneasa lângă Băduleasa și Șipote, sate vechi menționate în documentele vremii de demult¹⁰; castrul de la Urlui lângă vechea așezare Hănsărești azi dispărută, unde s-au găsit unelte și ceramică din veacurile 5—4 î.e.n.¹¹; cetatea Arcim sau Arcina se află la capătul de vest al valului sudic de apărare pe Olt pe înălțimea Gilmea la sud de vechiul sat Crețești menționat în anul 1512 sub domnia lui Neagoe Basarab, când dă pe boierii Draghia și Troșan la trasarea hotarului moșiei satului Comanca, dăruit minăslirii Cutlumuș de la muntele Atos, de către Laiotă Basarab la 1475.

Așa se prezintă și cetatea Artinna lângă așezarea tribului «ruși» traco-dac pe locul Rușii de Vede.

Intrucît cei doi călugări germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt, nu menționează și pe sîrbi la Russenarl, rezultă că triburile slave venite în aceste părți după anul 546, cînd îi căuta împăratul Iustinian să le predea cetatea Turris s-o apere contra avarilor, s-au contopit în masa autohtonă daco-romană și nu mai existau ca entitate etnografică aparte. Călugării germani nu fac nici o mențiune despre biserica sîrbilor. De aici, trebuie să conchidem că această biserică a sîrbilor să fi fost zidită după exodul provocat de expansiunea otomană la sud de Dunăre îndeosebi sub Baiazid Ilderim, primul sultan cu acest nume la turci.

După cum știm, în anul 1393, turcii cotolesc țaratul lui Sișman, ginere al despotului Lazăr al sîrbilor, care avea capitala la Tîrnovo și patriarhul Eftimie este trimis în surghiun în luna august 1394, iar țarul Sișman cade în captivitate.

În anul 1396 este ocupat și țaratul lui Strațimir, cu capitala la Vidin, a cărui poziție este slăbită în urma bătăliei de la Cosovo, în anul 1389, cînd o armată creștină compusă din sîrbi sub conducerea despotului Lazăr, care va cădea în luptă, unguri și români sub Mircea cel Bătrîn, a fost înfrîntă de turci, după ce sultanul Murat I a fost omorît de sîrbul Miloș și conducerea bătăliei este luată de Baiazid, fiul său¹³.

În acest răstimp, cînd socotim că au fost aduse și moaștele Sfintei Filoteia de la Tîrnovo la biserica domnească din Curtea de Argeș¹⁴, poate să se fi refugiat, cum era și normal, o populație bulgară la nord de Dunăre de teama străpînirii turcești în jaf și omor, care a fost numită de băștinașii sîrbi, cum le spun și azi p. în partea locului și tot atunci să se fi construit la Rușii de Vede și biserica sîrbilor, refăcută cu ziduri de cărămidă, la 1780, de vistiierul Ioan și pan Radu.

Pentru a înlătura presupunerea lui Constantin C. Giurescu că Rușii de Vede ar fi o colonie de ruși veniți în veacul al XIV-lea¹⁵ vine și textul epilogului Evangheliarului scris de Radu Grămăticul în anul 1574, fiul lui jupan Drăghici din Mănecști sau Mănești¹⁶ ot Rușii de Vede, menționat în actul din 1512, la trasarea hotarului moșiei Comanca cu Prislopul și Giurgeova.

9. Document privind Istoria României, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. III (1616—1620) p. 625—626.

10. *Ibidem*, vol. III (1616—1620) p. 458 și 625 pentru Băduleasa și p. 626 pentru Șipote.

11. *Ibidem*, vol. III (1616—1620), p. 458.

12. *Ibidem*, veacul XVI, vol. I (1501—1525), p. 80—81.

13. Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, I. Trad. Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1958, p. 50—51.

14. Ion N. Mailat, *Locașuri sfinte în tradiție și istorie din vechile sate ale Teleormanului*, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4 1970, p. 378.

15. C. C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 196.

16. Documente privind Istoria României: B. Țara Românească, vol. I (1501—1525), p. 80—81.

Salul Mănicești sau Mănești, pomenit și în alte documente ulterioare cu această denumire, este dispărut azi, iar vatra lui a fost înglobată la satele Crîngeni și Băsești, unde se afla și conacul moșiei jupanului Drăghici, cunoscut sub numele de Curtea Veche pe vatra satului Crîngeni. Conacul a ars din temelie în timpul răscoalei din 1907.

Redăm epilogul *Evangheliarului* după traducerea făcută de B. P. Hasdeu: «*Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și al sfîrșitului de la Duhulu Sîntu, iată cu am muncitu păcătosulu și ticdlosulu Radu Grămăticu, fiul lui Drăghici din Mănicești de lingă orașul Ruși pe rîul Vede. De acolo fugii în țara Macedoniei...*»¹⁷.

Vedem deci că nici cei doi călugări germani, cînd poposesc la Russenart în drumul lor de la Siștov la Slatina, nu vorbesc nimic de rușii ca veniți din Rusia și nici de sirbi proveniți de la sud de Dunăre și nici Radu Grămăticul cu toate că era un om mai cunoscător pentru timpul său, deoarece avem credința să fi învățat primele slove la schitul-metoh al minăstirii Cullumuș, aflat pe vatra fostului sat Prislop¹⁸, dăruit împreună cu Comanca și Giurgeova în anul 1475 de către Laiotă Basarab acelei minăstiri pentru pomenirea domnilor și domnițelor din familia Basarabilor. Toluși, la anul 1512, cînd se trasează la teren hotarul satelor Comanca, Prislopul și Giurgeova, apare moșia Sirbi alături de moșia Ruși cum am arătat mai sus, ceea ce ne dovedește că unii erau sirbii și alții erau rușii, nefiind de aceeași seminție. Nu mai încap deci nici o îndoială că rușii ar fi fost veniți coloniști din Rusia în veacul al XIV-lea, ei erau bășinașii, iar sirbii erau cei veniți de la sud de Dunăre și probabil că din acei timp să se fi construit și biserica lor de azi din Rușii de Vede.

În sprijinul acestei teze că rușii aparțin unui trib trac din vremea de demult, prin aceste locuri, vom arăta și însemnările făcute de amuțiți geografi și cartografi pe diferite hărți în decursul timpului, din Atlasul Dimăncescu.

În planșa 37, Roma — *Monumenta Cartografica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae*, avem: — Arcin la castrul de la Urria pe Olt; — Colovnich la celatea Turris Turnu Măgurele; — Ris la Rușii de Vede-Ruș în graiul popular din acea vreme și de astăzi.

În planșa 75, anul 1602, Walachia, Servia, Bulgaria, România, găsim: — Arcim la castrul Urria pe Olt; — Cholovnic la celatea Turris pe Dunăre — Turnu Măgurele; Ris la Rușii de Vede.

Planșele 78, 79 anul 1636, Roma — *Monumenta Cartografica Moldaviae, Valachiae, et Transilvaniae*, ne redau: — Arcim la castul de la Urria pe Olt; — Cholovnic la celatea Turris pe Dunăre, — Ris la Rușii de Vede.

Planșa 118 anul 1729, ne arată pe locul Rușii de Vede denumirile: *Rosiana, als Arcna, als Ris*. *Rosiana* se apropie de vorbirea populară din partea locului, întrucît bășinașii spun: — rușan și nu rus; — rușancă și nu rusoaică; — moșia Rușanca și nu moșia rusească.

Arena ne indică terenul nisipos roșcat, adus de rîul Vede, pe vatra Rușii de Vede. Cîndva poate să fi avut această așezare numele latin *Arena*, transmis din vechime de la coloniștii romani și păstrat pe alocuri. *Ris* prezintă însemnarea făcută de unii cartografi sau geografi străini pentru Ruș — numele vechi trac al așezării Rușii de Vede.

17. Cota manuscrisului este F. ms. vol. IV. p. 274—276, la Biblioteca Academiei R. S. România — biroul Cărți rare.

18. Ion N. Mailat, *op. cit.*, p. 379—380.

În mapa *Specialis Walachiae*, anul 1788, întocmită de F. Jos Ruhedorf, avem : — Russ vede la Rușii de Vede ; — Uria la Gilmea în loc de Arcin sau Arcim.

În planșa 158, anul 1828 — *Carte de la Moldavie, Valachie, Bassarabie, avec la Transilvanie la Bucovine*, par F. Fied, apare Russedevede la Rușii de Vede.

Apariția lui *Ris* în loc de *Ruș* pentru așezarea Rușii de Vede, a venit probabil din vorbirea populației autohtone locale și ne dă să înțelegem că oamenii din popor n-au uitat vechea denumire tracă, fiind posibil ca într-o vreme să se fi pronunțat *riș*.

De altfel și alte denumiri din partea locului confirmă această ipoteză că Ruș aparține substratului limbii daco-romane, cum sînt : — izlazul Rușului, la sud de oraș, n-au plural ; — drumul Rușului, ce pleacă din vechiul sat Rusănești de la gura Ol-tului și vine la Rușii de Vede, trecînd prin satele Crîngeni, Mănești — azi dispărut și Băsești, toate trei așezări din vremi necunoscute pe apa Călmățuiului.

În timpul domniei lui Alexandru Coconul se întărește lui jupan Trufanda mare postelnic și fiilor săi, 26 de moșteni din satele Rusănești, arătîndu-se : «...pentru satul Rusănești și acei mai sus numiți oameni, ei au fost cnezii cu ocinele lor din moși stră-moși de la întemeierea satului, încă de mai înainte, din zilele altor domni bătrîni din vechime»¹⁹.

Tot ca denumire veche apropiată de «Ruș» voi menționa și moșia Rusălești lângă vechiul sat Bușca, situat la 17 km spre sud-vest de Rușii de Vede, unde, după tradiție, Mihai Viteazul a dăruit fișteici de moșie la oșteni de ai săi, făcîndu-i moșneni, în vara anului 1599, pregătind oaste pentru ocuparea Ardealului și satul format s-a numit Mihăilești, purtînd numele viteazului domnitor.

Așadar, vedem că populația din satele vechi din jurul orașului Rușii de Vede — azi Roșiori de Vede, a păstrat prin viu grai din moși strămoși pronunțarea cuvîntului străvechi trac «rus» în : *rușanca, rușan, ruș, rușance și rușani*, și nu spun ru-soaică, *rus* sau *rusoaice*, dacă ar fi vorba de coloniști ruși.

Această continuitate traco-romană s-a putut păstra în Dacia cu toată vitregia vremurilor pe timpul migrațiunii popoarelor în evul mediu, datorită faptului că romanii au fost organizatori și constructori de așezări omenești, îngrijindu-se și de apărarea lor.

Potriviți acestei concepții de viață, romanii creează primele orașe, mai toate dezvoltate pe vechile vetre traco-dace de tip rural, după cum afirmă arheologul D. Tudor. Așezările de pe văi și de la cîmp erau neîntărite la traco-daci și aveau caracter de țiguri cu funcții economice și administrative²⁰.

În această situație așezările din Dacia, la venirea romanilor, au primit în sinul lor pe coloniștii romani, cu care s-au contopit în decursul timpului, păstrîndu-și astfel vechile denumiri traco-dace, care au supraviețuit de-a lungul vremurilor.

*

În concluzie, se înțelege de la sine că la anul 1512, cînd cei 12 boieri din satele vecine trasează hotarul satelor Comanca, Prislop și Giurgeova și menționează că hotarul mergînd spre nord de la locul unde se întretaie cele două troiene, adică la gara Troian de azi, se mărginesc cu moșia sîrbi și moșia ruși, ni-i arată pe aceștia ca fiind de seminiții diferite, unii de neam slav noi-veniți și alții de neam trac ca băștinași.

19. *Documente privind Istoria României*. B. Țara Românească, veacul XVII, vol. IV (1621—1625), Ed. Acad. Republicii Socialiste România, 1954, p. 327.

20. D. Tudor, *România în Dacia*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1968, p. 42.

De asemenea, se poate înțelege că odată ce sîrbii își aveau moșia lor, își aveau și biserica lor pe așezarea lor în apropiere de celatea Artinna, unde o găsim și astăzi, deoarece locașurile sfințe se refăceau sau se zideau din nou pe același loc după dalina străbună.

Considerăm deci că biserica sîrbilor din Roșiori de Vede confirmă continuitatea traco-romană în Dacia, întrucît tribul trac «ruși», ce ne-a lăsat denumirea de Rusidava, arătată de Ptolomeu în harta Peutingeriană la sud de Drăgășani, ipotetic putea să aibă și o altă așezare numai la 80 km spre sud-est pe riul Vedea pe locul Rusii de Vede.

Întrucît și numele de Vedea vine de la *Ued*, trac după afirmația savanților bulgari Vladimir Gheorghiev și Ștefan Mladenov, rezultă că și *ruș* s-a păstrat în graiul bășlinaș de la *krus*²¹, indo-germanic care înseamnă: *sînge, roșu ca sîngele, sîngeros, înveliș roșu, pămînt roșu*.

În limba latină avem: *krus-ta* = *crusta* = înveliș, apoi *kru-da* = *crudus* = cu sînge, nemilos în război, *crudelis-e* aspru, crud.

Deoarece nu avem scrieri descoperite încă din limba tracă, considerăm că în evoluția ei milenară «*k*» de la *krus* să se fi eliminat în decursul timpului, topindu-se cu «*r*». Dacă Herodot (484—406) î.e.n. din Halicarnas, recunoscut ca părinte al istoriei, vorbind despre geți-trib trac, ne-a lăsat posterității că în limba tracă ei se numeau *cei viteji*, atunci putem conchide că și rușii-trib trac în limba lor să însemne *cei roșii* sau *cei sîngeroși* în luptă.

I. I. Rusu, de fapt ne pune în gardă de la bun început că lipsa unor texte în limba tracă îngreunează studiul ei și ca urmare și definirea denumirilor de azi ca provenind de la acest mare popor, ce număra peste 100 de triburi, între care se numără și tribul *ruși*²².

Cele peste 100 de triburi erau legate prin aceeași limbă și prin aceleași forme social-religioase comune, avînd în general aceleași nume proprii cu elementele identice formate după aceleași criterii.

Gheorghe Poalelungi ne arată că legătura între populația autohtonă traco-dacă și romanii cuceritori a fost urmată de o perioadă de vorbire a două limbi, tracă și latină, avînd de-a face cu un bilingvism²³.

Denumirea *ruș* păstrată de-a lungul vremii de populația autohtonă traco-romană și prin simbioză cu slavii în ținutul Teleormanului pe riul Vedea și el cu nume trac, constituie o verigă puternică în continuitatea elementelor traco-dace și romane în Dacia, la nordul bătrînului Istros și el tot cu nume trac, locuitorii de strămoșii noștri traci, popor mare și viteaz. Biserica sîrbilor aparținea populației slavo-bulgare venită de la sud de celticul Danubius. Așezarea lor de pe riul Vedea nu cuprindea și pe niște coloniști ruși, ce ar fi fost veniți din Răsărit prin veacul al XIV-lea. Poate că această biserică s-ar fi numit a sîrbilor și rușilor, după tradiție, dacă acești ruși de aici nu erau slavi, însă ei făceau parte ca trib din marele popor al tracilor, care a trăit în Dacia, așa după cum îi menționează și geograful Lotter cu numele de *rusinae* în harta sa din 1722.

Dr. ION N. MAILAT

21. Julius Pokorny, *Indogermanische, Etimologisches Wörterbuch*, p. 622. avînd rădăcina *kry*.

22. I. I. Rusu. *Limba traco-dacilor*, Ed. Științifică, București, 1967, p. 157.

23. Gh. Poalelungi, *Istoria limbii române, Gramatică istorică și dialectică*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1962, p. 296—397.

**În vremea arhipăstoririi
Prea Fericitului Părinte Patriarh
Justinian**

**GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME,
DIN PUBLICAȚIILE REVISTEI MITROPOLITANE
„GLASUL BISERICII“**

(Continuare)

R

RELAȚIILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT ÎN CONTEMPORANEITATE

**1. CUM ȘI ÎN CE ACȚIUNI SE OGLINDEȘTE VERIDIC RELAȚIILE OPTIME
INTRE BISERICĂ ȘI STAT ÎN ȚARA NOASTRĂ**

Pr. Vasile I. Mușat, *Din frumusețile Ortodoxiei. — Spicuiuri din câteva studii recente despre Ortodoxie : ... Ortodoxia și statul...* (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 539).

Schimb de telegrame la diferite ocazii, între conducerea Bisericii Ortodoxe Române și conducerea de stat a țării noastre (G. B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 4—5).

Telegrame din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Episcopiei Buzăului și a Episcopiei Dunării de Jos, adresate conducerii de stat cu prilejul ședințelor lor anuale de lucru : Vezi în acest sens capitolul anterior, Orinduirea canonică și administrativă internă a Bisericii Ortodoxe Române contemporane — Eparhia).

(Autorul nesemnat), *În slujba Bisericii, Patriei și Păcii : Distincții acordate de conducerea statului nostru unor ierarhi și clerici ai Bisericii Ortodoxe Române pentru merite dobândite în activitatea obștească și contribuția adusă cauzei păcii* (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 377—388).

(Autorul nesemnat), *Primirea la Consiliul de Stat a conducătorilor cultelor religioase din Republica Socialistă România : Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu acest prilej și cuvîntul de răspuns al D-lui Președinte al Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu* (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 245—250).

**2. ATITUDINEA ȘI ÎNDATORIRILE CETĂȚENEȘTI ALE CLERULUI ȘI CREDINCIOȘILOR
FAȚĂ DE CONDUCEREA DE STAT**

Pr. Dumitru Cristescu, *Îndatoririle cetățenești ale preoțimii și credincioșilor* (G. B., XIV (1955), nr. 1—2, p. 52—59).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală-socială în epistolele sobornicești* (G. B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 246).

**RELAȚII INTERORTODOXE, CONTEMPORANE,
ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

**I. RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
CU PATRIARHIA ECUMENICĂ**

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Sfîntul Munte în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române* (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 604—611).

(Autorul nesemnat), *Vizita Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Athenagoras al Constantinopolului* (G.B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 1001—1004).

II. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU PATRIARHIA DE ANTIOHIA

1. *Scrisori și telegrame protocolare la diferite evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe surori*

Vezi: (G. B., XI (1952), nr. 1—3, p. 77—78).

2. *Schimb de vizite sau întâlniri frățești între Întiiistătătorii sau alți delegați ai celor două Biserici surori*

(Autorul nesemnat), *Vizita Înalt Prea Sfințitului Patriarh Alexandru al III-lea al Antiohiei și al întregului Orient în țara noastră* (G.B., X (1951), nr. 8—9, p. 21—35).

Pr. Alexandru Ionescu, *Jubileul de aur al Prea Fericitului Patriarh Alexandru al III-lea al Antiohiei și întregului Orient* (G. B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 475—481).

Vartolomeu Diaconul, *Vizita Prea Sfințitului Vasile Samaha* (G.B., XVII (1958), nr. 3, p. 258—269).

Pr. D. P., *Trecerea Patriarhului Teodosie VI prin țară: Patriarhul Antiohiei* (G.B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 704).

III. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ

1. *Privire de ansamblu*

Pr. Ioan G. Coman, *Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian și relațiile cu celelalte Biserici Ortodoxe, în special cu Biserica Ortodoxă Rusă* (G. B., IX (1950), nr. 6, p. 46—55).

Schimb de scrisori irenice și telegrame cu prilejul marci sărbători creștine a Nașterii Domnului (G.B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 5—6, 7).

2. *Schimb de vizite sau întâlniri frățești între Întiiistătătorii celor două Biserici Ortodoxe surori*

(Autorul nesemnat), *Vizita la Moscova a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian* (G. B., X (1951), nr. 8—9, p. 6—13).

Pr. Simion Neaga, *Prea Fericitul Patriarh Justinian din nou în vizită la Moscova* (G. B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 455—459).

(Autorul nesemnat), *Evenimente bisericesti de seamă în anul 1962: „Vizita Patriarhului Alexei în Biserica Ortodoxă Română...”* (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 125—126).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian la Moscova — Festivitățile organizate cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la hirotonia în arhieru a Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei* (G.B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 612—620).

IV. RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

(Autorul nesemnat), *Evenimente bisericesti de seamă în anul 1962: Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe, în frunte cu Patriarhul Gherman, la Patriarhia Română...* (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 126—130).

V. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ

Scrisori irenice și telegrame cu prilejul marci sărbători creștine ale Nașterii Domnului (G. B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 8).

Schimb de scrisori protocolare între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și unii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Bulgare, la diferite împrejurări și evenimente (G.B., XIII (1954), nr. 1—2, p. 8—12).

VI. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICA ORTODOXĂ AUTOCEFALĂ DIN POLONIA

(Autorul nesemnat), *Vizita unui protoiereu din Polonia* (G.B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 379—381).

VII. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
CU BISERICA ORTODOXĂ AUTONOMĂ DIN LIBAN

Telegrame protocolare cu prilejul marelui sărbători creștine a Nașterii Domnului (G. B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 8).

VIII. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
CU BISERICA ORTODOXĂ FRANCEZĂ DE RIT GALICAN

(Autorul nesemnat), *Delegații străine în vizită la Prea Fericitul Patriarh*: O delegație franceză în frunte cu Episcopul Jean de Saint-Denis, șeful Bisericii Ortodoxe Franceze de rit galican (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 646—647).

IX. — RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
CU BISERICA ORTODOXĂ DIN DÜSSELDORF (R. F. GERMANIA)

(Autorul nesemnat), *Delegații străine în vizită la Prea Fericitul Patriarh*: O delegație ortodoxă din R. F. Germania, în frunte cu P. C. Protoiereu Sergius Heitz, parohul bisericii ortodoxe din Düsseldorf (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 646—647).

RELIGIOZITATE

Pr. Prof. Dr. Petru Rezuș, *Religiozitatea*: Ce se înțelege prin religiozitate și trăire religioasă. Cuprinsul ei complex. Importanța și foloasele ei, când se manifestă în cadre fenomenologice normale și rolul ei nefast și bolnăvicios în caz contrariu (G.B., VIII (1949), nr. 4, p. 16—18).

(Același autor), *Echilibrul vieții religioase*: Ce se înțelege prin viața religioasă. Despre deformările religioase. Factorii decisivi în provocarea dezechilibrului religios. Concluzii edificatoare cu privire la echilibrul în viața religioasă după învățătura Bisericii Ortodoxe (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 927—934).

REVELAȚIA DIVINĂ

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Revelația divină*: Considerații generale. Noțiunea revelației divine. Dezvoltarea istorică a revelației divine (revelația primordială, revelația prin patriarhi și profeti). Iisus Hristos desăvârșitorul revelației divine. Biserica, primitoarea și păstrătoarea revelației divine (G. B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 551—556).

RUGĂCIUNE

1. Despre rugăciune, în general

Dimitrie Preotul, *Predica de pe munte*: „Poziția caracterului creștin în lume rugăciunea creștinului...” (G.B., XVI (1957), nr. 2, p. 112—113).

Pr. Sabin Verzan, *Predica de pe munte, izvor de învățături pentru viața creștină*: Mintuitorul restabilește adevărata semnificație a rugăciunii, condamnăm practica exteriorizării ei (G.B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 91—92).

Pr. Dr. Cih. Tilea, *Predica de pe munte (Probleme morale)*: „Problema morală a rugăciunii, așa cum a fixat-o Mintuitorul în Predica de pe munte...” (G.B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 441—444).

(Autorul nesemnat), *Cugetări din Sfinții Părinți despre rugăciune*: Din Sfântul Efrem Siru, Sfântul Grigorie al Nisei și Sfântul Ioan Gură de Aur (G.B., XIV (1955), nr. 5—6, p. 315—316).

Pr. Pavel Grosu, *Din cugetările Sfinților Părinți asupra rugăciunii*: Reproduceri textuale după Sfinții Părinți: Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Palama, Isaac Sirianul, Simeon Noul Teolog, Grigorie Teologul etc. (Trad. rom. după texte rusești) (G.B., XVII (1958), nr. 10, p. 935—940).

Arhim. Grigore Băbuș, *Regulile monahale ale Sfântului Vasile cel Mare, privitoare la cult și rugăciune*: „Orele de rugăciune; interpretarea lor simbolică și însemnătatea lor pentru viața creștinului. Cuprinsul laudelor și disciplina în timpul rugăciunii. Rânduiești și rugăciuni din cărțile de slujbă de azi, atribuite Sfântului Vasile cel Mare (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 446—451).

Ierom. Antonie Plămădeală, *Rugăciunea în Răsăritul ortodox*. — Cîteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe (G.B., XVII (1958), nr. 3, p. 241—242).

Victor Iliescu, *Despre rugăciune*: Considerații teologice despre sensul, necesitatea, felul și importanța rugăciunilor (G.B., XVII (1958), nr. 11, p. 1065—1069).

B. A. Alexandru, *Insemnări despre lăgăduință și rugăciune la Înalt Prea Sfințitul Nicolae al Krutiței*: ...Despre rugăciune (G.B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 208—214).

Prof. N. Chițescu, *La Duminică a V-a din Post. — Cum și ce să cerem în rugăciune* (G.B., XXVIII (1968), nr. 3—4, p. 271—276).

Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Rugăciunea pentru aproapele și servirea lui* (G.B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 766—770).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: ...Rugăciunea, închinare către Dumnezeu (N. Iorga)... (G.B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 940).

2. Despre rugăciunea «Tatăl nostru», în special»

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Explicarea rugăciunii «Tatăl nostru»*: (Trad. rom., de Pr. Matei Pîslaru) (G.B., XIV (1955), nr. 5—6, p. 311—315).

S

SACRIFICIUL

Dimitrie Preotul, *Predica de pe munte*: ...Poziția caracterului creștin în lume — *sacrificiu în viața creștinului*... (G.B., XVI (1957), nr. 2, p. 111—112).

Pr. Sabin Verzan, *Predica de pe munte, izvor de învățături pentru viața creștină*: ...Analizarea antitezei a V-a din Predica de pe munte (Matei V, 38—43) — *despre sacrificiu*... (G.B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 88—89).

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Predica de pe munte (Probleme morale)*: ...Problema morală a sacrificiului în viața creștinului... (G.B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 445—446).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: ...Spiritul de sacrificiu pentru binele obștesc (Alexandru Vlahuță; — George Coșbuc)... (G.B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 938, 939).

SĂRBĂTORILE CREȘTINE

1. Privire de ansamblu

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfintele sărbători creștine și sărbătorile altor religii*: Despre marile sărbători creștine... (G.B., XIV (1955), nr. 1—2, p. 49—50).

Arhim. Grigore Băbuș, *Regulile monahale ale Sfântului Vasile cel Mare, privitoare la cult și rugăciune*: ...Informații prețioase despre sărbătorile creștine din vremea sfântului (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 451—453).

2. Sărbătoarea Nașterii Domnului

Pr. N. Niculescu-Leordeni, *Crăciunul*: Numele și importanța sărbătorii. Originea ei: izvoare vechi și precise nu avem; câteva mărturii despre ziua Nașterii Domnului; două tradiții față în față; tradiția răsăriteană; tradiția apuseană; când s-a introdus prăznuirea zilei de 25 decembrie la Roma, ziua Nașterii Domnului nu mai era cunoscută. Trei ipoteze pentru a explica alegerea zilei de 25 decembrie ca dată a prăznuirii Crăciunului. Concluziile autorului (G.B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 1024—1051).

SCHISME

I. Ivanov, *Despre unele probleme teologice de actualitate. Învățămintele istorici*: Cum au luat naștere schismele în vechime și ce contribuia la stingerea lor (G.B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 327—336).

SFINȚENIE ȘI SFINȚI

I. — DESPRE SFINȚENIE ȘI SFINȚI, ÎN GENERAL

Ierom. Antonie Plămădeală, *Cîteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe*: ...Idealul sfințeniei... (G.B., XVII (1958), nr. 3, p. 240).

Pr. Constantin Pirvu, *La Duminică tuturor sfinților*: Despre sfinți și dobîndirea sfințeniei (G.B., XXVII (1968), nr. 5—6, p. 670—672).

(Autorul nesemnat), *Biserica Ortodoxă Română în sărbătoare*: Despre canonizarea sfinților români și proclamarea generalizării cultului, pe întreaga Biserică, a sfinților cu moaște în țara noastră (G.B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 572—574).

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările... declarării solemne a canonizării unor sfinți romîni* (Rev. cit., p. 579—585).

II. — DIN ȘI DESPRE VIAȚA UNOR SFINȚI ȘI ZILELE LOR DE PRAZNUIRE

a) Din ciclul sărbătorilor cu dată fixă (în ordinea cronologică-calendaristică)

SFINTUL PROOROC IOAN BOTEZĂTORUL

(7 ianuarie ; 24 februarie ; 25 mai ; 24 iunie ; 29 august ; 23 septembrie)

B. A. Alexandru, *La «Mahadet Haila», locul scufundării*: Însemnări și date despre nașterea, copilăria, adolescența și misiunea Sfintului Ioan de profet, înainte-mergător și botezător al Domnului nostru Iisus Hristos. Locul unde predica și boteza sfîntul. Rolul și importanța predicii și a botezului său. Cauza și împrejurările morții sale martirice (G.B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 86—91).

Pr. I. Pănoiu, *Sfîntul Apostol Ioan*: Paralelism între Sfîntul Ioan Botezătorul și Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan ... (G.B., XXI (1962), nr. 3—4, p. 250—252).

Diac. Ștefan Gh. Milea, *La Sfîntul Ioan Botezătorul*: Despre viața și opera premesianică a sfîntului (G.B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 24—26).

Arhim. Justinian Florea, *La Sfîntul Ioan Botezătorul* (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 17—20).

SFINTUL ANTONIE CEL MARE

(17 ianuarie)

I. D. Ștefănescu, *Un monument de artă. — Icoana Sfîntului Antonie cel Mare din biserica Sfîntul Gheorghe Vechiu*: Însemnări și date sumare din viața Sfîntului Antonie cel Mare (G.B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 453—454).

SFINTUL IOAN GURĂ DE AUR

(27 ianuarie ; 13 noiembrie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Viața Sfîntului Ioan Gură de Aur* (G.B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 20—42).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Aspecte din viața creștină în Comentarul Sfîntului Ioan Gură de Aur la epistolele pastorale*: ...Geniul oratoric al Sfîntului Ioan Gură de Aur. Scurtă privire asupra activității Sfîntului, de comentator al epistolelor pauline... (G.B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 670—673).

Pr. Ion St. Cristache, *Activitatea omiletică a Sfîntului Ioan Hrisostom la Antiohia*: Scurte însemnări din viața Sfîntului. Ce a adus nou Bisericii Sfîntul Ioan Hrisostom? Cronologia omiliilor ținute la Antiohia. Principiile omiletice ale Sfîntului Ioan și predica sa. Cele 21 omilii despre statui (G.B., XXVII (1968), nr. 5—6, p. 701—710).

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Știri ecumenice*: ... Operele Sfîntului Ioan Hrisostom tipărite în 1503... (G.B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 4199).

SFINȚII TREI IERARHI : VASILE CEL MARE. GRIGORIE CUVINTĂTORUL DE DUMNEZEU ȘI IOAN GURĂ DE AUR

(1, 25, 27, 30 ianuarie ; 13 noiembrie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Atitudinea practică a Sfinților Trei Ierarhi*: Atitudinea practică patristică în general. Atitudinea practică a Sfinților Trei Ierarhi în credință și doctrină; în preoție și viața bisericească și monahală; în educație, știință, cultură și artă; în problemele sociale. Spiritul practic umanist (G.B., XV (1956), nr. 10, p. 535—540).

Diac. Șt. Gh. Milea, *La Sfinții Trei Ierarhi* (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 20—24).

CUVIOSUL PĂRINTELE NOSTRU CASIAN ROMANUL

(29 februarie)

Pr. Al. Constantinescu, *Sfîntul Ioan Casian Scitul, nu Romanul*: Pomenirea lui în Biserica Ortodoxă și în cea Romano-Catolică. Originea scitică a sfîntului. Opera

lui. Călătoriile Sfântului Ioan Casian în apusul Europei (G.B., XXIII (1964), nr. 7-8, p. 698-705).

B U N A V E S T I R E

(25 martie)

Diac. Șt. Gh. Milea, *La Buna Vestire* (G.B., XXVIII (1969), nr. 3-4, p. 267-270).

N. Dinu, *Chipul Maicii Domnului în Evanghelia Sfântului Luca*: Relatarea episcopodelor «Bunevestiri», vizitei Sfintei Fecioare la vara sa Elisabeta... (G. B., XVIII (1959), nr. 3-4, p. 234-244).

M. M. Davy, *Présence de la Vierge Marie au XII-e siècle*: Rolul și locul Sfintei Fecioare Maria în secolul al XII-lea (Recenzie) (G.B., XVIII (1959), nr. 1-2, p. 185).

Vezi și: — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); *Zămislirea Sfintei Fecioare Maria* (9 decembrie); *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie).

SFÎNTUL IOAN SCĂRARUL

(30 martie)

(Autorul nesemnat), *Slavii ortodocși și Sfântul Ioan Scărarul*: Date în legătură cu lucrarea sfântului, «Scara Raiului» (Recenzie) (G.B., XVII (1958), nr. 10, p. 1022).

SFÎNTUL IERARH CALINIC DE LA CERNICA

(11 aprilie)

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările ...declarații solemne a canonizării unor sfinți români*: ...Canonizarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica... (G.B., XIV (1955), nr. 10-11, p. 581-583).

Pr. C. Găiculescu, *Sfântul Ierarh Calinic* (— *Amintirile unui contemporan* —): Însemnări din viața și faptele de vrednică și creștinească pomenire a sfântului (G.B., XV (1956), nr. 5, p. 263-269).

Arhim. Ath. Gladcovschi, *Un an de la canonizarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*: Însemnări despre viața și canonizarea sfântului. Generalizarea cultului său (G.B., XV (1956), nr. 10, p. 569).

T. G. Bulat, *Știri noi despre Sfântul Calinic de la Cernica*: Date noi referitoare la perioada de stăreție a sfântului la mănăstirea Cernica, și la rostul său de epitop al operelor de binefacere de la Cimpina (Prahova) (G.B., XIX (1960), nr. 1-2, p. 98-105).

Pr. Em. Păsculescu-Orlea, *Stabilirea unui adevăr în legătură cu Sfântul Calinic de la Cernica*: Lămurirea problemei legate de pretinsa amenințare cu afurisirea actorilor din Craiova, în 1850, de către Sfântul Calinic de la Cernica (G.B., XXVI (1967), nr. 3-4, p. 348-365).

(Autorul nesemnat), *O sută de ani de la adormirea în Domnul a Sfântului Ierarh Calinic Cernicanul*: Însemnări sumare despre viața, activitatea și canonizarea sfântului. Comemorarea lui la împlinirea a o sută de ani de la mutarea sa din această viață (G.B., XXVII (1968), nr. 3-4, p. 270-271).

Arhim. Roman Stanciu (starețul mănăstirii Cernica), *Viața și înfăptuirile Sfântului Calinic-monahul*: Cuvînt jubiliar (Rev. cit., p. 271-276).

P. S. Episcop Antim Tișcovișteanul, Vicar patriarhal, *Sfântul Ierarh Calinic — ziditor de lăcașuri sfinte*: Cuvînt jubiliar (Rev. cit., p. 277-283).

P. P. Patriarh Justinian, *Evocarea amintirii marelui ierarh*: Cuvînt jubiliar în cadrul ședinței solemne a Sfântului Sinod din 18 aprilie 1968 (Rev. cit., p. 288-293).

† Efrem Enăcescu, *La centenarul adormirii în Domnul a Sfântului Calinic de la Cernica*: Însemnări și date sumare din viața și activitatea sfântului (Rev. cit., p. 294-296).

Natalia Dinu, *Viața și activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*: Copilăria și adolescența; anii de ucenicie și de maturizare; cele dintîi biruințe; ani de realizări; începuturile păstoriei la Craiova; epoca împlinirilor de la Rîmnic; câteva din minunile săvîrșite de Sfântul Calinic; sfîrșitul vieții sale (Rev. cit., p. 297-336).

Prof. T. G. Bulat, *Sfântul Ierarh «Kalinik» stareț al Mănăstirii Cernica*: Însemnări și date despre viața și activitatea Sfântului Calinic în timpul stăreției sale la mănăstirea Cernica (Rev. cit., p. 337-353).

Pr. Prof. Ene Branîşte, *La o sută de ani de la moartea Sfântului Calinic Cernicanul († 11 aprilie 1868—11 aprilie 1968)*: Însemnări și date din viața și lucrarea misionară a sfântului (*Rev. cit.*, p. 369—376).

(Același autor), *Din activitatea Sfântului Calinic Cernicanul, episcopul Rîmnicului-Noului Severin (1850—1868), în perioada Unirii Principatelor* (*G.B.*, XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1158—1164).

(Același autor), *Aspecte și momente din activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica* (*G.B.*, XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 61—73).

Victoria Al. Petrescu, *Din activitatea de stareț a Sfântului Ierarh Calinic* (*G.B.*, XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 797—802).

(Autorul nesemnal), *Hagiografie ortodoxă: Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, episcop al Rîmnicului și Noului Severin (1787—1868)* (*G.B.*, XXIII (1964), nr. 9—10, p. 986—988).

SFÎNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE

(23 aprilie)

Pr. Sabin Verzan, *La Sfântul Mare Mucenic Gheorghe* (*G.B.*, XXVII (1968), nr. 3—4, p. 365—368).

SFÎNȚII IERARHI IOREST ȘI SAVA

(24 aprilie)

Pr. Ilie D. Negoită, *La Sfînții Ierarhi Iorest și Sava: Istorisirea vieții și activității lor* (*G.B.*, XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 280—282).

SFÎNTUL APOSTOL ȘI EVANGHELIST IOAN

(8 mai; 26 septembrie)

Pr. I. Pănoiu, *Sfântul Apostol Ioan: Despre Sfântul Ioan Ucenicul și Sfântul Ioan Botezătorul — paralelism. Sfântul Ioan, ucenicul Mîntuitorului Iisus Hristos. Sfântul Ioan și Biserica din Ierusalim. Apostolul Ioan în Efes și în insula Patmos. Ultimii ani ai Apostolului Ioan* (*G.B.*, XXI (1962), nr. 3—4, p. 250—266).

A. Meni, «*Fiul tunetului*»: Persoana și opera Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan (Recenzie) (*G.B.*, XXII (1963), nr. 1—2, p. 196—199).

SFÎNTUL IOAN VALAHUL

(12 mai)

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările... declarării solemne a canonizării unor sfinți romîni: ...Proclamarea generalizării cultului Sfântului Ioan Valahul...* (*G.B.*, XIV (1955), nr. 10—11, p. 583).

SFÎNȚII IMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA

(21 mai)

Prof. C. Pavel, *La Sfînții Constantin și Elena* (*G.B.*, XXVII (1968), nr. 5—6, p. 655—658).

SFÎNTUL METODIE

(14 iunie ?; 20 iunie ?)

Pr. A. Zarea, *Activitatea juridică a Sfântului Metodie...* (*G.B.*, XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 603—611).

SFÎNȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL

(29 iunie)

Pr. Ioan Mircea, *Sfînții Apostoli Petru și Pavel după documente vechi și noi: Date și precizări referitoare la viața și activitatea misionară a Sfinților Apostoli Petru și Pavel, după Noul Testament și alte documente competente, ulterioare și mai noi. Martirajul acestor doi mari apostoli și despre sfințele lor moaște* (*G.B.*, XXV (1966), nr. 9—10, p. 821—830).

Pr. Gh. Tilea, *Evocări ale Antiohiei de demult*: ...Însemnări și precizări în legătură cu activitatea misionară a Sfinților Apostoli Petru și Pavel în Antiohia... (G.B., XI (1951), nr. 8—9, p. 36—40).

B. A. Alexandru, *Casa de lângă Mare (Jope, Cezareea, Arimateea)*: ...Din activitatea misionară a celor doi mari apostoli Petru și Pavel în Jope, Cezareea și Arimateea... (G.B., XXI (1921), nr. 7—8, p. 689—700).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel în lumina sobornici-tății Bisericii*: Date și precizări în legătură cu viața și activitatea misionară a celor doi corifei ai Bisericii lui Hristos... (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 452—465).

Pr. Ioan Mircea, *Cinstirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în Ortodoxie în lumina apostolicității și sobornici-tății Bisericii (Cu prilejul comemorării a 1900 de ani de la moartea lor martirică)* (Rev. cit., p. 466—486).

B. A. Alexandru, *Celăți și locașuri pauline*: ...Din activitatea misionară a Sfântului Apostol Pavel... (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 801—810).

(Autorul nesemnat), *Judecarea Apostolului Pavel și legăturile sale cu autoritatea romană*: (Revista Revistelor) (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 855—856).

Pr. Olimp N. Căciulă, *A cunoscut Iosif Flavius pe Sfântul Apostol Pavel?*: ...Sfântul Apostol Pavel — contemporan lui Iosif Flavius. Pavel recunoscut după 25 de ani, în templu, de contemporanii lui. Analiza textului din Iosif Flavius privitor la călătoria Sfântului Apostol Pavel la Roma (G.B., XX (1961), nr. 1—2, p. 95—111).

SFINTUL ATANASIE ATONITUL

(5 iulie)

(Autorul nesemnat), *Despre Sfântul Atanasie Atonitul*: Însemnări prețioase despre Muntele Atos, ca centru monastic în Orient, și despre viața și activitatea monastică a Sfântului Atanasie, principalul legislator al monahismului atonit (Recenzie) (G.B., XVII (1958), nr. 11, p. 1123—1124).

ADORMIREA MAICII DOMNULUI

(15 august)

Pr. Matei Pîslaru, *Sărbătoarea «Adormirea Maicii Domnului»*. Vechimea ei și locul unde se allă mormîntul Sfintei Fecioare Maria (G.B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 585—596).

Pr. A. G. Cosma, *Viața Sfintei Fecioare Maria* (G.B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1184—1188).

Prof. Prof. Mihail Mudeoghin, *Punctul de vedere ortodox asupra evoluției concepției mariologice romano-catolice în ultima sută de ani*: (Recenzie, de Paraschiv V. Ion) (G.B., XXVI (1967), nr. 7—8, p. 861—872).

P. G. Wacker, *Maria, Maica Domnului*: Problema mariologică în discuția Conciliului al II-lea de la Vatican (Recenzie, de Diac. Prof. Orest Bucevski) (G.B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 906—907).

Vezi și: — *Bunavestire (25 martie)*, — *Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie)*; — *Zămislirea Sfintei Fecioare Maria (9 decembrie)*; — *Soborul Maicii Domnului (26 decembrie)*.

SFINTUL IRINEU, EPISCOPUL LUGDUNULUI

(23 august)

V. A., *Contacts*: Despre Sfântul Irineu (Recenzie) (G.B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 189—191).

NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

(8 septembrie)

Ierom. Chesarie Gheorghescu, *La Nașterea Maicii Domnului* (G.B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 942—945).

(Același autor), *La Nașterea Maicii Domnului* (G.B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 969—972).

Vezi și : — *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Zămislirea Sfintei Fecioare Maria* (9 decembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie).

SFÎNTA CUVIOASA PARASCHEVA

(14 octombrie)

Diac. P. I. David, *La Cuvioasa Parascheva (Sfânta Vineri)* (G.B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 972—977).

SFINTUL DIMITRIE IZVORÎTORUL DE MIR

(26 octombrie)

Pr. Gheorghe I. Drăgulin, *La sărbătoarea Sfântului Marelui Mucenic Dimitrie, izvoritorul de mir* (G.B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 958—960).

SFÎNTUL DUMITRU BASARABOV SAU CEL NOU

(27 octombrie)

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările... declarării solemne a canonizării unor sfinți români: ...Proclamarea generalizării cultului Sfântului Dumitru Basarabov...* (G.B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 584).

(Același autor), *Sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel nou Basarabov. Oaspeți bise-ricești de peste hotare* (G.B., XV (1956), nr. 10, p. 575—582).

SFÎNȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL

(8 noiembrie)

Pr. I. M. Stoian, *La Sfînții Arhangheli Mihail și Gavriil: Soborul mai marilor Voievozi, Mihail și Gavriil și al tuturor puterilor îngerești* (G.B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1152—1157).

SFINTUL GRIGORIE DECAPOLITUL

(20 noiembrie)

Marin Pană, *La Sfântul Grigorie Decapolitul* (G.B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1114—1116).

INTRAREA ÎN BISERICĂ A MAICII DOMNULUI

(21 noiembrie)

Vezi și : — *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie).

SFINTUL IERARH NICOLAE

(6 decembrie)

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *La Sfântul Ierarh Nicolae* (G.B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1116—1119).

Diac. Ștefan Gh. Milea, *La Sfântul Ierarh Nicolae* (Rev. cit., p. 1119—1123).

Pr. David Popescu, *La praznicul Sfântului Nicolae* (G.B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1166—1169).

SFÎNTA MUCENIȚA FILOTEIA

(7 decembrie)

Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *La pomenirea Sfintei Mucenițe Filoteia Fecioara* (G.B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1169—1173).

ZĂMISLIREA SFINTEI FECIOARE MARIA

(9 decembrie)

Gerhard Müller, *Imaculata concepție în aprecierea episcopilor din Europa centrală: Insemnări și precizări în legătură cu învățătura catolică, dogmatizată de papa*

Pius al IX-lea (1854) — Maica Domnului concepută și născută fără de păcat (G.B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 907—908).

Vezi și: — *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie).

SFÎNTUL IERARH SPIRIDON

(12 decembrie)

Petre Ștefănescu, *Predică la Sfântul Spiridon* (G.B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1126—1129).

SOBORUL MAICII DOMNULUI

(26 decembrie)

N. Dinu, *Chipul Maicii Domnului în Evanghelia Sfântului Luca*: ...Relatarea episoadelor: nașterea Domnului, tăierea împrejur, Iisus în templu, nunta din Cana Galileii și altele — în care Maica Domnului apare sporadic (G.B., XVIII (1959), nr. 3—4, p. 234—244).

Pr. Prof. N. Neaga, *Fecioria în cărțile Vechiului Testament*: ...Cine a reprezentat-o în mod ideal? (G.B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 23—34).

Asist. Ștefan C. Alexe, *La a doua zi de Crăciun*. — *Soborul Maicii Domnului* (G.B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1135—1138).

Vezi și: — *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Zămislirea Sintei Fecioare Maria* (9 decembrie).

PREA CUVIOSUL PĂRINTELE NOSTRU NICODIM CEL SFÎNȚIT DE LA TISMANA

(26 decembrie)

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările... declarării solemnne a canonizării unor sfinți români*: ...Proclamarea generalizării cultului Sfântului Nicodim cel sfântit de la Tismana... (G.B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 583).

Emil Lăzărescu, *Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească, I (până în 1385)*: Însemnări și precizări în legătură cu viața și activitatea culturală a sfântului (Recenzie) (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 667—668; — XXVII (1968), nr. 1—2, p. 205—208).

b) Din ciclul sărbătorilor cu dată schimbătoare (după data Sfințelor Paști)

SFÎNTUL GRIGORIE PALAMA

(Duminica a 2-a din Postul Mare)

Asist. Ștefan C. Alexe, *La Duminica a II-a din Post*: Viața, activitatea și opera Sfântului Grigorie Palama (G.B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 261—264).

SFÎNTUL APOSTOL TOMA

(Duminica Tomii; 6 octombrie)

Pr. Prof. D. Stăniloae, *La Duminica Tomii*: Credința lui Toma și felul lui de a fi și înțelege anumite lucruri deosebite (G.B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 501—505).

Prof. N. Chițescu, *La Duminica Sfântului Apostol Toma* (G.B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 380—385).

Pr. Al. N. Constantinescu, *Date recente asupra Bisericii creștine din India*: ...Însemnări și precizări în legătură cu viața și activitatea misionară a Sfântului Apostol Toma (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 845—849).

(Același autor), *Contribuții la istoria Bisericii creștine din India (Malabar)*: Date legate de viața și activitatea misionară a Sfântului Apostol Toma în India (G.B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 153).

SINOADELE ÎN BISERICĂ

I. — DESPRE SINOADELE BISERICII, ÎN GENERAL

N. Zabolotski, *Sinoadele din Biserica Veche...*: (Trad. rom., de Ion V. Paraschiv) (G.B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 410—422).

II. — DESPRE SINOADELE ECUMENICE

I. Ivanov, *Insemnătatea Sinoadelor I și al II-lea Ecumenic pentru teologia creștină*: (Trad. rom., de Paraschiv V. Ion) (G.B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 139—148).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Sinodul de la Chalcedon și rolul lui pacificator* (G.B., X (1951), nr. 10—12, p. 19—25).

Ierod. Magistr. Epifanie Norocel, *Organizarea Bisericii în secolul V, în urma hotărârilor Sinodului de la Chalcedon*: Considerații generale despre convocarea și ținerea Sinodului de la Chalcedon... (G.B., XXI (1962), nr. 3—4, p. 307—309).

SLUJIREA BISERICII

Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, *Hristos — model de slujire a oamenilor* (G.B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 391—394).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Biserica Ortodoxă Română alături de popor* (G.B., IX (1950), nr. 6, p. 56—60; — *Vezi și*: G.B., VII (1948), nr. 9, p. 23—29, 30—34).

(Autorul nesemnat), *O îndatorire de mare însemnătate* (G.B., X (1951), nr. 4—5, p. 56—61).

Pr. Gh. Bejgu, *Pentru o recoltă cât mai îmbelșugată. Sfaturi duhovnicești* (G.B., XII (1953), nr. 4, p. 225—229).

(Autorul nesemnat), *O înaltă îndatorire patriotică și creștinească...* (Rev. cit., p. 230—232).

(Autorul nesemnat), *Sarcinile preoșimii în legătură cu Pastorală Nr. 2888/1954 a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian* (G.B., XIII (1954), nr. 3, p. 135—136).

Pr. C. Popescu, *Slujitorii cultelor din Capitală și muncile agricole de primăvară* (Rev. cit., p. 168—170).

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Etica întrajutorării internaționale față de greutățile țărilor în dezvoltare și vocația Bisericii în această privință*: Subiectul se fundamentează pe predica Mântuitorului Iisus Hristos, a Sfinților Apostoli și urmașilor acestora, precum și pe experiența vieții contemporane (cu exemplificări) (G.B., XXIV (1956), nr. 11—12, p. 1004—1014).

Pr. D. Stăniloae, *Servire și proexistență*: Noțiunea servirii creștine și actualitatea ei... (G.B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1019—1026).

Dumitru I. Găină, *Virtute și păcat în cărțile populare românești*: Virtuțile sociale oglindite în cărțile populare românești — solidaritatea umană... (G.B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 62).

(Autorul nesemnat), *La început de an*: ...Slujirea Bisericii în lume, slujirea omului în societatea în care trăiește (din cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian)... (G.B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 7—8).

SUFLETUL

(Cugetări morale)

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale și religioase. — Spicuri din literatura franceză*: ...Despre suflet... (G.B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 455, 458).

SUPERȘTIȚIILE

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Considerațiuni asupra originii și combaterii superștițiilor, obscurantismului, bigotismului, fanatismului și fatalismului* (G.B., XII (1953), nr. 5—7, p. 363—367).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Lupta preotului împotriva superștițiilor și ocultismului*: Ce este și ce nu este superștiție. Îndatorirea creștinului, în general, și a preotului, în special, de a combate superștițiile și de a lupta împotriva lor din punct de vedere ideologic și teologic (G.B., XV (1956), nr. 10, p. 556—563).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală socială în epistolele sobornicești: ...Combaterea păcatelor cu urmări sociale: superstiția...* (G.B., XV (1957), nr. 4—5, p. 243).

Magistr. Stelian Izvoranu, *Sfaturi și orânduiri pentru duhovnici în Pravilele manuscrise slavo-române și românești: ...Norme și dispoziții legale cuprinse de pravilele vechi împotriva superstițiilor...* (G.B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 60).

ȘTIINȚĂ

(Cugetări morale)

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești: ...Știință (Anton Pann, 1794—1854) ...* (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 936).

T

TAINELE SFINTE

(Sfintele Taine)

I. — DESPRE SFINTELE TAINTE, ÎN GENERAL

Magistr. Ștefan R. Coman, *Legătura Tainelor cu jertfa Domnului: Considerații generale. Participarea la jertfa lui Hristos prin Taine. Jertfa lui Hristos primită prin Taine, putere de refacere a firii noastre. Legătura fiecărei Taine în parte cu jertfa lui Hristos* (G. B., XV (1956), nr. 3—4, p. 141—149).

II. — SFINTELE TAINTE, CU REFERIRE SPECIALĂ LA FIECARE DIN ELE

1. TAINA SFINTULUI BOTEZ

Pr. Prof. Ene Braniște, *Rolul Botezului, Mirungerii și al Sfintei Euharistii în viața creștină, după Nicolae Cabasila: Rolul Tainei Sfintului Botez în viața creștină...* (G. B., XV (1956), nr. 9—10, p. 551—556).

Arhim. Grigore Băbuș, *Regulile monahale ale Sfintului Vasile cel Mare privitoare la cult și rugăciune: ...Informații prețioase despre rânduiala slujbei Tainei Sfintului Botez...* (G. B., XVII (1958), nr. 5, p. 451—453).

Ioan V. Covercă, *«Învățătura celor doisprezece Apostoli» și însemnătatea ei pentru conștiința canonică ortodoxă: ...Sfinta Taină a Botezului — modul de administrare și condițiile ce se cereau celor care aveau să-l primească...* (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 756—758, 760—761).

Prof. I. Bria, *Harul Botezului și viața duhovnicească creștină* (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 935—944).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Rânduiala și explicarea Botezului și a Mirungerii după scrierile literaturii patristice: Riturile premergătoare Botezului. Botezul propriu-zis. Explicarea slujbei Botezului...* (Rev. cit., p. 952—960, 962—971).

I. V. Covercă, *Probleme de organizare bisericească în canoanele vechi arabe: ...Taina Sfintului Botez ...* (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 416—417).

2. TAINA SFINTULUI MIR (A MIRUNGERII)

Pr. Prof. Ene Braniște, *Rolul Botezului, Mirungerii și al Sfintei Euharistii în viața creștină, după Nicolae Cabasila: ...Rolul Tainei Mirungerii în viața creștină ...* (G. B., XV (1956), nr. 10, p. 551—556).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Rânduiala și explicarea Botezului și a Mirungerii după scrierile literaturii patristice: ...Mirungerea. Explicarea slujbei acestei Sfinte Taine* (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 960—971).

3. TAINA SFINTEI EUHARISTII (A SFINTEI ÎMPĂRTĂȘANII)

Pr. Prof. Ene Braniște, *Rolul Botezului, Mirungerii și al Sfintei Euharistii în viața creștină, după Nicolae Cabasila: ...Rolul Sfintei Euharistii în viața creștină* (G. B., XV (1956), nr. 10, p. 551—556).

Arhim. Grigore Băbuș, *Regulile monahale ale Sfintului Vasile cel Mare privitoare la cult și rugăciune: ...Informații prețioase despre rânduiala slujbei Tainei Sfintei Împărtășanii...* (G. B., XVII (1958), nr. 5, p. 451—453).

Pr. I. Irimia, *Însemnări cu privire la Sfinta Taină a Spovedaniei: ...Practici și interpretări pretinse «tradiționale și pur ortodoxe» în administrarea Sfintei Eua-*

ristii. Explicarea și combaterea lor cu dovezi din Sfânta Scriptură (G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 458—464).

Ioan V. Covercă, *«Învățătura celor doisprezece Apostoli» și însemnătatea ei pentru conștiința canonică ortodoxă*: ...Taina Sfintei Euharistii — condițiile de primire cu motivarea lor; rînduiala pregătirii și administrării ei; materia Taiinei; legătura ei cu «agapele» sau mesele frățești; ziua săvîrșirii Sfintei Euharistii (duminica)... (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 759—760).

A. Zarea, *Jertfa Euharistică — centru al Sfintei Liturghii*: Explicarea momentelor din Sfânta Liturghie, consacrate săvîrșirii Taiinei Sfintei Euharistii. Rolul și însemnătatea ei pe scurt (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 35—37).

Ioan V. Covercă, *Probleme de organizare bisericească în canoanele vechi arabe*: ...Taina Sfintei Euharistii... (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 417).

4. TAINA SFINTEI MĂRTURISIRI (A SPOVEDANIEI SAU A POCĂINȚEI)

Diac. Prof. O. Bucevschi, *Vină și căință*: Explicarea și lămurirea acestor două fenomene sufletesti, care sînt de natură să afecteze adînc subiectul moral și ale căror amprente sînt atît de des vizibile în trăirea vieții morale (G. B., XV (1956), nr. 10, p. 546—550).

Pr. Olimp N. Căciulă, *Material omiletic. — Curățla pe care o dă Mărturisirea* (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 220—221).

Ierom. Antonie Plămădeală, *Cîteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe*: Pocăința, o caracteristică a spiritualității răsăritene (sensul pocăinței în spiritualitatea ortodoxă) (Rev. cit., p. 240—241).

Pr. I. Irimia, *Insemnări cu privire la Sfînta Taină a Spovedaniei*: Practici și interpretări pretinse «tradiționale și pur ortodoxe» la administrarea Sfintei Taiinei a Spovedaniei. Explicarea și combaterea lor cu dovezi din Sfînta Scriptură (G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 458—464).

Ioan V. Covercă, *«Învățătura celor doisprezece Apostoli» și însemnătatea ei pentru conștiința canonică ortodoxă*: ...Taina Sfintei Mărturisiri — administrarea și condițiile în care se făcea ea începînd cu secolul I... (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 758—759).

Pr. Drd. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfîntului Grigorie de Nisa în Comentarul său «la Fericiri»*: ...Pocăința... (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 507).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Bucuria lui Dumnezeu pentru căința omului*: Despre căință (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 38—39).

5. TAINA SFÎNTĂ A CUNUNIEI (A NUNȚII)

Pr. Ion Răuțescu, *Formalitățile ce se îndeplineau la hirotonii și cununii la jumătatea secolului al XIX-lea*: ...Formalitățile de la cununii (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 782—784).

Dumitru I. Găină, *Unele rînduiri canonice privitoare la episcopi*: ...Căsătoria clericilor — oglindită în rînduiriile canonice și cele laice în decursul timpului (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 815—820).

6. TAINA SFÎNTĂ A HIROTONIEI

Pr. Ion Răuțescu, *Formalitățile ce se îndeplineau la hirotonii și cununii la jumătatea secolului al XIX-lea*: Formalitățile la hirotonii... (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 778—782).

*

Diac. Vintilă Popescu, *Hirotonia și consacrarea în Biserica Anglicană*: Hirotonirea diaconilor, preoților și episcopilor (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 352—357).

TEAMA DE DUMNEZEU

Pr. Nicolae Cămănău, *La Duminica a 20-a după Rusalii*: Ce este și ce se înțelege prin teama de Dumnezeu. Cum se explică ea? (G. B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 978—982).

TEOFANIA

(Despre pseudo-teofanii)

Pr. Dr. Virgil Godeanu, *Încă un fenomen de pseudo-teofanie*: Neveridicitatea cazului de teofanie, din octombrie 1949, la parohia Slobozia-Trăsnițu (din fostul județ Teleorman) (G. B., LX (1950), nr. 1—2, p. 18—23).

Pr. Mihail Avramescu, *Practici cullice denaturate* (G. B., XI (1952), nr. 5—7, p. 281—285).

TEOLOGIA ROMÂNESCĂ

Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice*: Cinstirea teologiei ortodoxe române de către teologia ortodoxă greacă ... (G. B., XXVII (1968), nr. 5—6, p. 685—688).

TEOLOGUL

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: Cugetări morale despre edificiul personalității teologului (slujirea jertfelnică în folosul Bisericii și Patriei), după Miron Costin (1633—1691), Nicolae Costin (1660—1712), Ion Neculce (1673—1745), Dimitrie Cantemir (1673—1723), Dinicu Golescu (1777—1830) etc. (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 934—941).

TIMPUL

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale și religioase*. — *Spicuri din literatura franceză*: ...Folosirea timpului cum trebuie (organizat) ... (G. B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 455).

TINERETUL

1. *Cugetări morale despre tineret*

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: ...Tineret entuziast, cult și patriot (V. Conta) ... (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 937).

2. *Tineretul zilelor noastre**(Acțiuni și realizări ale tineretului contemporan)*

(Autorul nesemnat), *Sesiunea Consiliului Uniunii Internaționale a studenților* (G. B., XI (1952), nr. 8—10, p. 366—367).

(Autorul nesemnat), *Festivalul mondial al tineretului* (G. B., XII (1953), nr. 4, p. 236—240).

T. N. Manolache, *Al treilea Congres Mondial al tineretului și studenților și al patrulea Festival Mondial al tineretului și studenților pentru pace și prietenie*: București, iulie—august 1953 (G. B., XII (1953), nr. 8, p. 482—491).

Pr. V. Mitru, *Pace și prietenie*. — *Al V-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților, 31 iulie — 16 august 1955* (G. B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 421—426).

(Autorul nesemnat), *Universitatea prieteniei popoarelor* (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 715—718).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (mai—iunie)*: ...Tineretul și pacea... (G. B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 433—434).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (iulie—august)*: Tineretul în slujba păcii... (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 664).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (septembrie—octombrie)*: ...Tineretul și pacea... (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 769).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (ianuarie—februarie)*: ...Solidaritatea, pacea și prietenia în programul Festivalului Mondial al tineretului și studenților... (G. B., XXIV (1965), nr. 1—2, p. 24).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (noiembrie—decembrie)*: Promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare... (G. B., XXIV (1965), nr. 11—12, p. 991—993).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (septembrie—octombrie)*: Educația umanistă a tineretului... (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 809—810).

TRADIȚIA SFÎNTĂ

(Sfînta Tradiție)

Pr. V. Prisăcaru, *Sfînta Tradiție — izvor de credință*: Tradiția bisericească — autenticitatea ei dumnezeiască, precum și rolul și importanța sa ca izvor de credință (G. B., VIII (1949), nr. 9, p. 18—30).

Prof. Teodor M. Popescu, *Preotul, păstrător al Sfîntei Tradiții*: Menirea și importanța Sfîntei Tradiții. Menținerea ei la sensul și rolul său justificat în organismul și viața Bisericii. Rolul și îndatorirea preotului, în special, și al credincioșilor, în general, în această direcție (G. B., XIV (1955), nr. 5—6, p. 296—301).

Arhim. Benedict Ghiuș, *Material omiletic. — Sfînta Tradiție*: Sfînta Tradiție ca cel de-al doilea izvor de credință — cu mărturiile din Sfînta Scriptură (există în Biserică o Tradiție sfîntă; valoarea Sfîntei Tradiții) și din Sfîntii Părinți (de ce alergăm la Tradiția Bisericii...; Tradiția apostolică a credinței; învățături apostolice din Sfînta Tradiție; procesul Tradiției; semnele adevăratei Tradiții și regula credinței apostolice de azi) (G. B., XV (1956), nr. 8—9, p. 386—390).

B. A. Alexandru, *Izvoarele Ortodoxiei*: Despre Sfînta Tradiție. Îndatorirea Bisericii de a păstra și interpreta Sfînta Tradiție (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 203—207).

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Tradiție și Biserică*: Considerații generale. Sfînta Scriptură despre Sfînta Tradiție ... Sfîntii Părinți despre Tradiție ... Aspectul static și dinamic al Tradiției. Tradiția apostolică, conținut al Bisericii; raportul reciproc dintre Tradiție și Biserică (G. B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 303—318).

*

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele revelației divine în Biserica Anglicană*: Atitudinea Reformei religioase din Anglia față de izvoarele revelației divine, respectiv Sfînta Tradiție, în perioada inițială; contactele ecumeniste și interbisecești, factori de seamă în noile orientări și poziții doctrinare ale Bisericii Anglicane față de... Sfînta Tradiție (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 96—99, 101—106).

T

ȚĂRI ȘI CONTINENTE

I. — MONOGRAFII DE ȚĂRI ȘI CETĂȚI VECHI ISTORICE

1. DIN CONTINENTUL ASIA

a) Țara Sfîntă

At. A. Botez, *Primăvara în Țara Sfîntă* (G. B., XV (1956), nr. 6—7, p. 337—344). (Același autor), *În noaptea ieșea în muntele Eleonului...* (G. B., XVII (1958), nr. 4, p. 335—343).

(Același autor), *La «Mahadet Haila», locul scufundării*: Prin Țara Sfîntă (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 82—86).

(Același autor), *Popas cu Sfînta familie. La mormintele patriarhilor din Hebron*: Descrieri de localități din Țara Sfîntă (G. B., XIX (1962), nr. 11—12, p. 972—977).

M. Du Buit, O. P., *Géographie de la Terre Sainte*: (Notă bibliografică, de Toma Bulat) (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 6:9).

Vezi și: — Arheologie (*Descoperiri arheologice peste hotare*: Palestina); — Localități istorice (*Monografii*): De peste hotare.

b) De la Mecca la Cordoba

Mehmet Ablai, *Arabii. De la Mecca la Cordoba*: Despre apariția islamismului și a primelor sale raporturi cu lumea creștină (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 926—928).

2. DIN CONTINENTUL AFRICA

Linde Günther și Edmund Brettschneider, *Înainte de venirea omului alb (Africa își descoperă trecutul)*: (Recenzie, de Pr. Prof. Al. I. Ciurea) (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 238—244).

(Autorul nesemnat), *Monumente de artă veche creștină pe malurile Nilului*: (Revista Revistelor) (G. B., XXI (1962), nr. 1—2, p. 188—190).

3. DIN CONTINENTUL AMERICAN

George Vaillant, *Civilizația aztecă*: Despre popoarele și triburile Mexicului antic — precursorii și vecinii aztecilor (Recenzie, de N. Neaga) (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 978—979).

II. — MONOGRAFII DE ȚĂRI SAU DE LOCALITĂȚI DIN UNELE ȚĂRI
DIN LUMEA CONTEMPORANĂ

1. DIN CONTINENTUL EUROPA

a) R. S. România

Contributions onomastiques: Probleme interesante pentru studiul istoric al topografiei și onomasticii românești (Recenzie, de C. B.) (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 174—175).

Prof. George Potra, *Infrumusețarea și urbanizarea Dealului Mitropoliei* (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 365—382).

Ion Chelcea, *Neagomireștii — un sat dispărut (din raionul Muscel)* (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 856—874).

I. Berciu, Al. Popa, Horia Ursu, *Cetatea Alba Iulia*: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1342—1347).

Vezi și: — *Arheologie (Descoperiri arheologice din țara noastră)*; — *Localități istorice (Monografii)*: Din țara noastră.

b) Uniunea Sovietică

Ovidiu Marina, *30 de zile în U.R.S.S.* (Recenzie, de Pr. Prof. Petru Rezuș) (G. B., IX (1950), nr. 1—2, p. 35—39).

Pr. Al. Ionescu, *«Am văzut cu ochii Țara păcii»*: Este vorba de Uniunea Sovietică (Recenzie) (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 642—648).

c) R. P. Bulgaria

Pr. Teodor Moldoveanu, *«Insemnări din Bulgaria»*, de Ovidiu Marina: (Recenzie) (G. B., XIV (1955), nr. 9, p. 555—560).

Pr. Gabriel Cocora, *Note din cărți și despre cărți*: ...«Curcubeu peste Dunăre, de Demostene Botez — o lucrare (E.S.P.L.A., 1956), cu impresii și descrieri din țara vecină — R. P. Bulgaria... (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 599—600).

d) R. P. Polonă

Pr. Ștefan Coteanu, *Sărbătoarea Varșoviei* (G. B., XIV (1955), nr. 1—2, p. 45—48).

e) R. D. Germană

(Autorul nesemnat), *A treia aniversare a R. D. Germane* (G. B., XI (1952), nr. 8—10, p. 368).

Pr. Al. Vlaiculescu, *Importanța Congresului Uniunii Democrat-Creștine din Republica Democrată Germană* (G. B., XI (1952), nr. 11—12, p. 554—557).

(Autorul nesemnat), *Lucrările Congresului al X-lea al Uniunii Creștine-Democrate (C.D.U.)* (G. B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 675—683).

2. DIN CONTINENTUL ASIA

a) Ciprul

Pr. Ovid Constantinescu, *Lupta Ciprului pentru eliberare* (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 630—633).

b) R. P. Chineză

(Autorul nesemnat), *Sărbătoarea poporului chinez*: Trei ani de la proclamarea R. P. Chineze (G. B., XI (1952), nr. 8—10, p. 367—368).

3. DIN CONTINENTUL AFRICA

c) *Etiopia*

Claudiu Giurcăneanu, *Etiopia*: (Recenzie, de N. Neaga) (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 951—952).

U

U. N. E. S. C. O.

(Autorul nesemnat), *Pace și cultură*: Deschiderea celei de a X-a sesiuni a Conferinței generale a UNESCO (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 183).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: Contribuția UNESCO la cauza păcii... (G. B., XXV (1966), nr. 3—4, p. 245).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: ...UNESCO la 20 de ani... (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 815—816).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: ...Cea de a 31-a sesiune a Conferinței internaționale de instruire publică, organizată de UNESCO... Conferința internațională pentru planificarea educației — sub egida UNESCO... (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 787, 793).

C. Bărbulescu, *Expoziția Comisiei Naționale Române pentru UNESCO. Publicații și studii* (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 1069—1074).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: ...«UNESCO trebuie să joace un rol important în promovarea înțelegerii internaționale, a păcii și drepturilor omului»... (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1140).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: ...În slujba consolidării păcii și a înțelegerii între popoare (aniversarea a 23 de ani de la constituirea UNESCO)... (G. B., XXVII (1969), nr. 11—12, p. 1174—1175).

UNIREA

(Cugetări morale despre unire)

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: ...Unirea (Iordache Golescu, 1768—1848) ... (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 935).

UNIREA ȘI UNITATEA BISERICII

1. INCERCĂRI DE UNIRE A BISERICILOR ÎN DECURSUL ISTORIEI

Adrian N. Popescu, *Schisma și unirea Bisericilor la papii din secolul al XIX-lea*: ...Unirea Bisericilor văzută de papii Pius al IX-lea și Leon al XIII-lea (G. B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 526—530; *Vezi și*: G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 510—527).

2. TEOLOGIA UNIRII ȘI UNITĂȚII BISERICII CONTEMPORANE

I. Ivanov, *Despre unele probleme teologice de actualitate. — Învățămintele istoriei*: Unirea Bisericilor (*Trad. rom.*, de Pr. I. Parocescu) (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 327—336).

Prof. Ion Bria, *Despre relacerea unității creștine*: Unitatea bisericească. Cele două principii ale vieții Bisericii: principiul hristocentric și cel ecleziologic. Concepții sau tendințe generale în legătură cu unirea Bisericii (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 200—213; *Vezi și*: G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 207—210).

Kallistos Timothy, Ware, *The Doctrine of the Church in Reunion discussion (Învățătura despre Biserică în discuția despre reunire)*: Învățătură privită interconfesional (Recenzie, de Diac. P. I. David) (G. B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 724—729).

Anca Manolache, *Știri ecumenice*: ...Poziția ortodoxă față de intercomuniunea între ortodocși și catolici — motivarea dogmatică a unui teolog grec ortodox... (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 773).

V

VIRTUTE

I. — VIRTUTEA ÎN CREȘTINISM

1. DESPRE VIRTUTEA CREȘTINĂ, ÎN GENERAL

Pr. Olimp N. Căciulă, *Material omiletic*: ...Virtute de suprafață și virtute adevărată... (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 221—222).

Pr. Ioan Gh. Chirvasie, *Smerenia ca temelie al virtuții creștine*: Despre virtute în general și caracteristicile virtuții morale creștine... (G. B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 635—638).

2. DESPRE VIRTUȚILE TEOLOGICE (CARDINALE), ÎN SPECIAL

a) Despre virtutea credinței

Arhim. Benedict Ghiuș, *Material omiletic*: Despre credința creștină — nevoia și folosul credinței. Ce este credința; credința creștină și temeiul ei. Datorii față de credință. Izvoarele credinței (G. B., XV (1956), nr. 6—7, p. 305—316).

Pr. Olimp N. Căciulă, *Material omiletic*: Răsplata credinței — concluzie la o pildă creștinească (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 220).

Pr. Constantin Pîrvu, *La Duminică a IX-a după Rusalii*: Despre curajul spiritual al credinței (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 760—763).

Diac. I. Bria, *Despre credință și dragoste* (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 420—424).

Vezi și: — Crezul (*Simbolul de credință*); — Crucea (*Semnul credinței*).

b) Despre virtutea nădejdei

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Despre stăruință în nădejde* (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 896—899).

Diac. Asist. Ion Bria, *Sensul activ al speranței creștine* (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 777—787).

c) Despre virtutea dragostei

Pr. Econ. Țincoca, *Material omiletic*: Texte biblice mai importante referitoare la virtutea dragostei... (G. B., XVII (1958), nr. 8, p. 713—716).

Mitropolit Nicolae Krutički, *Învățătura Noului Testament despre dragoste*: (Trad. rom., de Anotolie Zarea) (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 824—826).

Pr. Sabin Verzan, *Predica de pe munte, izvor de învățătură pentru viața creștină*: ...Antitezele Predicii de pe munte — dragostea creștină față de aproapele, chiar și față de vrăjmași... (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 90; Vezi și: G. B., VII (1948), nr. 9, 56—64).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală socială în epistolele sobornicești*: ...Dragostea față de Dumnezeu oglindită în faptele de iubire față de aproapele... (G. B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

Sfântul Grigorie al Nisei, *Despre iubirea săracilor*: (Trad. rom., de Pr. Olimp N. Căciulă) (G. B., XVI (1957), nr. 10—11, p. 672—679).

Diac. I. Bria, *Despre credință și dragoste* (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 420—424).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Despre iubirea față de toți oamenii, după pilda samarineanului milostiv* (G. B., XXVI (1967), nr. 11—12, p. 1059—1063).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Aspecte din viața creștină în Comentariul Sfântului Ioan Gură de Aur la epistolele pastorale* (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 676—679).

Ierom. Antonie Plămădeală, *Cîteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe* (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 236—237).

Prof. Dr. Iwan G. Pantschowski, *Gerechtigkeit, Glaube und Liebe*: Iubirea — virtute eminamente socială în raport cu credința (Recenzie, de Prof. O. Bucevski) (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1214—1215).

Vezi și: — Asistența socială; — Despre celelalte virtuți morale creștine, în special: *Despre virtutea milosteniei*.

3. DESPRE CELELALTE VIRTUȚI MORALE CREȘTINE, ÎN SPECIAL

a) Despre virtutea milosteniei

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Predica de pe munte (Probleme morale): Învățătura Mântuitorului Iisus Hristos în cadrul Predicii de pe munte, despre milostenie (ca fiică a iubirii creștine). Explicarea ei și cu mărturiile din Sfinții Părinți...* (G.B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 437—441).

Pr. Sabin Verzan, *Predica de pe munte, izvor de învățături pentru viața creștină: ...Cum restabilește Mântuitorul adevărata semnificație a milosteniei...* (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 91).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnuri de a cultiva virtuțile moral-sociale: mila...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

Pr. Drd. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Grigore de Nisa în Comentarul său «la Fericitri»: ...Milostenia...* (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 505—506).

Pr. D. Cristescu, *Modeste realizări practice ale unei strădanii preoțești: Fapte de milostenie creștină, după preceptele Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos* (G.B., VII (1948), nr. 9, p. 65—71).

b) Despre virtutea smereniei

Pr. Ioan Gh. Chirvasie, *Smerenia ca temelie al virtuții creștine: ...Despre virtutea smereniei și locul ei în morală creștină. Smerenia, ca temelie al vituții creștine* (G.B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 638—643).

Pr. Prof. Ene Braniște, *La Duminica Vameșului și a Fariseului. — Despre virtutea smereniei și păcatul mândriei: Virtutea smereniei...* (G.B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 32—36).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnuri de a cultiva virtuțile morale: smerenia...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

Pr. Drd. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Grigore de Nisa în Comentarul său «la Fericitri»: ...Smerenia...* (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 505).

c) Despre virtutea curăției sufletești

Pr. Prof. I. Vesa, *Curăția sufletească* (G.B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 779—782).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnul de a cultiva virtutea morală a sincerității...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

d) Despre virtutea modestiei

I. Vesa, *Modestia creștină: Ce este modestia creștină. Necesitatea și foloasele ei. Modestia în viața noastră* (G.B., XXI (1962), nr. 1—2, p. 38—46).

e) Despre virtutea sincerității

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnul de a cultiva virtutea morală a sincerității...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

f) Despre virtutea ascultării

Pr. Dr. Al. I. Ciurea, *Despre ascultare* (G.B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 24—28).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnuri de a cultiva virtutea morală a ascultării...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

Pr. Grigore N. Popescu, *Material omiletic. — Pilde pentru predici: Ascultarea...* (G.B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 41).

g) Despre virtutea răbdării și cea a îndurării

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnuri de a cultiva virtuțile morale: răbdarea și îndurarea...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

h) *Despre virtutea blîndeții*

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...În demnul de a cultiva virtutea morală a blîndeții...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

Pr. Grigore N. Popescu, *Material omiletic (Pilde pentru predici): ...Blîndețea...* (G.B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 41).

i) *Despre virtutea înfrînării*

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...În demnul de a cultiva virtutea morală a înfrînării...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

j) *Despre virtutea cumpătării*

Pr. M. Pîslaru, *Despre cumpătare, după Sfînta Scriptură și Sfinții Părinți: Ce este și ce se înțelege prin cumpătare. Cumpătarea în lumea păgînă și în creștinism. Mărturii despre ea în Sfînta Scriptură și în Sfinții Părinți* (G.B., XVII (1958), nr. 3, p. 215—219).

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnul de a cultiva virtutea morală a cumpătării în vorbă...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

k) *Despre virtutea recunoștinței*

Pr. Gh. Iordăchescu, *La Duminica a XXIX-a după Rusalii: Despre recunoștință* (G.B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 26—29).

l) *Despre alte virtuți moral-sociale*

Asist. Const. C. Pavel, *Principii de morală în epistolele sobornicești: ...Îndemnuri de a cultiva virtuțile morale: statornicia, vigilența, nelățărnicia și nepărtinirea...* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 243—245).

II. — VIRTUTEA ÎN CONCEPȚIA ALTOR RELIGII

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Căile ce duc la virtute după înțelepciunea indiană* (G.B., XVIII (1959), nr. 3—4, p. 207—215; — nr. 5—6, p. 411—418; — XIX (1960), nr. 5—6, p. 465—470).

Panciatantra (Cele cinci cărți ale înțelepciunii): (Recenzie, de Pr. Dumitru Soare, după trad. rom. din limba sanscrită) (G.B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 736—739).

VRĂJITORIA

(Combaterea și condamnarea ei)

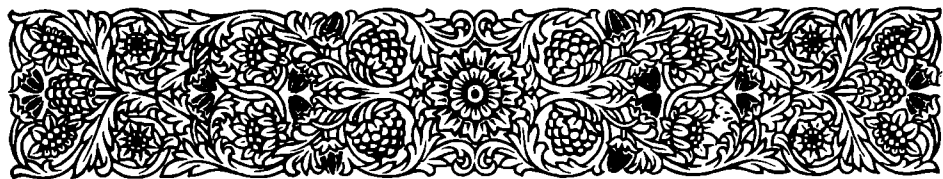
Ioan V. Covercă, *„Invățătura celor doisprezece Apostoli” și însemnătatea ei pentru conștiința canonică ortodoxă: ...Vrăjitoriile (constatarea și condamnarea lor...* (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 761—762).

(Același autor), *Probleme de organizare bisericească în canoanele vechi arabe: ...Vrăjitoriile...* (G.B., XX (1961), nr. 3—4, p. 417—418).

Magistr. Stelian Izvoranu, *Statuti și orînduiri pentru duhovnici în praxile manuscrise slavo-romîne și romînești: ...Norme și dispoziții împotriva vrăjitoriei...* (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 60—61).

(Va urma)

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE A SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

În ziua de 3 decembrie 1972, în urma convocării făcute prin Decizia Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu nr. 23/1972, s-au ținut, la Palatul Patriarhal din București, lucrările Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Lucrările s-au desfășurat astfel :

La orele 9, s-a oficiat în Paraclisul Palatului, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a PP. SS. Episcopi Antim Tîrgovișteanul și Antonie Ploieșteanul, vicari patriarhali, și a membrilor Adunării, un Te-Deum de către un sobor de preoți din sinul Adunării, în frunte cu P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, răspunsurile fiind date de membrii clerici ai Adunării. După Te-Deum, la orele 9,30, membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala de ședințe.

Ședința a fost deschisă de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a adresat membrilor Adunării următorul cuvînt :

*Prea Sfințiților Episcopi,
Prea Cucernici Părinți,
Domnitor Membri ai Adunării Eparhiale,*

Potrivit prevederilor Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și normelor care reglementează funcționarea organelor deliberative din Patriarhia Română, ați fost convocați, astăzi, în ședință anuală de lucru, pentru a lua cunoștință de activitatea desfășurată de Centrul Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor în cursul anului 1972, pentru a pune față în față, în lumina datelor înfățișate prin Rapoartele ce le veți asculta, realizările obținute și ceea ce a mai rămas neîmplinit din planul de lucru aprobat acum un an, pentru a chibzui asupra unor cît mai bune mijloace de lucru, în vederea împlinirii lipsurilor ce se vor constata în munca Centrului Eparhial și, în sfîrșit, pentru a întocmi un plan de lucrări pe anul 1973.

Într-adevăr, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-a scurs încă un an de activitate în munca pe care o depunem la această Sfântă Arhiepiscopie. După cum vă este cunoscut din lucrările anilor trecuți, problemele, care se cer rezolvate de Centrul nostru Eparhial, sînt multe și variate : de la problemele de învățămînt teologic, pentru formarea personalului bisericesc, pînă la cele de sporire și bună chivernisire a bunurilor materiale necesare împlinirii muncii noastre ; de la grija pe care, în primul rînd, trebuie s-o avem pentru sufletele credincioșilor noștri, pentru ca ei să fie buni creștini și să trăiască învățăturile Sfintei noastre Biserici, pînă la grija ca slujitorii Bisericii noastre și fiii lor sufletești să fie buni cetățeni ai Patriei și să se străduiască pentru progresul său neincetat ; de la grija pentru păstrarea trecutului nostru, prin restaurarea monumentelor noastre istorice bisericești și punerea în valoare a obiectelor de artă bisericească națională ce se mai păstrează, pînă la problemele de administrație și disciplină bisericească, toate au generat altele preocupări care s-au cerut rezolvate grabnic, sau care își așteaptă încă studierea și rezolvarea.

Din rapoartele ce vi se vor înfățișa, veți avea puțința să cunoașteți problemele ce au trebuit rezolvate de Centrul nostru Eparhial și modul cum ele au fost rezolvate. Veți putea lua cunoștință de înfăptuiri care ne bucură pe toți. Veți putea, de exemplu, vedea că s-au investit în lucrări de restaurări ale monumentelor noastre istorice bisericești în anul pe care îl încheiem, importante sume de bani. Veți putea constata că, în parohiile noastre, preoții și credincioșii au avut grijă de sfințele lor lăcașuri, executînd lucrări de restaurări și reparații ale acestora, de pictări și repictări de biserici. Veți putea lua cunoștință că Statul nostru, prin Departamentul Cultelor și Direcția Monumentelor Istorice, a contribuit cu circa 2.000.000 lei pentru aceste restaurări, de asemenea el a intervenit cu sume însemnate pentru acoperirea nevoilor Bisericii noastre : plata unei părți din salariile slujitorilor bisericești, salarizarea corpului didactic și administrativ al școlilor noastre de învățămînt teologic, salarizarea integrală a ghizilor de la mînăstirile și monumentele noastre istorice și de artă. Veți putea cunoaște că pentru plata burselor și semiburselor elevilor Seminarului teologic și studenților de la Institutul teologic, care aparține Eparhiei noastre ; pentru mărirea capacității de primire a elevilor Seminarului nostru ca și pentru întrecinerea localurilor celor două Școli de învățămînt teologic, Centrul Eparhial a investit diferite sume de bani. Vă veți putea da seama că, printr-o gospodărire chibzuită, s-a putut face față cheltuielilor care a trebuit să le facem pentru împlinirea investițiilor și lucrărilor. Din confruntarea planului de lucru, aprobat la începutul anului pe care îl încheiem, cu realizările obținute, Adunarea noastră Eparhială va putea constata că mai sînt încă probleme de rezolvat, unele figurînd pe agenda noastră de mai multă vreme ca, de exemplu, găsirea mijloacelor de a ocupa toate vacanțele de preoți pe care le avem în Eparhie.

Cu competența pe care v-o acordă legiuirile noastre, cu experiența pe care o aveți în conducerea treburilor bisericești și cu dragostea de care sînteți stăpîniți pentru Biserica noastră strămoșească, Prea Cucer-

niciile Voastre și Domniile Voastre sînteți chemați, astăzi, nu numai pentru a lua act, a da descărcare și a vă bucura de rezultatele bune pe care le avem la sfîrșitul acestui an de muncă, dar și pentru ca împreună să căutăm căile și metodele cele mai potrivite pentru dezlegarea problemelor, pe care viața bisericească a Eparhiei noastre ni le pune înainte.

Vremea noastră solicită Biserica să-și spună cuvîntul și să colaboreze cu toți oamenii de bine de pretutindeni la împlinirea celor mai înalte și sfinte idealuri ale lumii de astăzi : cooperarea tuturor popoarelor înfrățirea tuturor oamenilor, pacea întregii lumi. Pentru ca să fie în măsură să facă acest lucru, trebuie ca, în primul rînd, ea să fie pusă la punct cu problemele ei interne, să fie, adică, o instituție cu un cler bine pregătit, conștient de vremurile mari pe care le trăiește omenirea și, în primul rînd, țara noastră, ca și de răspunderea pe care o are ca îndrumător de suflete ; să fie conștient nu numai de îndatoririle sale pastorale, dar și de îndatoririle sale obștești.

Pentru formarea și permanenta îndrumare a acestor slujitori, pe care-i cere vremea noastră pentru o Biserică pregătită să desfășoare, pe măsura măreției vremurilor, nu numai munca sa misionară, pentru mîntuirea credincioșilor, dar și un apostolat social pentru mai binele tuturor oamenilor, trebuie să ne străduim toți cei ce avem o răspundere morală și legală în Biserica Ortodoxă Română.

Onorați Membri ai Adunării Eparhiale,

Înceiem acest an de activitate, pe care o socotim bogată, desfășurată de Arhiepiscopia Bucureștilor, în zilele în care Țara noastră sărbătorește un sfert de veac de la proclamarea Republicii. Un sfert de veac de muncă, de eforturi considerabile, de mobilizare a tuturor minților, voințelor și brațelor celor ce trăiesc laolaltă pe pămîntul românesc. Cunoaștem cu toți și această muncă și realizările mari ce s-au înfăptuit în acest istoric și măreț sfert de veac. Ne bucurăm de toate aceste înfăptuiri la care și noi cu toți am contribuit fiecare, după măsura puterilor noastre.

Biserica Ortodoxă Română se bucură și ea de această sărbătoare a Țării noastre, ca una care, de asemenea, alături de toți fiii Patriei, prin slujitorii și credincioșii săi, și-a dat obolul pentru împlinirile bogate ale Republicii noastre. Legată de năzuințele, de nevoile și de bucuriile acestui popor cu care și-a împletit viața și istoria, Biserica noastră a rămas și va rămîne pentru todeauna alături de el și de idealurile lui și va munci, cu mijloacele proprii ei, pentru binele și fericirea acestuia.

Ca cea mai mare Eparhie din cuprinsul Patriarhiei Române, Arhiepiscopia Bucureștilor, în frunte cu Conducătorul său și cu înaltul său for deliberativ, Adunarea Eparhială, și împreună cu toți slujitorii și credincioșii săi, ia parte la această măreață aniversare și urează Patriei noastre și Conducătorilor săi să înscrie în veacuri o istorie cît mai măreață, pe măsura vredniciei și bogăției sufletești a fiilor săi.

Noi știm că condițiile acestui sfert de veac de pace, de înnoire și de muncă creatoare, Biserica Ortodoxă Română a putut să slujească în

deplină libertate și să-și împlinească rostul său, bucurându-se de înțelegerea și sprijinul autorităților.

Cu aceste gânduri închei cuvîntul meu, rugînd pe Dumnezeu să reverse peste Țara, poporul și Conducătorii săi, harul și binecuvîntarea Sa bogată, de care nu ne-a lipsit niciodată.

Deschizînd lucrările Adunării noastre Eparhiale din acest an, mă rog, de asemenea, Prea Milostivului Dumnezeu să lumineze mintea noastră a tuturor și să încălzească inimile noastre pentru a lucra și în anul în care vom intra în curînd, cît mai mult și cît mai bine la sporul neîncetat al rosturilor Bisericii și Patriei noastre.

În încheiere, dînd expresie sentimentelor de prețuire și devotament ale Adunării Eparhiale față de Conducerea de Stat, Prea Fericirea Sa a propus să se expedieze cîte o telegramă D-lui Președinte al Consiliului de Stat, D-lui Președinte al Consiliului de Miniștri, D-lui Președinte al Departamentului Cultelor și Comitetului Național de Luptă pentru Pace. Adunarea fiind de acord, Prea Fericirea Sa dă, în continuare, citire următoarelor proiecte de telegrame :

DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU
PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE STAT AL REPUBLICII
SOCIALISTE ROMÂNIA

Membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întruniți în sesiune anuală de lucru și Noi personal exprimăm Consiliul de Stat și Domniei Voastre sentimentele noastre de înaltă prețuire față de bogata activitate pe care o desfășurați pentru propășirea și fericirea poporului român și pentru creșterea prestigiului Țării noastre în lume.

Totodată, evocînd împlinirea sărbătorească a gloriosului sfert de veac de la proclamarea Republicii, Vă încredințăm că preoțimea și credincioșii acestei Eparhii, bucurîndu-se de mărețele realizări ale poporului nostru, vor sprijini și pe viitor, cu toată însuflețirea, eforturile ce se depun de toți fiii Patriei noastre, în frunte cu Conducătorii lor, pentru înflorirea și întărirea Republicii noastre și pentru pacea și înfrățirea popoarelor lumii.

PREȘEDINTE, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT
† JUSTINIAN
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

DOMNULUI ION GHEORGHE MAURER
PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINIȘTRI AL REPUBLICII
SOCIALISTE ROMÂNIA

Întruniți în ședință anuală de lucru, astăzi 3 decembrie 1972, membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor și Noi personal folosim cu bucurie acest prilej, spre a încredința Consiliul de Miniștri și pe Domnia Voastră de sentimentele noastre de deosebită stimă și grațitudine pentru munca pilduitoare pe care o desfășurați în vederea promovării bunei stări a Țării noastre.

Vă asigurăm că slujitorii și credincioșii acestei Eparhii se vor strădui și pe viitor, să sprijine strădaniile Conducerii de Stat pentru fetețirea poporului român și pentru împlinirea înaltelor idealuri ale vremii noastre : pacea și înfrățirea tuturor popoarelor.

PREȘEDINTE, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT
† JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

DOMNULUI PROFESOR DUMITRU DOGARU
PREȘEDINTELE DEPARTAMENTULUI CULTELOR

Cu prilejul sesiunii anuale de lucru, membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor și Noi personal exprimăm Domniei Voastre și distinșilor colaboratori, sentimente de aleasă prețuire și mulțumiri călduroase pentru largă înțelegere și sprijinul acordat în rezolvarea problemelor acestei Eparhii.

Vă încredințăm că slujitorii și credincioșii noștri vor colabora și pe viitor, cu toată râvna, la munca plină de avânt pe care poporul român o desfășoară pentru continua înflorire a Republicii noastre.

PREȘEDINTE, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT
† JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întrunită în ședință anuală de lucru, exprimă sentimentele sale de aleasă considerație față de Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România și îl asigură că preoții și credincioșii ortodocși din această Eparhie, pătrunși de dragoste fierbinte față de scumpa noastră Patrie și față de înaltele idealuri ale vremii noastre, vor sprijini și pe viitor, cu tot entuziasmul, nobilele acțiuni pentru instaurarea păcii în întreaga lume.

PREȘEDINTE, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT
† JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Adunarea a aprobat prin aplauze textele telegramelor care au fost expediate destinatarilor.

După formarea biroului, P.C. Pr. Alexandru Ionescu, Secretarul General al Adunării, face apelul, constatându-se prezența a 27 membri și un absent.

În continuare, Prea Fericirea Sa amintește stingerea din viață a Academicianului Victor Eftimiu — personalitate artistică complexă, reprezentant de frunte al culturii românești din acest secol, fost distins membru al Adunării. În amintirea celui dispărut, Adunarea păstrează un minut de reculegere.

Potrivit art. 106, al. ultim, al Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, au participat la ședință Consilierii Administrativi ai Centrului Eparhial.

După depunerea rapoartelor generale de activitate — pe Sectoare — acestea s-au împărțit pe Comisiuni, în vederea studierii lor și întocmirii rapoartelor Comisiunilor ce vor fi prezentate Adunării.

*

La orele 11, se reintră în ordinea de zi, dându-se cuvîntul D-lui prof. dr. Dumitru Timuș, care prezintă raportul Comisiunii Administrativ-Bisericești. În raportul prezentat, s-a trecut în revistă activitatea administrativ-bisericească a Centrului Eparhial, a protoierilor, parohiilor și mînaștirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei, din anul 1972. Cele două Secțiuni ale Sectorului, conduse de către cei doi Consilieri, PP. CC. Leonida Mateescu și Octavian Iatan, și-au desfășurat activitatea în bune condițiuni, urmărind lucrările de evidență și mișcare a personalului clerical și administrativ al unităților bisericești, precum și disciplina și inspectarea preoților în vederea cuvenitelor notări — prevăzute de Regulament.

Secretariatul Eparhial a ținut evidența lucrărilor tuturor Sectoarelor de activitate, care au fost rezolvate fie direct de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, fie de P.S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul — Vicar Patriarhal, de Consiliul sau de Permanența Consiliului Eparhial.

Preoțimea a fost îndrumată la cele două Conferințe administrative, ținute cu Protoiereii la Centrul Eparhial, prin organele de control ale Eparhiei — P. C. Consilier Administrativ II și Inspectorul Eparhial, cu ocazia inspecțiilor pe teren.

În ceea ce privește numirile și mișcările de personal, raportorul arată că, în 1972, au fost 28 de numiri noi de preoți, cărora li s-au dăruit — potrivit tradiției — cite un costum de haine preoțești, veșminte bisericești și cărți de slujbă, pentru ca să le ușureze primii pași în preoție și să prețuiască grija și dragostea părintească a Patriarhului lor.

Inspecțiile pe teren au fost efectuate de protoierei, de două ori pe an, la fiecare parohie, iar centrele protopopești și parohiile protoiereilor au fost inspectate și verificate de Consilierul Administrativ sau de Inspectorul Eparhial. S-a constatat cu mulțumire că, în general, clerul Eparhiei își îndeplinește cu sîrguință îndatoririle preoțești și administrative, fapt care contribuie la un mai mare atașament și mai mare grijă a credincioșilor pentru buna întreținere a locașurilor lor de cult. Astfel, în anul 1972, s-au putut realiza lucrări de restaurări și reparații la 239 locașuri, case parohiale sau cimitire și s-au efectuat 21 de tîrnosiri sau resfințiri de biserici, prin servicii religioase deosebite, conduse de delegații rînduiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh. Preoților rîvnitori, ce au dovedit merite deosebite, li s-au acordat distincții bisericești.

În ceea ce privește disciplina clericală, au fost observate prea puține scăderi care s-au rezolvat fie direct de Chiriarh, fie prin Consistoriile protopopești sau Eparhial.

Pentru viitor, Sectorul Administrativ-Bisericesc și-a propus, în afară de activitatea obișnuită, următoarele puncte : — Studierea situa-

ției statutare a unor parohii mici, vacante de mai multă vreme și nesolicitate de preoți și candidați la hirotonie și reglementarea siutației lor. — Studiarea cererilor motivate de trecere a unor parohii de la un protopopiat la altul. — Reexaminarea criteriilor de ocuparea posturilor de preoți vacante în Capitală.

În ceea ce privește transferările și numirile în Capitală, Prea Fericirea Sa arată că s-au luat măsuri să se facă o selecționare atentă, punându-se accentul atit pe tinerii teologi cât și pe activitatea pastorală și obștească a preoților care solicită posturi prin transfer — luându-se drept criterii și notările administrative.

În continuare, Dl. prof. Nicolae Chițescu prezintă raportul Comisiei Cultural-Sociale. Se menționează câteva fapte importante petrecute pe plan bisericesc — în 1972 — legate de persoana și activitatea Conducătorului Arhiepiscopiei Bucureștilor și anume : — Vizita făcută de Prea Fericirea Sa Bisericii Romano-Catolice din Belgia, între 3—10 mai 1972, la invitația Cardinalului Suenens. — Primirea de către Prea Fericirea Sa a vizitei delegației Bisericii Evanghelice din R. F. Germania, în frunte cu Dr. Hermann Dietzfelbinger, Președintele Consiliului acestei Biserici, între 5—14 aprilie 1972. — Primirea, între 21—28 aprilie 1972, a delegației Bisericii Vechi-Catolice din R. F. Germania, condusă de Eminența Sa Episcopul Ioseph Brinkhues, Șeful acelei Biserici. — Primirea, în luna octombrie, a trei vizite de Înalți Ierarhi : Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, între 10—17 octombrie, a unei delegații a Bisericii Copte din Egipt, în frunte cu Patriarhul Șenuda, între 12—15 octombrie și a delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, în frunte cu Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii, între 25—31 octombrie 1972.

Raportul apreciază că toate aceste vizite reprezintă o manifestare a legăturilor ecumeniste ale creștinismului practic pentru apropierea, cooperarea și colaborarea dintre Biserici în vederea realizării păcii și înfrățirii între popoare.

Se subliniază apariția unor noi ediții a Noului Testament și a «Micii Biblii cu ilustrații».

Trecându-se la activitatea propriu-zisă a Sectoarelor, se arată că lucrările au fost rezolvate — în cea mai mare măsură — de P. C. Pr. Alexandru Ionescu, ajutat de PP. CC. Consilieri Petre F. Alexandru și Mihai Marinescu.

Se subliniază, de asemenea, activitatea celor două Școli de pregătire teologică a viitorilor clerici : Școala de cîntăreți și Seminarul teologic, și Institutul teologic de grad universitar din București.

Pentru îndrumarea obștească și pastorală a preoților s-au ținut patru Conferințe de orientare, pe protoierii, sub conducerea delegatului Chiriarhului, la care au participat toți preoții, care, după ce au studiat temele date de Sfintul Sinod, au luat parte la discuții, aducînd elemente din mediul lor — trăgîndu-se concluzii de ordin general pentru folosul și orientarea tuturor.

Publicațiile religioase apar prin grija Sectorului : Revista mitropolitană «Glasul Bisericii», Calendarul bisericesc, Cartea de Rugăciuni, Pliantul cu Mînăstirea Căldărușani și Pliantul cu Mînăstirile din județul Prahova etc.

Pentru înfrumusețarea locașurilor de cult — prin pictura bisericească, în anul 1972, au fost angajate lucrări la 65 parohii și s-au recepționat lucrări la 34 biserici.

Grija pentru arta bisericească, monumentele istorice și prezentarea lor, pentru care Statul oferă subvenții importante, s-a remarcat prin ținerea, și în anul 1972, a unui curs de îndrumare a ghizilor, la Casa de Odihnă de la Bușteni, între 8—20 mai 1972, cu participarea competentă a unor profesori și personalități din aria artei și a culturii noastre artistice. Monumentele noastre religioase și Colecțiile lor muzeale, au fost vizitate de numeroși turiști din țară și din străinătate, dintre care mulți și-au înscris aprecierile în condicile speciale ale acestor unități.

Pentru aducerea la îndeplinire a tuturor dezideratelor culturale și pastorale, preoțimea este abonată la revistele oficiale bisericești — își îmbogățește anual bibliotecile parohiale și personale și își dă toată sîlnița pentru creșterea și generalizarea cîntării în comun — omofone, în biserici, sporind astfel frumusețea cultului divin și colaborînd la acțiunea de uniformizare a cultului în Biserica noastră.

În partea a doua, care se referă la activitatea Sectorului Social, s-a subliniat colaborarea preoțimii cu organele locale ale puterii de Stat și cu organizațiile de masă, precum și activitatea lor în Comitetele de luptă pentru Pace, Căminele culturale, A.R.L.U.S., Crucea Roșie, C.A.P. etc.

Se subliniază contribuția Comitetele parohiale la realizarea Colecției pentru Fondul Central Misionar și la distribuirea materialului religios în parohii și prin cele două Magazine Eparhiale, precum și activitatea foto-cinematografică.

În cadrul asistenței de ocrotire socială, se menționează trimiterea salariaților eparhiei și membrilor familiilor lor la tratament și odihnă la Sanatoriul Preoțesc din Techirghiol, Casa de Odihnă din Bușteni și la alte stațiuni balneare din țară, precum și lucrările de pensionare a salariaților ce se încadrează în prevederile legale.

S-a preconizat, pentru viitor, un nou curs de îndrumare a ghizilor, tipăriri de vederi și pliante pentru Mînăstiri precum și alcătuirea unui număr festiv pentru aniversarea a 25 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și alte măsuri de ordin cultural-social.

P. C. Prot. Ion Cristache, Dl. prof. Toma Rădulescu și Dl. prof. Constantin Pavel au adus prețioase contribuții la discuții pe marginea raportului prezentat, subliniind în special activitatea ocrotirii sociale, păstrării obiectivelor și obiectelor muzeale și a mijloacelor de informare a Bisericii, prin revista mitropolitană.

Dl. prof. Ioan Chirescu, subliniind activitatea culturală a Bisericii, a mulțumit pentru tipărirea Liuturghiei sale.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit raportorilor și celor ce s-au înscris la discuții, dând unele îndrumări prețioase.

Dl. Tudor Vasile, a prezentat raportul Comisiei economice, în care arată activitatea gestionară, conturile de execuție, și bilanțurile Centrului Eparhial și Școlilor de învățămînt teologic.

Este subliniată activitatea fabricii de luminări, a gospodăriilor și viilor Arhiepiscopiei, precum și lucrările de la șantierele Pasărea, Radu Vodă, Zamfira și Peștera Ialomicioara. Se subliniază lucrările de reparații și restaurări efectuate de parohii pentru înfrumusețarea locașurilor de cult, case parohiale, clopotnițe și cimitire, cu contribuția credincioșilor. Pentru viitor, se preconizează terminarea lucrărilor de la Mînăstirile Zamfira, Pasărea și Suzana, precum și la Institutul teologic.

Dl. Prof. N. Chițescu, Gh. Nițescu și Vasile Pîrvu, în completare, aduc contribuții prețioase pe marginea raportului prezentat. P. C. Diac. N. Nicolaescu face o retrospectivă a activității Bisericii Ortodoxe Române în anii Republicii, sub părinteasca oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care va împlini 25 de ani de pastorație.

După aprobarea documentelor economice, Contul de execuție financiară și bilanțurile, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian mulțumește tuturor celor ce au participat la rapoarte și discuții, urînd sănătate și bună petrecere sufletească pentru Sărbătorile Nașterii Domnului și Anului Nou, declară ședința închisă.

ASISTENT

CEA DE-A IV-A CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Cea de-a patra conferință de orientare din anul 1972 a preoților din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor s-a ținut între 5 și 15 decembrie a.c. la sediile celor 21 de protoierii sub președinția delegațiilor chiriarhali.

Ținută sub nimbul aniversării a unui sfert de veac de la proclamarea Republicii în țara noastră, pe lângă caracterul ei obișnuit de a dezbate problemele vieții bisericești și sociale ale actualității, ea a constituit și un moment omagial, sărbătoresc, prin prezentarea retrospectivă a marilor și însemnatelor realizări din patria noastră în anii Republicii. La toate protoieriiile din cuprinsul Arhiepiscopiei s-a subliniat în mod festiv, acest act istoric de o importanță epocală pentru poporul nostru, ani în care au fost îndeplinite și depășite cele mai temerare și mai frumoase idealuri ale marilor luptători pentru libertate, pentru patrie și pentru poporul muncitor. Numai în anii Republicii s-a putut dezvolta și maturiza simțul și valoarea demnității naționale, sociale și

umane și numai în această epocă, datorită asigurării libertății de conștiință, libertății religioase și condițiilor de viață superioare, statornicite înăuntrul țării și Biserica noastră și-a desfășurat cea mai bogată activitate pe toate tărîmurile. Însuflețindu-se și încadrîndu-se în «apostolatul social» inițiat de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Biserica și preoțimea și-a închinat munca și activitatea slujirii poporului.

Marile înfăptuiri și cuceriri ale poporului nostru și-au revărsat binefacerile asupra clerului și credincioșilor noștri, iar Biserica a sprijinit cu cuvîntul și cu fapta, aceste acțiuni mărețe, menite să contribuie la progresul și propășirea, mereu crescîndă, a patriei și la rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, ca libertatea, pacea, progresul social, cultural și economic.

Luînd cuvîntul, numeroși preoți, atît de la orașe cît și de la sate, au arătat realizările din anii Republicii în localitățile lor, creații de școli, dispensare, maternități, fabrici, laboratoare, uzine sau creșe de copii, facultăți și cămine culturale etc., și au adus prinosul lor de recunoștință și grațitudine Conducerii de Stat a țării, reînnoind angajamentul de a sprijini și în viitor, în modul cel mai loial, alături de întregul nostru popor, opera de desăvîrșire a Patriei, pentru continua propășire materială și spirituală a poporului, pentru binele obștesc, pentru pace și bună înțelegere în lumea întreagă.

Tema conferinței : «*Contribuții recente (1969—1972) ale Bisericii Ortodoxe Române la acțiunile pentru promovarea ecumenismului și a păcii în lume. Aprecieri asupra semnificației lor*», a avut rolul de a prezenta, succint, activitatea din ultimii 3—4 ani, depusă de Biserica noastră, ierarhii, teologii și întregul cler, pentru refacerea unității Bisericii lui Hristos, care este unită organic cu slujirea și realizarea păcii în lumea întreagă.

S-a arătat documentat, cu belșug de date, preocuparea permanentă a conducerii Bisericii ortodoxe române și eforturile depuse de către Sfîntul Sinod, de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și de clerul ortodox pentru cunoașterea, susținerea și promovarea legăturilor prietenești cu bisericile surori și cu celelalte biserici catolice sau protestante.

Au fost enumărate numeroasele schimburi de vizite dintre reprezentanții bisericii noastre și altor biserici și realizările aduse pe linia ecumenismului creștin.

Astfel, la data de 5 decembrie au fost conferințe la următoarele protoierii :

La Circa I Capitală a prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan, Consilier patriarhal.

Tema a fost prezentată de preotul Haralambie Cojocar, iar la completări și discuții au luat parte preoții : Ion Chirilă, Diacon I. Severeanu, Alex. Constantinescu, D. Birlogeanu, Gh. Tilea, Gh. Dimitriu, M. Bulacu și Atanasie Preda.

A prezentat raportul de activitate Pr. Vasilescu Constantin.

La protoieria Urziceni a prezidat P. C. Nicolae Diaconu, Consilier patriarhal. Referatul temei a fost prezentat de preotul Dima Ștefan. Au luat parte la discuții preoții : Simion Ion, Velicu Stelian, Dragomir Gh., Boris Răduleanu. Au citit rapoarte de activitate preoții Uzună Nicolae și Dragomir Gheorghe.

În ziua de 7 decembrie au fost conferințe la protoieriile :

La Circa III Capitală, a prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, Consilier mitropolitan. Tema a fost prezentată de preotul Constantin Gh.-Progresul. Au luat parte la discuții și completări preoții : Mihail Balica, Gh. Popescu-Argeș, Niculescu Alex., Popescu H. Ion, Colibă Mihail, Titus Trifu, Dorobanțu Ion, Mircea Ion, Tătărîm Mihai. Au citit rapoarte preoții Gh. Marinescu-Uda și Tătaru Ștefan.

La Protoieria Găiești, a prezidat P. C. Pr. Prof. D-tru Fecioru. Subiectul temei a fost prezentat de preotul Bejan Eugen, de la parohia Pătroaia. Au luat parte la discuții preoții : Popescu Mihai, Popescu Vasile, Bărbulescu Eugen, Scărlătescu Mircea, Petre Bojin și Popa Gheorghe.

Au citit rapoarte de activitate Pr. Marin Stoica și Gh. Căpitănescu.

La Protoieria I Ilfov, a prezidat P. C. Pr. Alex. Ionescu, Vicar mitropolitan. Tema a fost susținută de preotul Pavel Radu-Coșoba. Au luat parte la discuții preoții : Iordache Gh., Teleba Anatolie, Toma Marcu, Mitroi Vasile și Daneș Nicolae.

A citit raportul de activitate preotul Tudor Anghel-Ciorogîrla.

La protoieria Cîmpina, a prezidat P. C. Pr. Petre Alexandru, Consilier mitropolitan. Tema a fost prezentată de preotul Nanu Constantin-Talea. Au participat la discuții preoții : Darie Constantin, Georgescu Teodor, Banu Gh., Izvoranu Stelian, Grigorescu Ion, Arjoca Aurelian, Georgescu Traian.

La protoieria Alexandria, a prezidat P. C. Prof. Mircea Chialda, prorectorul Institutului teologic.

Tema a fost prezentată de preotul Surcă Stoian. Au luat parte la completări și discuții preoții : Miculescu Traian, Orășanu Alexandru, Hrihor Gavriil, Georgescu Emil, Boboșilă Gh., Sandu Ion și Popescu Spirea.

Au citit rapoarte de activitate preoții Constantinescu M. și Hrihor Gavriil.

La protoieria Vălenii de Munte, a prezidat P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

Tema a fost susținută de preotul Mateescu Coșereanu-Budești. Au participat la discuții preoții : Mateescu Gh., Niculescu Mihai, Mateescu Petre, Oporan Ion, Rădan Gh., Mihai Gh., Pîrvu Traian și Emilian Vlaiculescu.

În ziua de 12 decembrie au fost conferințe la protoieriile :

La Circa II Capitală, a prezidat P. C. Pr. Prof. Ene Braniște.

Tema a fost prezentată de preotul Zaharia Mintulescu-Dichiu. Au luat parte la discuții preoții : Nichifor Berbaru, Cristescu Mihai, Stan

Dimancea, Virgil Godeanu, Const. Urseanu, Ștefan Mihai, Spiridon Ilie și alții.

La protoieria Slobozia, a prezidat P. C. Pr. Ion Popa, Consilier mitropolitan.

Tema a fost susținută de preotul Leonte D. Ion. Au luat parte la discuții preoții : Voiculescu V., Drăghicescu Stelian, Gorgan Gh. Au citit rapoarte de activitate preoții Dincă Bratu și Teodorescu Ion.

La protoieria II Ilfov, a prezidat P. C. Preot Octavian Iatan, Consilier mitropolitan. Referatul a fost prezentat de Pr. Armașu Alexandru-30 Decembrie. Au luat parte la discuții și completări preoții : Gheorghe Tudor, Bogdan Alex., Popovici Dumitru, Morozan Serafim și Țincoca Iosif.

A citit raportul de activitate preotul Ivanciu Gheorghe.

În ziua de 13 decembrie au fost conferințe la protoieriile :

La protoieria Giurgiu, a prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, Consilier mitropolitan. Tema a fost dezvoltată de preotul Chilianu Constantin-Valea Bujorului. Au luat parte la discuții preoții : Chioseanu Ion, Castrîș Alex., Ciobanu Const., Muscalu Grigore, Paraschivescu Mihai, Daia Tudor, Costea Ștefan, Popescu Ion, Cristescu D-tru, Ghenghea Dinel, Serghie Ion.

Au citit rapoarte de activitate preoții Drăgoicea Ion și Pătrașcu Ion.

La protoieria Titu, a prezidat P. C. Pr. Ion Popa, Consilier mitropolitan. Subiectul a fost tratat de preotul Cristescu Constantin-Ghergani. Au luat parte la discuții preoții : Petrescu Const., Pârcălabu Ion, Vulpescu Ion, Popescu Vasile, Albu Alex., Palaghiță Ștefan și Grecicosei Simion. Au citit rapoarte de activitate preoții Stancu Vasile, Ștefănescu Ilie, Lazăr Oprea și Popescu Ion.

La protoieria Ploiești, a prezidat P. C. Preot Nicolae Diaconu, Consilier patriarhal. Tema a fost prezentată de preotul Cazan Gheorghe. Au participat la completări și discuții preoții : Tănăsescu Ion, Ciorbea Iosif, Gheorghe Vasile, Păcuraru Ion, Petre Constantin.

A citit raportul de activitate preotul Nicolae Traian.

La protoieria Turnu Măgurele, a prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu, Consilier mitropolitan. Tema a fost tratată de preotul Stănescu Mihail. Au luat parte la discuții preoții : Stoica Gh., Vișan Ilie, Iliescu Ștefan, Ivan Nicolae, Netcu Gh., Balcangiu Petre și Iliescu Daniil.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Netcu Gh. și Popescu Ion.

În ziua de 14 decembrie au fost conferințe la protoieriile :

La protoieria Cîmpulung Muscel, a prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, Consilier mitropolitan. Subiectul a fost tratat de preotul Andreescu Petre-Poienari. Au luat parte la discuții și completări preoții : Dușulescu D., Olteanu Cornel, Cățoiu Fl., Dascălu Gh., Surugiu Ion, Manu Ion, Minciunescu Toma și Manu Dănuț.

Au citit rapoarte de activitate preoții Stanca Sisoie și Virgil Popescu.

La protoieria Tîrgoviște, a prezidat P. C. Pr. Prof. D-tru Fecioru. Tema a fost tratată de preotul Popescu Decebal-Rîul Alb. Au luat parte la discuții preoții : Ogescu Eugen, Milea Vasile, Ciocan Gheorghe și alții.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Nițescu Petre și Nițescu C.

La protoieria Călărași, a prezidat P. C. Pr. Consilier Ion Popa. A prezentat referatul preotul Tuțuianu Andrei-Radu Negru. Au participat la discuții și completări preoții : Bărbulescu Gh., Alecu Paul, Ioniță C., Coman Dumitru, Vișan Ion, Anca Ilie, Zaharcu Valentin și Mitu Grigore.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Rădulescu Vasile și Ion Gh. Nicolae.

La protoieria Fetești, a prezidat P. C. Pr. M. Marinescu, consilier mitropolitan. Tema a fost dezvoltată de preotul Ștefan Constantin-Sudiți. Au luat parte la discuții preoții : Munteanu Iulian, Dojan Nicolae, Birzoi Nicolae și alții.

La protoieria Oltenița, a prezidat P. C. Pr. V. Diaconescu, inspector eparhial. Referatul a fost prezentat de preotul Vișan Gheorghe-Herești. Au luat parte la discuții preoții : Lazăr Constantin, Vasilies Ion, Doru Chiriță, Niculescu Tănase și alții.

La protoieria Videle, a prezidat P. C. Pr. Petre Alexandru. Tema a fost tratată de preotul Ionescu Gheorghe-Tîrnava. Au participat la completări și discuții preoții : Stănculescu Romulus, Grigore Ion, Andrei Gh. și Dincă Gheorghe.

Au citit rapoarte de activitate preoții Lungu Ștefan și Dumitru Ion.

Toate prezentările au fost închise cu cuvîntul delegaților chiriarhali, care au subliniat importanța problemelor discutate și îndatorirea fiecărui cleric de a contribui pentru reușita acestui mare deziderat al Bisericii «*ecumenismul*» și «*unitatea*», după cuvintele Sfîntului Pavel «un Domn, o credință și un botez».

S-a dat citire comunicărilor oficiale ale Centrului Eparhial și ale Sfîntului Sinod, cu privire la cele mai importante evenimente ce au avut loc de la ultima conferință, dintre care cităm :

— Vizita Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, între 25—31 octombrie 1972.

— Vizita Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare, între 10—17 octombrie 1972.

— Vizita Sanctității Sale Șenuda III, Patriarhul Bisericii Copte a Egiptului între 12—15 octombrie 1972.

În general Conferința de orientare a preoților din Arhiepiscopia Bucureștilor, ținută în luna decembrie 1972, în pragul celei de-a 25 aniversări a Republicii, a constituit pe lângă un bilanț al realizărilor în toate domeniile și un omagiu de recunoștință, împletit cu noi și loiale angajamente pentru viitor.

REDAȚIA

SERBAREA COLINDELOR DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU LA INSTITUTUL ȘI SEMINARUL TEOLOGIC — BUCUREȘTI

Ca în fiecare an, și anul acesta la Institutul teologic universitar, Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București au avut loc tradiționalele serbări de Crăciun și Anul nou, care au reîmprospătat în memoria auditorilor frumoasele noastre tradiții în legătură cu dumnezeiescul praznic al Nașterii Domnului.

La Institutul teologic de grad universitar serbarea colindelor a avut loc luni 18 decembrie 1972, orele 17,30 în sala de festivități.

La festivități au participat : I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei ; P. S. Episcop Antim Angelescu al Buzăului ; P. S. Episcop Teoctist al Aradului ; P. S. Episcop Vasile al Oradiei ; PP. SS. Episcopi : Antim Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, Irineu Suceveanul, Vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, Visarion Rășinăreanul, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, Nestor Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei și P. S. Episcop Gherasim Constanțeanul, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos. Au mai luat parte, de asemenea PP. CC. Consilieri Patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La Institutul teologic oaspeții au fost întîmpinați de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, rectorul Institutului și de membri corpului profesoral.

După ce corul studenților au intonat «Imnul arhieresc» festivitatea colindelor a fost deschisă de P. S. Episcop Antonie, care, salutînd pe oaspeți a spus printre altele : «Simțim o mare bucurie în seara aceasta că ne aflăm cu toții aici pentru a asculta frumoasele noastre colinde de Crăciun și Anul nou, — aceste minunate comori de spiritualitate creștinească și românească, moștenite din moși strămoși. Bucuria noastră este cu atît mai mare, cu cît anul acesta avem în mijlocul nostru, la serbarea colindelor, o bună parte a membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pe care, în numele Institutului teologic, îi salut și le spun : «Bun venit».

Prezența distinșilor ierarhi, în mijlocul nostru, înseamnă pentru Institutul nostru, pentru strădaniile ce le depunem aici, zi de zi, deosebita prețuire de care se bucură această instituție de învățămînt teologic din partea Ierarhiei noastre bisericești. Vom avea — a spus în continuare P. S. Sa — posibilitatea și plăcutul prilej să trăim cu toții împreună cîteva clipe de deosebită mulțumire și satisfacție sufletească și să gustăm din nostalgia anilor copilăriei... Nu voi căuta să fac acum vreo considerație asupra importanței și semnificației religioase și folclorice a colindelor noastre. Acest lucru l-am rezervat doctorandului teolog Coruță Matei din anul III, căruia îi dau acum cuvîntul».

Sintetizînd importanța religio-morală a colindelor, vorbitorul a arătat că «an de an colindele religioase reactualizează Nașterea Domnului, picurînd în sufletele ascultătorilor ceva din bucuria curată și sinceră a primilor creștini...». «Ele poartă peste veacuri dogma întrupării Mîntuitorului», înfățișînd-o la un nivel de înțelegere propriu cre-

dinciosului de rînd și înveșmîntată într-o haină țesută din imagini de cea mai curată poezie care pătrunde adînc în inimile creștinilor. La bucuria Nașterii Domnului, spun colindele, «participă întreaga natură», care se primenește și se înnoiește; «cerul se unește cu pămîntul» și amîndouă cîntă împreună imnuri de laudă Celui nou-născut.

Recurgînd la analogii cu momente și situații legate de Nașterea Domnului, colindele exprimă și realități de natură etico-socială din viața credincioșilor noștri, ceea ce a făcut pe poetul popular să localizeze, pentru mai multă semnificație și autenticitate, evenimentele la care se referă colindele pe pămîntul românesc. De aici și caracterul lor folcloric, motiv pentru care, «în aceste clipe, vom putea înțelege mai bine de ce noi fiii Bisericii dreptmăritoare a Răsăritului, ne întîlnim în momentele ascultării colindelor strămoșești uniți sufletește în fiorul acela tainic care ne reinnoiește, ne purifică, făcîndu-ne receptivi la ceea ce a pus din ceea ce avem mai frumos, mai sensibil și mai bun în ființa sa poporul nostru, credincioșii dreptmăritori, de-a lungul generațiilor pe altarul Betleemului».

De aici și concluzia că serbarea colindelor este și o sărbătoare a familiilor noastre, a unității spirituale dintre copii și părinți, o sărbătoare a încrederii noastre în împlinirea mesajului rostit de îngerii Domnului deasupra ieslei din Betleem: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăînvoire».

După dizertația doctorandului Corușă Matei, corul studenților teologi, sub conducerea P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu a interpretat o suită de optsprezece colinde religioase, coordonate după conținutul și semnificația lor de către Dl. Prof. N. Lungu. Amintim dintre acestea: *O, ce veste minunată* de Gh. Dima, *În seara de Moș Ajun* de Marin Trache, *Praznic luminos* de T. Popovici, *Moș Crăciun* de I. Moruzov, *Florile dalbe* de T. Popovici, *Mărire-ntre cele-nalte* și *La Vitleem* de N. Lungu, *Ziurel de zi* de Tiberiu Brediceanu, *La cireșul rețezat* de Diac. Asist. N. Moldoveanu, *Leru-i Ler* de Pr. Asist. Gabriel Popescu, *Plugușorul* de Max Vasiliu și *Bună dimineața la Moș Ajun*, de I. Costescu, acestea două dirijate de Dl. Prof. N. Lungu.

În contextul ideilor exprimate în colinde s-a încadrat și o recitare, *Colind*, versuri proprii de studentul Jînța Nicolae din anul III.

Colindătorilor li s-au împărțit daruri, după datina străbună.

La sfîrșitul programului festiv a luat cuvîntul P. S. Episcop Teocrist al Aradului. «Îmi revine mie plăcuta îndatorire — a spus P. S. Sa — ca, în numele ierarhilor membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care ne aflăm acum în sală, să vă împărtășesc bucuria noastră, a tuturor, pentru momentele plăcute ce ne-ați oferit ascultînd colindele cîntate. Am auzit melodii atît de frumoase, atît de măiestrit armonizate, executate cu nespus talent de către studenții teologi, după un program bine alcătuit de priceputul nostru maestru, Dl. Prof. N. Lungu. Am trăit aievea, ascultînd aceste nestemate comori cum sînt colindele noastre, anii copilăriei de altădată. Am încercat o undă de nostalgie în suflet, care s-a topit însă repede în atmosfera de bucurie generală în care s-a desfășurat programul de colinde. A fost minunat!

Vă felicităm, dragi studenți și prețuiți conducători și îndrumători ai coriștilor, din toată inima pentru executarea foarte reușită a acestor creații de aleasă spiritualitate ale poporului nostru dreptcredincios... Bogate în semnificații religioase pe înțelesul și priceperea credincioșilor simpli, cum s-a arătat, — colindele noastre exprimă în același timp și geniul artistic și unitatea spirituală a poporului nostru de pe întreg pământul românesc...

La bucuria ce am simțit ascultînd colindele vine să i se adauge o nouă bucurie, pe care a trăit-o mai întîi P.S. Episcop rector Antonie, anume bucuria de a fi obținut recent înaltul titlu academic de doctor în teologie al Institutului teologic universitar din București, titlu ce i-a fost acordat în urma unui examen promovat cu cele mai strălucite rezultate. Prin prezența noastră aici, ținem să cinstim și acest mare succes, acest eveniment important din viața personală a P. S. Episcop Antonie, de care ne bucurăm cu toată sinceritatea. De aceea, vă felicităm P. S. Episcop Antonie cu îndoită felicitare : și pentru frumoasa serbare de colinde ce ați pregătit și ne-ați oferit, și pentru succesul personal de prestigiu pe care l-ați reperutat — titlul de doctor în teologia ortodoxă.

De încheiere, vă mulțumim și vă dorim tuturor să păstrați și să continuați această scumpă tradiție pe care o reprezintă colindele noastre religioase. Vă împărtășim arhierestile noastre binecuvîntări, ale ierarhilor de față, și vă spunem tuturor : «La mulți ani, cu sănătate și bucurie» !

La ieșirea din sala de festivități, oaspeții au fost petrecuți de acorurile *Imnului arhieresc*.

*

La Seminarul teologic serbarea colindelor de Crăciun și de Anul nou a avut loc marți, 19 decembrie 1972, orele 18, în sala de festivități a Școlii.

Ca delegat din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a participat P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Consilier la Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Au luat parte de asemenea Profesori de la Institutul teologic precum și părinți și rude ale elevilor.

Programul serbarii a fost deschis de P. C. Pr. Prof. Nicolae Bordașiu, directorul Școlii. Făcînd o privire retrospectivă asupra frumuseții, importanței, și profilului poetic al colindelor, vorbitorul a trecut la o analiză mai amănunțită cu privire la însemnătatea religioasă, morală și folclorică a colindelor noastre. P. C. Sa a spus printre altele : «bucuria colindelor se împletește cu frumusețea și bucuria tuturor celorlalte datini legate de sărbătorile Crăciunului și Anului nou. Colindele, aceste comori de spiritualitate creștină și de simțire poetică românească sînt vechi de veacuri ca și credincioșii și poporul care le-a creat. Înveșmîntate în haina vrăjită a stihului popular și legănate în ritmul fulgilor argintii de nea, — din punct de vedere teologic bisericesc, colindele au sensuri adinci ; ele comunică dogma ortodoxă a întrupării Domnului, pe înțelesul credincioșilor simpli ; ele sînt mijloace de educare a

sufletului fiecărui credincios în parte ; sînt izvor de bunătate și sinceritate, de înțelegere și de creștere duhovnicească, pentru fiecare dintre noi și pentru toți creștinii bisericii noastre laolaltă.

În continuare, vorbitorul, a subliniat principalele momente din istoria biblică referitoare la Nașterea Mîntuitorului Hristos, momente pe care colindele noastre românești le redau prin frumusețea și sensibilitatea cuprinsului lor.

În încheiere P. C. Pr. Prof. N. Bordașiu, exprimînd bucuria pe care o creează prilejul de a auzi și anul acesta colindele mult așteptate, a dat rîndul colindătorilor să ureze.

Corul elevilor seminariști, dirijat de P. C. Pr. Ioan N. Popescu, a interpretat următoarele colinde : *O, ce veste minunată, Nouă azi ne-a răsărit, Astăzi s-a născut Hristos, Trei Păstori, În vîrfuri de nouă meri, Sus la poarta cerului, Praznic luminos, și Bună dimineața la Moș Ajun.* În cuprinsul programului de colinde au fost intercalate și recitate și cinci poezii populare avînd ca tematică tot colindele.

În încheierea programului festiv a luat cuvîntul P. C. Pr. Consilier Petre F. Alexandru, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Felicitînd pe «colindători» pentru frumusețea și reușita programului, P. C. Pr. Consilier a spus printre altele : «Vă îndemn să cultivați, iubind și prețuind neîncetat aceste colinde ca pe niște bunuri spirituale de mare preț, moștenite din moși strămoși, bunuri care astăzi ne umplu inimile de bucurie, pentru că ele constituie tezaurul poporului nostru și al Bisericii noastre strămoșești».

În continuare P. C. Pr. Petre Alexandru a dat sfaturi elevilor de felul cum să se comporte în vacanță și cum să-și folosească timpul, pentru a se întoarce înapoi la școală cu noi puteri de muncă. De felul cum vă veți comporta și veți folosi timpul în vacanță — a spus P. C. Sa —, va depinde succesul pe care-l veți avea, întorcîndu-vă la studii. Împărtășindu-le apoi înaltele binecuvîntări arhieresti din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. C. Sa le-a urat elevilor precum și profesorilor, sănătate și tradiționalul «La mulți ani».

După obicei la sfîrșitul programului, colindătorilor li s-au împărțit daruri, în acordurile frumosului colind : «Bună dimineața la Moș Ajun, ne dați ori nu ne dați».

ASISTENT

ANIVERSAREA CORALEI SFINTEI PATRIARHII

Prin Decizia Ministerului Cultelor nr. 54.637, din 1 noiembrie 1947, Societatea Corală «România», de sub conducerea Prof. Nicolae Lungu, a primit încredințarea de a da răspunsurile la sfintele slujbe de la catedrala patriarhală din București. Această societate muzicală, care luase ființă din corul bisericii Amza, în anul 1935, și-a continuat astfel acti-

vitatea într-o nouă formă, pe care după cîtva timp Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a reconstituit-o, sub denumirea de «Corala Sfintei Patriarhii».

În anii ce s-au scurs de atunci, Corala Sfintei Patriarhii a desfășurat o lucrare rodnică, devenind un exponent de seamă al muzicii bisericești corale din întreaga Biserică Ortodoxă Română. Actul ctitoririi sale, împlinind un sfet de veac de existență, constituie un moment aniversar, încununat, după cuviință, într-un cadru sărbătorec.

Festivitatea aniversării înființării Coralei Sfintei Patriarhii a avut loc în ziua de 5 decembrie 1972, în aula Institutului teologic din București, în prezența Prea Sfințitului Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, în calitate de rector al Institutului teologic și delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Membrii Coralei au mai avut în mijlocul lor cu această ocazie pe P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier la Sectorul Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesori de la Institutul teologic și de la Seminarul teologic din București și preoți din Capitală.

De asemenea, au fost de față muzicologi sau interpreți de seamă ai artei muzicale contemporane — ca Prof. Ioan Șerfezi, Pr. Ioan Popescu-Runcu și artistul emerit Valentin Teodorian —, precum și dirijori ai unor remarcabile formații corale bisericești din Capitală și din provincie.

În numele Coralei Sfintei Patriarhii a luat cuvîntul Dl. *Mihai Popescu*, secretarul acestei formații corale și unul din membrii cei mai activi ai ei, care, într-o amplă și documentată expunere, a înfățișat etapele principale ale activității Coralei de la înființarea ei pînă în prezent.

După ce a arătat împrejurările în care a luat ființă Corala Sfintei Patriarhii, D. Sa a evocat personalitatea unor distinși membri ai acestei formații, care de-a lungul anilor și-au oferit concursul cu pasiune și dăruire. Oprindu-se la dirijorul Coralei, Prof. Nicolae Lungu, vorbitorul a caracterizat activitatea acestuia drept «o adevărată operă de arheolog», întreprinsă în cadrul muzicii noastre bisericești străbune, adăugînd: «Cu formația sa, a scos la lumină cîntarea psaltică, ce constituie forma muzicală strămoșească. Pentru credincioșii ortodocși români și mai ales pentru frumusețea cîntării psaltice cu care a fost împodobită Biserica noastră, opera rezultată constituie, socotim, o contribuție de seamă în orientarea cîntării de cult și rămîne, pentru totdeauna, unică în această privință. Urmînd cu fidelitate strădaniile maestrului, stăpîniți de conștiința valorii acestei realizări, elementele Coralei noastre au constituit, alături de profesorul N. Lungu, un adevărat imbod de experiență și perfecționare, în sensul de a amplifica valoarea descoperirii inițiale, încurajînd creația muzicală religioasă în stil psaltic printr-o continuă activitate de promovare și de exemplificare... Dacă se poate vorbi, acum, de istoria acestei formații, nu o putem face fără a o confunda cu însăși istoria vieții maestrului Nicolae Lungu, fiindcă acesta este adevărul: (ființa lui a dinamizat întreaga desfășurare a activității formației noastre).

În continuare, vorbitorul a evidențiat sprijinul moral și material acordat Coralei de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care «pe lângă atâtea alte merite în dănuirea și dezvoltarea Bisericii noastre Ortodoxe Române îl are și pe acela de a fi ctitorul marelui reforme a muzicii de cult în Biserica noastră ... Așa cum n-am putut despărți viața formației noastre de sufletul Profesorului Nicolae Lungu, tot așa nu putem despărți realizările ei de Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care, stăpînit de o aleasă însuflețire pentru cîntarea bisericească, ne-a ajutat cu atîta sta-tornicie, nu numai pentru rațiuni utile ale Sfintei Biserici, ci și pentru că sufletul său este însetat de frumusețile muzicii religioase, ale căror bun cunoscător este».

În legătură cu acest lucru, reprezentantul Coralei Sfintei Patriarhii a propus să se expedieze Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o telegramă de respectuoase mulțumiri. Inițiativa a fost aprobată, cu entuziasm, de întreaga asistență.

Vorbitorul a mulțumit apoi tuturor celor prezenți, pentru participare.

Cu ocazia agapei festive au rostit toasturi :

Pr. *Iulian Cârstoiu*, dirijorul secund al Coralei Sfintei Patriarhii, și-a arătat prețuirea față de munca depusă de Prof. Nicolae Lungu în domeniul muzicii bisericești, subliniind meritele acestuia în inițiativa armonizării polifonice a muzicii psaltice. «Această muzică e un tezaur de mare preț pentru noi și nimeni nu a fructificat-o pînă acum cu atîta competență ca maestrul Lungu», a spus P. C. Sa.

Dl. *Eugen Breslauer*, conducătorul corului de la biserica «Sfîntul Elefterie» din Capitală, a adresat de asemenea cuvinte de aleasă prețuire membrilor Coralei Sfintei Patriarhii și dirijorului ei.

Pr. Asist. *Gabriel Popescu*, a dat citire unui mesaj de felicitări transmis Coralei Sfintei Patriarhii, adăugînd și urările sale personale, prilejuite de participarea la acest eveniment.

Prof. *Ioan Șerfezi*, a evocat unele momente legate de participarea sa la formația corală a Prof. Nicolae Lungu. A subliniat valoarea satisfacțiilor spirituale prilejuite de piesele muzicale executate cu multă măiestrie de Corală și a făcut urări de noi realizări, tot mai bogate, pentru această formație și pentru conducătorul ei.

Dr. *Valeriu Manu*, conducătorul corului catedralei din Ploiești, a transmis un călduros salut și sincere felicitări întregului colectiv al Coralei Sfintei Patriarhii.

P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, a adus felicitări și călduroase urări de bine membrilor Coralei, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Alăturîndu-se aprecierilor exprimate la adresa dirijorului acestei formații, Prof. Nicolae Lungu, P. S. Sa a remarcat în aceasta — dincolo de dirijorul, compozitorul și creatorul — pe «omul bun», care a putut realiza lucruri de mare valoare datorită faptului că viața sa a fost o continuă dăruire.

Referindu-se la rolul muzicii în educația credincioșilor, P. S. Sa a spus: «Dacă noi ne-am păstrat credința ortodoxă, și ființa noastră națională, e pentru că am găsit mijloacele de a o păstra. Unul din aceste mijloace e muzica. Dvs. sînteți apostolii acestei arte, contribuind printr-o muzică frumoasă la unitatea credinței». Corul Dvs., ca și maestrul Dvs., vor intra fără îndoială în istoria Bisericii Ortodoxe Române. Omagiul pe care vi-l aduc e binemeritat. Nu numai noi, oamenii Bisericii, apreciem activitatea acestei corale; turiștii străini, trecînd prin capitala țării noastre și avînd ocazia să vă asculte, și-au exprimat admirația pentru repertoriul ales și pentru calitatea execuției ... Mulțumiți lui Dumnezeu pentru vocile Dvs. frumoase... Muzica bisericească are valoarea unui tratat de dogmatică, de teologie, prin sunet, deoarece credincioșii noștri își fac educația sufletească și prin cîntarea tradițională bisericească».

În încheiere, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, felicitînd pe membrii Coralei în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al său personal, i-a îndemnat să rămîna statornici în dragostea față de muzică și față de Biserica Ortodoxă Română.

Dl. Prof. *Nicolae Lungu*, dirijorul Coralei Sfintei Patriarhii, a încheiat seria discursurilor, făcînd mai întîi un istoric al muzicii psaltice în Biserica noastră și subliniînd că Biserica Ortodoxă Română a cultivat întotdeauna cu grijă muzica omofonă. La îndemnul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care este un mare iubitor al cîntării psaltice tradiționale, s-a ajuns la întocmirea unei Gramatici a muzicii psaltice, de către D. Sa, în colaborare cu Pr. Grigore Costea și Prof. Ion Croitoru. Această lucrare, care a necesitat multă muncă, fiind o operă de pionierat, a ajuns acum la a doua ediție. Noutatea și valoarea ei constă în faptul că notația psaltică a fost transpusă pe notație lineară. În felul acesta, s-a realizat o lucrare originală unică, iar cîntarea psaltică s-a înviorat foarte mult, devenind accesibilă și celor ce cunosc numai notația lineară. Cîntările bisericești de strană au fost uniformizate și tipărite în volume aparte, ca: *Vecernierul*, *Utrenierul* ș.a., iar lucrarea aceasta se află încă în plină desfășurare, fiind încă în lucru o parte din *Triod* și *Idiomelar*.

«În ceea ce privește muzica corală bisericească, a spus Prof. N. Lungu, eu am căutat să păstrez melodia tradițională psaltică și să o armonizez. Sînt foarte mulțumit că muzica noastră corală psaltică place auditorilor și se dezvoltă ... Ea are frumuseți înălțătoare ... De altfel, începutul lucrării mele se datorește faptului că mi-am dat seama de simbioza care există între muzica noastră populară și cea bisericească». Exemplificînd cele spuse prin prezentarea melodiilor populare *Murgule, căluțul meu* (glas 5 stihiraric) și *Frunză verde și-o lălea* (glas 6), Prof. N. Lungu a mai remarcat că în prezent în Biserica Ortodoxă Română există un adevărat laborator al creației corale bisericești, sprijinit cu multă atenție și dragoste de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

În încheiere, vorbitorul a adus respectuoase mulțumiri Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române pentru ajutorul substanțial acordat Coralei Sfintei Patriarhii și pentru binecuvîntarea de a organiza această

aniversare. A mulțumit, de asemenea, tuturor participanților, în frunte cu P. S. Episcop vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul și a îndemnat pe coriști să rămână strâns uniți în opera de cultivare și promovare a muzicii noastre strămoșești.

Festivitatea aniversării întemeierii Coralei Sfintei Patriarhii s-a încheiat într-o atmosferă plină de entuziasm și de bucurie duhovnicească.

Pr. DUMITRU SOARE

BISERICA DIN PAROHIA REVIGA-IALOMIȚA

Duminică 5 noiembrie a.c. s-a săvârșit tîrnosirea bisericii din parohia Reviga, județul Ialomița.

Așezarea relativ nouă, satul Reviga și-a avut de la început bisericuța sa zidită de cei ce au venit de pe alte meleaguri și s-au așezat aci acum mai bine de o sută de ani. Satul a crescut, bisericuța a rămas cu totul neîncăpătoare pentru obștea creștină, iar pe deasupra «dintele vremii» a făcut ca ea să se resimtă în așa măsură, încît, s-a simțit nevoia înlocuirii ei cu alta. Astfel biserica cea nouă a fost ridicată și dată în folosința credincioșilor. Era însă nepictată. În urmă cu cîțiva ani ea a fost și zugrăvită și pe deplin înzestrată cu tot ce-i trebuia, astfel că în ziua mai sus amintită, la ora 9 dimineața, Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu săvîrșirea acestei dumnezeiești slujbe; în fruntea unui sobor de preoți și diaconi a început tîrnosirea acestui frumos și măreț monument bisericesc.

La ora 10,30 a început Sfînta Liturghie săvîrșită de același sobor. La sfîrșitul ei, P. C. Protoiereu Petre Breteanu salută prezența Prea Sfințitului Episcop Antim Tîrgovișteanul în cuprinsul Protoieriei Slobozia și face un scurt raport asupra stării bisericilor din cuprinsul acelei Protoierii.

După P. C. Sa, părintele paroh Moise C. Moise înfățișează în scurte cuvinte bucuria credincioșilor săi că și-au văzut biserica zidită de ei, tîrnosită.

La sfîrșit ia apoi cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul care, printre altele, spune: «Cu adevărat ziua de astăzi este un eveniment, așa cum spune părintele Protoiereu, pentru această parohie. O așezare nu prea veche, dacă o comparăm cu altele care durează de veacuri, s-a format aici acum o sută de ani și și-a zidit bisericuța sa, asupra căreia însă dintele vremii a făcut ca ea să nu mai fie și atunci rivna pentru Casa Domnului a credincioșilor localnici a făcut ca să se zidească aici o nouă biserică. Este un moment important sfințirea unei biserici noi și de aceea am fost delegat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian să vin aici ca reprezentant al Prea Fericirii Sale la această solemnitate și să săvîrșesc tîrnosirea bisericii Dvs.

Proorocul David spune undeva: «Un lucru cer de la Domnul și îl doresc fierbinte: aș dori să locuiesc toată viața mea în Casa Domnului, ca să privesc frumusețea Domnului și să mă minunez de Biserica Lui» (Ps. XXVII, 4—6). Acest lucru se împlinește aieva aici astăzi, cînd credincioșii privesc frumusețea acestui sfînt lăcaș,

care prin arhitectura și pictura sa se poate asemăna cu o mireasă împodobită, căreia nu-i mai poți adăuga nimic ca să-i sporească frumusețea.

Sfântul lăcaș pe care l-am tîrnosit astăzi este un semn al dragostei pentru Dumnezeu și Biserica Sa a credincioșilor din această comună, un semn al rîvnei lor pentru cele sfinte, care, rodind, au înălțat această Casă a Domnului.

Iubiții mei, Sfânta Biserică este Casa Domnului, este un lăcaș întemeiat pentru înălțarea noastră sufletească. Ea este o povățuitoare a sufletului creștin, de la care credincioșii învață să se iubească unii pe alții, să se ierte unii pe alții, să fie mai buni, mai înțelegători unii cu alții, harnici, iubitori de pace, iubitori de Țară, respectuoși și ascultători față de mai marii lor.

Cu prilejul acestei tîrnosiri am săvîrșit sfințirea Sfintei Mese din altar care a fost spălată cu apă și cu mirodenii, unsă cu Sfîntul și Marele Mir și îmbrăcată cu podoabe strălucitoare. Iar la sfîrșitul sfințirii altarului am rostit cuvintele: «Luminai Hristos luminează tuturor».

Aducem mulțumiri celor ce s-au ostenit pentru înălțarea acestui sfînt lăcaș. Unii dintre aceștia s-au învrednicit să vadă munca lor prin slujba de astăzi fiind aici împreună cu noi, dar alții au plecat dintre noi; și aceștia s-au bucurat astăzi dincolo, văzînd săvîrșită terminarea acestui sfînt lăcaș.

Aduc mulțumiri celor doi preoți ai acestei parohii: părintele paroh Moise și părintele Ion Teodorescu, care s-au învrednicit să vadă terminată munca lor. Părintele paroh Moise, a primit ca o apreciere deosebită a muncii sale «Crucea Patriarhală» acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pe care cu cinste o poartă.

Mulțumesc în chip deosebit părintelui Protoiereu Breteanu pentru cuvîntul rostit, prin care a arătat că astfel de lucrări ca cea de aici sînt mai multe în Protopopiat.

Mulțumesc tuturor celor ce s-au ostenit cu această lucrare: meșterilor, constructorilor și pictorului Taflan care a împodobit atît de frumos cu o pictură aleasă sfîntul lăcaș.

Vom păstra o amintire frumoasă zilei de astăzi, pe care o vom avea în mintea noastră totdeauna ca o zi însemnată.

Încă odată vă aduc tuturor binecuvîntări părintești din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Îmi îndrept gîndul către Dumnezeu și-L rog ca rugăciunile noastre de astăzi să fie bine primite la scaunul Său ceresc.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărțirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți, Amin!.

După Polihroniu și după parastasul făcut pentru citori, serbarea de la Revigilia sfîrșit, credincioșii îndreptîndu-se spre casele lor.

ASISTENT

BISERICA DIN PAROHIA PREDEȘTI — PRAHOVA

Duminică 12 noiembrie 1972 a avut loc resfințirea bisericii din parohia Predești, comuna Tinosu, județul Prahova.

Slujba de resfințire a fost oficiată de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Consilier Petre F. Alexandru și P. C. Protoiereu Marin Cîlă.

Construită în anul 1828, biserica a fost repictată în anul 1972. Vrednicul preot Teodor Nedelcu, s-a preocupat de repararea tencuielilor, de introducerea luminii electrice, de restaurarea picturii, de vopsitul mobilierului etc.

Și astfel înfrumusețată și îmbogățită cu tot ce-i trebuie, după 146 de ani de la înnoșirea ei, bisericuța din Predești în ziua sus-amintită a primit vizita unui arhieru, care, delegat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a resfințit-o după tradiția noastră ortodoxă.

În timpul Sfintei Liturghii au fost hirotoniți doi tineri teologi, unul în diacon și altul în preot. La sfârșitul slujbei, P. C. Protoiereu Marin Cilă de la Ploiești rostește un cuvânt de bun venit Prea Sfințitului Episcop și face un scurt raport asupra stării bisericilor din Protoieria Ploiești, arătând că în toate parohiile preoții și credincioșii se îngrijesc de biserici și picturile acestora și le țin cuviincios împodobite ca pe niște lăcașuri sfinte ale lui Dumnezeu în care creștinii ortodocși vin să se roage și să învețe a fi cu adevărat fii ai lui Dumnezeu.

La cuvântul apoi preotul paroh Teodor Nedelcu care arată bucuria credincioșilor săi din această zi în care se încununează strădaniile lor de un an în a-și vedea biserica adusă la starea dintii. Cucernicia Sa mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul bănesc acordat și Prea Sfințitului Episcop Antim pentru osteneala de a veni la această sărbătoare a credincioșilor din parohia Cucerniciei Sale.

Rostește, după aceea, un scurt cuvânt de mulțumire episcopul Dumitru Drăghici, care în numele credincioșilor își arată dragostea pentru păstorul lor de curînd venit aici și pe care îl vor urma cu toată dragostea în toate acțiunile sale gospodărești și de redresare a unificării sufletești a credincioșilor din acest sat.

La sfârșit ia cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antim care printre altele spune: «Cu adevărat zi mare și de bucurie pentru parohia Predești este această zi. Căci după aproape 150 de ani, cînd nu părinții, ci strămoșii celor de astăzi din Predești au ridicat această sfințită biserică, nu numai pentru ei, ci pentru cei ce vor urma după ei, — voi, strănepoții lor, trăiți aceleași clipe de bucurii pe care le-au trăit ei la înnoșirea bisericii lor. Căci lăcașul ridicat de ei a simțit dintele vremii.

Am ascultat cuvîntul P. C. Părinte Protoiereu și am luat cunoștință că asemenea lucrări de restaurare s-au făcut nu numai aici.

Am luat cunoștință din cuvîntul părintelui paroh Teodor Nedelcu — care nu are, de cînd a venit aici, decît puțin peste un an — că a găsit la credincioșii săi sprijin și dragoste deplină...

Cel mai mare dar al creștinului este credința, dar o credință lucrătoare. Voi ați dovedit credința voastră prin faptele voastre, așa cum spune Sfîntul Apostol Iacov, prin ceea ce ați făcut aici, înnoind această sfințită biserică și iată, ne-ați chemat pe noi, conducătorii voștri sufletești, să fim de față la sfintele rugăciuni de resfințire a acestei biserici și să ne bucurăm cu toți de bucuria voastră. Pentru tot ceea ce ați făcut vă aduc laudele și binecuvîntările părintești ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Iubirii mei, biserica este un lăcaș de mare importanță pentru viața credincioșilor creștini. Ea este lăcaș de rugă, este lăcaș din care trebuie să răsară cele mai bune gânduri pentru viața noastră sufletească și cele mai bune gânduri pentru aproapele nostru, pentru poporul nostru. Dar pe lângă aceasta, Biserica dorește ca fiecare credincios să-și facă în inima lui un altar în care să stăpînească credința în Dumnezeu și dragostea pentru tot ceea ce este bine și frumos, pentru pace și progres.

Fie ca astăzi, cînd am reinnoit această biserică, să facem început și înnoirii altarelor din inimile noastre. Să fim de folos atît Bisericii noastre Ortodoxe, cît și Patriei noastre.

Există un moment din viața pămîntească a Mîntuitorului Hristos: rugăciunea Sa din grădina Ghetsimani înainte de Răstignire. El se roagă pentru unitatea sufletească a apostolilor și a tuturor celor ce vor crede în El. El se roagă pentru «ca toți să fie una».

Să nu uite deci nici creștinii de aici că Domnul Hristos s-a rugat și pentru unitatea lor sufletească, știut fiind că un lucru neplăcut lui Dumnezeu este dezbinarea.

Ne-am bucurat că am avut astăzi prilejul să săvîrșim în fața voastră hirotonia a doi tineri teologi, unul în preot și altul în diacon, adăugînd astfel încă două suflete la cei ce se ostenesc în ogorul Bisericii.

Aduc mulțumiri în primul rînd părintelui paroh Theodor Nedelcu, care în timp scurt a reușit să facă această lucrare atît de frumoasă. Aduc mulțumiri tuturor celor ce l-au ajutat în această muncă. Mulțumesc soborului și tuturor ce au adus laudă lui Dumnezeu prin cîntarea lor. Sînt încredințat că cei ce, acum 150 de ani, au zidit această biserică, văzînd că ea a fost reinfrumusețată, se bucură și ei astăzi în lumea de dincolo în care se află.

Aduc binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian tuturor celor ce s-au ostenit aici și tuturor celor de față.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți, Amin!

Solemnitatea luînd sfîrșit, credincioșii s-au îndreptat mulțumiți spre casele lor.

ASISTENT

† PREOTUL GRIGORE HATMANU

La 27 septembrie 1972 s-a stins din viață, la vîrsta de 79 ani, preotul pensionar Grigore Hatmanu, fost la parohiile Degerați și Conduratul, județul Prahova.

O fire activă și întreprinzătoare, cu un suflet cald, sincer și prietenesc, săritor cu rîpă și cu cuvîntul la nevoile aproapelui, regretatul preot, a știut să-și gospodărească fericit nu numai casa sa, dar și enoria pe care a păstorit-o.

S-a născut în anul 1893, ca fiu al unor distinși învățători, în comuna Hirlău, județul Botoșani. Primele lumini ale cărții le ia la școala din satul natal și apoi la Seminarul «Veniamin Costache» din Iași, unde distinșii săi dascăli i-au insuflat dragostea pentru biserică, preoție și patrie. După o păstorie de 30 ani în eparhia Moldovei, după 1944, păstorește parohiile Degerați și Conduratul din județul Prahova, unde a activat pe teren pastoral și obștesc pentru care a fost distins cu Ordinul «Steaua Republicii Socialiste România».

În biserica sa a fost foarte apreciat și iubit de credincioși, slujind cu multă căldură fiind și un bun predicator. Ca pensionar și-a trăit ultimii ani pe lîngă copiii săi, cărora le-a dat o instrucțiune superioară și o educație deosebită.

Slujba înmormântării s-a oficiat în biserica Sapienței din Capitală la 30 septembrie de un sobor de preoți în frunte cu preoții Const. Sîrbu și Vasile Constantinescu. După oficierea serviciului divin, preoții Gheorghe Șerban de la parohia «Sfinții» și pr. prof. pensionar Ioan Constantinescu au rostit cuvinte de aleasă apreciere asupra vieții și activității defunctului și de mîngiere pentru familie și pentru cunoscuți.

Spre seară a fost condus de toți cei prezenți la Cimitirul Ghencea, unde s-a făcut înhumarea.

ASISTENT

† NICOLAE BĂLȘANU

La jumătatea lunii noiembrie s-a stins din viață, la vîrsta de 70 ani unul din vechii salariați ai Centrului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor — Nicolae Bălșanu, care vreme de peste 20 ani a muncit mult, ca șef de depozit de materiale la Instituția noastră. Prin munca sa a contribuit în mod deosebit la procurarea și manipularea tuturor materialelor ce au alimentat numeroasele șantiere ale operei de restaurare și înfrumusețare a monumentelor istorice și bisericesti din eparhia noastră, operă realizată atît de strălucit, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Acest om, pe care l-a caracterizat modestia și munca, și-a creat din locul său de muncă un loc de care numai moartea l-a despărțit.

Fecior de țărani, de pe plaiurile vilcene, își plămădește sufletul său la lumina cărții, la Seminarul teologic de la Rîmnicul Vilcii și la Facultatea de teologie din București. Nu i-a fost dăruit să intre în cler, dar a slujit credința și Biserica, cu toată ființa sa. A fost apreciat de conducerea Instituției pentru activitatea lui cinstită și prisositoare.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit la 18 noiembrie, la Mînăstirea Cernica, de un sobor de preoți, după care preotul Ion Antonescu, de la parohia «Sf. Treime Dudești», în numele colegilor de semniar, a adus mărturisirea compasiunii lor, pentru dispariția regretatului lor coleg, iar preotul David Popescu, în numele Instituției și al colegilor de la Centrul Eparhial, a arătat rivna, devotamentul și meritele lui Nicolae Bălșanu, în cadrul muncii încredințate. Seara lîrziu, sub picăturile de ploaie rece de toamnă, a fost coborît în mormint la cimitirul Sf. Lazăr, fiind condus de cei ce l-au cunoscut și l-au apreciat.

ASISTENT

O PIOASĂ ADUCERE AMINTE

În ziua de 9 noiembrie 1972, un grup de cîntăreți bisericesti din Capitală și provincie, absolvenți ai fostei Școli de cîntăreți de la Mînăstirea Căldărușani, s-a întrunit la vechiul sediu al Școlii, ca să cinstească și să comemoreze figura neîntrecutului psalt și fostul lor dascăl de muzică bisericască, Arhimandritul Silvan Nistor, care a

modelat din elevii săi, buni cîntăreți ai stranei bisericești, insuflîndu-le dragostea de biserică și de viersul psaltic, ce face cinste imnologiei noastre bisericești contemporane.

Cu ocazia împlinirii a 7 ani de la trecerea din această viață a arhimandritului Silvan Nistor, grupul de cîntăreți a ridicat la mormîntul iubitului lor profesor o cruce, care va mărturisi omagiul, recunoștința și prețuirea lor, aduse la mormîntul lui, o dată cu florile.

După săvîrșirea Sfintei liturghii și a parastasului cuvenit, a luat cuvîntul cîntărețul Costache Gheorghe, fost elev al Școlii, care a evocat personalitatea dascălului lor, spunînd, printre altele: «Arhimandritul Silvan Nistor s-a născut în anul 1901 în părțile Dobrogei și a urmat cursurile seminariale la Constanța, deprinzîndu-se în mod deosebit cu frumusețea muzicii psaltice ortodoxe. După terminarea seminarului a îmbrăcat haina monahală, urcînd toate treptele, de la «frate» pînă la «arhimandrit». Toată viața sa a dedicat-o muzicii bisericești, fiind cîntăreț la strană pînă la vîrsta de 64 de ani, cînd aripa morții i-a curmat firul zilelor sale. A fost profesor de muzică bisericească, la Școala de cîntăreți de la Căldărușani, unde și-a petrecut aproape întreaga sa viață. Vorbitorul a citat o parte din compozițiile fostului lor dascăl, ca: «Fericit bărbatul» — glas V, «Doamne mîntuiește» — glas V, «Axion» — glas V, «Veniți să ne închinăm» — glas VIII și altele. Întîlnirea s-a încheiat cu o agapă frățească a colegilor, la trapeza minăstirii.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

SERBAREA COLINDELOR DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU LA PALATUL EPISCOPAL

Urmînd tradiția îndătinată, salariații Centrului Eparhial, corpul profesoral al Școlii din cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din localitate, preoții din orașul Buzău, s-au adunat în seara zilei de 31 decembrie 1972, în sala de festivități a Palatului, ca din toată inima să aducă Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim omagiul lor de recunoștință, dragoste și supunere, precum și urări de noi realizări în anul așteptat cu atîta speranță de toți credincioșii ortodocși și de întregul nostru popor, ca un an de pace, de bună înțelegere între oameni și popoare, de noi eforturi și realizări materiale și culturale în patria noastră, Republica Socialistă România.

Însoțit de P. C. Pr. Vicar Cocora Gabriel și P. C. Consilierii administrativi Ion un an de pace, de bună înțelegere între oameni și popoare, de noi eforturi și realizări, dînd binecuvîntarea arhierescă celor prezenți. Corul Catedralei Episcopale intonează imnul «Pre Stăpînul» după care ia cuvîntul, în numele celor prezenți, P. C. Pr. Protopop de Buzău Nicolae Sburian, care spune, printre altele: «Dacă în ziua de Crăciun Prea Sfințitul Episcop a poposit printre noi, prin cuvîntul Pastoralii sale, noi cei de aici, în numele credincioșilor, a slujitorilor Bisericii și în numele instituțiilor

Bisericești din Eparhie, ne-am înfățișat părintelui nostru duhovnicesc pentru a gusta împreună din pocalul bucuriei noului început de an. Cum va fi acesta? Răspunsul stă în noi, în dorința noastră pentru împlinirea celor bune.

Din puținul celor înfăptuite pînă acum să izvorască în sufletele noastre hotărîrea pentru mai multe și mai certe strădăanii: veghe neadormită pentru o viață bine plăcută lui Dumnezeu și muncă fără preget pentru îndepărtarea tuturor lipsurilor, pentru bunăstarea semenilor noștri, pentru înălțarea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România». În încheiere, P. C. Sa a urat Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim ani mulți cu sănătate deplină și noi realizări în ogorul Bisericii și fericirea obștească.

După aceasta, corul, sub conducerea Arhidiaconului Dumitru Stoica, de la Catedrala Episcopală, a intonat colindele: «O, ce veste minunată», de Dumitru Chiriac; «Steaua sus răsare», de Ioan Chirescu; «La Vitleem colo-n jos», de Nicolae Lungu; «Domnuț și Domn din cer», de Gh. Cucu; «Florile dalbe», de Timotei Popovici; «Crăciunul» de I. Baston; «Leru-i Ier», de Gh. Costea; «Coroană de trandafir», de Gh. Cucu; «S-a născut Domnul», de Dumitru Chiriac și «Bună dimineața», de Podoleanu și Costescu.

Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim a mulțumit celor de față pentru participare și dragostea arătată, apoi împărțînd din gândurile sale, în pragul acestui început de an nou, a spus printre altele: «Ne-a ajutat Bunul Dumnezeu să ne adunăm și de data aceasta în prag de an nou, ca în rugăciuni, privegheri și cîntări să-I mulțumim că am încheiat un an, cu bine și să întîmpinăm noul an, cu pace, sănătate și spor în muncă și în fapte bune.

Aniversarea a 25 ani de la proclamarea Republicii Socialiste România ne-a prieluit o adîncă elevație sufletească și ne-a aprins în inimi flacăra unui adevărat și luminos patriotism, ca cetățeni devotați și loiali, ne vom aduce toată contribuția pentru binele scumpei noastre Patrii și fericirea obștească. Ne bucurăm de deplină libertate religioasă, conform Constituției și Legii Cultelor din 1948.

Ne îndreptăm gândul nostru, în aceste clipe solemne, către înțeleptul conducător al Statului, Dl. Nicolae Ceaușescu, care ocîrmuiește Republica noastră, ridicînd-o pe înalte culmi de glorie, în interior — spre binele și fericirea întregului popor, iar pe plan internațional prestigiul Patriei este recunoscut în rîndul tuturor popoarelor.

Ca fii și slujitori ai Bisericii noastre strămoșești vom aduce, din plin sprijinul și contribuția noastră la progresul Patriei. Biserica noastră a fost totdeauna alături de popor și a sprijinit toate aspirațiile legitime ale acestuia, după cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos, care zice: «căci și Fiul Omului n-a venit ca să slujească, ci ca să slujească El...» (Marcu X, 45).

Biserica este în slujba lui Dumnezeu și a credincioșilor. Nu putem sluji lui Dumnezeu, dacă nu slujim și credincioșilor. În Mișcarea Ecumenică, Biserica noastră ocupă un loc bine determinat, conform îndrumărilor date de Prea Fericitul Patriarh Justinian. Prin această mișcare se lînde la apropierea dintre Bisericile și confesiunile creștine. Este clar, așadar, că prin această lucrare, se aduce un aport la conlucrarea popoarelor, la pace și înfrățirea lor.

Un examen de conștiință se impune. Va trebui ca fiecare să facem un bilanț sumar de lecții utile pentru viitor. Cum am înmulțit talantul de creștini, ca fii ai Bisericii? Vom da seama înaintea nemitarnicului judecător despre toate cele ce am săvîrșit în anul care a trecut. Să ne silim să ajungem la un stadiu superior de viață și de trăire creștină și cu toată mulțumita și îndeplinirea să ne îndeplinim, în mod corect, toate datoriile cetățenești.

Dorim ca anul nou să fie un an al păcii și al colaborării popoarelor lumii.

Anul nou — 1973 — ni se înfățișează ca o pagină albă pe care vom înscrie un nou capitol al istoriei vieții noastre. Esențialul pentru noi, în acest ceas, este să decidem ce anume vom înscrie pe această pagină «albă» a noului an — 1973. Gîndul spre viitor ne duce spre destinul nostru prin Harul celui ce cirmuiește acest destin și se va realiza făgăduința biblică: «Iată toate lucrurile sunt noi».

La mulți ani Conducătorilor înțelepți ai Republicii Socialiste România!

La mulți și fericiți ani întîilor stătători ai Bisericii, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Într-un înălțător entuziasm s-a așteptat sfîrșitul unui an de muncă și începutul unui an nou de speranțe în viitorul de aur al Patriei noastre.

Pr. ION C. ZAMFIR

ȘTIRI DIN EPARHIE

† Preotul Anghel Petre, de la parohia Sfîntul Gheorghe — Municipiul Brăila a decedat pe neașteptate, în ziua de 6 noiembrie a.c., luni dimineața, cu o zi înainte oficiase Sfînta liturghie singur. S-a născut în anul 1900 — nov. 18 în comuna Padina, județul Buzău, din părinți agricultori. A urmat cursurile Seminarului Central din București, a obținut și diploma de învățător, pe baza căreia a funcționat la școala primară din Padina, Rușetu și Largu. S-a căsătorit cu Dumitra, fiica preotului Voicu Angelescu din Rușetu. În anul 1934 a obținut titlul de licențiat în Teologie.

Hirotonit în anul 1923, a funcționat în parohia Largu pînă în anul 1926 mai 15, în parohia Padina II pînă la 1 ianuarie 1945 și de atunci la parohia Sfîntul Gheorghe-Brăila. Pentru meritele sale pastorale a fost gratificat cu rangul bisericesc onorific de «iconom stavrofor».

Slujba înmormîntării a fost oficiată în biserica Sfîntul Gheorghe, în ziua de 8 noiembrie a.c., de un sobor de preoți, format din P. C. Pr. Inspector bisericesc Marin Negulescu, de la Episcopia Buzăului, P. C. Pr. Protopop al locului — Nicolae Velescu, Gogu Sirbu, parohul bisericii și alți preoți. Au ținut cuvîntări P. C. Pr. Protopop N. Velescu, C. Preot Gogu Sirbu, C. Pr. Parapancoa Nicolae și P. C. Pr. M. Negulescu, inspector bisericesc, ultimul ca delegat din partea Prea Sfîntitului Episcop Antim. În cuvîntul său P. C. Pr. Protopop a arătat că preotul Petre Anghel, chiar de la începutul pastorației sale, a cîștigat încrederea enoriașilor din parohia Largu și cu colaborarea acestora a zidit biserică nouă; la Padina II a amenajat complet biserica și a înălțat clopotniță nouă. Bine pregătit, bine orientat, slujitor la biserica Sfîntul Gheorghe într-un colectiv de 3 preoți, iubiți de credincioși, harnici și cu spirit de jertfă și dăruire pentru Sf. Iocăș. S-a mutat întru Domnul la un an după soția sa, presbitera Dumitra, soție vrednică și devotată care l-a ajutat mult în misiunea sa. În urmă a lăsat un fecior pe bratele căruia a murit tatăl său, și două fete, fiecare cu casa și familia sa, cu rosturi frumoase în societate, care au moștenit de la tatăl lor zestrea sufletească a cinstei, corectitudinii, a îndeplinirii datoriei cu punctualitate, iar de la mama lor, dragostea, inima caldă și iubitoare față de familie și față de oameni.

În regretele, dar și în prețuirea sinceră a enoriașilor și colegilor săi preoți de la biserică și din protopopiat, a fost dus și înmormântat în cimitirul orașului. Prea Sfințitul Episcop Antim a transmis îndureratei familii și enoriașilor sincere regrete, cu rugăciuni fierbinți pentru odihna sufletului și fericita pomenire.

† **Preotul Ion Vîrlan**, parohul parohiei Dragosloveni, Protopopiatul Focșani, județul Vrancea a căzut pe cale în noaptea zilei de 26 noiembrie a.c. din cauza unui atac de cord, pe cînd se ducea în probleme pastorale în parohie. Era în vîrstă de 72 ani. A funcționat la parohiile Kirintnea — jud. Lăpușna, de la 25 decembrie 1925 pînă la 17 octombrie 1930; la parohia Hănăseni de Pădure pînă la 1 noiembrie 1944, la parohiile Pleșcoi și Fundeni — jud. Buzău, pînă la 1 noiembrie 1946, la parohia Terchești pînă la 1 decembrie 1968 și apoi la parohia actuală — Dragosloveni. Cei în drept au apreciat favorabil activitatea și comportarea sa; a dat concursul, de care s-a simțit nevoie, cu multă bunăvoință în munca și acțiunile de folos obștești. A reparat biserica și casa parohială, a înfrumusețat biserica cu prețioase odoare de cult, a avut o linută demnă în toate ocaziile.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în biserica parohiei, în ziua de 30 noiembrie de un sobor de preoți, formal din P. C. Protopop Ion Munteanu, Ion Constantinescu — Profesor la Seminarul din Buzău și alți slujitori. Răspunsurile la strană au fost date de cîorul cîntăreților sub conducerea D-lui Vasile Gîngă — secretarul Protopopiatului Focșani.

P. C. Protopop Ion Munteanu a scos în evidență meritele pastorale, în toate sectoarele de activitate ale fostului preot Ion Vîrlan, în cei 47 ani de pastorație, care s-a dovedit un bun gospodar reparînd radical biserica și casa parohială, și-a atras prețuirea și dragostea enoriașilor săi. P. C. Sa a adus în numele Prea Sfințitului Episcop Antim mîngîierii duhovnicești familiei îndurerate precum și enoriașilor pe care i-a păstorit. Despre modul demn de vrednică păstorie a decedatului preot Ion Vîrlan a vorbit și cucernicul preot profesor Ion Constantinescu, care a scos în evidență tactul pastoral și zelul său misionar.

Purtat pe umeri de preoți și consilierii parohiali, plîns și regretat de familie, prieteni și enoriași, a fost înmormîntat în cimitirul satului. Veșnică să-i fie amintirea.

† **Preotul Mocanu Gheorghe**, parohul parohiei Zăvoaia-Protopopiatul Brăila, în vîrstă de 57 ani, a murit în spitalul din municipiul Brăila, în ziua de 3 decembrie. În mormîntarea a avut loc în ziua de 6 decembrie în biserica parohială, slujba fiind oficiată de un sobor de preoți sub protia P. C. Protopop Nicolae Velescu și cucernicii preoți Gherguș Badiu — Sfînta Treime, Ilie Ciupercă — Unirea și alți slujitori. În numele Prea Sfințitului Episcop Antim a vorbit P. C. Pr. Protopop, transmițînd familiei, preoților și credincioșilor arhieriești binecuvîntări, condoleanțe și mîngîieri. Despre cel decedat arată că s-a născut în comuna Bordei Verde, satul Colonel Gabrielescu, a urmat Seminarul teologic și apoi a obținut și diploma Facultății de teologie. A fost hirotonit în anul 1940 pe seama parohiei Zăvoaia unde a păstorit pînă la moarte. Bun coleg, bun slujitor, iubitor al cărții, pregătît profesional, păstor apropiat de credincioși, a fost alături de ei, îndrumîndu-i în viața spirituală și cetățenească, colaborînd cu organele locale de stat în acțiunile obștești. A urmat la cuvînt Cucernicul Preot Gherguș Badiu care a scos în evidență sîrguința, colegialitatea și omenia celui decedat. După prohodirea din biserică a fost dus și înmormîntat în cimitirul parohial. Preoții și credincioșii îi poartă o amintire duiosă și îl pomenesc în rugăciunile lor.

† **Alexe Bounegru.** În ziua de 6 noiembrie a.c. a încetat din viață cîntărețul bisericesc Alexe Bounegru de la biserica Nașterea Maicii Domnului din municipiul Buzău, în vîrstă de 68 ani, după o scurtă grea suferință de 6 zile.

A urmat școala de cîntăreți bisericești, pe care a absolvit-o cu nota maximă. Se căsătorește cu Raisa și au doi copii : pe Boris, inginer silvic și Lidia, casnică. Este numit cîntăreț în anul 1944, se stabilește în Buzău și este încadrat în postul de cîntăreț la capela Școlii Normale, se transferă apoi la biserica Nașterea Maicii Domnului și aci activează pînă la încetarea din viață.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în Biserica parohiei Broșteni de un sobor de preoți : Vasile Gh. Sibiescu, de la parohia Sfîntul Gheorghe, Radu Antofie de la parohia Broșteni, Cristea Mihăilă de la Parohia Banu și Teodor Done, parohul parohiei Nașterea Maicii Domnului. Răspunsurile la strană au fost date de cîntăreții bisericești din municipiul Buzău. Ca fost preot slujitor mulți ani la biserica Nașterea Maicii Domnului, a vorbit despre cel dispărut, cucernicul preot Cristea Mihăilă, care a scos în evidență calitățile de om și de slujbaș al Bisericii ale defunctului cîntăreț : ca om a fost bun, îndatoritor, foarte atent cu semenii și optimist ; iubea copiii — nu numai pe ai săi, dar și pe cei din parohie ; ca slujbaș al bisericii a fost chipul cîntărețului desăvîrșit, avea o voce foarte frumoasă, plăcută și de mare volum, era punctual, își îndeplinea cu prisosință îndatoririle de serviciu — avea grijă de toate și le făcea pe toate în gospodăria bisericii. Față de preoți avea tot respectul. Nu se certa cu nimeni și era un om fără dușmani. A fost membru al Consistoriului disciplinar-bisericesc-protopopesco-Buzău.

Din partea colegilor cîntăreți a vorbit cîntărețul Spirea Constantin de la biserica Cuvioasa Parascheva.

Înmormîntarea a avut loc la cimitirul Eroilor din localitate.

Amintirea lui va rămîne vie în inima celor ce l-au cunoscut și iubit.

*

Conferințele de orientare din cursul lunii noiembrie. — Spre deosebire de alte conferințe din cursul acestui an, această conferință a fost închinată aniversării a XXV-a a proclamării Republicii. Cancelaria Sfîntului Sinod trimițînd tuturor Eparhiilor un text oficial care a fost citit de fiecare delegat eparhial cu prezidarea conferințelor. Tema fixată de Sfîntul Sinod, în sesiunea din decembrie 1971, a fost «Contribuții recente (1965—1972) ale Bisericii Ortodoxe Române la acțiunile pentru promovarea ecumenismului creștin și a Păcii în lume. Aprecieri asupra semnificației lor». *Proa Sfîntului Episcop Antim* a îndrăguit, ca la cele șase protopopiate, să se țină conferințele de orientare la următoarele date : 16 noiembrie la Brăila și Pătîrlagele, 22 noiembrie la Buzău și Panciu, 23 noiembrie la Focșani și Rimnicu Sărat. La Brăila a fost delegat eparhial Pr. Ion C. Zamfir, Consilier Cultural. A susținut referatul preotul Sebe Radu. La discuții au participat cucernicii preoți : N. Velescu — Protopop, Constantin Noaples, Bibicu Tănase, Cloșcă Gheorghe, Custură Ștefan, Necula Petru, Teodorescu Alex., Ichim Nicolae, Mardale Constantin, Andronescu Gheorghe, Gogu Sirbu.

La Pătîrlagele, delegat eparhial a fost Pr. Marin Negulescu, inspector bisericesc. Referatul a fost susținut de C. Preot Drăgoi Gheorghe. La discuții au participat Cucernicii Preoți Ion Dobrescu, Traian Popescu, Nicolae Popescu, Petre C. Ion, Petre Constantinescu.

La Buzău, delegat eparhial a fost Pr. Gheorghe Guță, Consilier Economic. — Preotul Sandu Tudor a fost desemnat să susțină referatul la temă. Au adus contribuții

Cucernicii Preoți N. Sburlan — Protopop, Ion Frăsineanu, Ene Radu, Coman Traian, Constantin Rotaru, Horia Constantinescu, Răduță Petre, Dumitran Ion, Moldoveanu Mihai.

La Panciu, delegat eparhial a fost Pr. Cocora Gabriel, Vicar administrativ. Referatul a fost susținut de preot Croitoru Nicolae, completat prin discuții de către Cucernicii Preoți V. Văcăreanu — Protopop, Ion Grobnic, Popa Gheorghe, Popescu Vasile — Făurei, Postolache Ion și Frunză Alexandru.

La Rîmnicu Sărat, delegat eparhial a fost Pr. Marin Negulescu, inspector bisericesc. Preotul Galbenu Ion a susținut referatul la temă; au participat la discuții: Cucernicii preoți Gh. Popescu, Protopop, V. Mihalașcu, Nicolae Burlăcescu, Mihai Diamandescu, Aurel Dragomirescu, Dumitru Taman, Constantin Popescu, Iluță Maxim, Florea Manole.

La Focșani, delegat eparhial a fost Pr. Cocora Gabriel, Vicar administrativ. Tinărul preot Marin Vasile a susținut referatul la temă și au participat la discuții cucernicii preoți Ion Munteanu — Protopop, Chițiga Ion, Cercel Gh., Nicolae Bălănuță, Ciută Nicolae, Radu Georgescu, Vasile Tibrea, Gheorghe Neagu, Traian Pricopi, Cornel Hainăroșie.

După ce delegații eparhiali au citit textul trimis de cancelaria Sfințului Sinod, unii din cucernicii preoți indicați mai sus au arătat realizările pe plan local — județean sau comunal în cei 25 ani scurși de la actul istoric 30 decembrie 1947. Au fost trimise telegrame de către fiecare conferință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și D-lui Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru, în care s-au exprimat cele mai profunde sentimente de dragoste față de scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România și conducătorii ei iubiți și se angajează a sprijini și pe viitor eforturile întregului popor la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

La conferință a participat Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim care și-a exprimat sincer atașamentul față de politica internă și externă a statului nostru și a îndemnat preoțimea să activeze cu și mai multă putere spre realizarea apostolatului social pus în slujba sfintei noastre Biserici și a scumpei noastre patrii — Republica Socialistă România. S-a observat la toate conferințele și în inima tuturor cucernicilor preoți, dragostea de Biserică, de Patrie, de popor, de pământul strămoșesc.

*

Adunarea eparhială. — Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim a convocat Adunarea Eparhială în ședință anuală de lucru în ziua de 3 decembrie a.c. la orele 9,30. După oficierea Te-Deumului, în biserica catedrală, în prezența Prea Sfinției Sale și a membrilor Adunării, la orele 10 au început lucrările în sala de ședințe din Palatul Episcopal.

Lucrările au fost deschise de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Angelescu, care în cuvîntul său a amintit despre jubileul de 25 ani al Proclamării Republicii. Prin actul istoric de la 30 Decembrie 1947 s-a creat în România un context social-cultural profund umanist care și-a impus amprente și pe realitățile vieții spirituale și religioase. Biserica Ortodoxă Română își afirmă prezența și în lucrarea ei de sprijin a vieții noi din patria noastră. Prin «Apostolatul Social» la care ne-a chemat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, prin conferințele de orientare și pastoralele chiriachale, clericii și credincioșii au fost invitați să se achite de datoriile lor obștești, slujind lui Dumnezeu și oamenilor. Biserica noastră cu consecvență sprijină principiile

și acțiunile statului nostru, condus cu atita înțelepciune și devotament de Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, principii scumpe nouă ca : apărarea păcii, coexistență pașnică, securitatea europeană, dezarmarea. Libertatea religioasă a dat posibilitatea credincioșilor să-și manifeste sentimentul lor religios, muncind în același timp cu rîvnă pentru înflorirea patriei. În continuarea cuvîntării, Prea Sfinția Sa a amintit de realizările gospodărești de la Centrul Eparhial și de la parohiile din Eparhie. În cursul anului s-a tipărit un scurt istoric al Eparhiei, autor Pr. Cocora Gabriel — Vicarul administrativ și este tipărită și cartea de rugăciuni a Prea Sfinției Sale. La 18 aprilie, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh, a membrilor Sfîntului Sinod : Firmilian, Mitropolitul Olteniei, Teoctist, Episcopul Aradului și Gherasim Constanțeanul, arhiereu vicar al Eparhiei Dunărea de Jos, precum și în prezența D-lui Vicepreședinte al Departamentului Cultelor, a Cucernicilor preoți din Administrația eparhială, a P. C. Pr. Protopopi ai Eparhiei, a unui număr mare de preoți și credincioși, s-a făcut pomenirea a 1600 de ani de la martirizarea Sfîntului Sava Gotul, în apa Buzăului. După ce se amintesc și alte realizări din cuprinsul Eparhiei, în cursul anului, Prea Sfinția Sa a terminat aducînd omagiul de recunoștință și devotament față de conducătorii patriei noastre, față de conducerea Departamentului Cultelor, față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. În aplauzele celor prezenți se dă citire telegramelor adresate D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, D-lui Președinte al Consiliului de Miniștri, Ion Gh. Maurer, D-lui Președinte al Consiliului Popular Județean Buzău, Ion Sirbu.

După o pauză de o jumătate de oră, comisiile Adunării Eparhiale examinînd Rapoartele generale anuale întocmite de P. C. Pr. Consilieri administrativi Ion C. Zamfir și Gheorghe Guță, se reiau lucrările prin citirea de către raportori a Referatelor Comisiilor.

Raportul Comisiei administrativ-bisericești a fost citit de către Dl. Profesor Zamfir Constantinescu — Focșani și a consemnat și subliniat printre altele că viața religioasă s-a desfășurat în limitele deplinei libertăți religioase... că toate unitățile bisericești — de la Centrul Eparhial pînă la cea mai îndepărtată parohie — au respectat cu strictele legislația bisericească și de stat, dovedind respect și prețuire față de conducătorii Bisericii și ai statului nostru. Luînd cuvîntul, pe marginea acestui raport, Dl. Gh. Dumitrescu a arătat printre altele că cucernicii preoți trebuie să sprijine în continuare toate acțiunile statului și în special formarea unui climat moral sănătos, după care a urmat la cuvînt P. C. Pr. Misionar Protopop Roman Drug — Sfîntul Dumitru Adjud. Pus la vot, Raportul a fost aprobat în unanimitatea membrilor Adunării Eparhiale. Raportul Comisiei Culturale Sociale a fost citit de Dl. Ion Dianescu Brăila. Raportul a scos în evidență că Biserica, prin slujitorii ei, ajută la întărirea păcii, a dreptății în lume și a respectului și dragostei față de patrie și conducătorii ei. Pregătirea preoților și a viitorilor preoți se face în școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din localitate, școală ce are elevi din Eparhiile Buzău și Dunărea de Jos, își desfășoară învățămîntul sub directa îndrumare și supraveghere a celor doi chiriarhi : Dr. Antim și Chesarie. Elevii sînt educați spre o trăire religioasă curată, precum și o sănătoasă educație cetățenească, pentru a deveni buni și loiali cetățeni ai patriei noastre dragi. La cursurile de îndrumare misionară au fost 17 preoți ; acolo au fost orientați în problemele de viață ortodoxă și de ecumenism, în problemele obștești actuale, în desăvîrșirea cunoștințelor de pastorație. Cele 4 conferințe de orientare au tratat teme de importanță bisericească și obștească. De remarcat că Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim a participat la toate conferințele aducînd preo-

țimii 'sugestii pe marginea temelor și sfaturi pentru o pastorație în conformitate cu «Apostolatul Social» al Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian. Un capitol important l-a ocupat în raport latura obștească a activității preoțimii, în special acțiunile de interes obștesc, lupta pentru apărarea păcii etc. S-a scos în evidență rodnica activitate a sectorului cultural al Eparhiei, îndrumat de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim. Au luat cuvîntul P. C. Pr. Protopop V. Văcăreanu — Panciu și Dl. Prof. Zamfir Constantinescu — Focșani. Pus la vot, Adunarea Eparhială a aprobat Raportul în unanimitate. Raportul Comisiei economice a fost citit de Dl. av. Gheorghe Dumitrescu și a arătat printre altele, lucrările ce s-au făcut la Centrul Eparhial — o clădire anexă pentru muzeu și arhivă, pavarea incintei Centrului Eparhial cu piatră de Năeni, vitralii la ferestrele și ușile sufrageriei și sălii de ședințe, din Palatul Episcopal, uși sculptate la Palatul Episcopal, Catedrală, icoane în mozaic la portalul de intrare în incinta Centrului Eparhial, lucrări la mînăstirile Eparhiei și la parohii, respectîndu-se formele legale. Au evidențiat opera gospodărească a Eparhiei — inclusiv a Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim, P. C. Pr. Protopop Ion Munteanu — Focșani și Dl. Profesor V. Cojocar.

În numele membrilor Adunării Eparhiale Dl. Av. Gh. Popescu urează Prea Sfințitului ani mulți și cu realizări și mai frumoase. Pus la vot, raportul acesta este aprobat în unanimitate.

Lucrările Adunării Eparhiale s-au terminat în entuziasmul apropiatei aniversări a Republicii, în încredințarea că Eparhia, chiriarh, cler și credincioșii vor munci și cu mai mult avînt la prosperitatea țării noastre, la ridicarea ei pe noi culmi între țările și popoarele lumii, la noi acțiuni în cadrul Apostolatului Social.

*

Aniversarea a XXV-a de la Proclamarea Republicii. — La Școala de cin-tăreți bisericești și Seminarul teologic din Buzău, conform indicațiilor Cancelariei Sf. Sinod și a Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim, ziua de 17 decembrie, fiind ultima duminică pînă la vacanța Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, Școala din localitate a organizat o frumoasă serbare în sala de festivități de la etaj, cu următorul program: cuvîntări, coruri, poezii. Au participat P. C. Pr. Consilier Cultural al Eparhiei, Ion Zamfir, corpul profesoral al Școlii, în frunte cu P. C. Pr. Director Prof. D. Luca, elevii școlii, invitați. Corul a intonat, sub conducerea Profesorului de Mu-zică, Diacon Tudor Mihalache, «Slăvită Românie» de Mircea Neagu, «Românie te salut», de Marțian Negrea, «Drag pămînt românesc», de Temistocle Popa, «Pe-al nos-tru steag», de Ciprian Porumbescu. «Republică măreală vatră», de Ion Chirescu. Au recitat elevii Isbășoiu C., anul I «Ziua Republicii» de Otilia Cazimir, Munteanu Emil, anul IV, «Patria» de George Lesnea; Jugănaru V., anul IV, «Țării mele» de Victor Tulbure, Rîmboiu Anghel, anul III, «Odă Republicii» de Victor Eftimiu. Cuvîntarea festivă de deschidere a fost rostită de P. C. Pr. Director Prof. D. Luca, care făcînd o privire de ansamblu asupra vieții politico-sociale dinainte și după al doilea război mondial, a dat, în continuare citire, textului întocmit de cancelaria Sfințitului Sinod la a XXV-a aniversare a Republicii; P. C. Prof. Ion Constantinescu a vorbit despre Republica Socialistă România, înfăptuirea celor mai scumpe năzuințe ale poporului român.

Pr. ION C. ZAMFIR

R E C E N Z I I

Pr. Gabriel C o c o r a, *Episcopia Buzăului*, Editura Episcopiei Buzăului, București, 1972, 82 p.

Intr-o frumoasă broșură-ghid a Episcopiei Buzăului, Părintele Gabriel Cocora, Vicarul administrativ al Episcopiei ne redă «o scurtă și documentată prezentare istorică» a acestei episcopii.

În prefața semnată de P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, se arată că odată cu prilejul sărbătoririi a 1600 ani de la martirizarea Sfântului Sava Gotul, «se tipărește acest popas de aducere aminte» asupra vechimii creștinismului la noi și continuării lui pe aceste meleaguri. P. S. Sa trece succint în revistă viața episcopiei de la ctitoria ei de către voievodul Radu cel Mare, «de față fiind și Patriarhul Nifon al Constantinopolului», (1504) pînă la ultimele restaurări, efectuate în anii noștri. Ilustrează figuri de seamă ale Bisericii și Patriei ca «vestitul Popa Tun» administratorul din București al metocului episcopiei, Neagu Benescu, luptător progresist de la 1848, pictorii Nicolae Teodorescu și Gheorghe Tattarâscu și alții.

Lucrarea se împarte în șapte capitole și două anexe, judicios prezentate de autor.

Cap. I: «Pe firul Istoriei» (p. 6—33) redă o prețioasă mărturie din veacul al XIII, pomenită și de N. Iorga, în care se arată că în secolul XIII (1234) se găsea în părțile Buzăului o organizare bisericească ortodoxă, care se afla sub jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei (p. 6). Venind cu date precise și prețioase pentru istoria Bisericii române, Părintele Gabriel Cocora redă pagini din frământările veacurilor XV și XVI, din lupta dintre boierii Craiovești și Buzoieni, pentru înscăunarea unui domn favorabil intereselor lor. Numai după moartea lui Neagoe Basarab se limpezește vremea, venind pe tron Radu cel Mare, care ține echilibrul între aceste partide și care organizează administrația bisericească. Data de ctitorie a episcopiei de către voievodul Radu cel Mare este după unii 1503—1504 (p. 7) și este înființată ca piedică pentru pretenția Romei cu privire la episcopia Cumanilor. Locul ridicării primei episcopii a fost dincolo de Țirgul Buzăului, unde se află și azi.

În pisană Bisericii, așezată în anul 1834, se arată că «Matei Basarab a zidit această biserică, după ce mai întâi a dărîmat-o pe cea veche, făcută de strămoșii săi, arsă și stricată de năvălirile varvaricești». Din toate însemnările documentare reiese că primul ctitor al bisericii episcopale a fost Radu cel Mare. Actele de danii ale voievozilor Vlad Inecatul (1530—1532), Vintilă Vodă și Radu Paisie (1535—1545) acordau ajutoare dumnezeieștii episcopii din Țirgul Buzăului (p. 10).

De-a lungul vremii se revarsă asupra episcopiei numeroase și nespuse dureri. Năvălirea poloneză din 1600 cu Gabriel Bathory, răzmerița din 1775, sub Alexandru Ipsilante, cînd episcopia se prezintă «ca arsă și stricată», iar la 1807, sub Constantin Alexandru Ipsilante la fel, sînt puține momente din paginile de suferințe ale episcopiei. În 1821 este prădată de toate bunurile sale mișcătoare, iar mai târziu, în timpul primului război mondial, episcopia este ocupată de trupele inamice, care au transformat în grajduri Seminarul și camerele de la Palatul Episcopal (p. 12).

După prezentarea unor bogate date arhitectonice asupra clădirilor și așezărilor lor, din punct de vedere interior și exterior, cu pictura bisericii catedrale, reînnoită

de mai multe ori, autorul arată chipul ctitorilor ce se desprind din frescele murale: Matei Basarab și Elina Doamna, Doamna Neaga, soția lui Mircea Turcitul (1577—1583) și Vintilă Vodă (1532—1560). Dintre chipurile vlădicesti, peste care se odihnesc privirile, se desprinde Episcopul Chesarie (1825—1846), Ioasaf (1708—1716), Dionisie (1894—1921) și al donatorului Ștefan. Pe peretele din sud apare luminos portretul P. S. Episcop Antim Angelescu, noul ctitor restaurator al Episcopiei.

Cu Paraclisul și Palatul episcopal se trece la clădirile administrative, cu belșugul lor de portrete, chipuri și amintiri din istoria episcopiei buzoiene și a bărbatilor care au reprezentat-o sau ajutat-o. Seminarul, cancelaria, chiliile, clopotnița și celelalte clădiri sînt trecute ca un complet al prezentării arhitectonice ale episcopiei.

Cap. II (34—47) prezintă Vatra Culturală a Episcopiei Buzăului începînd cu manuscrisele miniaturale ale episcopului Luca, originar din Cipru (1583—1603), contemporan cu Mihai Viteazul. Aceste manuscrise «pot fi comparate cu cele mai de seamă opere europene și asiatice, cu frontispicii, chenare și inițiale, de o mare finețe și de un colorit rafinat și elegant. Merge mai departe pînă la lipiriturile din teacurile buzoiene, de la sfîrșitul secolului XIX. Autorul desprinde din file de cronică pe episcopul tipograf Mitrofan (1691—1703), ucenic al marelui Mitropolit Dosoftei al Moldovei, care a scos din tipărița de la Buzău, cele 12 mineie, Moltfelnicul și Triodul, care au rămas, după mărturisirea lui N. Iorga «cele mai frumoase și mai impozante produse ale tipografiei noastre». Cu aceste cărți se intra deplin cu limba românească în toate cîlirile și cînlărilor din Biserică, fapt ce constituie un însemnat eveniment cultural din trecutul poporului nostru.

Tipografia buzoiană, care a funcționat, cu intermitențe, 182 ani, dă la lumină 127 de titluri, printre care menționează: *Biblia, Mărturisirea Ortodoxă*, și *Vestitorul Bisericesc* — primul curier bisericesc din țară — apărut, săptămînal, vreme de doi ani, (1839—1840) (p. 37). Aici au fost tipărite pentru prima oară, cu litere latine, în anul 1869, *Apostolul și Evanghelia*.

Școlile de cultură generală și Școlile de grămălici au început în incinta episcopiei, în limba slavonă. Prima mărturie despre acestea o dă voievodul Nicolae Mavrocordat, care dăruiește episcopiei cîte 200 de taleri anual și «vinăriul județului Buzău», ca să se facă școală grecească și slavonească, «care s-a și făcut îndată». Școala slavonească a fost însă și mai înainte, fiind pomenită de episcopul Mitrofan în 1701 (p. 39).

Școala de cîntăreți bisericești, înființată în 1826 și Seminarul teologic în 1834, cu portretele profesorilor și Școala de zugrăvi bisericești, sînt prezentate documentar (p. 38—44).

Corul bisericii catedrale, înființat în 1859 de episcopul Dionisie Romano cuprinde un paragraf ce trece în revistă multe personalități ale muzicii și psalticii bisericești, ca Nae Ionescu, Neagu Ionescu, Nicolae Severeanu, Nicu Leonard, Nae Ciucurete și alții (p. 45).

Cu Biblioteca și Muzeul se încheie acest capitol prețios pentru cunoașterea activității episcopiei.

Cap. III: «Vechi loc de popas» (p. 49—52) autorul, trece în revistă figuri de călători, în vizită sau bejenii, ori popas la episcopie. Tîrgul Buzăului fiind în calea drumului mare spre Moldova, a primit mulți oaspeți de seamă, Radu cel Mare și Matei Basarab, Vintilă Vodă și alți voievozi trec prin Buzău. Constantin Brîncoveanu trimite pe Doamna sa cu toate jupinesele boierilor la mînăstire la Brad, în județul Buzăului și el vine la episcopie la 1690, participînd la serbarea Bobotezei în 1691 aici. Domnitori ca Nicolae Mavrocordat, Alexandru Ghica și Gheorghe Bibescu se opresc la episcopie Buzăului, precum și Domnitorul Alexandru Ion Cuza, care în drum de la Iași spre București, în seara zilei de 23 ianuarie 1859, este găzduit la episcopie, «fiind așteptat de o mare mulțime de oameni ce doreau să vadă pe acela în a cărei persoană se consacră principiul unirii principatelor române» (p. 51). Printre călătorii străini care au trecut pe la episcopie autorul pomeneste pe Patriarhul Macarie al Antiohiei și Paul d'Alep (1654), Patriarhul Dositei al Ierusalimului (1667 și 1673) și Hrisant Notaras (1715).

Cap. IV: «Evocări» (p. 53—62) este închinat unui întreg șir de ierarhi și persoane cunoscute în istoria culturală a poporului român. Pomenim dintre dișii: Protosinghelul Varlaam, compozitor de muzică bisericească, ce viețuiește la Mînăstirea Cio-

Ianu, Gavriil Munteanu, primul director al Seminarului, Ierodiaconul Ipatie Petrescu, Ieromonahul Ambrozie — zis Popa Tun, Ioasaf Snagoveanu, episcopul Dionisie Romano, toți mari patrioți de la 1848. O figură ce se desprinde în mod deosebit din această frescă este cea a episcopului Filotei al Buzăului (1850—1860), unul dintre cei rămași înfocați luptători pentru unire, membru al Divanului Ad-hoc. Capitolul se încheie, cu prezentarea a doi artiști maeștri ai penelului, care au înzestrat patrimoniul artistic național cu opere neprețuite: pictorii Ion Andreescu și Gh. Tattărăscu. Ion Andreescu a fost profesor de desen și caligrafie la seminar. Aici el a pictat pinze celebre (ca: Drăgaica, Tîrg la Buzău, Autoportret, Iarna, Casa de ciurari, În pădure, Stejarii și altele.

Rămas orfan de amîndoi părinții la vîrsta de 6 ani. Iordache Tattărăscu — ce și-a schimbat mai tirziu numele în Gheorghe — crește în casa unchiului său, zugravul cu renume Nicolaie Teodorescu, dascăl la Școala de zugravi din incinta episcopiei. Fiind talentat este trimis în Italia de episcopul Chesarie (1845) pentru specializare. De acolo va trimite episcopiei valoroase copii de pe operele: «Judit tăind capul lui Holofern» de Guido Reni și «Primul onor», de Cavalierul de la Carta, pîdese pe care episcopia le mai păstrează și azi.

Cap. V: «În pas cu vremea» (p. 63) este închinat operei de reinnoire și restaurare a monumentelor istorice din eparhie, săvîrsite în vremea păstoririi P. S. Episcop Antim Angelescu, ca o mărturie a grijii pe care biserica o manifestă în conservarea și păstrarea operelor de artă.

Cap. VI: «Inscripții» (p. 64—72) prezintă textele pisanilor și diferitelor inscripții de la catedrală, paraclis, seminar și unele inscripții funerare.

Cap. VII: «Cronologia episcopilor de Buzău» (p. 73) valoroasă pentru prezentarea lor într-o broșură-ghid.

Cap. VIII: «Bibliografie» (p. 75—79) prezintă, selectiv, diferite lucrări privitoare la episcopia Buzăului și la desfășurarea activității ei de-a lungul vremii.

Cap. IX: «Ilustrații» (p. 81—82) dă lista celor 43 de ilustrații cu care se încheie această broșură-ghid, ce constituie nu numai o închinare muceniciei Sf. Sava Gobtul, ci și o valoroasă monografie a unei vechi eparhii a Bisericii noastre, pe care o prezentăm ca un model și un imbold pentru alții.

Pr. DAVID POPESCU

Prof. Gh. Pârnuță, *Inceputurile culturii și învățămîntului în județul Dimbovița, Tîrgoviște, 1972, 281 p.*

Rod al unei intense activități de cercetare prin arhive și fonduri documentare, lucrarea aduce în discuție și rezolvă probleme referitoare la începuturile culturii și învățămîntului dimbovițean și, mai ales, din vechea reședință domnească, crăcișul Tîrgoviște.

Primul capitol ne prezintă *Tîrgoviștea, străvechea vatră de cultură* (sec. XIV—XV). Transformările economico-sociale prin care trece societatea românească în secolele XIV—XV își pun amprenta asupra *culturii slavone tîrgoviștene*. Numeroase mărturii (printre care corespondența dintre patriarhia din Constantinopol și voievodul munteean, Nicolae Basarab, 1359), documente semnate de domnitor, boieri și dregători, preoți, diaconi, citeli, episcopi, mitropoliți, atestă faptul că în această perioadă, în Țara Românească erau cunoscute limbile greacă, latină și slavonă. Dar meșteșugul scrierii este operă de școală, consideră Dl. Pârnuță. Privită prin această priză cunoașterea scrierii, duce la concluzia că încă din primele decenii ale secolului al XV-lea, pe lângă curtea domnească din Tîrgoviște a existat cu certitudine o școală. Și, cum printre slujitorii bisericii și mînăstirilor un loc de cinste îl ocupau «citetii», este de presupus că a existat o școală și pentru aceștia.

În ceea ce privește *cultura țirgovișteană în secolul al XV-lea*, studierea atentă a documentelor vremii demonstrează că Radu grămaticul și Neagoe grămaticul nu sînt singurii scriitori de documente din Țara Românească, din această perioadă. Numeroase nume românești de grămătică, dieci, pisari, scriitori, călugări, menționate în documente dovedesc că și acum trebuie să fi existat la Țirgoviște, pe lângă cancelaria domnească, școli în care aceștia și-au însușit «știința de carte». Cititul putea fi învățat într-o școală din tinda bisericii ori casa grămaticului, dar scrierea ori învățarea altei limbi cereau o organizare mai sistematică, un proces de învățămînt ca atare. Aici erau instruiți și educați solii, slujitorii domnești, logofetii, vameșii, care aveau nevoie de cunoștințe vaste.

În secolul al XVI-lea activitatea culturală de la Țirgoviște se intensifică. Numărul mare de dieci, grămătică, scriitori, se explică numai prin existența, alături de școlile de pe lângă cancelaria domnească și cea mitropolitană, a unor școli particulare. Documentele menționează o serie de nume de grămătică, logofetii și dieci ce-și arătau și localitatea de baștină (Stanislav din Văcărești, Stan din Sîrboca, Oancea din Albești). Numeroși boieri și însuși Neagoe Basarab, Doamna Despina știau să scrie și să citească, dovadă corespondența lor.

Activitatea culturală dimbovițeană din sec. al XVI-lea culminează cu tipăriturile lui Macarie, Dimitrie Liubavici și Coresi. Tipărirea de cărți însemna, pe de o parte, existența necesității de a citi și, pe de altă parte, buna cunoaștere a limbii și existența unor cunoscători în probleme de tipografie.

La tipărirea unor cărți ca *Liturghierul* (1508), *Octoiul* (1510) și *Tetraevangheliarul* (1512), Macarie a avut nevoie, desigur, de ajutoare-ucenici. Pregătirea acestora nu se putea face decît în ateliere-școli tipografice. Printre conducătorii acestora s-au numărat Liubavici și Coresi. În același timp «la curtea mitropolitană, trebuie să fi continuat școala de pregătire a preoților».

Așa precum se menționează într-o scrisoare, la Țirgoviște exista, probabil, în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495—1508), *școala particulară a lui Stanislav* «întîiul dascăl pe care îl aflăm că se ocupă cu predarea limbii române» și la care a învățat limba românească fiul lui Marcu din Brașov.

Învățămîntul era axat acum pe latura teoretică (cunoașterea dogmelor ortodoxe, rostirea de predici, citirea cărților de slujbă, psaltichia) și practică (învățarea scrierii și copierea, executarea de sculpturi, picturi de icoane etc.). Preoții, zugravii, sculptorii, pictorii, copiiștii erau pregătiți prin forma de ucenicie pe lângă un călugăr, diac ori meșter. Existau desigur și «școli» pentru fiii boierilor (învățămînt particular, studii în străinătate, aplicații pe lângă oșteni vestiți).

Instrucția și educația maselor — se precizează în studiu — se făcea prin participarea la slujba religioasă și în procesul muncii.

În încheierea acestui capitol autorul prezintă cîteva *figuri de voievozi și cărturari* care prin ideile ori prin activitatea lor au contribuit la dezvoltarea activității culturale țirgoviștene. Sub oblăduirea lui Radu cel Mare și apoi a celorlalți voievozi a apărut la Țirgoviște «prima carte tipărită în țara noastră». Din tipografia de la Dealul au ieșit și au circulat în Moldova și Transilvania numeroase cărți bisericești.

Neagoe Basarab a rămas în istoria arhitecturii românești, prin capodopera de la Curtea de Argeș, dar și în istoria culturii și literaturii românești, prin «Învățăturile» către fiul său Teodosie, «cel mai de seamă monument al cugetării și simțirii românești în limba slavonă, ...primul tratat de pedagogie românească». Este de la sine înțeles că, scrisă la Țirgoviște, opera lui Neagoe Basarab a fost cunoscută și folosită și în acest oraș.

Rîndurile închinat de cercetător acestui mare voievod cărturar de la a cărui moarte se împlinesc anul acesta 450 de ani, sînt pline de sensibilitate.

Petru Cercel (1583—1585), om cu o vastă cultură, sprijinitor activ al dezvoltării culturii la curtea sa din Țirgoviște, ctitor al palatului, Turnului Chindiei și bisericii domnești din Țirgoviște.

Nu trebuie uitat nici *Mihai Viteazul*, «principele românilor», ale cărui fapte de vitejie au inspirat versurile și cronicile multor cărturari de la curtea sa, și a cărui idee privind folosirea *limbii unitare, a limbii VII a poporului* este de o importanță deosebită.

Un rol determinant în răspîndirea cărților în limba română l-a avut activitatea tipografică desfășurată la Țirgoviște de diaconul Coresi, de Oprea și alți ucenici.

Toate aceste elemente îndreptălesc pe cercetător să considere Tîrgoviştea ca «un important centru de cultură al ţării în secolele XIV—XVI».

Şcoala şi cultura tîrgovişteană în secolul al XVII-lea (cap. II), îşi intensifică activitatea. Interesul pentru învăţatură, pentru limba română, în mod special, a determinat apariţia la Tîrgovişte a unor şcoli în limba română şi a unor şcoli în care să se predea latină şi greacă — necesare pentru o adevărată cunoaştere a culturii europene. Ca rezultat al acestei dispute dintre susţinătorii noilor idei culturale şi cei ai culturii slavone, au apărut şi funcţionat la Tîrgovişte trei şcoli (slavonă, slavo-română şi greco-latină).

Susţinută de vechii feudali şi cler, cultura slavonă a reînviat îndeosebi în timpul lui Matei Basarab. Cu sprijinul voievodului au fost organizate o şcoală şi o tipografie ce asigurau condiţiile necesare formării unor clerici cu o înaltă cultură.

Şcoala slavonă de la Tîrgovişte (despre a cărei existenţă sînt dovezi sigure) avea, pe primul loc din programă, studiul limbii şi culturii slavone, apoi noţiuni de aritmetică, catehism, cântări bisericeşti, noţiuni de cronologie, caligrafie. Voievodul cărturar a adus desigur şi dascăli pregătiţi. Se vorbeşte, astfel, despre «didascăful Grigore» şi Teodor (ucrainieni). Se presupune că tot aici ar fi predat: călugărul croat Rafael, Levakonik — viitor episcop de Ohrida, dascălul Daniil şi, îndeosebi, Udrişte Năsturel — mare logofăt şi îndrumător al vieţii culturale tîrgoviştene. Ca manuale, în şcoală vor fi fost folosite cărţi bisericeşti (Ceaslovul, Psaltirea, Faptele apostolilor. Evangheliarul, Cazania), manuscrise, lexicoanele şi gramaticile vremii.

Intrucît treptat, slavonismul este susţinut din ce în ce mai puţin, e de presupus că şcoala tîrgovişteană a devenit şcoală slavo-română. Date certe despre existenţa ei se găsesc în însemnările dascălului Staicu din Tîrgovişte — alcătuitorului unei gramatici în limba română (1667) şi autorul altor traduceri în româneşte.

La Tîrgovişte a existat şi o *Schola greca e latina* înfiinţată în 1646 sub conducerea dascălului Pantelimon Ligaridi, din Chios. Venit ca profesor particular în casa lui Constantin Cantacuzino, Ligaridi a fost trecut ca profesor la şcoala greco-latină. Cursurile şcolii au urmat pînă în 1691, cînd Ligaridi a părăsit ţara.

Prin conţinutul programei sale (de-a lungul a cinci ani de studii) această şcoală este considerată de cercetător ca «precursoare a viitoarei academii ce va apare la Bucureşti către sfîrşitul secolului al XVII-lea».

Tratînd în continuare despre *centrele de cultură în mediul rural dîmboviţean*, cercetătorul ne oferă date interesante despre activitatea culturală de la Mărgineni, azi I. L. Caragiale, şi din alte sate (de exemplu satul Pezdead).

În rîndul cărturarilor şi dascălilor legaţi de Tîrgovişte şi Dîmboviţa, în general, un loc important îl ocupă: Udrişte Năsturel (n. 1579); stolnicul Constantin Cantacuzino-autorul, între altele, al lucrării «Istoria Ţării Româneşti» şi a primei hărţi a Ţării Româneşti; Pantelimon Ligaridi-dascăl renumit, autor de lucrări istorice şi teologice («Istoria insulei Chios», «Istoria patriarhilor din Constantinopol», «Despre priamatul Papei», «Despre purcederea Sf. Duh de la Tatăl»), Ignatie Petriţi, Daniil Pannonianul; Stoica Ludescu «vornic la Tîrgovişte»; Matei al Mirelor şi dascălul Staicu, important în istoria învăţămîntului românesc pentru «ideea de a alcătui prima gramatică românească». Dintre elevii şcolii greco-latine din Tîrgovişte sînt amintiţi cărturari ca Şerban Cantacuzino şi Radu Năsturel.

În mediul cultural tîrgoviştean au existat şi preocupări de seamă pentru instrucţia şi educaţia artistică şi pentru educaţia fetelor.

Din punct de vedere al conţinutului său şcoala greco-latină de la Tîrgovişte: a contribuit din plin la introducerea în învăţămîntul românesc a noţiunilor de retorică, logică, texte ale unor scriitori greci şi latini etc.

În capitolul trei autorul se referă la *Şcoala din Dîmboviţa în secolul al XVIII-lea*.

Transformările sociale, economice şi politice din Ţara Românească din secolul al XVIII-lea au atras de la sine transformări în domeniul culturii, al învăţămîntului şi al gîndirii pedagogice.

În judeţul Dîmboviţa, apar şcoli noi, de diferite categorii (susţinute de domnitor, biserică, particulari ori locuitori). Autorul prezintă, în continuare, aceste şcoli dîmboviţene.

Școala domnească din Tîrgoviște exista deja în 1741. Activitatea ei a continuat și în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așa după cum se menționează într-o jalbă a locuitorilor din orașul Ploiești (datată 11 august 1777) și în bugetul școlilor din septembrie 1741. Cercetătorul presupune, prin analogie, că această școală a avut un dascăl român.

Tot în Tîrgoviște a existat, din inițiativă particulară, *Școala de la biserica Sf. Petru și Pavel* — așa precum se menționează în documentele domnești din 17 iunie 1793 și 28 septembrie 1798.

Intrucît în bugetul școlilor din martie 1780 era prevăzut și salariul unui dascăl de limbă română, la Găești, se presupune și existența unei școli domnești în acest oraș.

În secolul al XVIII-lea, domnia, mitropolia și chiar persoane particulare manifestă un interes deosebit pentru răspîndirea învățaturii de carte și în mediul rural. Ca expresie a acestui interes apar o serie de școli la sate. Așa sînt *școala de la Pătroaia*, cu caracter popular, înființată prin hrisovul lui Constantin Nicolae voievod, din 3 iunie 1746, și care — spun hrisoavele — a funcționat în continuare în 1753 și în 1794. Potrivit unui document datat la 20 octombrie 1785, și pe lângă biserica din Cornești, ctitorie a logofătului Scarlat Greceanu, a început să funcționeze o școală, lucru «foarte folositor și trebuincios locuitorilor părții locului» — spune documentul.

În 1792, spune alt hrisov, a început să funcționeze o școală și în satul *Suta*, cu cheltuiala lui Matei Locusteanul și mila voievodului Mihai Suțu.

Documentele mai menționează existența, pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, a dascălului Nicolae, considerat de cercetător, conducător al unei școli particulare.

Dintre figurile de cărturari dimbovițeni din această perioadă ne este prezentat Ienăchiță Văcărescu (1740—1797) vornic de Tîrgoviște și apoi mare spătar, diplomat, poet, autor al valoroasei gramatici românești «*Observații sau bîgări de seamă asupra regulilor și a rînduieilor gramaticii românești*».

Ideile ce au stat la baza organizării învățămîntului din această perioadă au fost sintetizate de cercetător prin studierea documentelor școlare (acte, programe, manuale, angajamente ale dascălilor). În linii mari acestea au fost: caracterul de clasă al școlii, gratuitatea învățămîntului (mai ales elementar), învățămînt în limba română, școli medii și superioare stabile și continue.

În ceea ce privește programele școlare, acestea cuprindeau: limbile slavonă, greacă, română, cunoștințe necesare pregătirii preoților (școala de la Pătroaia), dascălilor, dăcilor sau logofeților (școala de la Tîrgoviște).

Preocupările pentru învățămînt implică preocupări pentru tipărirea de manuale didactice și îndrumări metodice pentru dascăli. Printre manualele didactice care au circulat în această perioadă se numără: «*Întîia învățătură pentru tineri*» (Rîmnic, 1726), «*Bucoavna pentru învățătura pruncilor*» (Rîmnic, 1749), *Octoihul* (Tîrgoviște, 1712), «*Învățătura bisericească*» (de Antim Ivireanul, 1710), *Antologia de sentimente morale* tipărită de Anlim Ivireanul la 1714, și mai ales, Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu, «*Pilde filosofești*» (Tîrgoviște, 1713), cărți populare — *Archirie și Anadan, Varlaam și Ioasal, Floarea darurilor, Alexandria* (tipărită de Antim Ivireanul, la Tîrgoviște) etc.

Și pentru ca elevii să dea cu adevărat «rod la învățătură» se introduseseră concursurile, examenele, «un fel de bursă» etc.

În continuare este prezentat *învățămîntul în Dimbovița în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. Elementul caracteristic al acesteia, de destrămare a orînduirii feudale, îl constituie suflul nou de libertate socială și deșteptare națională. De aceasta se leagă și lupta pentru o școală națională, o școală în limba poporului. Învățămîntul dimbovițean cunoaște acum două etape de dezvoltare: 1800—1832, 1833—1848.

Școala de la Tîrgoviște în etapa 1800—1832 este menționată în puține documente. Cel mai important este anaforaua semnată de eforii Grigore Brîncoveanu, postelnic Iacov Rizu, Constantin Rasti și Nestor Clucer, datată la 24 martie 1815, în care se cerea domnitorului Caragea înființarea unei școli la Tîrgoviște, cu trei dascăli: doi pentru limbile greacă și română și altul pentru cîntări bisericești. Cum anaforaua a fost aprobată «școala a funcționat, desigur, în clădirile Mitropoliei, avînd ca dascăli, între alții, și pe ieromonahul Macarie». În decembrie 1817 se aduce la cunoștința ispravnicilor județelor, printre care și Dimbovița și Vlașca, hotărîrea domnitorului de a înființa o școală la București, pe lângă biserica Sf. Gheorghe și alte

școli în Tîrgoviște și Găești. «Și de data asta ele au intrat tot în grija Mitropoliei». Aceste școli din Tîrgoviște și Găești apar în documente și în anul 1825. Una funcționa cu doi dascăli — unul pentru învățători și altul pentru cîntări — iar cealaltă cu un dascăl.

În afara acestor școli publice erau însă și școli particulare. Printre acestea, în documente și nota autobiografică a lui Grigore Alexandrescu, sînt amintite: școala dascălului Rafail, «școala condusă de Mitilineu», școala de la biserica Stelea, școlile în limba română conduse de Răducanu, cîntărețul bisericii Tîrgului și, respectiv, Mihalache Drăghiceanu.

Cercetătorul prezintă în continuare școlile de la sate în etapa 1800—1837. Școala de la Suta — atestată prin hrisovul din anul 1803, a funcționat pe moșia boierului Matei Locusteanu și exista încă în cel de-al treilea deceniu al secolului al XIX-lea. Veneau aici «copii sărmani și săraci fără de plată». Școala de la Odărăști (Dimbovița) a funcționat pe moșia stolnicului Ioan Căltuneanu, din anul 1817 și în deceniul următor. Dintre școlile particulare existente în această perioadă în județul Dimbovița s-au făcut cunoscute cele ale lui Naum Rîmniceanu (de la Conțești de Jos și Potlogi), fost dascăl la Mărgineni (1808) și Ploiești (1818).

În cea de-a doua etapă, 1832—1848, școala națională din Tîrgoviște poartă amprenta noilor legiuri date în urma prevederilor capitolului VIII din Regulamentul Organic.

Programa școlii era desigur cea elaborată de comisia formată din profesorii Eufrosin Poteca, Simion Marcovici, Costache Moroiu, Iosif Genilie, Ioan Pop, Gheorghe Pop, Alecu Pop și Gh. Ioanid.

Ca organizator al școlii din Tîrgoviște, Eforia școalelor numise, în martie 1832, pe Mihail Drăghiceanu absolvent al examenului de «gramatică, geografia politicească, teoria numerelor întregi și a frîngerilor, catehismul». Școala a funcționat în chiliile Mitropoliei urmînd a se construi ulterior un local adecvat — fapt nerealizat nici în anul 1847.

În anul 1847 a fost numit al doilea profesor la școala din Tîrgoviște — Gr. Vlădescu — ce și-a desfășurat activitatea în chiliile bisericii Stelea. Școlile au fost închise în anul revoluționar 1848.

Dacă din punct de vedere al condițiilor materiale școala tîrgovișteană și-a desfășurat destul de greu activitatea, ea «se găsește printre cele fruntașe ale țării în ceea ce privește numărul de elevi».

O asemenea școală fusese organizată și la Găești, așa precum se arată într-un document din 1835.

În aceeași perioadă (1832—1848) existau în județul Dimbovița, în afara școlilor publice, o serie de școli particulare: școala grecească de la biserica Stelea (pînă în 1845), școala lui Răducanu (prin 1834), școlile cîntăreșilor de la biserica Tîrgului și Mitropolie, școala pregătitoare pentru seminar (1847).

În etapa 1838—1848, învățămîntul sătesc din Dimbovița este mult mai organizat. Dintre tinerii ce au desfășurat o complexă acțiune de organizare a învățămîntului sălesc din județ, se distinge figura lui Petrache Poenaru, «ctitor al învățămîntului românesc».

În continuare cercetătorul ne prezintă procesul de organizare a școlilor sătești dimbovițene, localurile și mobilierul, învățătorii și activitatea lor. În general se desprinde faptul că în ciuda greutăților întimpinate «numai după un an de la reorganizare a școlilor sătești, majoritatea satelor din Dimbovița aveau școli, frecventate în medie de cîte 17 elevi».

Ideile ce au stat la baza organizării învățămîntului din această perioadă poartă amprenta ideilor progresiste ale reprezentanților revoluției de la 1848: o școală națională, școală care să formeze luptători pentru libertate și independență națională. Au fost traduse și răspindite din ce în ce mai mult scrierile pedagogice ale lui J. A. Comenius, J. Locke, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi etc.

Dascălii dimbovițeni însușiții de dorința organizării și în județul lor a unor noi școli naționale și dezvoltării celor existente, au luat o serie de măsuri printre care: înființarea unui *Comitet de inspecție* pentru controlul tuturor școlilor, numirea de revizori și subrevizori școlari. Pe lîngă aceasta școlile erau controlate uneori de înalți prelați ai bisericii și chiar de domitor. Din conținutul unui raport întocmit cu

prilejul vizitei mitropolitului la școala din Tîrgoviște (8 sept. 1846), autorul conchide «că școala normală de la Tîrgoviște era și un fel de seminar în care erau pregătiți candidații de preoți» — situație considerată unică în raport cu celelalte județe în acea perioadă.

Pentru a explica mai clar în ce constă *conținutul învățămîntului* în școlile orășenești și sălești, cercetătorul ne prezintă, pe bază de documente, orarul, modalitatea de desfășurare a examenelor în școlile dimbovițene, programele, manualele (Tablele lancasteriene, manualul de silabism și citit, 1838, Tabla de aritmetică spre întrebuintarea școlilor primare, abecedare etc.) și hotărârile luate de Eforia școalelor pentru a se stimula creșterea nivelului de pregătire al învățătorului.

Necesitatea de cărți didactice și, mai ales, nevoia de cărți pentru lectură care, așa precum arăta Eforia, dădeau «prilej de a-și întemeia, prin cetanie, folositoarele știința», a condus la înființarea, în anul 1840, la Tîrgoviște, a *bibliotecii școlii normale*. Socolind interesantă lista de cărți din bibliotecă, cercetătorul ne-o redă în întregime (206 volume).

Tot atunci mai funcționa o bibliotecă și la Mărgineni.

O altă idee ce a stat la baza învățămîntului în perioada 1800—1848 a fost pre-darea după metoda lancasteriană — metodă introdusă odată cu înființarea școlilor naționale prin Regulamentul Școalelor.

Considerat progresist în raport cu chinuitoarele procedee de pînă atunci, sistemul lancasterian avea un susținător inflăcărat în Ion Eliade Rădulescu. Pentru a înțelege în ce constă acest sistem cercetătorul ne prezintă pe larg modul de desfășurare a unor lecții, conform noii metode și indicațiilor date — în cazul de față — învățătorilor tîrgovișteni, pentru o mai bună aplicare.

Idei interesante cuprind și *cuvîntările profesorilor școlilor naționale*. Spre ilustrare, sînt date în volum, fragmente din textul cuvîntării profesorului Mihalache Drăghiceanu la examenul de la școala din Tîrgoviște, în 1838 și din cuvîntarea serdarului Sache Poroieneanu, ținută la 2 iunie 1844.

În partea finală a volumului sînt prezentate figuri de dascăli și oameni de cultură dimbovițeni :

Naum Rîmniceanu (1764—1839), protosinghel, profesor peste 50 de ani, poet patriot, istoric, autorul unor materiale grupate în 23 de manuscrise.

Ion Codru-Drăgușanu (1818—1884) dascăl particular, luptător activ pentru luminaarea poporului, autor al lucrării «Rudimentele gramaticii române».

Mihail Drăghiceanu, profesor și educator, organizator școlii și bibliotecii din Tîrgoviște și a școlilor comunale dimbovițene.

Iancu Văcărescu (1792—1862), susținător ardent al învățămîntului în limba română, al teatrului românesc cu valoare educativă.

Ion Eliade Rădulescu (1802—1872), «părintele literaturii române», este originar tot din Tîrgoviște. Animator al culturii naționale el a fost totodată întemeietorul presei din Țara Românească și autor al unor valoroase studii pedagogice («Cîteva cugetări asupra educației publice», 1839, «Despre învățătura publică», 1840, «Cîteva cugetări asupra educației», «Chemare pentru un început de bibliotecă universală», 1848, «Gramatica românească», 1848).

Vasile Cîrlova (1809—1831) cîntăreț al ruinelor orașului natal Tîrgoviște.

Grigore Alexandrescu (1810—1885) în poeziile sale evocă cu nostalgie orașul în care s-a născut și a copilărit.

Ion Ghica (1816—1897) a creat cea mai mare parte a operei sale în Ghergani, jud. Dimbovița.

Asemenea tuturor dascălilor progresiști ai vremii, și învățătorii și profesorii dimbovițeni au sprijinit din suflet revoluția din 1848 fapt pentru care mulți dintre ei au fost închiși la Văcărești. Acest drum a fost urmat și de *Ion D. Petrescu* (1818—1903), conducătorul școlii primare nr. 1 din Tîrgoviște în perioada de după revoluție, revizor, inspector al școalelor și patriot de seamă.

Volumul cuprinde, ca anexe, lista de învățători din județul Dimbovița și o vastă bibliografie (documente, studii și reviste).

Introducerea de documente țirgovștene și fragmente ilustrative din altele sporesc valoarea documentară a volumului de față, volum pe care îl recomandăm cu toată căldura cititorilor dornici să cunoască mai bine unul dintre cele mai frumoase județe ale patriei noastre.

Prof. N. STANCULESCU

G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, 414 p.

Lucrarea de față cuprinde expuneri — făcute de autor la Institutul de limbi și literaturi străine al Universității din București iar, unele dintre ele, susținute la congrese și reuniuni internaționale — privind câteva texte bizantino-slave cîl și manuscrisele acestora. Scopul urmărit a fost acela de a dezvălui «aspecte mai puțin cunoscute sau necunoscute din epoca cea mai veche a culturii românești scrise, care încep documentar în secolul al X-lea dar capătă o dezvoltare amplă și originală după formarea statelor feudale românești, în secolul al XIV-lea».

Prima parte a volumului este deschisă cu studiul intitulat: «Apariția scrierii slave și pătrunderea ei la nordul Dunării. Răspîndirea în Țările Române a izvoarelor narative despre viața și activitatea fraților Constantin-Chiril și Metodie. Sint redade, pe scurt, principalele momente din viața și activitatea celor doi frați din Salonic și a discipolilor lor apropiați (secolele IX—X), și pătrunderea scrierii slave la nord de Dunăre în secolul al X-lea. În privința scrierilor și a traducerilor celor doi «clitori ai culturii scrise a popoarelor slave», autorul menționează că manuscrisele originale ale acestora sint dispărute. S-au reușit totuși câteva identificări sigure sau aproape sigure.

Ca urmare a unor condiții istorice și culturale specifice, căturrării români au contribuit și ei la dezvoltarea tradiției chirilo-metodiene. Multe scrieri, manuscrise și tipărituri vechi slavo-române și românești ne-au transmis chiar valoroase mărturii ale răspîndirii și aprecierii de care s-au bucurat, la noi, scrierile consacrate vieții și activității celor doi misionari — Constantin-Chiril și Metodie. În continuare sint prezentate — cu citate ample — aceste scrieri, manuscrise și tipărituri românești (ori păstrate la noi) în care se găsesc asemenea mărturii: *Viața lui Constantin Filozolul* (variante completă), *Viața lui Chiril Filozoful* (variante scurtă), *Viața (sau Pomenirea) lui Chiril, inclusă în sbornice de vieți ale sfinților — sinaxare sau proloage: Pomenirea lui Chiril, Mențiuni despre Chiril în traducerea slavonă a «Cronografiilor pe scurt» a patriarhului Nichilor și în «Cronica sirbo-moldovenească»; Călugărul Hrabr: «Despre litere», scrierea lui Constantin Kostenelki; Povestire anonimă despre traducerea Scripturii; Mențiuni despre Chiril și Metodie în primele tipărituri românești și slavo-române din sec. al XVI-lea și al XVII-lea; Ediția de la Rimnic a Gramaticii lui Meletie Smotriški (1755); Două scrieri renascentiste bulgare în țara noastră; Traducerea românească a Vieții lui Chiril și Metodie (1815) după versiunea lui Demetre din Rostov, tipărită la Minăstirea Neamt, în 1813.*

Urmează studiul *Inscripții slave-vechi de la Murlatlar-Basarabi (Dobrogea)*. Cu prilejul săpăturilor întreprinse la cariera de cretă de la Murlatlar-Basarabi (Dobrogea), în 1957, au fost descoperite, mai întii o bisericuță (B-1) și apoi alte șase bisericiute, galerii și morminte. Datat de cercetători în jurul secolului al X-lea, acest complex a atras atenția, printre altele, și pentru inscripțiile runice (probabil turcice), slave, chirilice și glagolice, grecești etc. Studiul de față prezintă cele opt inscripții slave-vechi din altarul, naosul și pronaosul din B-4, descoperite în perioada 1960—1961, cu considerațiile lingvistice, ortografice și cultural-istorice necesare.

Studierea îndelungată de manuscrise ale unor texte bizantino-slave l-au condus pe Dl. G. Mihăilă la o concluzie general acceptată: odată cu consolidarea statelor românești (secolul al XV-lea) căturrării români trec de faza de «împrumut» deve-

nind ei înșiși creatori de texte scrise cu precădere în limba slavonă. Cele mai multe și mai valoroase dintre ele aparțin genului istoric.

Aceste probleme au fost dezbătute de autor în antologia de *Literatură română veche* (1969) și în ediția *Învățăturilor lui Neagoie Basarab către fiul său Theodosie* (1970 și 1971), realizate împreună cu Dan Zamfirescu. Unele considerații expuse aici sînt aprofundate în patru studii inserate aici, în continuare.

Istoriografia românească veche (sec. al XV-lea—începutul sec. al XVII-lea) în raport cu istoriografia bizantină și slavă, prezintă, în prima parte, copiele cunoscute ale scrierilor istorice din literatura bizantină care au circulat sau au fost scrise în țara noastră (din sec. al XV-lea): *Cronografa pe scurt* a patriarhului Nichifor, *Cronica universală* a călugărului Gheorghe Amartalos, *Cronica* lui Simeon Magistrul și Logofătul (sau Metafrastul), copie unică, *Cronica* lui Ioan Zonaras (sec. al XII-lea), *Cronica universală* de Constantin Manasses (prima jumătate a sec. al XII-lea). Se trece apoi la *textele istorice sud-slave*, sîrbești ori bulgărești, cunoscute sau copiate în Țările Române: *Viața Sf. Sava* (cca. 1174—cca. 1236) prelucrată de călugărul Teodosie (sfîrșitul sec. al XIII-lea), *Sbornicul arhiepiscopului Danilo* (cca. 1270—1337), *Viața lui Ștefan Uros III Decanski* (1321—1331) de Grigore Țamblac (cca. 1365—1419 sau 1420), *Letopiseștele sîrbești* (două copii), *Cronica sîrbo-moldovenească* (două copii), *Cronica anonimă bulgară* (1296—1413). A doua parte a studiului tratează momentele mai importante ale activității de descoperire a istoriografiei române vechi din sec. al XV-lea, al XVI-lea și de la începutul sec. al XVII-lea. Bazele filologiei slavo-române au fost puse de B. P. Hasdeu. Activitatea, în acest domeniu a fost dusă mai departe de Ioan Bogdan «fondatorul slavisticii românești ca disciplină științifică». El dă la iveală și face cunoscute cele mai importante colecții de cronici românești în limba slavonă și în transpunere polonă (*Letopiseștele de cînd s-a început Țara Moldovei*) numit de el «de la Bistrița», *Cronica moldo-polonă*, *Cronică scurtă a Moldovei*, *Letopiseștele lui Azarie*, *Letopiseștele de la Putna I și II*, *Cronicile lui Macarie și Azarie*. A treia parte a studiului se referă la compoziția și unele aspecte literare privind aceste cronici slavone. Analiza se încheie cu *Cronica lui Mihail Moxa* (1620) prima lucrare istorică în limba română raportată la izvoarele bizantino-slave, un rezumat-prelucrare al *Cronicii* lui Manasses din limba medio-bulgară.

Importanța politică și literară a corespondenței lui Ștefan cel Mare cu Veneția studiul următor, este o comunicare făcută la Veneția în anul 1968, referitoare în-deosebi la textul solicii lui Ștefan cel Mare către dogele Veneției, Andrea Vendramin și Senatul venetian, din 8 mai 1447. Comentariile sînt însoțite de reproducerea textului după o fotocopie păstrată în limba italiană și tradusă cu mai mare exactitate față de edițiile anterioare.

Două scrieri literare ale lui Petru Movilă adresate compatrioților săi este titlul ultimului studiu al acestei părți. Este vorba de *Prclața* (tipărită în limba slavonă) la *Triodul înflorit* (Kiev, 1631) dedicată fratelui său Moise Movilă și de cuvîntoarea «rostită parte în limba polonă, parte în limba română», cu prilejul căsătoriei domniței Maria, fiica lui Vasile Lupu (1634—1653) cu prințul polon Jannusz Radziwil (febr. 1645). Textele comentate sînt reproduse în original și în traducere română.

Volumele cuprinde apoi, în partea a doua, studii asupra unor texte bilingve slavo-române din secolul al XVI-lea, un început al culturii și literaturii în limba română.

Primul studiu, *Texte bilingve slavo-române și unele aspecte ale studiului calculului lingvistic*, prezintă textele bilingve slavo-române din secolul al XVI-lea: *texte slavone însoțite de glose românești*, *texte slavone însoțite de traducerea lineară românească* (*Psaltirea*, *Evangeliiar*, *Apostol*, *Omilia de Paști* atribuită Sf. Ioan Gură de Aur, *Legenda Sfîntului Sisin*, *Legenda Duminicii*, *Floarea darurilor*, *Pravila Sfîntilor Apostoli*), *texte slavo-române tipărite pe două coloane* (*Evangeliiarul de la Sibiu*, 1551—1553). Autorul subliniază importanța culturală și lingvistică a acestor lucrări și, pentru demonstrarea acestui fapt, se procedează la analiza de calcul lingvistic a diferitelor cuvinte și expresii din opt texte. Cel de-al doilea studiu, *Fragmentul de Apostol slavo-român din colecția N. Iorga*, cuprinde comentarii asupra acestui fragment descoperit de N. Iorga în Transilvania — o traducere veche a *Apostohului*, independentă de cea din *Codicele Voronețean* din tipărirea lui Coresi și din *Manuscrisul popii Bratu*, din 1559—1560.

În Sintagma (pravila) lui Matei Vlastarius și începuturile lexicografiei slavo-române (secolele al XV-lea—al XVII-lea), autorul se oprește, mai întâi, la prezentarea atentă a 14 manuscrise slavo-române (cu elemente de drept ecleziastic, civil și penal) ale *Sintagmei* lui Matei Vlastarius. În continuare atenția este îndreptată asupra *Glosarului latin-slavon*. Redarea lui, făcută pe trei coloane (1 — forme originale, 2 — glosarul latin-slavon, 3 — glosarul latin-grec), a avut drept scop demonstrarea faptului că «începuturile lexicografiei românești, chiar dacă glosarul de care ne-am ocupat nu este original, trebuie fixate încă în secolul al XV-lea». S-a constatat totodată că manuscrisele slavo-române ale *Sintagmei* lui Matei Vlastarius sînt dintre cele mai vechi demonstrînd astfel «larga folosire în Țările Române a unui important codice juridic bizantin» dar și existența unui anumit nivel cultural și lingvistic.

Contribuții la studiul lexicografic slavo-române din secolul al XVII-lea este în strînsă unitate cu studiul anterior. Sînt expuse aici considerații asupra datării și conținutului a șase lexicoane slavo-române din secolul al XVII-lea ce au la bază *Lexiconul slavo-român* al lui Pamvo Berînda. Se insistă îndeosebi asupra *Fragmentului Cipariu* — un manuscris semnalat de T. Cipariu în 1847 și numit de acesta *Vocabular biblic sirbesc (i.e. slavon)-românesc* și prezentat acum în comparație cu cele cinci lexicoane aflate la B.A.R. și a altor două (unul din colecția Tolstoi — 1627—1693, și altul de la Moscova — sfîrșitul sec. XVII — începutul sec. XVIII).

Cea de a treia parte a volumului de față aduce *Date noi despre Originalul slavon al «Învățăturilor lui Neagoe Basarab» și critica unei ipoteze neîntemeiate*. Cercetătorul prezintă manuscrisul originalului slavon păstrat în Biblioteca Națională «Chiril și Metodie» din Sofia. Concluzia ce se desprinde este că «avem de a face fie cu exemplarul oficial destinat lui Theodosie, fie cu o copie apropiată de acesta, efectuată pentru mitropolia din Tîrgoviște sau pentru una din marile clitorii ale lui Neagoe Basarab-Mînăstirea Curtea de Argeș sau Bistrița Olteana». După identificarea caetelor păstrate și stabilirea volumului manuscrisului, autorul aduce noi contribuții privind raportul dintre cele trei versiuni: slavonă, română și greacă, în scopul respingerii ipotezei neîntemeiate a lui L. Vranoussis, conform căreia autorul *Învățăturilor* este Manuil din Corint († 1530), retor al Patriarhiei din Constantinopol. Pentru infirmarea acestei ipoteze sînt aduse și fapte și argumente ale altor cercetători (D. Russo, V. Grecu, Dan Zamfirescu). Se demonstrează astfel că textul grec este o traducere după originalul slavon.

Prin bogatul și valorosul său conținut, volumul de față aduce într-adevăr «noi contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi». Acest fapt ne îndreptățește pe deplin să-l recomandăm cu căldură celor ce le este dedicat: iubitorilor trecutului nostru.

IOAN F. STĂNCULESCU

Leonard S w i d l e r, *Jesu Begegnung mit Frauen*, în «Diakonia» 4/1972. Wien.

Isus Hristos este pentru creștini model de viață, de comportare față de Dumnezeu și față de semenii, îndeosebi față de cei în suferință și, evident, și față de femei. Dar dacă de-a lungul veacurilor creștinii, străduindu-se să-L imite pe Hristos în atitudinile Sale față de semenii, și, în privința aceasta, au înregistrat și progrese (spitale, aziluri etc.), în atitudinea față de femeie însăși au rămas mult timp deficitar, deși Hristos a tratat totdeauna femeile ca persoane umane de aceeași demnitate ca și bărbații.

În timpul Mintuitorului pe pămînt — se știe — femeile erau socotite ființe de rangul doi. Deși în Sfînta Scriptură se relatează de mai multe eroine. Femeile n-aveau voie să studieze lora, nici, asemenea copiilor și sclavilor, nu erau obligate să participe la rugăciuni. Nu erau socotite deplin calificate să participe la serviciile divine și nici să fie înregistrate între membrii unei comunități bisericesti. În sinagogi n-aveau voie să cilească cu glas tare, nici să aibă vreun rol conducător. Dar îngrădirile erau

impuse și în multe alte domenii ale vieții private și publice (Exemplu: numai în cazuri extreme puteau apare ca martore la justiție). Erau totdeauna sub tutela unui bărbat: tată, sot, cumnat ș.a. Poligamia era admisă, poliandria interzisă.

Mîntuitorul a propovăduit Evanghelia și femeilor, explicîndu-le însemnătatea Sfintei Scripturi le-a învățat adevăruri religioase. Femei i-au urmat și slujit lui Hristos în călătoriile Sale (Luca VIII, 1 urm.). După învierea Sa, Iisus se arată întîi unei femei (sau unor femei), cărora le spune să dea de veste celor 11 ucenici despre învierea Sa (Ioan XX, 11 urm.; Matei XXVIII, 9 urm.; Marcu XVI, 9 urm.). Aceștia ezitau la început să dea crezare femeilor, fiindcă, după legea iudaică, acestea nu puteau face o mărturie juridică valabilă.

Dar din faptele relatate se mai desprinde limpede intenția Mîntuitorului de a conecta aici respingerea aprecierii minore a femeilor cu centrul Evangheliei, cu învierea Sa. De femei e vorba apoi, și în următoarele trei relatări despre învieri săvîrșite de Iisus: 1) învierea fiicei lui Iair (Matei IX, 18 urm.; Marcu V, 22 urm.; Luca VIII, 41 urm.); 2) învierea unicului fiu al văduvei din Nain (Luca VII, 11 urm.); 3) învierea lui Lazăr, la rugămintea surorilor sale, Marta și Maria (Ioan cap. XI).

Sînt apoi, în Evanghelie, situații în care femeile nu sînt tratate ca persoane «depline», așteptîndu-se ca și Iisus să le aplice același tratament. O astfel de situație este cea relatată la Luca VII, 36 urm. Invilat de un fariseu, Iisus intră în casa lui și se așează la masă, dar în casă intră și o femeie păcătoasă, care udă picioarele Mîntuitorului cu lacrimile ei, le șterge cu părul, le sărută și unge cu mir. Fariseul se miră de acest fapt, dar Iisus îl muștră și subliniază numai momentele umane și spirituale din comportarea femeii: vorbește despre iubirea și păcatele ei, despre credința și iertarea ei.

A vorbi în public cu o femeie nu era socotit lucru «cuvincios», cu atît mai puțin cu o femeie «necuvincioasă», și totuși, Mîntuitorul i se adresează ca unei ființe umane: «Femeie, iertate îți sînt păcatele... credința ta te-a mîntuit, mergi în pace».

Cazul «femeii păcătoase» relatat la Ioan VIII, 4 urm., adversarii lui Iisus Hristos voiau să-l întrebuințeze pentru a-L ispitii (pe Iisus) și ca să aibă apoi ce cleveți împotriva Lui. După legea mozaică, femeia păcătoasă trebuia ucisă prin lapidare (Deut. XXII, 22 urm.). Dacă Iisus ar fi aprobat lapidarea, ar fi călcat legea romană, căci numai acesteia îi revenea dreptul să pedepsească cu moartea; dacă însă n-ar fi aprobat lapidarea s-ar fi făcut vinovat față de legea mozaică. În plus, adversarii lui Iisus mai voiau să demonstreze că, cu bunăvoința Sa față de femei și cu intervenția pentru drepturile lor, Iisus se pune în contradicție cu legea și cu condamnarea păcatului. Dar Iisus s-a sustras curselor întinse, refuzînd să se implice în legalisme și abstracțiuni. Dimpotrivă, El îi tratează pe acuzatori și pe acuzată deopotrivă ca persoane umane, morale: «Cine dintre voi este fără de păcat să arunce cel dintîi piatra asupra ei». Iar femeii acuzate, fără a-i aproba comportarea, dar cu compătimire îi spune: «Femeie, unde sînt pîrătorii tăi? Nu te-a osîndit nici unul?» Și ea a răspuns: «Nici unul, Doamne». Iisus atunci a zis: «Nu te osîndesc nici Eu. Du-te; de-acum să nu mai păcătuiești».

Cei trei sinoptici introduc în relatarea despre învierea fiicei lui Iair și cazul vindecării femeii cu scurgere de sînge de doisprezece ani (Matei IX, 20 urm.; Marcu V, 25 urm.; Luca VIII, 43 urm.). Femeia se sfia să se expună atenției publice și dorea să se atingă numai de haina lui Iisus. Sfiala ei izvoră din faptul că ea conta ca «necurată» (Luca XV, 19 urm.), ceea ce nu-i îngăduia să participe la actele cultice și, în plus, tot ce atîngea — oameni și lucruri — deveneau «necurate».

Dar puterea lui Iisus a vindecat-o; căci mărlurisîndu-i femeia că s-a alins de haina Lui, Iisus îi spune: «Credința ta te-a mîntuit, mergi în pace și fii sănătoasă de suferința ta». Evident, Iisus voia să atragă atenția asupra faptului, că nu se înspăimîntă de «necurății rituale» și că nu se teme ca, prin atingere de femeia «necurată» să devină El însuși «necurat». Dar și în altă situație Iisus nu ține seama de «dalinele» de atunci privitoare la relațiile dintre bărbați și femei. E cazul relatat la Ioan IV, 5 urm.

Întîlnirea lui Iisus cu femeia samariteană la fîntîna lui Iacov. Un iudeu nu se adresa în public unei femei, cu atît mai puțin unei samaritence, cunoscută fiind relațiile neprietenoase dintre iudei și samariteni. Totuși, Iisus intră în discuție cu samariteanca menționată, și, mai mult, i se descoperă direct că El este Mesia.

Cu altă ocazie, Iisus respinge concepția că locul femeii este numai în «casă». Intrînd în casa Martei și Mariei (Luca X, 38 urm.), Marta și-a luat rolul tipic feminin

«slujind», iar Maria rolul «bărbătesc»: «Stînd jos lîngă picioarele lui Iisus îi asculta cuvîntul». Maria, evident, era de părere că Maria n-ar trebui să-și ia rolul «intelectualului» și se plînge lui Iisus. Răspunsul lui Iisus a fost refuzul de a așeza toate femeile în același lipar. Pe Maria o tratează în primul rînd ca persoană (a cărei supremă aptitudine este intelectul, spiritul), care-și determină singură situația, și, în cazul dat, și-a ales «partea cea bună». Deci Iisus a arătat limpede că femeile, asemenea bărbaților, sînt chemate și ele la viață spirituală, duhovnicească.

De această problemă se ocupă Iisus și cu altă ocazie.

Predicînd El odinioară (Luca XI, 27 urm.), o femeie voia să-i facă cu voce tare un compliment, utilizînd o imagine obișnuită, dar care reducea rolul femeii numai la cel de mamă:

«Fericit este pîntecele care Te-a purtat și fericiți sîinii pe care I-ai supt». Iisus respinge această formulă, ca fiind prea unilaterală și se referă la persoana umană, la privilegiul de a dispune de aptitudini intelectuale și morale.

«Așa este — spune Iisus —, dar fericiți sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l păzesc».

Expunerea autorului se integrează în conceptul teologiei ortodoxe, care s-a orientat toldeana integral după învățătura Mîntuitorului. Bărbatul și femeia sînt membri ai aceluiași neam omenesc și între dinșii există egalitatea de esență, întrucît dispune de aceleași caracteristici proprii ființei umane. Iar egalitatea de esență prelinde totodată egalitate de demnitate și implicit de drepturi, — de drepturile omului, de drepturi în familie și pe plan social. Femeia este tovarășa și nu sclava bărbatului. Ea este om deplin, în accepția autentică și plină a cuvîntului.

Iar sub aspect religios creștin este suficient să amintim că Mîntuitorul s-a întrupat și jertfit pentru mîntuirea celor ce cred în El, bărbați și femei deopotrivă, căci: «...nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi loți una sînteți în Hristos Iisus» (Gal. III, 28).

Diac. Prof. O. BUCEVSCII

NOTE BIBLIOGRAFICE

Catholiques, juifs, orthodoxes, protestants, lisent la Bible (Introductions à la Bible). Paris, 1970, 3 volume, două la Vechiul Testament și unul la Noul Testament.

La editura «Cerf» din Paris a apărut, în trei volume, o introducere la Sînta Scriptură cu contribuția celor trei mari confesiuni creștine, plus contribuția religiei mozaice. Această introducere are la bază traducerea franceză a Bibliei, cunoscută sub numele «la Bible de Jerusalem», ce a fost acceptată ca un fel de ediție ecumenică. Contribuția catolică este publicată acum pentru a treia oară, fiindcă în Biblia de Ierusalim, la primele două ediții, fiecare carte a Bibliei este prevăzută cu o introducere scurtă dar precisă. Contribuția ortodoxă la această introducere ecumenică este aportul profesorului Panait Brațoiș, de la Facultatea de teologie din Atena, pentru Vechiul Testament și a teologilor ortodocși ruși Cas-

sian și N. Culomzin, pentru Noul Testament. Contribuția catolică este aportul regretatului profesor Roland de Vaux, pentru Vechiul și al profesorilor P. Benoit și M. E. Boismard pentru Noul Testament și al profesorilor de la școala arheologică-biblică din Ierusalim. Contribuția protestantă este scrisă numai de prof. G. Casalis, iar cea mozaică de Andrei Zaoui și A. Churaqi (cărțile didactice). Toți contributorii sînt cunoscuți ca figuri proeminente pe tărîmul studiilor biblice moderne.

Cum pot fi comparate aceste introduceri ecumenice confessionale între ele? Contribuția catolică arată cunoștințe în acest domeniu dar ni se pare că a adoptat prea mult metoda criticii literare a Bibliei. Este drept că după 1943, în urma enciclicii lui Pius XII «Divino afflante» ce dă libertate autorilor să utilizeze orice mod de investigare a Sf. Scripturi, exegeții catolici se întrec să explice Biblia în mod critic și chiar liberal. Nu-i mai puțin adevărat că descoperirile recente din Meso-

potamia și Canaan au scos la iveală mult material comparativ cu cel al Scripturii, dar nici datele tradiționale nu trebuie lăsate pe o linie prea secundară.

Contribuția ortodoxă, fără să neglijeze aportul studiilor moderne, depune tot efortul de a păstra tradiția sfinților părinți. Ea nu ignoră nici discuțiile științifice. Totuși, ea caută să fie conservativă în materie de autori și compoziție literară a cărților biblice și stăruie încă la menținerea interpretării tipologice și alegorice. Din partea protestantă avem numai contribuția profesorului G. Casalis care, după cite știm nu-i profesor de exegeză. Din această cauză nu știm dacă el a reușit să infățișeze în contribuția sa vederea atât de variate ale protestanților în privința Bibliei.

Contribuția mozaică este cea tradițională. Ea păstrează linia Talmudului și literaturii rabinice. Că religia mozaică este universalistă reiese din cărțile didactice și în special cartea Iov, ceea ce nu se contestă. Iisus apare ca un mare dascăl iudeu al scripturii.

Dacă această împărțită introducere în Biblie probează ceva, apoi este faptul că nimeni nu poate vorbi în locul altuia, în nici o chestiune, oricâte cunoștințe ar avea în anumite chestiuni. Cu alte cuvinte, fiecare confesiune și religie se cunoaște pe sine mai bine decât este cunoscută de o alta. Toți cei care au Biblia drept cuvântul lui Dumnezeu spun cum o înțeleg și cum o utilizează. Lucrul acesta este ecumenic și, în mod sigur, constituie o poziție validă din punct de vedere ermeneutic.

Herbert Haag editor, *Bibel-Lexikon. Zweite neubearbeitete und vermehrte Auflage. Einsiedeln, Benzinger, 1969, XIX + 1964 coloane.*

Prima ediție a *Lexiconului biblic*, editat de Haag, ce apăruse în opt fascicule, între 1951—1956, o parte din el era o traducere din daneză, a dicționarului editat de A van Born (*Bijbel Woordboek*, Roermond (1941), iar altă parte era o lucrare nouă și independentă. Această a doua ediție germană, de asemenea, în parte este o lucrare nouă și independentă. Această a doua ediție germană, de asemenea, în parte este bazată pe cea de a doua ediție daneză, iar altă parte este o lucrare complet nouă, care depășește cu mult ediția daneză, fiindcă la ora actuală este unul din cele mai puse la punct dicționare biblice.

Ca să aducă la zi ediția primă, adică s-o pună de acord cu datele furnizate de cerce-

tările arheologice și studiile biblice, din ultimii ani, majoritatea articolelor au fost complet revizuite și au fost adăugate mai mult de două sute de articole noi, îndeosebi din domeniul teologiei biblice. Utilizarea unei litere mici la tipar, cum și scurtarea unor articole de mai mic interes, din ediția I-a, au dat posibilitatea ca într-un volum unic de 1000 pagini, să intre un material ce altfel necesita două ori chiar trei tomuri. De asemenea, pentru a micșora încărcătura volumului, au fost reduse clișeele de la 141 la 113, iar multe din ele au fost redeseinate într-o formă mai mică dar ameliorată. Tot din același motiv, planșele au fost reduse la 24 de la 34, dar prezenta selecțiune a fotografiilor este superioară celei din ediția I-a. O nouă caracteristică a acestei a doua ediții constă în excelențele hărți ale Palestinei din timpul Vechiului și Noului Testament, cum și ale Orientului Apropiat și Mijlociu antic, hărți folosite ca un fel de forțat și endșat (hărți ce despart scoarțele de volumul propriu-zis).

În plus față de ediția primă, această a doua ediție a dicționarului dă numele complet al diferiților contribuitori. Lista acestor contribuitori, aflată la finele volumului, conține mai mult de 100 de condeie din 11 țări și din ea fac parte aproape toți cărturarilor catolici, din domeniul scripturistici, dar și unii necatolici.

A numi aici toate articolele din volum este cu neputință, dar este destul să spunem că ele toate sînt cu cuprins strict al chestiunilor scripturistice, iar alături de ele se află disciplinele ajutoare ca arheologia și istoria.

Spre a arăta cit este de pus la punct cu ultimele cercetări acest *Lexicon biblic*, este destul să arătăm că el cuprinde și articolul *Tempel Rolle* (Sulul templului), sul ce a fost descoperit acum cițiva ani de către profesorul Y. Yadin și este în curs de cercetare minuțioasă, despre care pînă la ora actuală nu știm decît că este în studiul profesorului Yigael Yadin, unul dintre marii arheologi de la Universitatea din Ierusalim.

Bibliografia dată la finele fiecărui articol (fără de cele prea scurte) indică operele cele mai esențiale și mai la curent cu problema în cauză. Această bibliografie arată lucrări și articole apărute chiar în anul 1969. Numai acest fapt singur arată valoarea *Lexiconului biblic* editat de profesorul H. Haag de la Universitatea din Trier (R.F.G.).

Gerald Brousseau, *The Sources and Development of High Place Worship (Bamah) of Israel* (Izvoarele și dezvoltarea cultului pentru locul înalt). (Inaugural-dissertation zur Erlangung des Doktorgrades an der Theologischen Fakultät der Ludwig - Maximilians - Universität München). München 1968, VII+268 p. in 4°, plus 68 planșe.

După cum se știe, înainte de intrarea în Canaan a poporului iudeu, populația Canaanului se afla într-o nebănuit de mare decadență religioasă. Panteonul canaanit număra peste cinci mii de zeițăți, una mai grosieră decît alta. Canaanii se închinau la soare și lună, la copacii cei umbroși, la pietrele cele mari și la locurile cele înalte, convinși că acolo locuiește divinitatea. Toate popoarele semite, din care făceau parte și canaanii, practicau cultul lor pe înălțimi, deoarece acestea erau considerate că sînt mai aproape de ceruri unde locuiește și tronează Dumnezeu.

Religia revelată de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai a fost o religie monoteistă înaltă, dar prea spirituală pentru starea primitivă în care se aflau. De aceea, cînd au intrat în Canaan și au venit în contact cu semnițiile de aci, israeliții s-au simțit atrași de cultele de acolo, mai voluptuoase și telurice. Este cunoscută lupta pe care au dus-o profeții pentru a ține poporul israelit să nu părăsească complet religia lui Yahweh. Cultul de pe înălțimi este una din aprigile filipice ale profeților împotriva influențelor canaanite. În cărțile Vechiului Testament acest cult era exprimat printr-un singur cuvînt, cel de *Bamoth* (singular *Bamah*).

Problema cultului pe înălțimi a fost aleasă ca teză de doctorat și susținută la Facultatea de teologie din München, în 1968, de către Gerald Brousseau.

Teza n-a fost tipărită, ci numai dactilografiată și apoi multiplicată.

Lucrarea lui Brousseau constă din cinci capitole principale, astfel :

Capitolul prim face filologia cuvîntului *Bamah*. Pentru lămurirea lui, autorul vorbește și de alte cuvinte cam de aceeași in-

semnare cu *Bamah*, ca de exemplu *Matschah*, *Așera*, *Hamamim*, *Cherubim* etc. După partea lingvistică, se arată aportul arheologic cu privire la adorarea locurilor înalte.

În capitolul al doilea se studiază sursele sumeriene și asirobabilonene. Aci autorul ajunge la concluzia că, în Mesopotamia existînd numai cîmpii întinse, cultul pe înălțimi se efectua aproape exclusiv în fața tururilor templelor (*zigurat*).

În capitolul al treilea sînt studiate sursele antice, ce ne pot ajuta să înțelegem sensul lui *Bamah*, Palestina fiind o țară muntoasă, deci altfel decît Mesopotamia ; aci locurile înalte nu se aflau în temple, ci pe înălțimile dealurilor și pe virfurile de munte.

În capitolul al patrulea este studiată dezvoltarea cultului de pe înălțimi, începînd din perioada lui Avraam pînă la căderea Ierusalimului în 587 î. d. Hr. Autorul ne spune că trebuie să facem distincție între *surse* și *dezvoltare*. De asemenea, există deosebire între *timp* și *loc* . În ce privește timpul, sursele sînt prebibile. Așadar, avem surse din perioada calcolitică (epoca cuprului, de la 4000—3150 î. d. Hr.), perioada bronz superior (3150—2200 î. d. Hr.) și bronz mediu (2200—1500 î. d. Hr.). Dezvoltarea în ce privește *timpul* , în cea mai mare parte este biblică, adică bronz mediu, apoi bronz posterior (1500—1200 î. d. Hr.), epoca de fier I (1200—990 î. d. Hr.) și fier II (990—587 î. d. Hr.).

Cultul *Bamah* a atins dezvoltarea maximă în timpul regilor lui Israel și a murit cu căderea Ierusalimului în 587. Deci sursele sînt mai mult prebibile decît cele biblice, în timp ce dezvoltarea este mai mult biblică decît prebibilă. Astfel, dezvoltarea este limitată mai mult la Palestina, în timp ce sursele nu.

Autorul se servește numai de cărțile canonice ale Vechiului Testament și deloc de cele deuterocanonice.

Acest al patrulea capitol include și cîteva concluzii. În care se arată motivele psihologice pentru care oamenii adorau zeii pe virfurile de munte.

Capitolul V conține numai planșele, bibliografia și indexul de citatele biblice utilizate în lucrare.

Pr. ATH. NEGOIȚA

